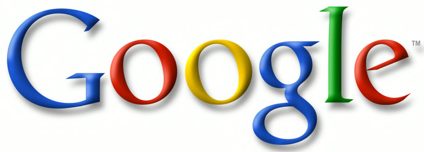
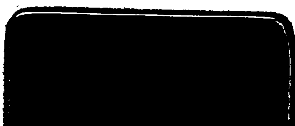

Munteanu
KFD

Munteanu

KFD

Muntean

KFD

Muntean

KFD

Manual premiat de Academia Română cu premiul „Asociațiunii Craiovene“ pentru cărțile didactice.

ROMÂNIA

ȘI

ȚĔRILE LOCUITE DE ROMÂNI

MANUAL DE GEOGRAFIE PENTRU USUL CLASEĬ IV SECUNDARE
ALCĂTUIT CONFORM PROGRAMEĬ ANALITICE DIN 1899

DE

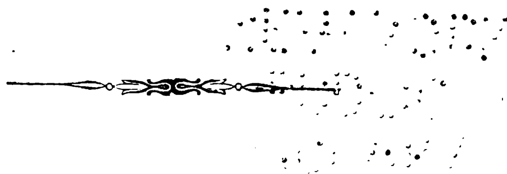
DR. G. M.-MURGOCI
Docent la Universitate,
Profesor,
Conferențiar la Semin. Pedagogic

ȘI

I. POPA-BURCA
Licențiat în sciințele naturale,
Profesor
la liceul «Mihai-Vitézul».

EDIȚIA II

Aprobată de Onor. Minister al Instrucțiunii Publice și Cultelor prin ordinul publicat în „Monit. Oficial“ No. 91, din 20 Iulie 1903.

BUCURESCI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-sor ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEI, 16
1903.

1. Rumania. - Geography

I. Popa-Burcă

PREFAȚA

Noĭ suntem ceĭ d'intâĭ carĭ să recunóscem, că e fórte greŭ a face o bună și maĭ ales, complectă Geografie a Românieĭ și țĕrilor locuite de Românĭ, *căcĭ pe lângă greutățile inherente orĭ-căruĭ manual didactic, acì ne maĭ lovim și de lipsa materialuluĭ necesar, România nefiind încă studiată bine din variatele puncte de vedere ale Geografieĭ. Puținele studiĭ generale, întreprinse asupra diferitelor cestiunĭ ce privesc Țéra nóstră saŭ celelalte țĕrĭ locuite de Românĭ—studiĭ carĭ aŭ constituit isvórele acesteĭ cărțĭ — nu sunt încă suficiente pentru a arătà starea adevĕrată a țĕrilor românescì, lucru care a fost ținta nóstră.*

Noĭ ne-am dat ostenéla de a coordonà diferitele resultate obținute până acum atât de învățațiĭ românĭ cât și de ceĭ streinĭ carĭ s'aŭ ocupat cu țéra nóstră; și dacă în acéstă primă încercare pentru alcătuirea uneĭ geografiì complecte a Românieĭ se observă órecarĭ lacune, causa este că și literatura presintă golurĭ la acele cestiunì.

Năsuința nóstră a fost să facem și pentru România o carte care să se pótă comparà cu manualele similare pentru țĕrile străine ca: „Deutschland“ de Fr. Ratzel, „Oesterreich-Ungarn“ *de* A. Supan, „La France“ *de* Vidal de la Blache *etc.; întru cât ne-am apropiat de idealul propus, cetitorul îșĭ va face o idee urmărind cu*

atenţiune şi fondul şi forma sub care se presintă acéstă carte; „orì cât de departe ne-am găsì de idealul nostru, totuşĭ e bine ca în totdeauna să avem unul.“ Adânc convinşĭ că studiul geografieĭ uneĭ regiunĭ, pentru a fi făcut în mod serios, reclamă multe hărţĭ şi schiţe, noĭ am căutat să ne ridicăm şi din acest punct de vedere la nivelul lucrărilor străine; numerósele hărţì colorate, gravurĭ şi fotografiĭ caracteristice sunt probă de interesul ce am pus la alcătuirea acesteĭ lucrărì.

Nu avem nicĭ o pretenţiune de originalitate asupra acestuĭ manual, cum de altmintrelea nicĭ nu trebue căutat acest lucru într'o carte didactică. Singurul merit ce ne revendicăm e de a fi adunat, controlat şi coordonat diferitele cunoscinţe relative la ţéra nóstră, de a le fi dat sub o formă potrivită niveluluĭ elevilor, cărora le e destinată cartea şi de a o fi întocmit conform nouelor programe din 1899. Din munca nóstră dată cu desinteresare, n'ar fi eşit, póte, nicĭ puţinul ce acì se vede, dacă n'am fi fost ajutaţĭ de lucrările, comunicările şi sfaturile a maĭ multor specialiştì, între carĭ în primul rînd numim pe d-niĭ: L. v. LOCZY, *profesor la Universitatea din Buda-Pesta,* E. DE MARTONNE, *profesor la Universitatea din Rennes,* FR. ROBIN, *bibliotecar la ministerul Domeniilor şi alţiĭ, cărora le aducem cu acéstă ocasiune căldurósele nóstre mulţumirĭ.*

AUTORII.

PREFAŢĂ LA EDIŢIA II-a

E pentru noĭ o plăcută ocasiune de a aduce aci viile nóstre mulţumirĭ tutulor acelora, carĭ prin atenţiunea şi consideraţiunea ce aŭ dat acestuĭ manual, aŭ încurajat mult lucrarea nóstră. ca şi acelora, carĭ prin observaţiunile şi sfaturile lor, aŭ contribuit să ne aducă în posibilitatea, de a da adĭ la ivélă ediţiunea doua, îndreptată şi potrivită maĭ mult elevilor cărora în special le e destinată. Modificările aduse acesteĭ noĭ ediţiunĭ constaŭ:

1) *In prescurtarea unor capitole, a căror întindere erà prea mare în prima ediţie; unele capitole streine programeĭ saŭ cu caracter prea sciinţific aŭ fost chiar suprimate cu totul.*

2) *In prelucrarea unor capitole, îmbunătăţirea şi revederea multor date, făcêndu-le să fie cât se póte maĭ aprópe de adevĕr.*

3) *Figurile aŭ fost supuse uneĭ alegerĭ minuţióse; unele aŭ fost schimbate, altele eliminate şi multe sunt introduse din noŭ la acéstă ediţiune.*

Aşa cum se presintă cartea acum, sperăm că satisface maĭ mult sciinţeĭ, programeĭ şi cerinţelor didactice.

AUTORII.

ROMÂNIA

ŞI

ŢĔRILE LOCUITE DE ROMÂNI

GEOGRAFIA FISICĂ

INTRODUCERE

România e ţéra Românilor, e patria nóstră.

Patria e cel maĭ d'întâiŭ şi cel maĭ de apoĭ cuvînt al omuluĭ: în-tr'însa se cuprind tóte bucuriile luĭ; simţirea eĭ se nasce de odată cu noĭ şi e nemărginită, vecĭnică ca şi Dumneḑeŭ... Patria e aducerea-aminte de ḑilele copilărieĭ: coliba părintéscă cu copacul cel mare din pragul uşiĭ; desmierdările drăgăstóse ale maicĭĭ nóstre; plăsmuirile ne-vinovate ale inimiĭ nóstre; locul unde maĭ întâiŭ am iubit şi am fost iubiţĭ; fumul vetreĭ ce ne-a încălḑit în légăn, înălţându-se în aer; barza de pe straşină ce cată duios pe câmpie, şi aerul care nicăirea nu e maĭ dulce!... RUSSO.

Româniĭ sunt însă rĕspândiţĭ pe o suprafaţă mult maĭ întinsă de cât e România liberă de aḑĭ; graiul românesc se aude pe tótă regiunea ce în vechime se numià Dacia şi chiar maĭ departe spre rĕsărit şi spre miaḑă-ḑi, aşà că ţinuturile locuite de Românĭ în afară de graniţele regatuluĭ român, fac încă odată cât regatul.

Să nu ne mire faptul, că Româniĭ nu formézá aḑĭ un singur stat, căcĭ chiar din primele timpurĭ poporul român nu s'a închegat la un loc, din causa posiţiuniĭ locurilor ce

ocupaŭ; tot-deauna munţiĭ înalţĭ aŭ pus piedică uniriĭ némurilor de acelaş sânge. Numaĭ o singură dată şi după mult timp de despărţire, acum 300 anĭ, eroul cel maĭ mare al Românilor, Mihaĭ Vitézul, a unit tóte provinciile romănescĭ la un loc, a reînchegat Dacia, dar din nefericire numaĭ pentru scurtă durată; cu căderea erouluĭ şi Dacia s'a desmembrat, romănimea s'a divi̦dat din noŭ. Târ̦diŭ după aceea, de-abià acum 50 anĭ, s'aŭ reunit două principate surorĭ, **Muntenia** şi **Moldova**, de-aŭ format **Principatele unite**, care sub conducerea înţeléptă a Regeluĭ CAROL I a devenit regatul român, **România** de a̦dĭ.

E lucru de mare însemnătate şi prevestitor de mărire pentru noĭ, că dintre tóte ţĕrile ce s'aŭ ivit maĭ apoĭ pe urmele puterniculuĭ şi întinsuluĭ imperiŭ roman, noĭ ceĭ maĭ rĕsleţiţĭ de inima latinităţiĭ, noĭ suntem ceĭ carĭ am moştenit numele mumeĭ E drept, că străiniĭ ne-aŭ ̦dis şi ne ̦dic nouă şi ţĕriĭ nóstre în multe felurĭ, dar tóte acele nume cu carĭ ne hărăzesc, spun origina nóstră nobilă şi înrudirea nóstră cu celelalte popóre neo-latine.

Nemţiĭ Italienilor le ̦dic «Wälschen», iar şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, iar aşà: «Walachen»; Franţoziĭ Italianuluĭ îĭ ̦dic «Vallons», şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, «Valaques». Leşiĭ Italianuluĭ îĭ ̦dic «Vloh», iar nouĕ Moldovenilor şi Muntenilor ne ̦dic «Volosini». Unguriĭ Italianuluĭ îĭ ̦dic «Olasi» iar Moldovénuluĭ şi Munténuluĭ îĭ ̦dic «Olah». Şi ţĕriĭ Italieĭ Leşiĭ îĭ ̦dic «Vlosca Zemlea», adecă Ţéra Vlohuluĭ, iar ţĕriĭ nóstre, Moldoveĭ îĭ ̦dic «Vlosca Zemlea», adecă Ţéra Moldoveĭ. MIRON COSTIN.

De aceea Românul de inimă ţine la numele luĭ şi e mândru de ţéra luĭ; pentru orĭ-ce român din ţéra liberă saŭ de sub stăpânire străină România preţuesce ca un raiŭ: „Pe un picior de plaiŭ, pe o gură de raiŭ“ cântă doina populară; şi între tóte ţĕrile din lume România e cea d'întâiŭ pentru el, acésta e patria luĭ, e **ţéra** luĭ. Cine n'a au̦dit pe ardelén ̦dicênd: „Mĕ duc în **ţéră**“, când plécă în România.

Colo, în vale, departe, prea departe, unde sórele se vede aşà de frumos, unde câmpiile sunt smălţuite şi pâraele rĕcorόse, unde cerul e dulce, juniceele albe şi pămîntul roditor!..copiĭ! acolo e **Téra**!.. RUSSO.

însă ca un ideal sfînt, nutrit prin focul inimelor nóstre, trebue să avem deapururî înainte-ne reunirea tuturor Românilor într'o singură ţéră, renascerea vecheî Daciî pe marginî maî largî, până unde se aude graiul românesc. Astădî când vorbim de Dacia înţelegem regiunea cuprinsă între Dunăre, Tisa, Nistru şi Mare, locuită aprópe numaî de Românî, dar care aparţine în mare parte Ungarieî, Austrieî şi Rusieî; numaî $^{2}/_{5}$ din acest teritoriŭ constitue ţéra liberă, România.

Posiţiunea Românilor în Europa.

Privind o hartă a Europeî, constatăm că partea de apus a regiuniî ocupate de Românî cade în Europa centrală, iar partea de rĕsărit, dintre Carpaţî şi Marea Négră, aparţine orientuluî Europeî.

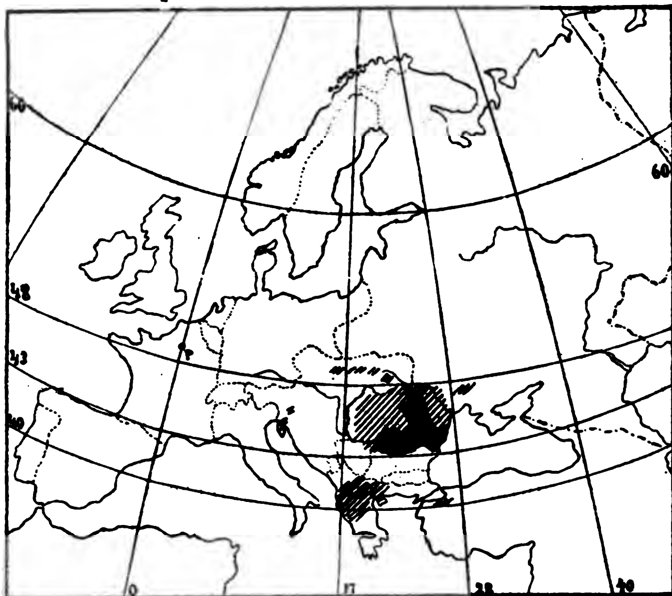

Fig. 1. Posiţiunea Românilor in Europa. Regiunile lineate sunt cele locuite de Românî; pata négră e România.

Din posiţiunea acésta resultă multe înlesnirî pentru poporul român. Noî ne găsim destul de aprópe de centrul

civilisat, ale căruĭ luminĭ ne vin uşor şi repede. Produsele nóstre (grâne, petrol, etc.) se vînd în apus cu preţurĭ maĭ bune ca ale Rusieĭ, pentru că n'aŭ cheltuelĭ marĭ de transport; iar prin M. Négră ne stă deschis drumul spre Orient. Chiar în vechime Dacia a fost influenţată de cultura şi viaţa ce se desfăşurà în centrul imperiuluĭ roman; iar în evul mediŭ negustoriĭ genovezĭ şi veneţianĭ veneaŭ prin Marea Négră şi Dunăre până la Severin şi aduceaŭ odată cu mărfurile lor şi ideile şi cunoscinţele apusuluĭ.

Dar tot din causa situaţiuniĭ, n'aŭ fost alte ţĕrĭ maĭ încercate de necazurĭ ca ţĕrile românescĭ; căcĭ partea orientală, România de aḑĭ, a fost bulevardul de trecere a tuturor popórelor năvălitóre ce se năpustiră timp de multe secole spre Europa centrală. Cu noĭ aŭ dat piept întâiŭ tóte hórdele barbare, ce nu-şĭ maĭ găsiaŭ bine capuluĭ; de pieptul nostru se sfărîmà şi sălbătăcia şi furia lor; şi maĭ apoĭ de sute de orĭ existenţa nóstră a fost în pericol, intrând în luptele nenumĕrate cu puhoiul cotropitor ce Islamismul amuţà până maĭ erĭ asupra occidentuluĭ, asupra Romeĭ. Turciĭ pe de o parte, Tătariĭ pe de alta ne amărà viaţa, ne luà tótă vlaga. Când ne gândim la posiţia şi trecutul nostru şi al altor state, vedem că nu e nicĭ un merit pentru Italia, Spania orĭ Franţa că de secole îşĭ menţin mărimea şi locul lor din timpurile d'intâĭ; căcĭ natura le-a îngrădit cu frontiere uriaşe, mărĭ întinse orĭ munţĭ înalţĭ, ce le-a pus la adăpost de furia distructóre a atâtor némurĭ năvălitóre, carĭ tot curgeaŭ dinspre orientul Europeĭ şi din centrul Asieĭ.

Şi tocmaĭ din partea acésta de rĕsărit pămîntul nostru erà deschis valurilor barbare, căcĭ N i s t r u l *care se ia ca margine Românimeĭ de rĕsărit* şi P r u t u l, care sapă încă un şanţ prin mijlocul acesteĭ părţĭ de ţéră, nu puneaŭ piedică grea hórdelor barbare călăreţe; iar délurile verḑĭ şi câmpiile mănóse atrăgeaŭ şi reţineaŭ cetele nesăţióse, până istoviaŭ totul şi apoĭ se îndreptaŭ spre apus, une-orĭ ocolind Carpaţiĭ pe la Nord, de cele maĭ multe orĭ luând România în lungul eĭ. D u n ă r e a, care cu pânza eĭ cea lată *mărginesce pămîntul românesc spre S*, ne îngreuià pe acele timpurĭ necazul, ne

lungeà suferințele, ținênd némurile străine pe capul nostru, până când apele eĭ înghețaŭ și deschideaŭ ast-fel drum liber puhoiuluĭ omenesc. De asemenea când barbariĭ se loviaŭ de tăria apusuluĭ, când valul cotropitor se resfrângea 'napoĭ, atuncĭ găsiaŭ loc deschis dincóce de Tisa, năvăliaŭ spre noĭ venind acum din apus. Apele Tiseĭ *care fixézâ hotarul dinspre apus al Românilor*, eraŭ micĭ în timpurile de secetă, iar mocirlele acestuĭ ținut, câmpurile întinse uscate și valurile de nisip aduceaŭ aminte hórdelor înfrînte de deșerturile nisipóse ale Asieĭ de unde plecase și le opriaŭ pe loc.

Pe acele timpurĭ de restriște doar munțiĭ ne oferiaŭ adăpost; în văgăunele Carpaților, în codriĭ lor nesfârșițĭ se retrăgeà Românul din fața năvălitorilor. Carpațiĭ în ocolul lor prin mijlocul Dacieĭ se ridică ca zidurile uneĭ cetățĭ, iar între ramura de apus și arcul de rĕsărit închide o țéră așà de frumósă, cum puține a lăsat Dumnedeŭ pe pămînt. In timp de pace Românimea se întindeà de jur împrejurul Carpaților printre délurĭ și peste câmpiĭ, în timpurĭ grele românul se strângeà însă în cuibul luĭ și trăià cum puteà.

Vecinii noștri. Româniĭ se găsesc adĭ între douĕ puterĭ marĭ: Rusia spre NE, Austro-Ungaria spre NV; iar spre miadă-dĭ, Dunărea ne desparte de douĕ state maĭ micĭ: Serbia spre SV până în valea Timoculuĭ și Bulgaria spre S până la Mare.

Am maĭ avut noĭ și alțĭ vecinĭ: pe Polonĭ saŭ Leșĭ la miadă nópte, pe Tătarĭ la rĕsărit și pe Turcĭ la miadă-di, dar A-tot-puternicul s'a întors cu mânie asupra lor, căcĭ prea ne cauzase mult necaz: unora le-a șters țéra de pe harta lumeĭ, pe alțiĭ i-a silit să se restrângă încolo înspre Asia și să lase locul altor némurĭ maĭ cu frica luĭ Dumnedeŭ.

Cu veciniĭ noștri o ducem până acum bine; dar în trecut nu ne-aŭ fost tot-deauna prietenĭ. Și chiar când nu se sculaŭ cu răsboiŭ direct contra nóstră, tot nu ne lăsaŭ în pace. In luptele lor uniĭ cu alțiĭ îșĭ dădeaŭ întâlnire tot pe câmpurile nóstre, ca și cum țéra asta nu erà a nimĕnuĭ, și în

urma oştirilor străine délurile, câmpiile şi satele nóstre rĕmâneaŭ pustiite şi pârjolite.

Chiar şi astăḑĭ faţă cu veciniĭ noştri ni se impune multă chibzuinţă, unire în cuget şi unire în faptă, şi să nu perdem din vedere nicĭ planurile vecinilor noştri şi nicĭ menirea ce noĭ avem acĭ în orientul Europeĭ. Ca popor de viţă nobilă, cu firea nóstră oţelită în timpurile grele trecute, porniţĭ serios acum pe căile culte şi civilisate ale apusuluĭ, nouĕ ne e dat să purtăm flacăra civilisaţiuniĭ în Orient, să rĕspândim lumina cunoscinţeĭ printre micile popóre înapoiate ale Peninsuleĭ balcanice. Inrădăcinarea nóstră acĭ în pragul de rĕsărit al Europeĭ, pe clinele Carpaţilor şi în valea Dunăreĭ, e încă odată spre fala şi mărirea némuluĭ roman.

Situaţiune geografică şi frontiere.

Ţéra nóstră e aşà de departe spre rĕsărit că de la primul meridian ce trece prin Paris, până la Bucurescĭ numĕrăm 24 grade de longitudine pămîntéscă (1); mieḑul ḑileĭ e la Bucurescĭ cu 1 oră şi 35 minute maĭ de vreme ca la Paris, aprópe cu o oră maĭ de vreme ca la Viena. Când pentru parisian aurora dimineţeĭ se arată ca o génă de foc, la noĭ sórele a eşit dejà din pânza Măreĭ Negre, luminéză vârfurile munţilor şi învălue cu raḑele luĭ binefăcĕtóre câmpia românéscă. Când înspre séră astrul ḑileĭ se oglindesce încă în apele Mediteraneĭ şi ale Atlanticuluĭ, la noĭ amurgul se cobóră încet-încet peste câmp şi peste vale. Vorbind numaĭ de România, găsim că ea e situată între 20°8′ şi 27°20′ (cu insula Şerpilor 28°) long. estică, socotind însă pentru tot teritoriul ocupat de Românĭ vedem că e cuprins între 17°40′ şi 28°5′ (Fig. 1). Lungimea cea maĭ mare a acestuĭ teritoriŭ de la apus la rĕsărit e cam de 840 Km.

(1) Un grad de longitudine în dreptul latitudineĭ Românieĭ are cam 78 Km. Uniĭ numĕră gradele de longitudine începênd de la meridianul ce trece prin Greenwich şi care vine cu 2°20′ maĭ la apus de cel din Paris.

Cum se scie, Europa cade aprópe întrégă în zona temparată a emisfereĭ boreale; ţĕrile locuite de Românĭ se găsesc maĭ jos de mijlocul Europeĭ, chiar pe la mijlocul zoneĭ temperate: paralela de 45° latitudine trece puţin maĭ sus de Ploescĭ. In mijlocul vereĭ sórele se ridică deasupra orizontuluĭ oraşuluĭ Zimnicea ca şi la Nisa şi Marsilia, aŭ aprópe aceeaşĭ latitudine; iar punctul cel maĭ de N. al Maramureşuluĭ de abià ajunge paralela geografică a Parisuluĭ. Socotind maĭ precis ţĕrile românescĭ sunt cuprinse între 43°40′ şi 48° 45′ latitudine boreală, iar colţul cel maĭ de Nord al Românieĭ se opresce la 48°20′. Lăţimea maximă a acesteĭ ţĕrĭ e cam de 560 Km.

Forma şi hotarele ţĕrilor românescĭ. Privind cu deamănuntul harta teritoriuluĭ românesc (Fig. 2), vedem că ea are forma aprópe regulată a uneĭ elipse, cu axa cea mare îndreptată de la apus spre rĕsărit; axa cea mică e cam $\frac{4}{5}$ din cea mare. Din punctul de vedere al regularităţeĭ formeĭ, aceste ţĕrĭ constituesc un ţinut unic în Europa: dór douĕ colţurĭ, — Dobrogea de SE şi Bugécul de rĕsărit — es afară din elipsă, şi tot douĕ colţurĭ străine intră în elipsă,—unul la SV (cotul Dunăreĭ de la Severin), altul la N (colţul Galiţieĭ sudice ce se ascute înaintând de-alungul Carpaţilor). E lesne de înţeles că cu cât o ţéră e maĭ rotundă, cu atât e maĭ resistentă, în vreme de răsboiŭ e maĭ uşor de apărat; din nefericire însă, aceste ţĕrĭ nu sunt sub un singur sceptru.

Şi din punctul de vedere al hotarelor: Dunărea, Nistru, Tisa şi Carpaţĭ, aceste ţĕrĭ sunt favorisate; numaĭ o mică parte $^{1}/_{20}$ din conturul lor — la Sudul Dobrogeĭ şi la Nordul Basarabieĭ— e tras prin liniĭ convenţionale. Dintre celelalte ţĕrĭ maĭ marĭ ale Europeĭ, dór Anglia şi Italia le întrec în astă privinţă.

D u n ă r e a trage hotarul acestor ţĕrĭ spre S de la gura Tiseĭ (satul Zalankemeny) până la Silistra, de unde se continuă o linie convenţională până la Mare. Linia Dunăreĭ e fórte neregulată ,maĭ ales în prima jumĕtate, unde apele albăstruĭ se luptă cu stâncile ce şi Carpaţiĭ şi Balcaniĭ pun în drumul eĭ. Pentru a-şĭ găsi loc printre aceste lanţurĭ

de munţĭ e nevoită să facă multe coturĭ: la Panciova, la Baziaş, la Vârciorova, la Severin şi la Calafat. In jumătatea a doua Dunărea trage o linie maĭ simplă, însă apele eĭ bat când într'un mal când într'altul, une-orĭ mâncând din pămîntul Bulgarieĭ, alte orĭ lăsând insule româneşcĭ de partea Bulgarieĭ (casul Insuleĭ Bujorescu din faţa Zimniceĭ). Cu tóte astea fluviul Dunărea e o graniţă fixă. Trecerea eĭ se face uşor cu vapóre şi luntre; în vechime aŭ existat de partea asta două podurĭ: al luĭ Traian la Severin şi al luĭ Constantin cel Mare la Celeĭ, dar aŭ fost distruse şi altele nu s'aŭ maĭ construit; e vorba a se face acum unul, ca să lege România cu Serbia.

Intr'un răsboiŭ cu Bulgariĭ aceştia sunt favorisaţĭ întru cât-va, pentru că malul drept al Dunăriĭ e repede şi mult maĭ înalt ca cel stâng, ce e plin de bălţĭ şi mocirle. De pe malul drept, înalt de aprópe 200 m., se domină nu numaĭ lunca Dunăriĭ, dar şi o bună parte de câmpie, vĕdĕnd ce se întâmplă de acéstă parte a Românieĭ; din aceste motive Turciĭ transformase în cetăţĭ bine întărite maĭ tóte oraşelele de pe malul drept. Numaĭ între Severin şi Calafat malul stâng românesc are avantaj contra celuĭ drept, şi se scie că în răsboiul de la 1877 din Calafat, de pe malul stâng, s'a tras primul foc de tun asupra Vidinuluĭ, de pe malul drept. Importanţa economică a Dunăriĭ şi văeĭ ce deschide în Carpaţĭ e însă fórte mare (v. fl. Dunărea).

Cât privesce linia convenţională de la Silistra la Ilamlâk, dór pieptul nostru de oţel va păstra frontiera neştirbită.

Spre rĕsărit ţărmul Măriĭ Negre face graniţa ţĕrilor româneşcĭ de la Ilamlâk (la S de Mangalia) până la gura limanuluĭ Nistruluĭ. In largul Măriĭ (în dreptul gurilor Dunăreĭ) România maĭ posedă insula Şerpilor, singura insulă în Marea Négră.

Ţărmul Măriĭ Négre e abordabil numaĭ la Constanţa şi Sulina; un punct strategic important e Mangalia al căreĭ golf, dacă ar fi ţinut în stare bună, ar servì de adăpost sigur uneĭ flote întregĭ (v. Marea Négră).

Spre rĕsărit hotarul între ţĕrile locuite de Românĭ şi Rusia e tras de apa fluviuluĭ Nistru, care descrie o linie puţin flexuósă dar fórte mărunt cotită; valea largă a Nistruluĭ tăiat într'un teren puţin ridicat şi albia puţin adâncă

a acesteĭ ape n'aŭ fost, şi nicĭ nu vor fi nicĭ odată, piedică popórelor, ce aŭ venit, saŭ ar căutà să vie, dinspre acéstă parte. Pe lângă podurile căilor ferate şi şoselelor principale, şi afară de vadurile numeróse, Nistrul póte fi trecut de-adreptul de infanterie şi chiar de artilerie în timpul apelor scădute.

Nistrul încetéză de a fi limita Românilor la Zalescik, de unde o linie convenţională se lasă drept spre S în valea Prutuluĭ în dreptul gureĭ Ceremuşuluĭ; de acì Ceremuşul şi isvorul sĕŭ Ceremuşul alb se însărcinéză a trage graniţa puţin arcuită spre NV între ţĕrile românescĭ şi Galiţia până în culmea munţilor Carpaţĭ la masivul Stara Obcina din lanţul (Ciornahoriĭ) munţilor Negri. Frontiera acésta în parte fixată printr'o linie convenţională, a fost punctul cel maĭ slab al teritoriuluĭ nostru; pe acì îşĭ îndreptaŭ Poloniĭ fără nicĭ o piedică armatele lor contra domnilor moldovenĭ şi contra Turcilor şi Tătarilor.

La apus înspre câmpia pustie a Ungarieĭ, s'a însemnat ca margine vestică a ţĕrilor românescĭ rîul Tisa, care descrie din culmea munţilor şi până la Dunăre un arc puţin curbat spre apus. Apele eĭ fac într'o luncă întinsă, jósă şi mlăştinósă miĭ de coturĭ, maĭ mărunte şi maĭ încreţite ca ale Nistruluĭ. Pânza Tiseĭ nu e o frontieră nicĭ precisă, nicĭ sigură; albia sa se póte schimba la fie-care viitură în latul lunceĭ, iar podurile şi vadurile numeróse uşuréză trecerea eĭ, care alt-fel din causa mocirlelor şi bălţilor neîntrerupte ar fi fórte grea. In timpurĭ de secetă volumul apeĭ se reduce mult şi póte fi trecut maĭ peste tot locul. Aşà ne explicăm cum Unguriĭ s'aŭ aşeḑat de ambele părţĭ ale acestuĭ rîŭ.

Tisa servă de hotar ţĕrilor locuite de Românĭ numaĭ de la gură până la Tisza-Ujlak (1), unde încep munţiĭ Gil

---

(1) In cuvintele unguorescĭ a neaccentuat în mijlocul cuvintelor se pronunţă aprópe oa, à se citesce a, cs=ce, s=ş, sz=s, j=ĭe, y=ĭ, é=e, ö, ü ca în nemţesce. De alt-fel se citesce cum e scris, accentuând pe prima silabă; în cuvintele compuse sunt atâtea accente câte cuvinte. De ex.: Ország=ţară, rónaság=câmpie, hegy=munte, hegység=şir de munţĭ,

(Borlo-Gyil) ce sue spre N în crescetul Carpaţilor păduroşi la Vf. Stoi (Sztoyhavas); de aci dunga Munţilor Maramureşuluĭ servă de nepăşită graniţă spre SE până la masivul Stara Obcina, ca să închidă conturul ţĕrilor românescĭ la isvórele Ceremuşuluĭ alb.

Intre aceste limite se închide o suprafaţă de pămînt de 317.000 Km. □. din care România liberă cuprinde numaĭ 131.350 km. □, de-abià $^{2}/_{5}$ din tot teritoriul ocupat de Românĭ; restul e sub stăpânirea ruséscă şi austro-ungară.

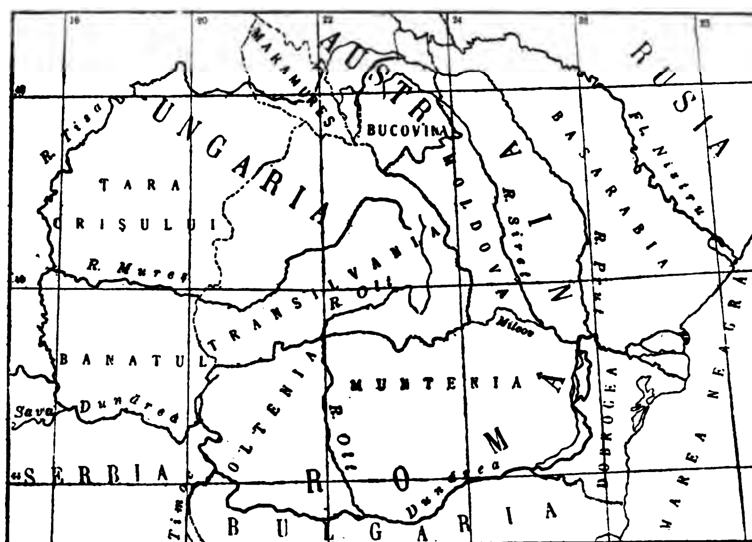

Fig 2. Hotarele ţĕrilor locuite de Românĭ. Provinciile cuprinse.

Graniţele Românieĭ. România e separată la o parte din ţĕrile locuite de Românĭ prin lanţul Carpaţilor. Aceştĭ munţĭ, ce trec printre isvórele Nistrului şi ale Tiseĭ, urméză maĭ întâiŭ direcţiunea SE apoĭ se cotesc drept spre V, şi aprópe de Dunăre iar se arcuesc spre S, ca şi cum ar vreà să se unéscă cu Balcaniĭ. In lungul lor eĭ nu merg ca

hegytetö=vârf, havas=munţĭ cu zăpadă, fönsik=podiş, föld=pămînt, város (vár)=oraş, cetate; nagy=mare, kis=mic, al=jos, fel=sus, falu= =apă, patak=pîrîŭ.

o singură culme, ci se desfac în două şi treĭ lanţurĭ şi se îmbucătăţesc prin văĭ curmeḑişe adâncĭ, între care a Oltuluĭ îĭ rĕsbesce dintr'o parte într'alta, iar a Dunăreĭ le pune capĕt. Linia de graniţă între România şi ţĕrile românescĭ de peste Carpaţĭ e fórte neregulată: icĭ sue pe culmea munţilor, colo scobóră în adâncul văilor, dincolo urméză dealungul unuĭ rîŭ, etc; în genere trece prin vîrfurile cele maĭ înalte ale Carpaţilor şi de Sud şi de Est. Ca liniĭ maĭ principale avem: munţiĭ Călimanĭ, aĭ Bistriţeĭ, Tarcăuluĭ şi Vranceĭ în Carpaţiĭ orientalĭ; munţiĭ Buzĕuluĭ la cotul Carpaţilor, Bucegiĭ, crésta rectilină a munţilor Făgăraşuluĭ, munţiĭ Lotruluĭ, o bucată din cursul Lotruluĭ, apoĭ munţiĭ Parîngu şi Vulcan în Carpaţiĭ sudicĭ, şi în fine rîul Cerna, munţiĭ Cerneĭ şi rîul Bahna, care scobóră graniţa la Dunăre în dreptul cotuluĭ de la Vârciorova. Carpaţiĭ ne-aŭ fost de adăpost în timpurile trecute, acum însă se ridică ca un îndoit şi întreit zid despărţitor de fraţĭ.

Ce ar fi devenit Ţéra Românilor, dacă Carpaţiĭ ar fi fost pe la margine iar văile şi câmpiile în mijloc, îşĭ póte închipuì orĭ-cine! Nimenĭ nu ar fi îndrăsnit să supere în culcuşul lor şi când la nevoe Românul s'ar fi arătat pe crésta munţilor, ar fi semĕnat vulturuluĭ ce-şĭ apĕră cuibul şi puişoriĭ sĕĭ; şi vulturul nu se dă prins nicĭ-odată. Cum e acum însă, înălţimea crestelor şi lungimea culmilor îngreuiază relaţiunile nóstre cu ceĭ de peste şirul carpatic.

Totuşĭ numerósele rîurĭ, ce se lasă din Carpaţĭ, deschid maĭ multe drumurĭ largĭ spre Transilvania: Oltul, Jiul, Buzĕul, Prahova, Trotuşul şi Oituzul aŭ servit din timpurĭ vechĭ ca liniĭ de comunicaţiune: pe Olt în sus şi-a dus Traian o parte din oştirĭ contra Dacilor şi maĭ apoĭ a făcut şi o şosea; pe Buzĕŭ aprópe de isvórele luĭ în inima munţilor sunt două vîrfurĭ: Tătarul mare şi mic, carĭ ne spun prin numele lor, că a trecut pe acolo picior de tătar.

Cu tóte astea, nu sciŭ cine şi-ar îndreptà aḑĭ oştirile prin văgăunele munţilor Carpaţĭ? Dór vre-un General care n'a cetit istoria craiuluĭ Robert al Ungurilor, orĭ n'a auḑit despre Dumbrava roşie a luĭ Stefan-cel-Mare.

Afară de drumurile prin văile marĭ şi jóse, copitele cailor şi opinca Românuluĭ aŭ bătuturit potecĭ peste culmile munţilor celor maĭ prăpăstioşĭ.

In spre S granița României e formată de Dunărea, de la Severin în jos, până la Silistra și apoi o linie convențională până la Mare; spre SE e Marea Négră până la gura brațuluĭ Chilia.

Granița de rĕsărit a României o trage rîul Prut, care printr'o linie arcuită spre NE împarte cam în două părțĭ egale teritoriul dintre pólele Carpaților și Nistru. El separă spre rĕsărit mănosul ținut al Basarabieĭ de la trupul României. Cursul Prutuluĭ e mult asemenea cu al Nistruluĭ, dar nu așà cotit; valea este scobită între délurĭ puțin înalte, lunca lată, apa puțin adâncă și liniștită. El e și maĭ ușor de trecut ca Nistrul, însă malul din drépta, de partea României, e maĭ înalt ca cel din stânga, al Basarabieĭ, care e mlăștinos. Acest fapt ne e de folos, căcĭ putem observà bine tótă lunca rîuluĭ; maĭ aprópe de Dunăre malul drept se lasă jos și e acoperit de bălțĭ și mlaștine.

Dunărea și apoĭ brațul Chilia servă de graniță între gura Prutuluĭ și Mare. Malul drept, dinspre Dobrogea, e mult maĭ ridicat ca cel al Basarabieĭ acoperit de lacurĭ întinse și mlaștine. Numaĭ la gura Prutuluĭ, la Renĭ, malul stâng e maĭ sus ca cel dobrogean; de aceea Rușiĭ aŭ întărit acest oraș și l'aŭ prevĕḑut cu multă óste și chiar cu vapóre de răsboiŭ. Trecerea Dunăreĭ presintă acì aceleașĭ circumstanțe ca și pe alte locurĭ; se crede că Darius ar fi construit în acéstă parte, la Isaccea, un pod peste Dunăre, ceea-ce e însă puțin admisibil. Gura Chilieĭ e potmolită de nisip și nomol, îmbucătățită prin numeróse insule, așà că navigațiunea chiar cu vapóre micĭ se face fórte cu greŭ.

România n'ajunge până la Nistru, ci tot Prutul îĭ servă de frontieră pe o mică porțiune înspre N, apoĭ o linie convențională spre S până în valea Siretuluĭ la confluența Suceveĭ. De acì frontiera cotită de maĭ multe orĭ merge spre V peste rîul Moldova, pe culmea munteluĭ Rarău până în valea Bistrițeĭ, de unde sue pe culmea Carpaților în munțiĭ Călimanĭ. Linia acésta în cea maĭ mare parte convențională, împreună cu a Dobrogeĭ de la S, constitue singurele hotare artificiale ale României.

Să se noteze însă că acolo unde nu se pun piedicĭ naturale între țĕrĭ, tocmaĭ acele părțĭ sunt în timp de pace cele maĭ priinciósе pentru comerț și pentru comunicare în afară de cuprinsul țĕriĭ ; prin N Moldoveĭ ni se deschid căĭ drepte, prin Bucovina, spre Germania și Rusia.

România cuprinsă într'acest contur, deşi are granița naturale $^9/_{10}$ din totalul lor, are însă o formă puțin regulată ; ea se întinde ca o fâșie lată dealungul Carpaților Forma eĭ se asémĕnă cu a uneĭ ciobote deformate, al căreĭ călcâiŭ ajunge la M. Négră, iar laba este umflată în partea dinainte.

Lungimea Românieĭ în colțurĭ, de la Vârciorova la Chilia e aprópe egală cu cea de la Mamornița, pe Prut, la Mangalia (aproximativ 520 km.). Lungimea prin mijlocul Românieĭ, de la Vîrciorova la Mamornița, e 820 km., iar distanța Vîrciorova — Dorohoiŭ se parcurge cu trenul în 23 de ore. Lățimea variază : în Moldova de S ajunge la 100 km. pe când Muntenia în dreptul Oltuluĭ apropie 200 km. ; maximul lățimeĭ îl presintă în dreptul cotuluĭ Carpaților, unde se adaogă la Muntenia, și Dobrogea. De la Predél ajunge cine-vă la Constanța în 10 ore cu trenul.

Impărțirea teritoruluĭ românesc în provinciĭ.

Teritoriul românesc se împarte din punctul de vedere politic în două marĭ porțiunĭ. O parte liberă și independentă, **Regatul Român**, iar o altă parte supusă sub dominațiunĭ streine.

Regatul român cuprins între limitele arătate maĭ sus, se împarte în urmĕtórele regiunĭ: Moldova la N până la Milcov, Siret și Dunăre; Dobrogea la E între cotul Dunăreĭ și Mare; Muntenia, (Valahia saŭ Țara Românéscă) la S, constituită din Oltenia saŭ Muntenia mică, la apus de Olt, și Muntenia mare la rĕsăritul Oltuluĭ până la Dunăre.

Partea transcarpatină e sub dominațiunea Regatuluĭ Ungar și se împarte și ea în patru regiunĭ marĭ :

T r a n s i l v a n i a e cuprinsă în arcul carpatic şi între două liniĭ de munţĭ: una pe la N, urmézǎ culmea m. Rodneĭ; alta pe la V, plécă din munţiĭ Cerneĭ, trece peste munţiĭ din apusul Transilvanieĭ: Poiana ruscă, munţiĭ Metalicĭ şi munţiĭ Bihoruluĭ şi vine peste délurile Meseşuluĭ de se unesce cu linia munţilor Rodneĭ.

Intre Dunăre, Tisa, Mureş şi m. Cerneĭ se întinde B a n a t u l T e m i ş a n e ĭ. .

Spre V de munţiĭ Apusenĭ până la Tisa, se întinde Ţ é r a C r i ş u l u ĭ (Crişana), separată spre S de Banatul Temişaneĭ prin cursul aprópe rectilin al Mureşuluĭ inferior. M a r a m u r e ş u l e provincia cea maĭ de N separată fiind de Transilvania prin munţiĭ Rodneĭ, iar de Ţéra Crişuluĭ prin munţiĭ Gutin şi valea Tiseĭ.

Impărţirea acésta a teritoriuluĭ transcarpatin ca şi a Românieĭ are numaĭ o semnificare istorică ; astădĭ Ungaria împarte teritoriul eĭ de-a dreptul în comitate ca şi România în districte. Vom vedé însă maĭ la vale, că fie-care din aceste regiunĭ are un caracter orografic şi hidrografic propriŭ, diferit de al celorlalte, presentându-se ca nisce unităţĭ geografiice distincte.

Nu tot aşa e cu regiunea românéscă din exteriorul Moldoveĭ: B u c o v i n a, în spre N, constitue un *ducat* sub coróna Austrieĭ; iar regiunea dintre Prut, Nistru, Dunăre şi Mare, B a s a r a b i a, constitue o *gubernie* a mareluĭ Imperiŭ rusesc. Aceste două provinciĭ românescĭ se presintă ca o continuare spre N şi E a Moldoveĭ; şi din punctul de vedere politic, aceste ţĕrĭ constituiaŭ la un loc, până maĭ acum o sută de anĭ, principatul Moldoveĭ.

Afară de cuprinsul acesta, Româniĭ maĭ trăesc peste Nistru în ţinutul Ecaterinoslav până la Nipru; apoĭ la N Austrieĭ, în Moravia şi Silesia şi în peninsula Istria de la S Austrieĭ. Aprópe întreg malul drept al Dunăreĭ şi maĭ ales valea Timoculuĭ şi munţiĭ Mirocĭ, e locuit de Românĭ şi în fine maĭ departe spre S în Macedonia şi în Bitinia (Asia mică) trăesc némurĭ înrudite de aprópe cu Româniĭ.

OROGRAFIE.

Idee generală despre relieful pămîntuluĭ.

Pe de-o parte Carpaţiĭ în arcuirea lor prin mijlocul Românilor, pe de alta apele, ce aŭ modelat relieful munţilor şi aŭ scobit podişurile, aduc în aspectul pămîntuluĭ locuit de Românĭ o mare variaţiune.

Dacă am puté să cuprindem cu ochiĭ întreg ţinutul românesc, am constatà că relieful luĭ are câte-và particularităţĭ caracteristice. Munţiĭ, délurile, şesurile, văile şi luncile presintă o óre-care regularitate în disposiţiunea lor, regularitate ce apare destul de evident şi când privim o hartă orografică a acesteĭ porţiunĭ de pămînt (Veḑĭ harta orohidrografică colorată şi Fig. 3). **Munţiĭ înalţĭ, Carpaţiĭ**, în carĭ înălţimile peste 1500 m. nu sunt rare, trag o dungă lată arcuindu-se de două orĭ: şirul de munţĭ vine dinspre NV printre isvórele Tiseĭ şi ale Prutuluĭ, merge maĭ întâiŭ spre SE, apoĭ se cotesce spre V şi în fine se cotesce încă odată spre SV. Direcţiunea Carpaţilor am putea-o asemĕnà cu direcţiunea ce ieà mâna omuluĭ, când se îndóe, dând cotul puţin înapoĭ şi lăsând laba să atârne în jos.

In interiorul cotuluĭ terenul e mult ridicat şi cu tóte că apele l'aŭ scobit adânc, el ne dă încă ideia unuĭ podiş înalt. El e închis şi la rĕsărit şi la miaḑă-ḑi de brâul carpatic, ale căruĭ culmĭ principale se ridică cu mult deasupra luĭ. Nicĭ spre N şi V podişul nu este deschis, căcĭ masive însemnate închid orizontul: spre V se ridică munţiĭ Apusenĭ, iar spre N o ramificaţiune a Carpaţilor, munţiĭ Rodneĭ, mărginesc acest **podiş** patrunghiular al Transilvanieĭ.

In jurul lanţurilor de munţĭ înalţĭ se resfiră nenumĕ-

rate délurĭ, ca o continuare a culmilor ce se ramifică din

Fig. 3. Schiță orografică a regiunii dintre Tisa și Nistru.

Carpațĭ și m. Apusenĭ în lăturĭ; ele fac trecerea de la culmile înalte la șesurile întinse și câmpiile jóse. In

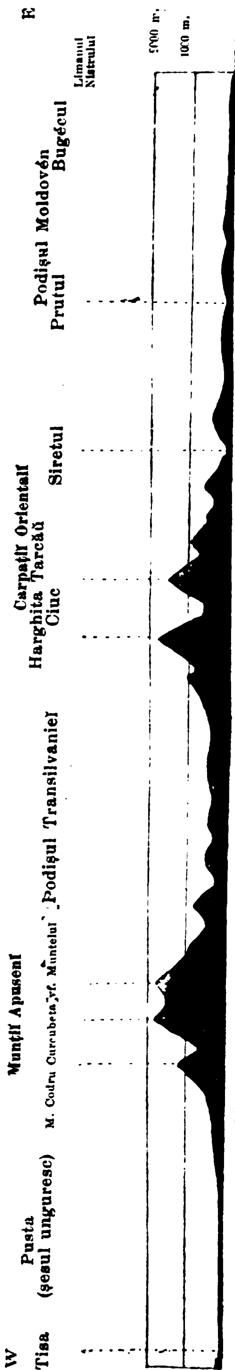

Fig. 4. Profilul uneĭ tăeturĭ făcute de la V la E în pămîntul dintre Tisa şi Nistru.

exteriorul Carpaţilor, de partea lor nordică şi estică, se întinde însă un podiş înalt, al Podolieĭ şi Rusieĭ meridionale, scobit de o sumedenie de ape, sculptat în délurĭ uniforme, cu culmile cam la aceeaşĭ înălţime. Acest podiş, ce se întinde peste tótă Basarabia şi Moldova, vine şi se rézimă de pólele Carpaţilor, amestecând şi confundând délurile luĭ cu ale Carpaţilor. Carpaţiĭ se par din acéstă parte ca şi cum şĭ-ar fi fixat rădăcinele lor în temelia acestuĭ podiş. Podişul moldovén se lasă încet, încet spre S şi aprópe de mare presintă un şes puţin ridicat deasupra niveluluĭ măriĭ, Bugécul.

Apele, ce se scobor din şirul muntos la exterior, curg perpendicular saŭ puţin înclinat direc-

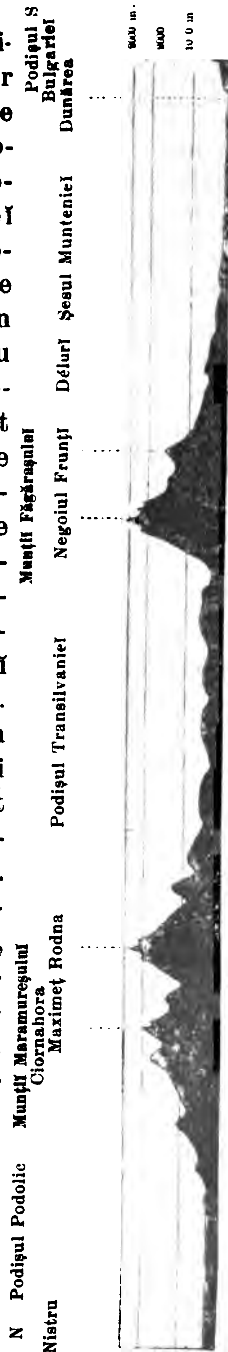

Fig. 5. Secţiune de la N la S în pămîntul dintre Nistru şi Dunăre.

țiunii șirurilor de munți. Apele însă, ce curg în interiorul cotului Carpaților și cele din M. Apuseni și din M. Rodnei, converg spre interiorul Transilvaniei și se unesc în trei mari rîuri, cari de-abià își tae drumul la exterior. Aceste rîuri sunt: Oltul spre S, de a curmezișul Carpaților; Mureșul spre V printr'o vale mai largă între Carpați și m. Apuseni; și în fine, Someșul spre NV. de-abià își găsesce drum printre ramificațiunile numeróse ale m. Lăpușului și m. Apuseni. Aceste rîuri, după ce străbat șirurile de munți prin văi fórte adânci, daŭ în nisce șesuri fórte mari întinse și netede cât cuprindi cu ochiul. Spre V șesul Ungariei, spre S șesul Munteniei, în cari rîurile sapă nisce lunci largi, jóse și mlăștinóse. Aceste șesuri sunt și ele mărginite prin dunga sclipitóre a Tisei și a Dunărei, ce se șerpuesc de la un mal la altul în lunca lor întinsă plină de bălți și brațe secundare.

Numai în colțul de SE al acestei regiuni, între Dunăre și M. Négră, délurile Dobrogei își ridică crestele stâncóse pentru a introduce o variațiune între câmpul pustiŭ al Munteniei (Bărăganul) și Basarabiei (Bugécul), și între bălțile și delta mlăștinósă a Dunărei și țărmul Mării Negre.

Dacă nu ne-am mărginì numai a privi aspectul acestui pămînt (saŭ harta orografică), ci de ne-am închipuì că îl tăem după o linie de la E — V și alta de la N — S, atunci în profilul tăeturilor ce am obține s'ar vedé mai clar dispozițiunea reliefului și înălțimile diferitelor regiuni unele față de altele. Profilele alăturate (Fig. 4 și 5) sunt construite așà, ca să ne pună în evidență diferențele de înălțime. Cercetând cu deamănuntul hărțile orografice și aceste secțiuni închipuite făcute în pămîntul nostru căpětăm ideea deplină de relieful acestei părți de pămînt, ce se póte așà dar descrie în resumat: *Un brâŭ de munți înalți*, **Carpații**, *încing de jur împrejur un podiș înalt*, **podișul Transilvaniei**; *podișul e sprijinit spre V de masivul* **munților Apuseni**. *Zona munților înalți e îmfășurată de o* **zonă de déluri**, *care în spre rĕsărit se continuă prin* **podișul Moldovén**. *La S și V* **șesuri** *întinse urméză zonei dé-*

lurilor; délurile, podişurile şi şesurile sunt brăzdate de luncĭ *largĭ a numeróselor rîurĭ ale Dacieĭ, iar la rĕsăritul şesuluĭ muntenesc, dincolo de lunca Dunăreĭ, se arată* délurile Dobrogeĭ.

Panorama Dacieĭ. Călĕtorul, care vine din centrul Europeĭ să pătrundă în România pe la Predél, póte în câte-vă césurĭ să aibă o vedere a întregeĭ panorame ce presintă Dacia. Plictisit de câmpia unguréscă lungă şi monotonă, cu lunca Tiseĭ plină de bălţĭ şi mocirle, el simte o impresiune de uşurare şi mulţumire, când zăresce délurile ondulate ale munţilor Apusenĭ, carĭ, cu cât înaintéză spre E, se înalţă şi se închid de nu lasă, loc de cât curentuluĭ apelor repeḑĭ, şi trenuluĭ ce scobóră nebunatic pe drumul luĭ de fer. Urmând în sus lunca unuia din rîurile marĭ ce es din Transilvania (Mureşul), ne trec pe dinainte culmĭ şi creste, ultimele ramificaţiunĭ ale masivelor ce se disting albăstruĭ în zarea depărtată şi pe drépta şi pe stînga rîuluĭ (Retezatul şi M. Apusenĭ). Lunca rîuluĭ se tot strimtéză, iar masivele de la orizont se pierd din ce în ce în negura albastră a depărtăriĭ, saŭ se ascund după délurile ce ne înconjóră.

Privind de jur împrejurul nostru vedem podişurĭ şi coline ondulate cam la aceeaşĭ înălţime, întocmaĭ ca nisce valurĭ colosale de mare, ce se înşiră unele după altele cât vedem cu ochiĭ. Ele sunt resturĭ din înaltul podiş transilvan, a căruĭ monotonie e întreruptă de verḑile pădurĭ de fagĭ şi stejarĭ, de văile adâncĭ cu rîurĭ limpeḑĭ, şi de numerósele oraşe şi sate, ce se resfiră pe lunca rîurilor şi cóstele délurilor. La eşirea dintr'un tunel saŭ la cotitura uneĭ văĭ largĭ, ne apare deodată înaintea ochilor un brîŭ de munţĭ, ce ocolesc, precum zidul o cetate, tótă acéstă ţéră. Dintr'însul icĭ colea se desfac, întinḑĕndu-se până în centrul eĭ ca nisce valurĭ potopitóre, maĭ multe şirurĭ de munţĭ şi délurĭ înalte şi frumóse, măreţe piedestalurĭ înverḑite, carĭ varsă urnele lor de zăpadă peste văĭ şi peste luncĭ. Maĭ presus de acel brîŭ muntos se înalţă două piramide marĭ de munţĭ (m. Făgăraşuluĭ şi m. Rodneĭ) cu creste încununate de o vecinică diademă de ninsóre, carĭ ca doĭ uriaşĭ staŭ la ambele capete ale ţĕriĭ, cătând unul în faţa altuia. Părăsind câmpul Braşovuluĭ suim greoĭ spre Predél, unde prin deschiderile délurilor se arată câte o créstă stâncósă, înaltă şi prăpăstiósă.

Trecĕnd curmătura Predéluluĭ descinderea se face în galop şi de odată apare masa imposantă a Bucegilor, un zid aprópe vertical dominând cu maĭ mult de 1500 m. valea profundă şi largă a Prahoveĭ. Crésta ferestruită într'un haos de piramide, ce staŭ ca degetele unele lângă altele, e aridă şi stîncósă, pe când pólele inferióre maĭ line sunt acoperite de mantaua verde închisă de braḑĭ, printre a căror vîrfurĭ sclipesc turlele unuĭ palat scump néamuluĭ românesc. Când ne apropiem de Comarnic păreţiĭ stâncoşĭ aĭ munţilor se depărtéză, munţiĭ

ınalțĭ rĕmân în urmă, înainte ne pășesc acum culmĭ tot înalte, dar maĭ netedĭ cu pante maĭ dulcĭ, valea se lărgesce, și Prahova se pierde în mijlocul bancurilor de nisip și pietriș; în văile vecine albesc nenumĕrate case, iar pe șosea, printre arboriĭ umbroșĭ, se zăresce silueta munténuluĭ, mânându-șĭ pe lângă car boiĭ cu córnele lungĭ și recurbate.

Puțin câte puțin délurile se chircesc mereŭ; un tapșan se întinde acum dealungul văiĭ și îl urmărescĭ la vale cât prindĭ cu ochiĭ. Pe tapșanurĭ se întind sate bogate și curate, pe alocurea ocne adâncĭ sunt scobite în délurile cu sare, iar puțurĭ numeróse gauresc pămîntul plin de petrol.

La Ploescĭ constațĭ că ultimele ondulațiunĭ ale terenuluĭ aŭ rĕmas în urmă și de acì până la Bucurescĭ, și maĭ departe încă, se repetă aspectul monoton din șesul unguresc: ochiul călĕtoruluĭ nu întâmpină pe nemărginita întindere de cât rarile movile colosale și pâlcurile de arborĭ de prin albiile rîurilor, ce-và maĭ numeróse ca în Pusta. Inaintând spre Giurgiŭ maĭ avem de pășit o tréptă puțin înaltă, pentru a scoborî de pe șes în lunca largă a Dunăreĭ plină de bălțĭ cu stuf și papură și cu insule acoperite de pădurĭ albe.

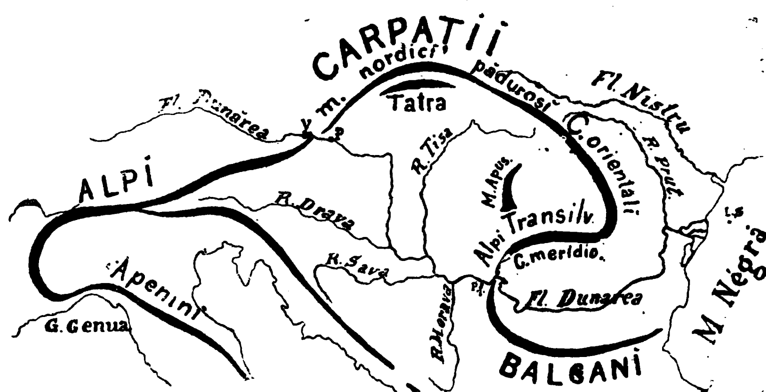

Fig. 6. Schiță orografică simplificată a Europeĭ centrale.

CARPAȚII.

Relațiunea cu Alpiĭ și Balcaniĭ. Impărțirea arculuĭ carpatic. Șirurile de munțĭ înalțĭ din Europa se găsesc în óre-care legătură între eĭ; uniĭ par a fi prelungirea celorlalțĭ și Geologia ne învață, că în adevĕr eĭ s'aŭ ridicat prin mișcarea scórțeĭ pămîntuluĭ cam în acelaș timp.

Maĭ cu sémă între Alpĭ, Carpaţĭ şi Balcanĭ se constată o înlănţuire strînsă, născênd, ast-fel prin centrul Europeĭ o direcţiune orografică importantă şi curiósă prin curbarea eĭ (Fig. 6). Lanţul colosal, ce plécă de la golful Genua şi ajunge la M. Négră, e tăiat de două orĭ — la Viena-Presburg şi la Porţile de fer — de fluviul cel mare al Europeĭ centrale, Dunărea, separând ast-fel cele treĭ şirurĭ principale. **Şirul** de la mijloc, **Carpaţiĭ**, plecând de la Dunăre din dreptul Vieneĭ se arcuesce frumos pe la Nord şi pe la Est şi revine iar la Dunăre. Acest şir se împarte în treĭ segmente:

a) **Carpaţiĭ nordicĭ** încep de la Dunăre prin **Carpatul mic** şi ţin până la pasul Dukla (502 m.). In acéstă parte se ridică masivul **Tatra**, cu cele maĭ înalte vîrfurĭ din lanţul Carpaţilor.

b) **Carpaţiĭ orientalĭ**, de la pasul Dukla până la cotul Carpaţilor în regiunea Buzĕuluĭ; porţiunea nordică a acestuĭ segment, fiind aprópe în întregime acoperită de pădurĭ, pórtă numele şi de **Carpaţiĭ păduroşĭ**.

c) **Carpaţiĭ meridionalĭ**, sunt şirurile de munţĭ la apus de valea Buzĕuluĭ, ce se cotesc la Dunăre la Porţile de fer. Partea dintre Buzĕŭ şi Cerna se numesce şi **Alpiĭ Transilvanĭ**.

Româniĭ se află situaţĭ pe ambele cline ale Carpaţilor meridionalĭ şi orientalĭ, până în Carpaţiĭ păduroşĭ; de aceea acì nu ne vom ocupà de cât de aceste două segmente ale Carpaţilor.

Carpaţiĭ de pe teritoriul românesc nu constaŭ dintr'o singură culme, ci sunt alcătuiţĭ din masive stâncóse înlănţuite unele de altele prin culmĭ înalte. Pe une-locurĭ masivele se dispun în două saŭ treĭ şirurĭ paralele, în altelocurĭ însă găsim numaĭ nisce culmĭ jóse, rĕmase în locul lanţuluĭ muntos mâncat de ape. Din masive, din vîrfurile înalte, din creste, etc. se resfiră culmĭ secundare întocmaĭ ca degetele, în tóte direcţiunile, lăsând între ele văĭ adâncĭ şi mult cotite. Din acestea se desfac altele, şi aşà

maĭ departe până ce înălţimile scad de tot, de se pierd între podişurĭ, délurĭ saŭ câmpiĭ.

Intréga regiune ocupată de culmile principale şi complexul ramificaţiunilor lor constitue: **zona muntósă** care pentru acéstă parte a Carpaţilor cuprinde tóte înălţimile maĭ marĭ de 700 m.. Ridicăturile inferióre niveluluĭ de 700 m. le considerăm ca **délurĭ**, iar cam de pe la 200 m. în jos se întinde în România şi Ungaria **şesurile** prea puţin ondulate.

Când considerăm ca limită inferióră a munţilor nivelul de 700 m., acésta o facem pentru că relieful Românieĭ o reclamă. Dacă privim lanţul carpatic din apropierea T. Jiuluĭ, a Câmpineĭ, a Tîrgu-Ocneĭ, saŭ P.-Némţu, şi de orĭ şi unde din interiorul Transilvanieĭ, vedem după o mare de culmĭ jóse, puţin ondulate, că se ridică o buză de pămînt cu mult deasupra ridicăturilor ce o preced. In dosul aceleĭ buze ridicate se urmézǎ culmĭ peste culmĭ, ce nu se maĭ scobor de cât fórte rar la nivelurĭ jóse; aceia sunt munţiĭ înalţĭ. Şi dacă căutăm pe o hartă să vedem, cam care e înălţimea colinelor dinaintea lor, constatăm că numaĭ cu rarĭ escepţiĭ ele trec de 700 m.; aşà dar e natural să considerăm ca munte tot ce trece de 700 m.

Nu numaĭ nivelul deosebesce munţiĭ de délurĭ, ci şi modul de formare al unora şi al altora, precum şi felul de pietre din care sunt formaţĭ. Din anume felurĭ de pietre sunt formaţĭ munţiĭ înalţĭ şi din alte felurĭ de pietre şi prin alte cause s'aŭ format colinele, podişurile şi câmpiile.

De căutăm acum să închidem printr'o linie tóte înălţimile ce trec de 700 m. constatăm faptul fórte surprindĕtor (vedĭ harta orohidrografică), că acéstă curbă, de altmintrelĭ fórte dantelată pe margine, urmézǎ însă în general direcţiunĭ, ce daŭ un contur simplu Carpaţilor, maĭ ales în partea Românieĭ. In interiorul curbureĭ Carpaţilor conturul e întru cât-va deranjat prin intervenirea podişuluĭ Transilvanieĭ şi a altor şirurĭ de munţĭ.

Dacă am urmărì pe o hartă linia ce limitéză la exterior lanţul carpatic, constatăm că ea vine ca şi direcţia munţilor de la NV—SE, trecênd Ceremuşul pe la Vişniţa şi trece pe la apus de Rădăuţĭ; de aci merge spre SSE pe la Gura Humóreĭ, pe la apus de Fălticenĭ, trece pe la Piatra-N. pe la T.-Ocneĭ, pe la V de Odobescĭ şi se cotesce ca şi

Carpaţiĭ spre apus. Trece apoĭ pe la Vălenil-de-munte, Câmpina, Pucióśa Câmpul-lung, Călimănescĭ, pe la N de Horezu, pe la Bumbescĭ, Baia de Aramă şi se cotesce către Vârciorova. Rarĭ sunt înălţimile afară din acest contur carĭ ajung 700 m., iar văile din acéstă parte, chiar Jiul şi Oltul, nu întroduc mare perturbare, căcĭ pe o hartă mică nicĭ nu se vede tăietura lor. Nu tot aşà e însă conturul interior al Carpaţilor care ar trebuì să fie întru cât-và paralel cu cel exterior. Pe de oparte depresiunea Tiseĭ, depresiunile Gherghiuluĭ şi Ciuculuĭ, a ţĕrĭĭ Bârseĭ şi a Săcuilor, ţéra Haţeguluĭ, depresiunea Timeş-Cerna şi Dunărea,—pe de alta munţiĭ, Gutin-Vihorlat şi Harghita introduc o mare perturbare în forma acestuĭ contur. Făcênd abstracţiune de depresiunile cuprinse între şirurile Carpaţilor, conturul interior plécă de la Ungvar spre SE, trece pe la Munkacs, depăşesce Tisa la vale de Hust, trece pe la Baia mare, ocolesçe m. Lăpuşuluĭ ca să ajungă la Bistriţa, apoĭ merge direct spre SSE până în valea Oltuluĭ sub pólele m. Făgăraşuluĭ. De aci merge spre V până la Sibiŭ, ocolesce m. Sebeşuluĭ, intră în valea Haţeguluĭ se reîntórce şi ocolesce Poiana Ruscă pentru a luà direcţiunea de SV, până la Baziaş la Dunăre.

A). Carpaţiĭ orientalĭ.

Direcţiunea generală a acestor munţĭ e de la NNV spre SSE şi constaŭ din maĭ multe şirurĭ paralele, carĭ din când în când se unesc şi daŭ nascere la masive însemnate. Atât după origina şi modul de formare, cât şi după aspectul ce ni 'l presintă deosebim următórele subdivisiunĭ:

I). **Munţiĭ Maramureşuluĭ** constaŭ dintr'o culme centrală de direcţiune NV—SE, ce vine în zig-zag dinspre Carpaţiĭ păduroşĭ, până la curmătura Mestecănişuluĭ, între valea Bistriţeĭ mold. şi valea Moldoveĭ în Bucovina. Ea formézá în tot lungul eĭ linia de despărţirea apelor Tiseĭ, de ale Nistruluĭ şi Prutuluĭ. Dealungul acesteĭ culmĭ se înşiră numeróse piscurĭ, dintre carĭ cel maĭ înalt este **Hovêrla** (2.058 m.) situat cam în partea centrală a acestor munţĭ, pe înalta créstă stâncósă **Ciornahora** (m. Negri) din care ieaŭ început de o parte isvórele Tiseĭ, de alta ale Prutuluĭ şi Ceremuşuluĭ.

La culmea principală şi anume la crésta Ciornahoreĭ se légă dinspre E culmĭ importante, de aceeaşĭ direcţie NV—SE şi despărţite una de alta şi de culmea principală prin

văile isvórelor Prutuluĭ. Ca maĭ însemnată socotim în cuprinsul **Bucovineĭ** Obcina (1) **Ferădăuluĭ** și **Maximeț**. Maĭ la E într'o a doua linie se înșiră Obicina mare, Lungul și Ciocilca printre isvórele Moldoveĭ, Siretuluĭ și Ceremușuluĭ.

Și dinspre V se légă la culmea principală Ciornahora maĭ multe culmĭ: **Toroiaga, Pietrosu** și **Fărchăul** (cu Pop Ivan), iar printre afluențiĭ Tiseĭ se ridică nisce culmĭ tot de direcție NE—SV. Maĭ principale sunt: crésta **Svidoveț** și maĭ multe polanine (2), ce se légă prin culmĭ și curmăturĭ jóse la culmea principală. Intre acest șir de polanine și culmea principală se închid circurĭ largĭ, de unde ieaŭ început toțĭ afluențiĭ maĭ marĭ aĭ Tiseĭ.

Masivul Rodneĭ. Tot de munțiĭ Maramureșuluĭ ține și masivul Rodneĭ ce se ridică între valea Tiseĭ și a Someșuluĭ cu peste 2000 m. d. n. M. și se légă cu culmea centrală prin curmătura Știol, între Visăŭ și Bistrița mold. De pe crésta stâncósă a acestuĭ Masiv se înalță vîrfurile P i e t r o s u (2305 m.) și I n ă u situate, unul la extremitatea estică și altul la cea vestică. Spre E, masivul acesta se con tinuă prin culmea **Suhardului** până în Bistrița.

Munțiĭ Gutin-Vihorlat Maĭ la V de m. Maramureșuluĭ și m. Rodneĭ se ridică printre afluențiĭ Tiseĭ maĭ multe masive secundare, înșirate în direcțiune paralelă cu șirul principal al Carpaților. In acest șir sunt maĭ importante: la S de Tisa și legat întru cât-và la masivul Rodneĭ: **Țiblesul, Gutin** și **Ouașul**; la N de Tisa: **Sălăușul mare, Gil** și maĭ la N, în țéra Ungurilor, masivul **Vihorlat**.

Intre șirurile Maramureșuluĭ și munțiĭ Gutin-Ouașul e scobită o vale largă și lungă în direcția NV, cu tapșanurĭ și câmpurĭ marĭ deschise spre apus: acéstă vale e utilisată de rîul Tisa și afluentele luĭ paralel, Iza. Chiar maĭ la N de Tisa se constată printre munțiĭ Gyil-Vihorlat și Polanine o serie de depresiunĭ, văĭ alungite în aceeașĭ di-

---

(1) Obcină, nume comun=o culme jósă și lată, ce unesce maĭ multe vârfurĭ.

(2) Polanina (ruten.) = culme înaltă, șir de munțĭ.

secţiune ca a Tiseĭ, utilisată fie-care de câte un afluent principal al Tiseĭ. Culmile, carĭ légă orograficesce munţiĭ Gyil-Vihorlat cu Polaninele, sunt lăsate mult în dreptul acestor depresiunĭ, formând curmăturĭ jóse.

Direcţia acestor munţĭ, precum şi existenţa văiĭ Tiseĭ şi a celor-lalte depresiunĭ, se explică însă prin modul cum s'aŭ format aceştĭ munţĭ, căcĭ şirul de munţĭ Gutin-Vihorlat e maĭ noŭ de cât culmile centrale şi cu mult maĭ noŭ de cât M. Rodneĭ, cu care se găsesce în óre-care continuare orografică.

Şirul Gutin-Vihorlat e de natură vulcanică; m. Rodneĭ sunt constituiţĭ din şisturĭ cristaline granit diorit şi alte roce eruptive, iar m. Maramureşuluĭ sunt formaţĭ parte din pietre cristaline (şisturĭ şi roce eruptive vechĭ), dar cea maĭ mare parte e format dintr'un fel de gresie (numită *gresie carpatică)* şi diverse argile, la un loc denumite *fliş*, totul depus din apele mărilor.

Straturile de gresie şi argile (fliş) s'aŭ încreţit din cauza mişcăriĭ scórţeĭ pămîntuluĭ şi direcţia cutelor e de la NV spre SE întocmaĭ cum sunt şirurile de munţĭ aĭ Maramureşuluĭ şi Bucovineĭ, carĭ sunt resturĭ din acele încreţiturĭ ale pămîntuluĭ. Tocmaĭ maĭ târḑiŭ, după formaţiunea munţilor Maramureşuluĭ, s'aŭ deschis cratere vulcanice pe direcţia Gutin-Vihorlat şi din lava ce a curs din ele s'aŭ format prin întărire aceştĭ munţĭ; cum ele aŭ apărut maĭ la o parte de şirurile Maramureşuluĭ, aŭ închis între conurile vulcanice şi munţiĭ vechĭ o vale lungă, ce véḑurăm că se cunósce şi astăḑĭ. Aspectul celor două felurĭ de munţĭ este însă acum acelaş, maĭ ales că mantaua verde a braduluĭ a faguluĭ şi mesteacănuluĭ iĭ imbracă pe toţĭ şi scóte şi maĭ bine la ivélă formele rotunde şi line a acestor munţĭ.

Crésta Ciornahoreĭ e fórte greŭ de trecut; de-abià pe potecĭ micĭ se póte merge cu piciorul. Atât la S cât şi la N de acéstă crésta sunt însă multe curmăturĭ, pe carĭ ómeniĭ le-aŭ utilisat încă din timpurile de demult ca trecătorĭ: Peste Ştiol (1418 m.) trece un drum mare, ce duce de la Borşia din valea Vizăuluĭ (afl. Tiseĭ) la Cârlibaba în valea Bistriţeĭ din Bucovina; pe la Körösmezö (931 m.) s'a construit o şoseà şi o cale ferată, ce duce din valea Ciorna-Tisa (T. négră) în v. Prutuluĭ; maĭ spre N, pe la Voloveţ (841 m.) trece încă o linie ferată în Galiţia.

Peste munţiĭ Rodneĭ sunt numaĭ potecĭ de picior şi un singur drumuiac duce de la Romuli din Transilvania peste crésta Rodneĭ în Maramureş. Maĭ la E există un al doi-

lea drum plécă din valea Someşuluĭ, trece pe la Rodna nouĕ, peste curmătura Poiana rotundă (1257 m.) şi ese în drumul Borşeĭ spre Cârlibaba (Pentru trecătorĭ vedĭ harta căilor de comunicaţie).

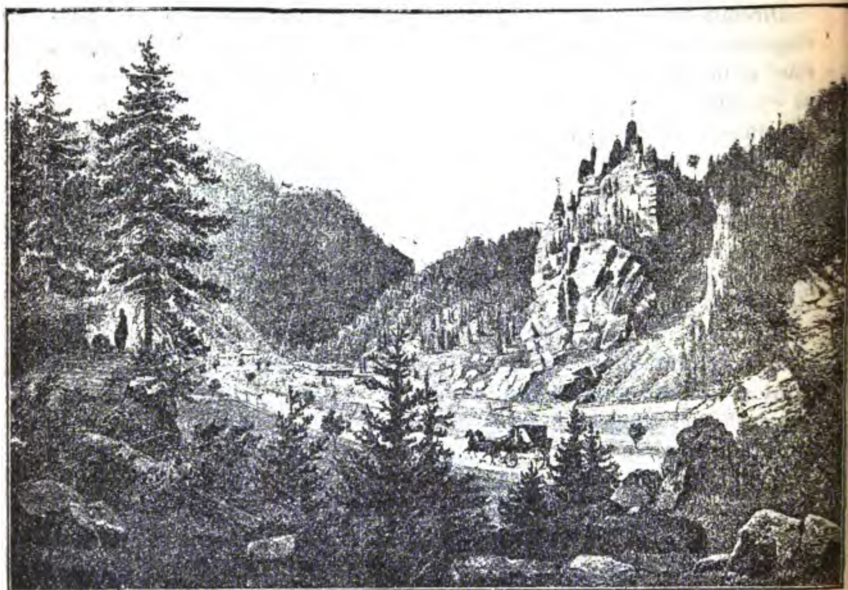

Fig. 7. Valea Putna din regiunea munţilor Bucovineĭ la Pojorita.

II. Carpaţiĭ din Nordul Moldoveĭ se întind de la curmătura Mestecănişuluĭ şi rîul Dorna până la pârâul Bicaz şi cotitura Bistriţeĭ spre Piatra-Neamţu.

Aceştĭ munţĭ, deşi îmbucătăţiţĭ prin multe ape transversale, aŭ totuşĭ vîrfurile lor cele maĭ înalte înşirate în aceeaşĭ direcţiune generală ca şi aĭ Maramureşuluĭ.

Munţiĭ Bistriţeĭ sunt cuprinşĭ între curmătura Mestecănişuluĭ la N şi pârăul Bistricióra la S. Deşĭ sunt străbătuţĭ de Bistriţa, totuşĭ eĭ sunt prelungirea spre SE a Ciornahoreĭ şi m. Rodna. Din acest şir de munţĭ se ridică în stânga Bistriţeĭ vîrfurile Giumălăul şi Rarăul, iar în drépta Bistriţeĭ Bârnarul şi Grinţieşul.

Masivul Céhlăuluĭ, care cu stânca Panaghia (1890 m.)

se ridică trufaş deasupra apelor înfuriate ale Bistriţeĭ şi Bicazuluĭ, de maĭ stă să ajungă înălţimea de 2000 m., se află tot pe drépta Bistriţeĭ, la S de Bistricióra.

Rĕsăritul sórelui pe Céhlău . . . . . Ne-am pus jos să ne odihnim, şi în vreme de jumătate de ceas am stat faţă la una din cele maĭ frumóse priveliştĭ. Razele sóreluĭ începeaŭ a rĕsbate prin copacĭ de pe creştetul munţilor şi da negureĭ, ce-ĭ cuprindeà, o văpsélă roşiatică ; în fundul văilor, unde pâcla era încă désă, abià se zărià ca printr'un vis apa Bistriţeĭ, ce păreà ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut maĭ lată şi maĭ limpede; şi de-odată când sórele s'a ivit pe cer, umplând tótă întinderea de lumină, de-odată frumósa vale a Bistriţeĭ a sticlit ca o panoramă, cu rîul sĕŭ repede pe care se coboraŭ vre-o câte-và plute, cu munţĭ înalţĭ şi stufoşĭ, ce o împrejuraŭ, cu satele sale semĕnate pe costişe ca nisce jucăriĭ, şi într'un cuvînt cu tot farmecul, care împodobesce natura sa mândră şi sĕlbatică. Nu voiŭ uità nicĭ odată impresia ce am primit la acéstă minunată privelişte!

ALEXANDRI.

La rĕsărit de munţiĭ Bistriţeĭ se îmbină la curmătura Cotârgaşĭ-Ostra culmea Stânişóreĭ, cu vîrfurile Bivolul şi Hăleuca, ce se continuă şi maĭ departe spre SE, până la Piatra-N. prin vîrfurile: Petru-Vodă, Sihla şi Horaiţa.

Spre V de munţiĭ Bistriţeĭ şi în legătură cu eĭ avem: **munţiĭ Gherghiuluĭ**, ce separă apele Bistricióreĭ de ale Mureşuluĭ.

Maĭ la V şi de acest şir de munţĭ găsim importantul masiv al **Călimanilor**, situat în prelungirea şiruluĭ de munţĭ Gutin-Vihorlat, avênd aceiaşĭ origine vulcanică ca şi aceştia. Culmea principală a acestor munţĭ de direcţiune E-V se continuă spre V prin o culme lungă, Poiana-Tomi, iar spre E se légă cu munţiĭ Bistriţeĭ. Crésta centrală a Călimanilor, deşi-şĭ apropie 2.000 m., nu e atât de ascuţită şi dinţată; în schimb e scobită adânc, lăsând o dungă în formă de potcóvă spre NE. Din acéstă crésta se ridică numaĭ 2 vîrfurĭ ce trec peste 2000 m.: Pietrosu (2 031 m.) şi Căliman-isvor.

Munţiĭ Bistriţeĭ şi Gherghiuluĭ sunt constituiţĭ din aceleaşĭ felurĭ de pietre, şişturĭ cristaline şi roce eruptive, ca şi Ciornahora şi Rodna, a căror continuare orografică sunt. Lanţul Stânişóreĭ precum şi munţiĭ

la S de Bistricióra sunt constituiţĭ din flişă, presentându-se ca o continuare a cutelor ce aŭ format munţiĭ Bucovineĭ. Pe icĭ pe colea es dintre păturile mult cutate de fliş stâncĭ maĭ vechĭ, cum e masivul Céhlăuluĭ, Nagy-Hagymàs, etc. carĭ se presintă ca nisce insule în mijlocul flişuluĭ înconjurător; aceste insule se numesc în Geologie *klippe*.

Prin acéstă parte comunicaţiunea din Transilvania spre Bucovina şi Moldova se face prin maĭ multe drumurĭ: unul trece peste curmătura **Bârgăuluĭ** (1230 m.) din valea Bistriţeĭ transilv. în valea Dorneĭ şi a Bistr. mold.; altul pe la **Prisacanĭ**, duce din valea Bistricióreĭ la Tulgheş, iar de aicĭ la Borszek, saŭ peste munţĭ în câmpia Gherghiuluĭ. **Valea** *Bicazuluĭ* oferă şi ea un drum, maĭ anevoios însă ca al Tulgheşuluĭ, trecênd pe la Bicazul unguresc tot în câmpia Gherghiuluĭ.

III). **Carpaţiĭ din Sudul Moldoveĭ.** Acest grup de munţĭ este fórte bine limitat în partea de N, prin valea Bistriţeĭ şi Bicazuluĭ. In partea de S se termină maĭ puţin precis, căcĭ găsim acolo o mulţime de culmĭ importante, resfirate printre numerósele cursurĭ de apă, culmĭ ce se înódă la N de isvórele Buzĕuluĭ în vîrful **Lăcăuţ** (1.778 m.). Carpaţiĭ în acéstă regiune constaŭ din douĕ, pe alocurea din treĭ şirurĭ întretăiate şi maĭ mult de rîurĭ ca: Trotuşul, Uzul, Oituzul, etc. ce străbat de-a curmeḑişul lor departe până aprópe de câmpiile Ciucului şi Ţéra Secuilor.

Munţiĭ Tarcăuluĭ sunt cuprinşĭ între Bistriţa şi Bicaz la N şi Trotuşul la S. Vîrful lor cel maĭ înalt este **Tarcăul** situat chiar pe graniţa Moldoveĭ cu Transilvania.

La rĕsărit de acest vîrf se înjghebéză din mulţimea de culmĭ şi vîrfurĭ, o culme maĭ importantă **Murgocĭ-Preutesele**, ce domină ca o avant-gardă délurile şi podişul Moldoveĭ. Ea se continuă şi maĭ la S prin culmile: **Strigoiu** şi **Berzunţu** ambele de aceeaşĭ direcţiune NNV-SSE, mergênd paralel cu Trotuşul până în apa Taslăuluĭ.

Spre V în dreptul munţilor Tarcăuluĭ, se ridică în Transilvania importantul masiv **Nagy-Hagymás** (Hăşmaşul

mare 1.793 m.) de sub aĭ căruĭ pereţĭ de piatră de var îşĭ culege Oltul isvórele.

Munţiĭ Ciucului. La S de Hăşmaşul mare şi de Trotuş şirul adevĕrat carpatic e constituit dintr'o singură culme principală, ce se cotesce şi se îndóe în tóte direcţiunile, pentru a ocolì numerósele rîurĭ ce plécă din acéstă regiune spre V, spre S şi spre E. Culmea acésta însemnată e şirul Ciuculuĭ ce servă de linie de separaţiune a apelor carĭ se scurg spre E în Moldova, de cele ce merg spre V, în câmpiile Ciuculuĭ la Olt şi Mureş. Pe o lungime de 60 Km. de la NV spre SE, numaĭ odată se ridică culmea peste 1500 m. şi acésta la N de valea Oituzuluĭ în vîrful Nagy-Sandor (1640 m.).

Munţiĭ Vranceĭ. La S de Oituz şi separaţĭ aprópe complect de şirul Ciuculuĭ se desfac, din nodul orografic al Lăcăuţuluĭ, culmĭ în tóte direcţiunile. Intre cele maĭ importante culmĭ ce plécă spre rĕsărit în Vrancea avem: c. Zăbrăuţĭ, c. Soveja, c. Giurgiu şi c. Matieşu. Tóte aceste culmĭ, înainte de a trece în regiunea délurilor, se ridică aprópe de 1.000 m. încă cu câte un vîrf saŭ două tocmaĭ în direcţiunea şiruluĭ Murgocĭ-Berzunţu.

Munţiĭ din S Moldoveĭ sunt constituiţĭ complectamente din fliş, şi s'aŭ format prin ridicarea straturilor, ce pe unele locurĭ s'aŭ încreţit fórte mult; eĭ se presintă dar geologicesce, ca şi orograficesce, ca o continuare spre S a munţilor din N Moldoveĭ.

In acéstă regiune a Carpaţilor, fórte populată dealungul văilor marĭ, comunicaţiunea, dintr'o parte a munţilor într'alta, se face dealungul numeróselor rîurĭ, căcĭ linia de separaţiune a apelor înaintéză departe pe teritoriul transilvan şi presintă curmăturĭ destul de jóse şi comode chiar căilor ferate. Principalele trecătorĭ sunt: Valea largă a *Trotuşuluĭ*, ce înaintéză până aprópe de Ciuc; ea a fost utilisată chiar pentru o cale ferată, ce duce din T.-Ocna prin Palanca la Ghimeş (720 m.) şi Ciuc-Sereda. O a doua cale e dealungul văiĭ *Oituzuluĭ* (462 m.) ce oferă un drum fórte bun şi scurt spre ţinutul Treĭ-Scaunelor (Háromszek).

Şirul Harghita. Paralel cu Carpaţiĭ din S Moldoveĭ, se-

paraţĭ de aceştia prin câmpiile întinse ale Gherghiuluĭ şi Ciuculuĭ, se ridică un şir continuŭ şi înalt de munţĭ rotunḑĭ, numit după vîrful cel maĭ însemnat şirul Harghiteĭ. Direcţiunea lor este NNV—SSE, tocmaĭ în prelungirea şiruluĭ Gutin-Ţibleş-Călimanĭ, cu carĭ aŭ de comun şi origina lor vulcanică. Spre N acest şir e limitat de valea Mureşuluĭ, care 'l separă complect de m. Călimanĭ, cu carĭ într'o vreme constituiaŭ o singură culme. Şi spre S acest şir a fost tăiat de valea Oltuluĭ, isolând spre E între câmpia Ciuculuĭ şi ţéra Secuilor masivul Büdös.

Fig. 8. Lacul Santa Ana.

In lungul acestuĭ şir deosebim următórele segmente: la N, între Mureş şi Târnava-mare, e masivul Görgeny cu vîrfurile Furcele şi Mesöhavas; la S, până la cotul Oltuluĭ la Braşov, sunt munţii Barotului cu vîrful Cuculuĭ. Aceste vîrfurĭ nu trec de 1600 m. şi forma lor conică şi netedă amintesc nenumăratele conurĭ vulcanice, ce odată în trecutul geologic se înşiraŭ în acéstă direcţiune; văile sunt puţin scobite pentru că munţiĭ sunt de curând ridicaţĭ.

Nicĭ în Călimanĭ, nicĭ în şirul Harghiteĭ nu maĭ există adĭ vulcanĭ activĭ; eĭ aŭ încetat, s'aŭ stins, de mult. Semne de fosta lor existenţă se întâlnesc destule în tot lungul acesteĭ catene de munţĭ de curând formaţĭ. In Puciosul (Büdös) se vede un crater neştirbit, cum rar se întâlnesce chiar în regiunile vulcanice ale Italieĭ: deasupra băilor de la Tuşnad, în vîrful munteluĭ înalt de peste 1200 m., se presintă o scobitură ca o căldare adâncă de peste 300 m.; pereţiĭ repedĭ fac ocol de jur-împrejur unuĭ lac minunat, lacul Santa Ana (Fig. 8).

Afară de acest crater perfect conservat, se găsesc în munţiĭ Puciosuluĭ, precum şi în alţiĭ, numeróse crăpăturĭ, saŭ peşterĭ, prin carĭ es din interiorul pămîntuluĭ gazurĭ grele: bioxid de carbon, bioxid de sulf şi hidrogen sulfurat. Une-orĭ ele es cu apă, şi se cunosc prin bolboroséla ce face apa isvoruluĭ, care devine prin acest amestec o apă minerală fórte utilă. Aşà sunt apele din munţiĭ Fărhăŭ, din m. Ouaşul (Maramureş), de la Dorna-Vatra, Şarul Dorneĭ şi Păltiniş în Călimaniĭ de E; de la Borsec, Sângiorgiu, Bilbor în munţiĭ Ghergiuluĭ; Tuşnad la S Ciuculuĭ; Covasna în Treĭ-Scaune, etc. Alte-orĭ gazele es singure şi umplênd grotele se scurg afară în virtutea greutăţiĭ, făcênd valurĭ întocmaĭ cum curge apa. Din descompunerea lor se nasce sulf (puciósă), ce se depune pe pĕreţiĭ peştereĭ care, în asemenea caz, ia numele de sulfatară.

Covasna. Se pare că satul este aşedat pe un vulcan în activitate; la schimbarea timpuluĭ pe valea întrégă simţim miros de vitriol, pivniţele aburesc şi fântânele şi pivniţile se umple cu gazurĭ, de care ameţesc pasĕrile. Aicĭ nu se află şórecĭ. Apa fie-căreĭ fântânĭ este apă minerală cu acid carbonic şi cele maĭ multe pivniţe sunt pline până la o înălţime óre-care cu gaz, care este periculos maĭ ales pe vremurĭ ploióse. Gropĭ nu se pot săpà de cât cu cea maĭ mare precauţiune, fiind-că gazul ce isbucnesce din pămînt póte causa mórte iminentă.

Peşterile din Puciosul (Büdös). Din mijlocul unuĭ codru uriaş se estinde o masă puternică de munte, o grămăditură de stâncĭ, aruncate neregulat unele peste altele şi avênd aspectul unuĭ vulcan surpat.

Cóstele luĭ sunt acoperite cu pietre poróse, iar prin crăpăturĭ vegetéză tufe cu frunzele pălite. Numaĭ muşchiuluĭ şi încă câtor-và florĭ de stâncă le priesce acel sol pietros. Aicĭ este patria morţiĭ... Sus pe cósta munteluĭ, în stâncă, o peştere îşĭ deschide négra gură : pórta eĭ uriaşă o forméză stâncĭ ţuguiete, de culórea ficatuluĭ, ruginiĭ, cu vârcĭ negre. In jurul gureĭ stânca este acoperită cu gălbinélă, care se lăţesce în jur ca mucedéla (Vedĭ fig. 8).

Peştera are o lungime de 14 m. şi e cam de 2 m. de lată ; înălţimea eĭ e de 3—6 m. La gură înălţimea nu e maĭ mare de 3 m., dar în lăuntru terenul coboră şi ast-fel înălţimea eĭ cresce. Gazul, ce vine prin crăpăturile munteluĭ, se ridică în peşteră până la o înălţime óre-care şi înainte se scurgea afară pe gura peşteriĭ; astădĭ însă se captéză şi

se conduce într'o fabrică de lichifăcut bioxidul de carbon. Cât se ridică gazul în peşteră păreţiĭ acesteia sunt acoperiţĭ de o pătură de pucióśă, resultată din acţiunea chimică a celor două gaze (bioxid de carbon şi hidrogen sulfurat).

Fig. 9. Sulfatara din muntele Büdös (Puciosul).

In lăuntrul peşteriĭ putem merge fără pericol până când stratul de gaz nu ajunge la nas; iar maĭ departe nu putem intra de cât cu nasul înfundat şi fără de a respirà, pentru că hidrogenul sulfurat e otrăvitor. Dacă mergem înlăuntrul peştereĭ, începem numaĭ de cât a asudà şi simţim o căldură plăcută care ne cuprinde tot corpul şi maĭ ales la picióre şi tălpĭ, ca şi cum am sta pe pămîntul fierbinte. Atât eşirile de gaz din Covasna cât şi cele de la Puciosul (Büdös) sunt utilisate şi ca băĭ de gaz contra bólelor de ochĭ, reumatism, etc.

Spre miédă-nópte de aici se află o altă peşteră, asemenea cu gazur nădușitóre, numită Peştera Omorítóre (ung. Gyilkos), fiind-că pasĕrile şi insectele, carĭ sburaŭ pe deasupra eĭ, cădeaŭ jos ameţite şi mórte. Ea se afunda în direcţiune verticală în sînul munteluĭ, însă la 1802 s'a surpat. Maĭ sunt apoĭ, pe cóstele munteluĭ încă unele peşterĭ maĭ micĭ saŭ găurĭ, dintre care una se numesce Peştera de alaun (piatră acră). Se maĭ află apoĭ aicĭ şi isvóre de alaun. Muntele Büdös şi împrejurimea luĭ apropiată formézǎ o grupă de aşà numite sulfatare şi mofete, asemenea împrejurimiĭ Neapoleĭ. După S. MOLDOVAN.

Din câmpiile Ciuculuĭ comunicaţiunea se face spre centrul Transilvanieĭ pe două liniĭ: a Mureşuluĭ şi a Oltuluĭ. Totuşĭ există şi drumurĭ ce merg peste şirul Harghiteĭ: cel maĭ însemnat este prin Trecătórea tâlharilor (Tolvajos hágó) şi duce în valea Târnaveĭ micĭ.

B). Carpaţiĭ meridionalĭ.

Sub acéstă denumire se cuprinde întreg lanţul carpatic din valea Buzĕuluĭ şi până la Dunăre (aprópe 300 km.). In lungul şi latul lor sunt despărţiţĭ în maĭ multe şirurĭ, une-orĭ complect tăiaţĭ de-a curmezişul prin văĭ transversale, cum e a Oltuluĭ, a Jiuluĭ, a Cerneĭ-Timeş. Totuşĭ faptul că aceştĭ munţĭ se asémĕnă mult între eĭ prin înălţimea la care se ridică, prin aspectul ce-l presintă, prin direcţiunea culmelor principale şi prin natura lor geologică, ne îndrăptăţesc a-ĭ cuprinde într'o singură grupă pe toţĭ. Partea dintre Buzĕŭ şi Cerna, unde sunt munţiĭ ceĭ maĭ înalţĭ şi maĭ strânşĭ la un loc se maĭ numesce şi

a) **Alpiĭ transilvanĭ.** Aceştia cuprind:

I. **Munţiĭ de la rĕsărit de Olt**, unde găsim: **Munţiĭ Buzĕuluĭ.** Eĭ nu se întind din valea Buzĕuluĭ spre apus până în valea Prahoveĭ, formând o créstă în zig-zag, dealungul căreia se înşiră vîrfurĭ ce apropie 2000 m. Aspectul lor e ce-và maĭ sĕlbatic, ca al Carpaţilor orientalĭ; dintre aceştia numaĭ Céhlăul şi Haşmaşul are asemĕnare cu munţiĭ Buzĕuluĭ.

La extremităţile acesteĭ grupe de munţĭ se ridică: la E

renumitul munte Penteleu (1776 m.) între afluenţiĭ Buzĕuluĭ; la V, culmea Baiuluĭ (2002) deasupra văiĭ Prahoveĭ.

Din treĭ vîrfurĭ centrale: Siriul, Ciucaşul (1) şi Piscul Tătaruluĭ se desprind spre S şi N culmĭ de munţĭ, renumiţĭ ca şi Penteleul, pentru păşunile lor; Siriul nutresce singur ca la 20.000 de oĭ.

Pe când pólele acestor munţĭ sunt constituite din fliş, crésta şi vîrfurile principale sunt formate din conglomerate maĭ vechĭ ca flişul.

In acéstă parte a Carpaţilor trecerea în Transilvania se face fórte uşor dealungul văilor *Buzĕuluĭ* şi *Teléjenuluĭ*. (Vedĭ harta politică.) Din valea Buzĕuluĭ se trece în ţinutul Treĭ-Scaunelor, iar din valea Teléjenuluĭ, peste curmătura Bratocea o şosea duce la Săcele şi Braşov. Maĭ este un drumuiac peste créstă, pe culmea Tătaruluĭ, pe la întorsătura Buzĕuluĭ, şi duce în ţinutul Treĭ-Scaunelor.

Munţiĭ Bârseĭ cu Bucegiĭ se întind între valea Prahoveĭ şi a Dâmboviţeĭ, cuprindĕnd la un loc: masivul important al Bucegilor, ce ocolesce ca o potcóvă isvórele Ialomiţeĭ, masivul întru-cât-và isolat al Pietri Craiuluĭ, (Kiralykös 2241 m), iar spre S se légă de m. Bucegĭ, munţiĭ Léoteĭ situaţĭ între Dâmboviţa şi Ialomiţa. In acéstă regiune regăsim aspectul măreţ prin sĕlbăticia luĭ, ce ni-l presintă munţiĭ Maramureşuluĭ.

Bucegiĭ aŭ multe vîrfurĭ ce trec de 2000 de m.: Furnica, Jepiĭ, Piatra arsă, Caraimanul etc., iar vîrful Omul (2510 m.) întrece nivelul de 2500 m. de la suprafaţa măriĭ. Piatra Craiuluĭ, deşi cu un aspect şi maĭ prăpăstios,

(1) In Carpaţiĭ meridionalĭ şi chiar în tot şirul Carpaţilor, vîrfurile înalte nu aŭ o numire proprie. Ele se numesc diferit după partea din care se privesc, după clina ce ne-o arată, aşà că acelaş vîrf póte să aibă treĭ şi chiar maĭ multe numirĭ. De ex.: Ciucaşul se maĭ numesce: Tigăile, Zăganul, etc.; vf. Mândra din Paringu se maĭ numesce Gruiu mare şi Roşiile. Acésta provine din causă că pe ciobanĭ îĭ interesézá în special clinele munţilor unde e iarbă, iar nu vîrful; eĭ daŭ numele de munte la clină. Noĭ vom intrebuinţà acì numirile cele maĭ obicĭnuite de românĭ şi străinĭ.

ajunge numaĭ la 2241 m., iar munţiĭ Léoteĭ, unde regăsim culmĭ netede şi ondulate, de-abià ajunge 2100 m.

Aceştĭ munţĭ, împreună cu aĭ Buzĕuluĭ, ca aspect, ca direcţiune şi ca constituţiune geologică, sunt o trecere între m. Moldoveĭ şi m. Munteniei saŭ între C. orientalĭ şi C. meridionalĭ ce pórtă un caracter şi maĭ sĕlbatic. Munţiĭ Buzĕuluĭ constaŭ din fliş, străpuns însă de multe klippe prin jud. Prahova. Munţiĭ Bârseĭ sunt constituiţĭ, parte

Fig. 10. Munţiĭ Bucegĭ (Piatră arsă) cu caracter alpin; în faţă Castelul Peleş.

din conglomerate (Bucegiĭ) cu klippe de piatră de var, parte din piatră de var (Piatra Craiuluĭ) şi parte din şisturĭ cristaline (M. Léoteĭ). Aspectul sĕlbatic şi prăpăstios a m. Bucegĭ şi Piatra Craiuluĭ e datorit tocmaĭ pietrelor din carĭ sunt compuşĭ, căcĭ calcarul şi conglomeratul se rod uşor de apă.

«O formaţiune proprie şi unică în felul sĕŭ are Piatra Craiuluĭ, ceea ce prea bine îĭ caracteriséză şi numirea de «Piatra Craiuluĭ,» căcĭ privită şi de jos şi de sus, este maiestósă, este impunătóre.

Nu este munte, ci este adevĕrat o piatră colosală, un lanţ de stâncĭ înşirate strîns una lângă alta, care înălţându-şĭ mândru fruntea până la o înălţime de 2241 metri, oferă la radele sóreluĭ, şi cu deosebire la lumina luneĭ, un aspect pompos, împrumuseţat de lumina argintiŭ-sclipitóre, ce o rĕsfrîng de la sine maiestósele stâncĭ calcare ale Pietreĭ Craiuluĭ». TURCU.

Pe Piscul Baciuluĭ este un rĕsunet (ecoŭ) interesant, care redă 15 silabe, ceea ce este o raritate şi ocupă un loc de frunte între ecourile cunoscute în Europa, care redaŭ maĭ multe silabe.

Văile curmeḑişe munţilor Bârseĭ aŭ devenit, graţie situaţiuniĭ şi populaţiuniĭ lor, o regiune de trecere, pe unde comunică de mult centrele populate situate de-o parte şi alta a Carpaţilor: din câmpia Braşovuluĭ spre délurile Munteniеĭ. Prin curmătura **Bran** (Törzburger-pass 1240 m.) spune traditiunea că ar fi trecut fundatorul principatuluĭ muntén; şi astăḑĭ o şosea frumósă duce din Rucăr, la Bran şi Braşov.

Drumul prin valea *Prahoveĭ*, peste **Predél** (1.051 m.) spre Braşov, e maĭ recent; el a devenit o linie principală a ţĕreĭ de când cu calea ferată şi cu fondarea staţiunilor de vară la Sinaia, Buşteni, Predél etc. Ca o consecinţă a urmat apoĭ un avînt puternic industrial şi comercial al întregeĭ regiunĭ.

Intre şirul continuŭ şi uniform al Harghiteĭ de-o parte şi între complexul lanţ al Carpaţilor din S Moldoveĭ de alta, se închide un şir de câmpurĭ: la N, câmpul Gherghiuluĭ (Gyergyó); la mijloc cele douĕ ale Ciuculuĭ (Felcsik şi Alcsik); la S al Braşovuluĭ, cu ţéra Bârseĭ (Burzenland), spre apus şi ţéra Sĕcuilor (Háromszek) spre rĕsărit. In câmpul cel maĭ de nord, în Gherghiul, se adună apele Mureşuluĭ, iar în Ciucul de sus vine Oltul ca un pêrăŭ neînsemnat, ce iea apoĭ în şir Ciucul de jos şi câmpia Braşovuluĭ.

Munţiĭ Făgăraşuluĭ. De la cotul cel maĭ de nord al Dâmboviţeĭ şi până la Olt merge o créstă stâncósă rectilină, de direcţiune E—V, care aprópe în întregime se menţine deasupra niveluluĭ de 2000 m. Dealungul eĭ se înşiră o mulţime de piscurĭ piramidale, ţancurĭ colosale cioplite în piatră, între carĭ: **Negoiu** (2540) şi **Capra** (Vênătórea luĭ Butean 2520) întrec 2500, iar multe altele ca Surul, Moldoveanu, apropie acéstă înălţime. Spre NE munţiĭ Făgăraşuluĭ se continuă prin munţiĭ Perşani până la Olt în faţa şiruluĭ Barotuluĭ.

Acest şir muntos îşĭ păstréză caracterul prăpăstios (veḑĭ

fig. 10 şi 11), spre N cu culmĭ repeḑĭ şi scurte; spre S trimete însă culmĭ lungĭ, cu un profil fórte ondulat a căror curmăturĭ nu se scobor sub 1000 m. Culmea cea maĭ din apus, ce se lasă din Negoiu, stabilesce legătura între munţiĭ Făgăraşuluĭ şi munţiĭ Cozieĭ, carĭ se ridică impunătorĭ de-

Fig. 11. Din munţiĭ Făgăraşuluĭ: Vf. Negoiu 2540 m. (în fund) Caracter şi regiune de vegetaţiune alpină. Urme de foştĭ gheţarĭ.

asupra apelor Oltuluĭ. Culmea cea maĭ din răsărit légă un pâlc de munţĭ măreţĭ, masivul **Iezeruluĭ**, la vîrful Berivoescu din munţiĭ Făgăraşuluĭ. Culmile centrale, înainte de a se pierde în délurĭ, se înalţă şi ele încă odată şi ridică la marginea Carpaţilor câte un vîrf peste nivelul de 1.500 m.: vîrful Ghiţu şi Frunţĭ. Situaţiunea acestor vîrfurĭ, ca nisce trăsăturĭ de unire între Cozia şi Iezerul,

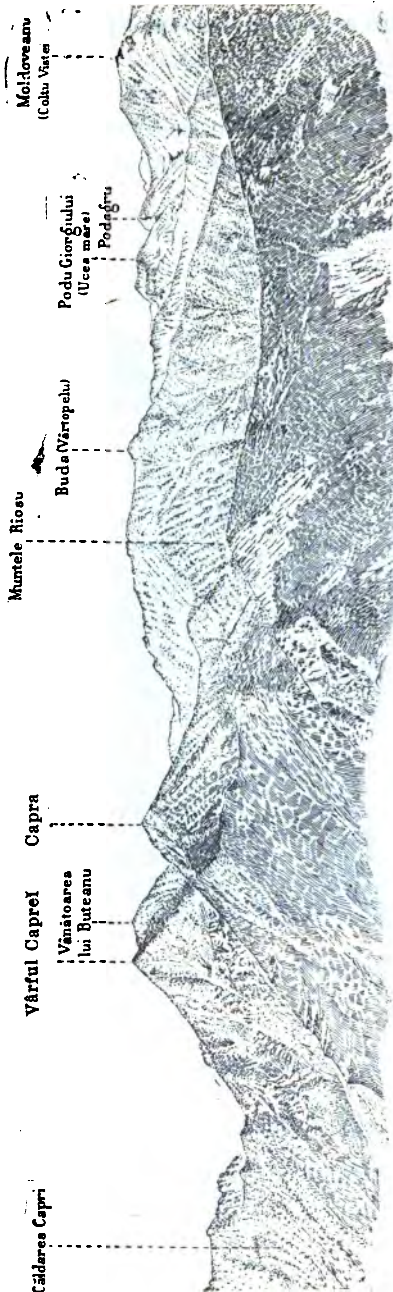

Fig. 12. Vederea dinspre S a crestei munţilor Făgăraşuluĭ.

E. de M.

indică o înaltă culme unică de la Iezeru până la Cozia, şi chiar maĭ departe peste Olt. Ea a fost îmbucătăţită de Argeş şi Olt şi alte ape carĭ curg prin aceste părţĭ de-a curmeḑişul Carpaţilor.

Privind panorama acestor munţĭ pe o ḑi clară, ne apare şi maĭ distinct caracterul celor două culmĭ. Piscurile Negoiuluĭ, Capreĭ, Moldovénuluĭ, etc., par a fi înfipte într'o movilă colosală ridicată, care se lasă brusc spre S la un podiş puţin înclinat şi scobit de văĭ profunde. Dar în momentul, când profilul atinge punctul cel maĭ jos, se vede suindu-se de-odată brusc în sus. Un ochiŭ exersat recunósce în vîrfurile, ce vin să închidă drumul rîurilor ce scobor de la crésta principală, formele pitorescĭ ale Cozieĭ, şi cocóşele rotunjite a Frunţeĭ şi Ghiţuluĭ, ceĭ doĭ munţĭ fraţĭ separaţĭ prin cheia sĕlbatecă a Argeşuluĭ. In depărtare, cele două culmĭ surorĭ par a se apropiă, şi pe când vîrfurile cele maĭ ridicate pierd din ce în ce din importanţă, cele jóse se ridică din ce în ce până la masivul Iezeruluĭ.

DE MARTONNE.

4. **Masivul Iezerul** de direcţiune SV—NE se ridică între valea rîuluĭ Dómneĭ şi valea Dâmboviţeĭ, cu două vîrfurĭ, Iezerul şi Păpuşa, peste 2400 m.

Munţiĭ Cozieĭ şi aĭ Iezeruluĭ constaŭ maĭ ales din granit, aĭ Făgăraşuluĭ sunt formaţĭ din variate şisturĭ cristaline fórte cutate.

Peste Munţiĭ Făgăraşuluĭ trec numaĭ potecĭ de picior şi un singur loc e. trecĕtórea Brezeĭ, pe unde oieriĭ trec cu caiĭ din Muşcel în ţéra Făgăraşuluĭ.

II. **Munţiĭ dintre Jiŭ şi Olt** se menţin tot ca două culmĭ, de aceeaşĭ direcţiune E—V, continue însă. Ele sunt separate prin valea Lotruluĭ până aprópe de Jiŭ, unde aceste culmĭ se înódă între ele.

Culmea de N e maĭ neregulată, se arcuesce ca o potcóvă deschisă spre N pe la isvórele Sebeşului, de la care şi-a luat numele, şi se lasă în jos într'o curmătură jósă. Merişor, pe unde se légă cu masivul Retezat. In m. Sebeşuluĭ avem două creste principale: a Surianuluĭ spre V de Sebeş, iar la E de acesta, crésta Cindreluluĭ. Din ultima se desface spre Transilvania culmea Cibinuluĭ, iar drept spre rĕsărit se rĕsfiră printre numeroşiĭ afluenţĭ aĭ Lotruluĭ o mulţime de culmĭ, ce constituesc la un loc m. Lotruluĭ, până sunt intretăiate de Olt în faţa m. Făgăraşuluĭ.

A doua culme principală, cea de S, îşĭ are importanţa eĭ tot aprópe de Jiŭ, unde se ridică impunător cu 2000 m. deasupra văiĭ Jiuluĭ şi Gilortuluĭ, masivul **Parîngu**, cu v-ful cel maĭ înalt Mândra, ce atinge înălţimea de 2529 m. Crésta acestuĭ masiv se arcuesce pe la isvórele Jieţuluĭ şi Lotruluĭ, se gâtuesce în dreptul isvórelor Olteţuluĭ, se continuă spre rĕsărit prin culmea Căpăţâneĭ (cu vf. Balota şi Preuta ce întrec 2000 m.) şi se ascute la valea luĭ Stan.

Intre acéstă vale şi apele Oltuluĭ se ridică în faţa Cozieĭ masivul Năruţuluĭ şi Sturiĭ Olănescilor, carĭ sunt formaţĭ din alt-fel de piatră ca Parîngu. Aceştia se ţin şi ca direcţiune şi ca natură geologică de şirul Cozieĭ, de care

aŭ fost despărţiţĭ prin apele Oltuluĭ. Din masivul Parîngu şi culmea Căpăţâneĭ se ramifică drept spre S numeróse culmĭ înalte până la marginea Carpaţilor, unde ridică câte un vîrf înalt: (Molidvişu, Cerbu, Polovragĭ, Roman, etc.) deasupra câmpurilor: Bumbescĭ, Novacĭ, Polovragĭ, Horez, etc.

Din culmea Căpăţâneĭ (m. Preuta) se desface o culme care unesce la culmea principală un masiv de piatră de var, ce se ridică măreţ şi sclipitor chiar la marginea Carpaţilor, la rĕsărit de câmpul Horezuluĭ; acesta este masivul calcar al Bistriţeĭ (cu vîrfurile Buila şi Vânturariţa peste 1800 m.).

Din Parîngu se maĭ desprinde Cósta Bengheĭ, ce merge printre afluenţiĭ Lotruluĭ departe spre E. Crésta munţilor Şebeşuluĭ se înódă la crésta Parînguluĭ prin culmea Cibanuluĭ, ce se ridică prăpăstios deasupra zănógeĭ Regeluĭ Carol I şi căldăriĭ luĭ Murgocĭ.

Munţiĭ Lotruluĭ şi Sebeşuluĭ sunt formaţĭ din şisturĭ cristaline, pe când crésta Parînguluĭ şi linia de vîrfurĭ de pe plaiurile de la S e sculptată în granit. Masivul Bistriţeĭ şi al Polovraciuluĭ sunt de calcar cu pereţĭ abrupţĭ, ce fac ecourĭ polisilabe fórte clare.

Culmile înalte şi prăpăstióse ale Parînguluĭ şi Sebeşuluĭ ca şi a m. Făgăraşuluĭ sunt greŭ de trecut cu poverĭ; cele câte-và plaiurĭ (potecĭ) converg spre V i d r a, în Valea Lotruluĭ şi spre m. T â m p a (Piatra albă), singurile trecătorĭ, de altmintrelea fórte umblate de ciobaniĭ şi oieriĭ din aceştĭ munţĭ. De alt-fel valea *Oltuluĭ* a furnisat o cale bună în trecut, din timpurile Romanilor chiar; drumul pe une-locurĭ anevoios, a fost înlocuit nu numaĭ cu şoséua fórte comodă şi frumósă, dar o cale ferată duce de la Călimănescĭ pe la Turnu-Roşu (350 m.) la Sibiŭ.

III. Munţiĭ de la apus de Jiŭ sunt:

Masivul Retezat ce se légă cu munţiĭ Surian la curmătura Merişor, şi munţiĭ Vulcan (1) ce se ridică la

---

(1) Numele de munte *Vulcan* de acì şi din munţiĭ Apusenĭ nu însémnă că în aceştĭ munţĭ s'ar afla saŭ că ar fi fost vre-odată în timpurile istorice vr'un vulcan. Nicĭ o urmă de vulcanĭ modernĭ activĭ saŭ stinşĭ, nu se găsesce prin aceste părţĭ, aşà că numele trebue derivat din slavonesce Vel. . . . ce însemnéză mare. Uniĭ cred că s'ar fi dat de

S şi V de isvórele Jiuluĭ e întrerupt dinspre masivul Paringu, în a căruĭ prelungire se găsesce, prin valea Jiuluĭ. Ca şi munţiĭ dintre Olt şi Jiŭ, culmile de la apusul Jiuluĭ se înódă maĭ la V, în regiunea triconfiniuluĭ muntén.

Masivul Retezat constă dintr'o singură culme de granit, scobită şi pe partea sudică şi cea nordică de numeróse zănóge prăpăstióse şi adâncĭ cu frumóse lacurĭ în fundul lor. Intre vîrfurile principale sunt unele ce apropie 2500 m. (Pelaga 2506, Retezatul 2477, Bucura, etc.) şi carĭ adumbresc renumite căldărĭ.

Din veste din poveste se spune, că odinióră, în vremurile de de mult când prin ţéra nóstră trăiaŭ uriaşĭ, Retezatul a fost cu vîrf, ca şi celelate piscurĭ. Se spune apoĭ, că un uriaş, care locuià în ţinutul acesta, trăind în duşmănie cu alţĭ uriaşĭ, vecinĭ de a săĭ, a aruncat odată cu mânie un fer de plug după unul din eĭ, şi ferul lovindu-se de munte i-a retezat vîrful. Aşà a devenit Retezatul cu vîrful ciuntat, cum îl vedem adĭ. S. MOLDOVAN.

Munţiĭ Vulcan constaŭ dintr'o culme maĭ jósă, sub 1700 m,. de direcţiune E-V, din care se desfac spre S numeróse cóste şi culmĭ secundare. Pe partea sudică a acestor culmĭ în genere de granit, se află câte-và bucăţĭ de calcar, carĭ înalţă un alt şir de vîrfurĭ (Tufaĭ, Pleşu, Piva, Boroştnia, etc.) fórte sus. Aci întâlnim iar păreţĭ cu ecourĭ fórte clare.

Cele două şirurĭ ale Carpaţilor meridionalĭ se reunesce încă odată în colţul de NV al Munteniei, constituind masivul Godianu (cu vf. Boerescu) din care se desfac culmĭ lungĭ şi înalte în genere peste 2000 m : spre N avem culmea Petri ce merge până la Pórta de fer a Transilvaniei. Aci ea se unesce cu ridicăturile jóse şi lăbărţate din Poiana ruscă, ridicăturĭ ce nu ajung nicĭ 1500 m.

Spre NV se desprinde muntele Sarcu, ale căruĭ cóste se scobor repede în valea Timeşuluĭ.

Spre S găsim munţiĭ Cerneĭ, ce merg ca 2 culmĭ de-o parte şi de alta paralel cu valea. Cea din drépta rîuluĭ se men-

---

către coloniştiĭ Dacieĭ numele Vulcan acestor munţĭ prin asemĕnarea lor cu ceĭ din jurul Neapoluluĭ şi din alte părţĭ ale Italieĭ, ca o aducere aminte şi în dor de patria mamă.

ţine aprópe de 2000 m. (vf. Dobriĭ 1935 m.) cea din stânga, culmea Cloşanilor, plécă din vf. Oslia, se scobóră sub 1500 m. şi trimite ramificaţiunĭ spre SE, ce se scobóră din ce în ce maĭ jos, transformându-se într'un întins podiş, înalt cam de 700 m., **podişul înalt al Mehedinţuluĭ.**

Fig 13. Munţiĭ Cerneĭ vĕduţĭ dinspre N.

Munţiĭ Cerneĭ şi Sarculuĭ sunt formaţĭ în partea de rĕsărit, ca şi Retezatul şi munţiĭ Vulcan, din şişturĭ cristaline şi granit, iar în partea de apus pe pólele lor şi maĭ ales dealungul Cerneĭ sunt constituiţĭ din straturĭ gróse de calcar cristalin ce dă nota pitoréscă, variaţiune şi viaţă acesteĭ regiunĭ, una dintre cele maĭ frumóse din câte există în România. Peşterĭ, văĭ strimte, păreţĭ verticalĭ carĭ răsună, stâncĭ capriţióse sunt în abondenţă prin aceştĭ munţĭ.

Trecătorile din Muntenia în basinurile din Transilvania sunt şi maĭ rarĭ pe acĭ. Maĭ înainte trecerea se făceà pe plaiul munteluĭ Vulcan (1624 m.) de la T. Jiŭ la Petroşanĭ, şi de aci prin Me-

rişor (pe la Baniţa) în ţéra Haţeguluĭ. Probabil că acest drum a fost urmat şi de Romanĭ, căcĭ valea Jiuluĭ erà fórte sĕlbatică, strâmtă şi anevoiósă. Astă-dĭ există o şoseà splendidă dealungul văĭ *Jiuluĭ*, ce duce prin strîmtórea Surduc (530 m.) la Petroşanĭ, de unde o cale ferată merge spre Haţeg.

In urma celor arătate maĭ sus, se constată dar în C. meridionalĭ, de la Dâmboviţa şi până la Dunăre două şirurĭ principale de munţĭ, când continue, când întretăiate prin văile adâncĭ ale rîurilor transversale. Când aceste două şirurĭ se înódă unul cu altul, ca în Godianu, în Parîngu şi în Iezeru, atuncĭ nasc masive colosale cu numeróse ramificaţiunĭ.

Pe acéstă porţiune din C. meridionalĭ se constată între cele două şirurĭ de munţĭ un şir de basinurĭ largĭ şi populate: B. Cerna, B. Petroşanĭ, B. Brezoĭ şi B. Titescĭ utilisate de rîul Cerna, de isvórele Jiuluĭ, de rîul Lotru şi de rîul Groşilor. Cum cele două curmăturĭ, ce separă un basin de altul, sunt în genere jóse, putem dar să considerăm că: *de la Dâmboviţa până la Dunăre, Carpaţiĭ meridionalĭ constaŭ din două lanţurĭ, pe alocurea întretăiate, ce merg paralel unul cu altul, închidênd între ele o vale lungă deschisă la exterior prin văile curmezişe a Jiuluĭ şi Oltuluĭ.*

b) Munţiĭ Banatuluĭ saŭ aĭ Caraş-Severinuluĭ

Aceştia se ridică între depresiunea largă a Timeş-Cerneĭ şi câmpia jósă unguréscă. Eĭ aŭ direcţiunea de la N la S şi constaŭ din două culmĭ: una spre rĕsărit continuă, jósă sub 1500 m., numită în partea nordică culmea Semeniculuĭ, iar în cea sudică culmea Sretinieĭ. Ultima e tăiată de Dunăre cu păreţĭ aprópe verticalĭ, şi constitue Clisura (închiderea) Casan. Cea maĭ de apus, întretăiată de numeróse rîurĭ, are vîrfurĭ şi maĭ jóse (Pléşa mare 1147 m.); păreţiĭ de marmură, ce se ridică de-odată deasupra câmpieĭ şi délurilor scurte, dă regiuneĭ totuşĭ un farmec deosebit.

Lanţul Semeniculuĭ şi o parte din şirul de apus e format din granit şi şisturĭ cristaline (înrudit dar cu munţiĭ Vulcan şi Parîngu), străbătuţĭ

însă de pietre eruptive nu tocmaĭ vechĭ, ce aŭ transformat calcarele din şirul de apus în marmure cristaline şi frumóse.

Acéstă regiune a fost din timpurile cele maĭ vechĭ partea cea maĭ locuită a Dacieĭ, şi drumurĭ care duceaŭ spre Sarmisegetuża, precum şi spre câmpia Panonieĭ şi Moesia aŭ fost construite de mult. Adĭ drumul de fer trece de la Vârciorova, pe la Orşova, peste curmătura Domaşna, în v. Timeşuluĭ la Caransebeş. Dunărea a servit de drum larg, săpat în piatră, chiar luĭ Traian. Drumurĭ numeróse trec de-a curmezişul culmilor, cum e cel de pe la Bozovicĭ, ce duce din Mehadia la Oraviţa. Un drum vechiŭ bătut de oştile romane şi alte oştĭ păgâne, e cel ce plécă de la Caransebeş, peste Pórta de fer a Transilvanieĭ, la Haţeg.

Spre V de cele două culmĭ ale munţilor Banatuluĭ se lasă printre apele acesteĭ regiunĭ numerése culmĭ secundare, între carĭ deosebim: délul Karasuluĭ ce merge paralel cu Karasu, până se confundă cu colosalele valurĭ de nisip, dunele de la Deliblat; d. Buziaş se desface din şirul Semenic şi se îndréptă spre NV, paralel cu Timeşul. In fine un al treilea şir de délurĭ, Fáget se desprinde din Poiana ruscă şi merge spre V printre Timeş şi Mureş.

In délurile Banatuluĭ s'a găsit pentru prima dată o anume piatră eruptivă, care s'a denumit banatită; cu ea a venit la ivélă din fundul pămîntuluĭ numerósele minerale şi metale ce se găsesc în Banat.

BALCANIĬ SÎRBESCĬ.

Făcênd abstracţiune de fluviul Dunărea, putem dice, că lanţul Carpaţilor, cotit în Banat spre S, se continuă maĭ departe în aceeaşĭ direcţiune în Serbia. Căcĭ nu numaĭ culmile principale coincid şi corespund una alteia, dar chiar straturile de piatră, ce se vĕd de-o parte şi alta în pereţiĭ verticalĭ tăiaţĭ de apă Dunăriĭ, corespund unele altora, întocmaĭ ca dungile într'o stofă vărgată, tăiată fără însă a fi desprinsă cu totul.

La S de Dunăre găsim tot două culmĭ însă maĭ jóse de 1000 m.: una spre E lată şi lungă, Mirocĭ planina (1) şi alta maĭ spre apus Gola planina, carĭ, (una prin Délu luĭ Ión, alta prin Lescovicĭ pl.) se unesc la vf. Sto (1185). De aci spre S se întinde un podiş calcaros

(1) Planina (sîrbesce) = culme, şir de munţĭ, une-orĭ podişurĭ înalte.

larg, alungit în direcțiunea SV, numit Golubinie planina (Kuciaĭ) deasupra căruia se ridică vf. Lisaț (1453 m.), cel maĭ înalt din acéstă regiune. Din podișul central se despart o mulțime de culmĭ spre E în valea Timoculuĭ și spre V în valea Moraveĭ, (Homolisca pl., Bielanița pl., etc.). Podișul se continuă spre SV cu Lucavița planina ce se ridică între valea Moraviței și Timoculuĭ cu vîrful R t a ĭ până la 1565 m.

Acì, între v. Moravițeĭ și a Timoculuĭ, de-abià putem ḑice, că se opresc Carpațiĭ, pentru a lăsà loc Balcanilor (s. Hemul). Aceștia se ridică de-odată la rĕsărit de valea Timoculuĭ cu masivul Stara planina, ce trimete dealungul Timoculuĭ spre N Zaglavacica pl.

Acești munțĭ sunt formațĭ ca și aĭ Caraș-Severinuluĭ, parte din șisturĭ cristaline, granit și pietre eruptive vechĭ, parte din calcare și conglomerate străbătute pe une-locurĭ de pietre eruptive maĭ noĭ.

Populațiunea stăruitóre și nesupĕrată acì din timpurile romane, a croit numeróse drumurĭ, ce duc peste munțĭ din valea Timoculuĭ în valea Moraveĭ și Dunăriĭ, între care cel maĭ însemnat e cel ce duce de la Zaiecĭar la Parațin peste curmătura S t o l i ț e (Straja).

MUNȚIĬ APUSENĬ.

Munțiĭ Apusenĭ póte vor fi fost vre-odată în legătură cu Alpiĭ Transilvanieĭ și cu munțiĭ Rodneĭ, închinḑênd astfel de jur împrejur ținutul Transilvanieĭ; în timpurile de fată însă văĭ largĭ și adâncĭ îĭ isoléză. Spre S valea Mureșuluĭ îĭ desparte de munțiĭ Sebeșuluĭ și Poiana ruscă; spre N valea cotită a Someșuluĭ îĭ separă de prelungirile munților Lăpușuluĭ și Gutinuluĭ.

Fig. 14. Panorama munților Apusenĭ.

Frumoșĭ și interesanțĭ sunt acești munțĭ pentru orĭ-cine: cu văile lor ínguste, cu ghețarele lor minunate, cu stâncile pleșuve, cu peșterĭ, cheĭ căderĭ de apă și alte minunĭ de ale naturiĭ. Dar pe lângă aceste frumusețĭ, pentru Românĭ eĭ aŭ un farmec deosebit, pe care numaĭ acela îl póte simțĭ pe deplin, în vinele căruia curge sânge nobil românesc! Văile acestor munțĭ aŭ rĕsunat odinióră de cântece de vitejie și libertate, carĭ eșiaŭ din piepturile Românilor de aicĭ, a voinicilor Moțĭ.

In aceştĭ munţĭ, pe văile împrejmuite de bradĭ se află între altele Albacul, locul unde a vĕdut lumina dileĭ Horia. Aicĭ stă încă şi adĭ, la Vidra pe Arieş, ca un sfînt monument, casa luĭ Iancu, iar în apropierea Gorunuluĭ luĭ Horia se înalţă o movilă de mormînt, însemnată cu o simplă cruce de piatră; acesta este mormîntul Iancului. S. MOLDOVAN.

Crestele acestor munţĭ, unele stâncóse şi sdrenţuite pe dungă de amintesc C. meridionalĭ, nu se ridică la aşà înălţimĭ ca aceştia; piscurile cele maĭ înalte ale lor se înalţă de-abià la 1800 m. iar culmile rĕmân în genere sub 1500 m. Aceştĭ munţĭ constaŭ din 2 părţĭ: munţiĭ Bihoruluĭ (Bihar Gebirge) la N şi munţiĭ Metalicĭ la S. (Erz Gebirge).

Munţiĭ Bihoruluĭ constaŭ din treĭ creste, ce vin dinspre NE, şi SV de se întâlnesc aprópe de vf. Bihor sub unghiurĭ egale. Fie-care din cele 3 creste aŭ câte un vîrf ce trece peste 1.800 m: Vlădiasa, Vf. Munteluĭ şi Curcubeta. Inspre N se desprinde de la vf. Vlădiasa o culme jósă, care ocolesce Crişul repede şi duce la două vîrfurĭ: Desunoiul şi Măgura ce apropie în înălţime 1000 m. De la fie-care din aceste vîrfurĭ pléch câte o culme: **Rez** (de Aramă) spre NV şi **Meseş** spre NE, care îşĭ pierd însă puţin câte puţin caracterul muntos.

De la vîrful Curcubeta se desface o ramură spre V, constituind munţiĭ **Codru** ce înaintéză până la câmpie.

Tot din Curcubeta se continuă o culme principală spre SE, din care se resfiră maĭ la S **munţiĭ Metalicĭ**, numiţĭ aşa din causa multelor metale ce se găsesc în sînul lor. In acéstă regiune sunt minele Transilvanieĭ, renumite încă din timpul Romanilor.

Pe acéstă culme principală se găsesc două vîrfurĭ importante: Găina şi Vulcanul, care ca două santinele a bogăţiilor de sub eĭ, îşĭ înalţă creştetul lor peste délurĭ şi peste munţĭ, să vadă departe în valea Crişuluĭ şi Arieşuluĭ.

Maĭ spre S, munţiĭ Metalicĭ se desfac în două şirurĭ: unul spre NE, e şirul **Trăscăuluĭ** care constă dintr'o înşirare de munţĭ fórte stâncoşĭ şi plinĭ de prăpăstiĭ înfiorătóre. Pe acest şir se află şi vîrful Detunata, renumit prin natura pietreĭ din care e formată.

O a doua culme m. **Zarandului** (Erdelyhegység) se des-

face din munţiĭ Metaliciĭ spre S, ocolesce isvórele Crişuluĭ alb şi se dirijéză spre V printre Mureş şi Criş ca o dungă subţire şi înaltă, până în câmpia unguréscă aprópe de Arad, înălţând din distanţă în distanţă vîrfurĭ până aprópe de 1000 m.

Munţiĭ Apusenĭ sunt formaţĭ în mijloc de şisturĭ cristaline, granit şi alte pietre eruptive vechĭ; pe marginĭ însă sunt constituiţĭ de un complecs variat de pietre, între carĭ predomină calcarul şi flişul. Tóte aceste pietre sunt străbătute de pietre eruptive maĭ nouĕ, carĭ aŭ scos cu ele din fundul pămîntuluĭ multele metale: aur, argint, aramă, plumb, etc. ce se găsesc în acestĭ munţĭ, maĭ ales în ceĭ de la S: m. Metalicĭ şi aĭ Zaranduluĭ. Intre pietrele acestea este una care s'a găsit pentru prima dată în Dacia din care causă s'a numit dacită şi ea e maĭ ales care pórtă aurul. Altă piatră importantă e basaltul care când s'a întărit a luat forma unor colosale colóne de piatră în 4, 5, 6 şi maĭ multe colţurĭ. Munţĭ întregĭ sunt formaţĭ din ast-fel de colóne aşeḍate una lângă alta; Detunata datoréză renumele eĭ tocmaĭ acestor colóne minunate de basalt, arcuite puţin la partea superioră ca pentru o boltitură uriaşă. Mulţĭ cred că Detunata 'şĭ trage numele de la tunetele ce o lovesc şi de la detunătura ce fac stâlpiĭ în căderea lor. O poveste populară istorisesce însă, că ea s'a format între tunete şi fulgere, dând sub o formă poetică şi personificată, circumstanţele şi fenomenele vulcanice în virtutea cărora s'a format Detunata.

Munţiĭ Apusenĭ aŭ fost fórte populaţĭ din timpurile cele maĭ depărtate ale istorieĭ, căcĭ frumuseţea munţilor, lărgimea văilor, câmpurile fertile şi maĭ ales bogăţia pămîntuluĭ aŭ ademenit pe multă lume. E natural dar să găsim numeróse drumurĭ prin tóte văile şi peste tóte curmăturile, dintr'o regiune într'alta. Unul dintre cele maĭ frumóse şi maĭ umblate e drumul de la Brad din valea Crişuluĭ, pe sub Vulcan (745 m.), la Abrud în valea Arieşuluĭ.

Munţiĭ Apusenĭ aŭ de partea Transilvanieĭ un contur destul de regulat, în semicerc, urmând întru-cât-va conturul Carpaţilor.

Asest contur, începĕnd de la Huedin (Banffy-Hunyad) trece pe la apus de Cluj, pe la Turda, apoĭ o ia paralel cu Mureşul pe la Alba-Julia şi se cotesce dealungul Mureşuluĭ până aprópe de Arad.

Spre câmpia Ungarieĭ conturul lor e însă fórte neregulat, ca şi al Carpaţilor, din causa numeróselor văĭ, a Cri-

şurilor, ce pătrund adânc în inima munţilor. Printre aceste văĭ rĕmân totuşĭ culmĭ importante, ce se menţin la înălţimĭ marĭ, până când ajung la şesul unguresc; **Drocea** şi **Highişul** se ridică cu peste 700 m. deasupra câmpieĭ din jurul Araduluĭ, iar **Copasul** (Kopasz) din munţiĭ Codruluĭ se ridică cu 1000 m. deasupra ţĕriĭ Crişuluĭ. Maĭ spre N munţilor Bihor găsim o regiune întinsă de délurĭ: d. **Craiuluĭ** (Királyerdö) ce plécă spre V din şirul Bihoruluĭ. Din m. de Aramă se desfac d. **Beretăuluĭ** şi **Crasneĭ**, iar ca o prelungire a m. Meseş se ivesc între coturile Someşuluĭ d. **Făgeţiĭ** (Bükk). Acestea din urmă împreună cu d. **Clujuluĭ** şi **Almaşuluĭ** (prelungirea Bihoruluĭ) de-o parte, şi d. **Iloşva** (prelungirea m. Lăpuşuluĭ) de alta, se presintă ca un prag dublu ridicat în NV Transilvanieĭ, în care Someşul cu greŭ a tăiat valea sa întortochiată.

Délurile acestea constaŭ din argile şi gresiĭ ce se rézimă însă pe un fundament de pietre maĭ dure şi maĭ vechĭ, pe une-locurĭ şisturĭ cristaline, granit, etc. Délurile ce constitue pragul de NV al Transilvanieĭ nu trebuesc dar considerate ca culmĭ rĕmase din prelungirea podişuluĭ; ele n'aŭ nicĭ o legătură cu podişul. Din contră, aceste délurĭ sunt în legătură de formaţiune cu m. Bihoruluĭ şi m. Rodneĭ şi póte într'un timp depărtat, aci se ridică o créstă de munţĭ înalţĭ, carĭ însă s'a denivelat prin scufundarea fundamentuluĭ şi prin ródere.

Caracterul diferitelor unităţĭ.

In cuprinsul zoneĭ muntóse am deosebit maĭ multe părţĭ şi am vĕdut că deosebirea lor constă între altele şi în caracterul lor de presentare, în aspectul lor exterior.

Caracter alpin. Urmele foştilor gheţarĭ. In tótă regiunea Carpaţilor, maĭ înaltă de 2000 m. şi anume: în m. Sarcu, Cerneĭ, Retezatu, Parîngu, Făgăraşuluĭ, Bucegĭ, Rodneĭ, Călimanĭ şi Ciornahora crestele sunt fórte sdrenţăróse şi stâncóse, povârnişurile scobite de văĭ adâncĭ şi pline cu sfărîmăturĭ de stâncĭ, cu „grohotiş“. Nicĭ un petic de pădure nu înaintéză aşà sus; ultimiĭ bradĭ şi molifţĭ rĕmân cu vre-o 200—300 m. maĭ jos, aşà că muntele e pe aci pleşuv, e „gol“, şi dacă nu-ĭ pietros e acoperit cu o iarbă verde fragedă, mult căutată de mieĭ şi mióre, presărată pe

une-locurî cu o flóre frumósă roşie, *Rhododendron* şi *Flórea reginei*. Numaî pe icî pe colea se vede câte un pâlc de *jnépăn* mărunt şi îmbâcsit, orî câte un hăţiş de *jip*. Jipul e un arboraş fără trufie, ce se târăsce pe suprafaţa pămîntuluî şi se încolăcesce după tóte pietrile, ca nu cum-và vînturile să-l arunce în prăpastia de alăturî, căcî văile sunt mult prăpăstióse, adâncî drept în jos, stâncóse şi impracticabile.

De obiceiŭ văile sunt scobite maî adânc (cu 400—500 m. maî jos de créstă) pe clina de méḑă-nópte şi rĕsărit a munţilor, şi aŭ forma curiósă a călcâiuluî unuî ciorap saŭ a unor jumătăţî de căldărî colosale, de unde şi numele de *căldare* ce se dă acestor văî (Fig. 15); pe părţile sudice

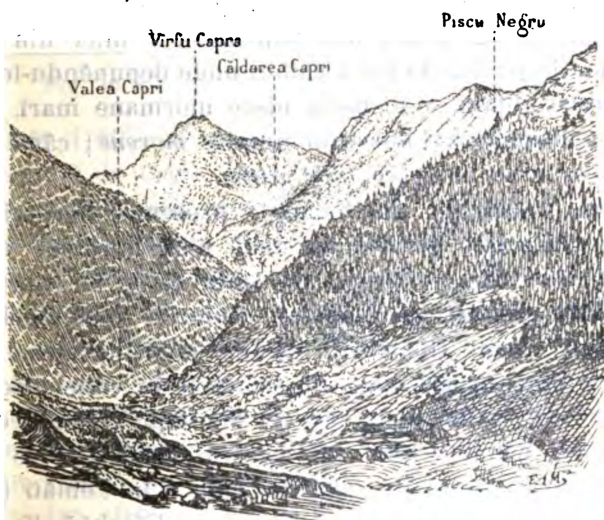

Fig. 15. O vale de gheţarî cu căldărî. (Munţiî Făgăraşuluî).

şi vestice povârnişul culmilor e maî lin, iar căldările sunt maî puţin pronunţate. Căldările se dispun câte maî multe în jurul vîrfurilor înalte, constituind o *zănógă*, cu dunga în formă de semicerc şi cu multe creste radiare ce separă căldările. In fundul căldărilor sclipesc lacurî (ochiurî de apă albastră ca a măriî). la carî vin de se adapă cerbiî şi căpriórele speriόse; iar prin văgăunî ferite de lumina só-

reluĭ albesc petice de zăpadă, rĕmăşiţe din troianurile ce umpleaŭ zănóga de nu se vedeà de cât *„ţancurile“* (stâncile) de pe creste. Din nămetele de zăpadă se scurge un fir de apă, care se adaogă la ochiul de mare, de unde plécă un pârâiaş vioiŭ, care unindu-se cu alţĭ semenĭ, daŭ nascere vre-unuia din rîurile însemnate ale Carpaţilor.

Aspectul acesta al munţilor înalţĭ e caracteristic Alpilor, de aceea şi regiunea acésta a Carpaţilor se ḑice că are caracter alpin. Deosebirea stă numaĭ în aceea, că în Alpĭ vîrfurile sunt mult maĭ înalte, crestele maĭ stâncóse, iar căldările şi zănógele sunt acoperite de *gheţarĭ*, mase colosale de ghiaţă, ce curg încet la vale roḑênd şi rotunjind stâncile din drum, formând *„berbecĭ“* (roches moutonnées). Eĭ transportă bolovanĭ marĭ şi micĭ din vîrful munţilor în partea de jos a văilor, unde depunêndu-le, când se topesce ghiaţa, se formézá nisce mormane marĭ, valurĭ colosale de pietriş şi bolovanĭ, numite *morene*; când e câte unul singur se numesce *bloc eratic.*

Forma căldărilor din Carpaţĭ, presenţa berbecilor şi stâncilor sgâriate paralel, dar maĭ ales blocurile eratice şi morenele caracteristice, ne spun că şi în Carpaţĭ a fost odată gheţarĭ, ce umpleaŭ căldările şi zănógele, dar s'aŭ topit, lăsând tipărite în cóstele munţilor urmele lor. Gheţariĭ din Carpaţĭ nu s'aŭ scoborât în văile jóse şi în câmpiĭ cum s'a întâmplat cu ceĭ din Alpĭ; cel mult de s'ar fi scoborât până la 1300 m., aşà că urmele lor le găsim şi în munţĭ maĭ jos de 2000 m. cum e în Céhlăŭ (1908); Muntele mic la V de Sarcu; Toroiaga, Fărchăŭ, Svidoveţ, în m. Maramureşuluĭ, etc.

Cele maĭ frumóse zănóge sunt în Alpiĭ Transilvanieĭ: Negoiu şi Paltinu sub vîrful Negoiuluĭ, pe partea sudică, Gâlcescu şi Roşiile pe partea nordică a Parînguluĭ, Pelaga şi Bucura pe partea sudică a Retezatuluĭ, Godianu şi Scărişóra în m. Cerneĭ, etc. (Fig. 16). Se constată că numaĭ aceĭ munţĭ pórtă zănóge pe partea sudică, carĭ aŭ fost adăpostiţĭ dinspre méḑă-ḑi prin alte culmĭ înalte.

M. Calimanĭ, m. Rodneĭ, Ciornahora sunt de asemenea

renumiţĭ prin caracterul lor alpin, deşĭ nu sunt aşà de înalţĭ ca Alpiĭ Transilvanieĭ. La Inăŭ, la Pietrosu Rodneĭ şi Calimanilor, la Hovêrla, la Fărchăŭ (1961) şi chiar pe culmea

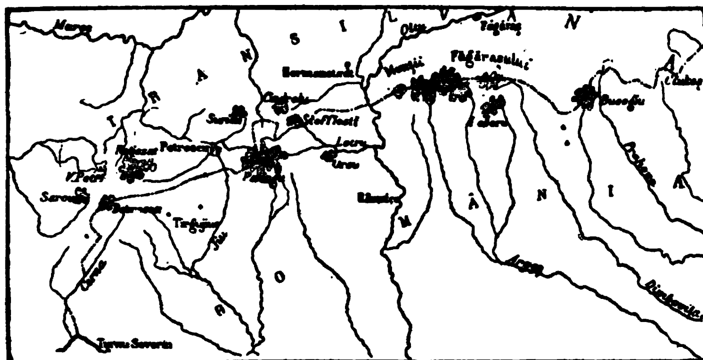

Fig. 16. Urmele de gheţarĭ din Alpiĭ Transilvanieĭ.

Svidovĕţ (1893) şi maĭ jos, se găsesc zănóge şi căldărĭ cu ochiurĭ de mare, cu pietre rotunjite, etc., ceea ce arată că gheţariĭ aŭ stăpânit şi pe aicĭ suprafeţe întinse. (Fig. 17).

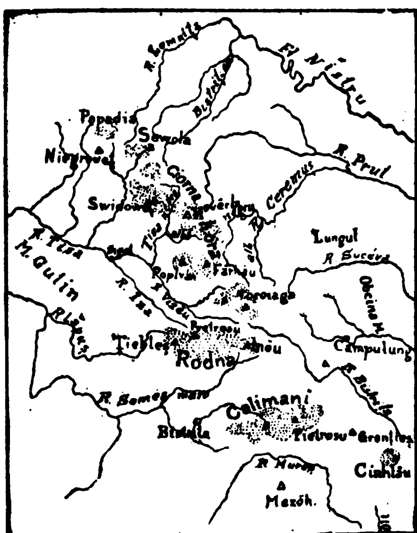

Fig. 17. Urmele de gheţarĭ din m. Maramureşuluĭ şi C. din N Moldoveĭ.

In masivul Tatra gheţariĭ aŭ fost şi maĭ desvoltaţĭ ca în Carpaţiĭ meridionalĭ; de altmintrelea munţiĭ Tatra sunt mult maĭ înalţĭ, vîrfurile lor (Lomnitzerspitze) ajung la 2663 m.

Văile carĭ aŭ avut gheţarĭ se cunosc şi prin aceea că sunt largĭ, iar thalwegul (matca apelor) lor presintă, acolo unde se opriă gheţarul, o tréptă mare peste care apele se aruncă acum în cascadă (Fig. 18).

Profilul acesta cu trepte e datorit erosiuniĭ maĭ puternice a apeĭ, ce resultă din topirea gheţaruluĭ la capĕtul luĭ.

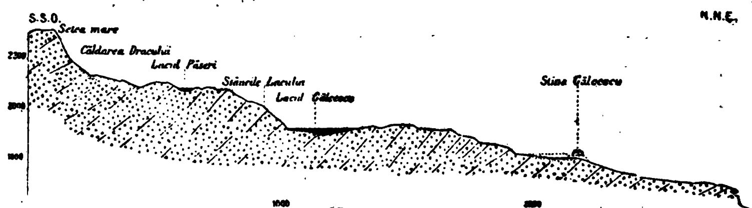

Fig. 18. O vale rósă de gheţarĭ.

Caracter muntos mijlociŭ. Munţiĭ, carĭ nu trec de înălţimea de 1700 m., cum e casul cu munţiĭ Bucovineĭ, Carpaţiĭ Moldoveĭ, munţiĭ Vulcan, munţiĭ Banatuluĭ şi munţiĭ Apusenĭ, precum şi culmile secundare şi pólele munţilor Maramureşuluĭ şi aĭ Alpilor Transilvanieĭ, aŭ cu totul un alt aspect decât crestele principale înalte. Formele sunt acì netedite, culmea fuge ondulându-se, iar vîrfurile se ridică şi se înşiră ca nisce cocóşe marĭ, ca nisce movile de alungul unuĭ dâmb colosal. In acéstă parte totul e acoperit de pădurea verde închisă; iar aspectul acestor munţĭ apare sĕlbatic numaĭ în văile adâncĭ, unde apa a mâncat pămîntul, pe când sus pe culme ea a modelat şi rotundit asperităţile.

Când privim acea sumedenie de culmĭ, ce fug de obiceiŭ paralel, apărênd una printre curmăturile celeĭ dinainte, ni se pare că o mare uriaşe îşĭ împinge talazurile împetrite să şi le trécă peste munţĭ. Când ne găsim pe una din culmile secundare ale munţilor Vulcan orĭ Parîngu, nicĭ nu presupunem că între numerósele culmĭ, a căror dungă se pierde în albăstrimea ceruluĭ, se deschid văĭ adâncĭ de peste o mie de metri. Văile sunt însă nepracticabile, înguste, stâncóse şi pline de bolovanĭ, peste carĭ se aruncă apele spumegând. Din fundul văiĭ privind povârnişurile ne apar sĕlbatice şi prăpăstióse, adesea imposibil de urcat şi dunga munteluĭ nicĭ nu se zăresce deasupra capetelor nóstre. Aşà sunt munţiĭ cu caracter muntos mijlociŭ.

Fie că ne vom sui pe Parîngu plecând de la Novacĭ saŭ Bumbescĭ, fie că mergem la Negoiu luând ca punct de plecare Corbenii saŭ Sălătrucu, spectacolul e acelaş.

După o urcare greà pe povârnişurĭ góle, despădurite, mâncate sĕlbatec de ape şi scăldate de un sóre arḍĕtor ce ne face şi maĭ împovărător mersul prin potecile cu petriş, eşim la luminiş la înălţimĭ ajungênd dejà 1000 saŭ 1200 m. De aci maĭ departe începe o lungă şi monotonă cale prin pădurĭ de fag şi brad, pe cărărĭ dealungul culmilor, când ridicând, când scoborând, fără povârnişurĭ simţitóre. Câte odată un luminiş ne deschide vederea pe o panoramă cu culmĭ rotunjite, cu clinele acoperite de pădurĭ, cu vîrfurile pleşuve acoperite de iarbă. Când în fine ajungem deasupra limiteĭ arborilor «la gol» regăsim mereŭ aceleaşí forme; nimic maĭ trist ca aceste vîrfurĭ pleşuve cărora le lipsesce şi zăpeḍile eterne şi apele ţîşnitóre. Sensaţiunea e cu atât mai mare, cu cât decinḍênd 20 saŭ 30 m. te găsescĭ de-odată la marginea uneĭ prăpăstiĭ şi veḍí că se întind sub picióreIe tale văĭ profunde saŭ zănóge largĭ, înconjurate de păreţĭ măreţĭ avênd în fund lacurĭ sclipitóre şi sfărîmăturĭ colosale. DE MARTONNE.

PODIŞUL TRANSILVANIEI

In interiorul arculuĭ carpatic culmile vestice ale Harghiteĭ şi Călimanuluĭ nu se întrerup, cum se întîmplă de obiceiŭ cu cele din exteriorul Carpaţilor, ci se continuă prin mijlocul Transilvanieĭ prin 4 délurĭ lungĭ, ca nisce podurĭ solide ce vor să unéscă munţiĭ Bihoruluĭ, m. Metalicĭ şi m. Sebeşuluĭ la lanţurile Carpaţilor orientalĭ. In genere culmile acestor délurĭ se menţin între 500 şi 650 m., iar văile ce separă aceste culmĭ: v. Mureşuluĭ, v. Târnavelor şi v. Oltuluĭ, nu sunt scobite tocmaĭ adânc; matca apelor se ţine deasupra niveluluĭ de 250 m. Totul ne conduce a admite că délurile Transilvanieĭ sunt resturile unuĭ podiş înalt cam de 700 m. deasupra niveluluĭ măriĭ în carĭ apele aŭ săpat de la E la V însemnate văĭ de scurgere. Profilul culmilor precum şi direcţiunea cursurilor de apă din interiorul Transilvanieĭ, arată două direcţiunĭ jóse în acest podiş: una de la E la V după apa Mureşuluĭ, alta de la S la N, de la Olt la Someş.

Podişul Transilvanieĭ e constituit din gresiĭ şi diverse argile maĭ tinere ca flişul, carí conţin în ele colosale stâncĭ de sare ca nisce

sîmburî închişî în fundul pămîntuluî; la acésta se maî adaogă prin N o piatră compusă din praful şi sfărîmăturile de piatră ce s'a format când aŭ isbucnit vulcaniî afară (tuf vulcanic).

De partea nordică a Transilvanieĭ, între Mureş şi Someş, culmile se lărgesc şi se transformă în largî câmpurî menţinute la nivel înalt, şănţuite de numerósele gârle ce se varsă în Mureş saŭ Someş. Acest teritor, lipsit de pădurî, cu o vegetaţiune săracă, şi cu o climă uscată, se numesce **Câmpie** (Mezöség).

Câmpia (Mezöség) este o regiune colinósă: coline pleşuve, délurî marî, micî, cóste de délurî estinse, văî neregulate şi maî mult înguste, afundimî în forma căldăriî, urmézá unele după altele, formând un amestec variat. Suprafaţa eî sémĕnă cu o mare, ale căreî valurî ar fi îngheţat. Pe cóstele délurilor şi ale colinelor se află pămîntul arabil, prin afundimî mocirle şi băltóge, iar în văî fineţe. Pădurî nu se află pe câmpie, petrişurile şi petrile lipsesc cu totul; dar mocirle şi lacurî cu apă stătută, cu trestişurî întinse şi cu cârdurî de păsĕrî de apă sunt în abundenţă. S. Moldovan.

Intre délurile Oltuluî şi munţiî Făgăraşuluî se întinde de asemenea un câmp frumos, triunghiular, brăsdat de Olt pe la laturea de N şi de numeroşiî afluenţî repedî ce scobor din munţî; acesta este *câmpul Făgăraşuluî* saŭ *ţéra Oltuluî*. De asemenea la V, între munţiî Sebeşuluî, Retezatu şi Poiana Ruscă se întinde o ţéră renumită din vechime, *ţéra Haţeguluî*, unde se vĕd şi adî urmele falniceî Sarmisegetuse.

REGIUNEA DÉLURILOR.

Ramificaţiunile Carpaţilor înalţî nu se întrerup de-odată în faţa podişurilor saŭ câmpiilor, ci lăsându-se din ce în ce la un nivel maî mic, se transformă într'un noian de coline, ce înfăşură de jur-împrejur regiunea munţilor ca un brîŭ, pe une-locurî maî lat pe alte părţî maî îngust. Acéstă zonă de accidentărî ale terenuluî cuprinde tóte înălţimile dintre 700 m. şi 200 m.; însă nu în tot locul e uşor a spune unde se opresce regiunea munţilor şi unde începe zona délurilor, după cum de asemenea une-orî ne

e greŭ a fixà linia de separaţie între coline şi şesurĭ. Afară de acéstă caracterul şi întinderea regiunii délurilor variază, când trecem de la o provincie la alta a Românieĭ.

I.

Délurile Munteniei. Zona délurilor din Muntenia şi Oltenia cuprinde culmĭ numeróse, ce se interpun printre cursurile rîurilor principale, şi a căror prelungirĭ ocupă o suprafaţă cu atât maĭ lată cu cât înaintăm spre V. In Oltenia şi Muntenia de apus acéstă zonă ajunge în lăţime până la 150 km., pe când în Muntenia de răsărit de-abià ajunge 30 km. Se constată însă faptul important, că culmile lungĭ din Oltenia nu se ridică tocmaĭ la înălţimĭ marĭ; chiar acolo unde ele se légă la zona munţilor nu înalţă măgurĭ decât cu 200—300 m, deasupra fundului văilor; pe când culmile din Muntenia de răsărit, ca o compensare a scurtimeĭ lor, câştigă în înălţime, căcĭ îşĭ înalţă măgurile cu 400—500 m. deasupra şesuluĭ Munteniei.

Incă un fapt orografic important şi maĭ caracteristic pentru Oltenia, este existenţa unor depresiunĭ, ce se ivesc între zona munţilor şi regiunea délurilor, înşirându-se dealungul marginiĭ Carpaţilor de la Baia-de-Aramă şi până la Câmpu-lung, din care causă aŭ fost numite **depresiunĭ subcarpatice.**

Să ne urcăm pe o ḑi clară în vîrful munteluĭ Cerbu (1640 m.) deasupra satuluĭ Novacĭ (Gorj) şi să privim de jur-împrejur: In spre apus şi răsărit ni se desfăşură un noian de culmĭ uniform de înalte, cu caracter muntos mijlociŭ, printre carĭ nu putem vedeà alt-cevà decât pădure şi iar pădure. Dacă ne întórcem ochiĭ spre ţéră (spre méḑă-ḑi) relieful pămîntuluĭ ne apare sub piciórele nóstre cu tóte amănuntele luĭ ca şi cum am privì într'o strachină. Acì vedem Gilortul, care de-abià a scăpat din cheile (1) luĭ strâmte şi stâncóse, că se întinde într'o vale largă ce ni se pare că merge de la răsărit spre apus pe sub culmile Carpaţilor. Un observator nesciutor ar crede că Gilortul curge în

(1) Chee=încuetóre=gâtlej=clisură=o vale fórte strâmtă cu păreţiĭ aprópe verticalĭ, prăpăstioşĭ şi stâncoşĭ.

lungul acesteĭ văĭ pe la pólele munţilor, pe când în realitate el, după ce străbate prin luncĭ largĭ maĭ multe micĭ coline, merge şi-şĭ deschide drum îngust printre délurile înalte, ce se ridică ca un al doilea şir de munţĭ la S depresiuniĭ din jurul Novacilor. Maĭ la drépta ni se deschide după maĭ multe coline micĭ şi puţin ondulate un câmp larg şi neted, câmpul mare al Cărbunescilor, pe care se desinéză şoséua judeţénă ca o dungă albă rectilină. Maĭ la apus de acésta sclipesce în bătaia sóreluĭ cupola nouĕ a uneĭ bisericĭ din T-Jiŭ, ce se ridică dintr'un pâlc de arborĭ verḑĭ, iar maĭ departe de acésta se desinéză muchia uniformă şi regulată, puţin înclinată spre S a délurilor Jiuluĭ, ce se pierd departe în zarea cenuşie.

Dintre aceste depresiunĭ numim maĭ caracteristice pe cele din jurul: Tismaneĭ, Runculuĭ, Bumbescilor, T.-Jiuluĭ, Novacilor, Polovragilor, Horezuluĭ şi Câmpu-lunguluĭ. Altitudinea funduluĭ, aprópe orizontal, al acestor regiunĭ e cam între 250 şi 350 m. deasupra niveluluĭ măriĭ, iar culmile ce le separă nu se înalţă deasupra câmpurilor une-orĭ nicĭ cu 100 m. Ele sunt acoperite în cea maĭ mare parte cu pietriş adus de ape repeḑĭ şi când privim din înălţime fundul plan al acestor depresiunĭ: câmpul Bumbescilor, Cărbunescilor, Polovragilor, etc. ni se pare, că avem în faţa nóstră fundul unuĭ lac secat, în care rîurile repeḑĭ, ce veneaŭ din munţĭ, poposeaŭ pietrişul şi apele lor, înainte de a le cărà maĭ departe la vale.

Délurile Olteniei ce se ridică la S de aceste depresiunĭ: d. Bujorescu, d. Bran, Măgura Slătióreĭ, etc., aŭ direcţiunea generală de la apus spre rĕsărit. Maĭ la S însă, constatăm numaĭ înguste culmĭ de délurĭ, ce merg spre SSE printre numerósele rîurĭ, şi după numeróse ondulaţiunĭ se pierd în valea Jiuluĭ, a Oltuluĭ, saŭ în câmpia ondulată a Olteniei de S. Aceste culmĭ paralele şi continue, unele lungĭ de peste 100 km., nu pórtă o singură denumire ca lanţurile de munţĭ înalţĭ. Cuprinḑênd însă la un loc délurile ce sunt în legătură unele cu altele, de aceeaşĭ direcţiune, vecine aceleeaşĭ văĭ marĭ, asemenea în aspectul lor şi formate din acelaş fel de piatră, putem deosebì atuncĭ în délurile Olteniei treĭ regiunĭ.

1). Inaltul podiş al Mehedinţuluĭ ce se întinde între

m. Cerneĭ, Piatra Clòşanilor, Baia-de-Aramă şi Dunăre. Acéstă regiune îşĭ menţine relieful eĭ puţin scobit de ape, cam între 600 şi 800 m., constituind ast-fel prin altitudinea eĭ încă o tréptă între munţiĭ înalţĭ şi délurĭ.

Fig. 19. Podul natural în calcarul de la Ponóre.

Apele aŭ ros în pietrile acestuĭ podiş şi maĭ ales în calcare forme fórte curióse. Straturile calcare se întind formând un platoŭ, acoperit încă în mare parte de o pădure frumósă de stejar şi fag, găurit însă de numeróse doline (1) plin de peşterĭ, cu vâĭ secĭ, cu lacurĭ periodice, etc. Satul Ponórele e celebru prin podul săŭ natural, cavernele sale, prin rîurile fără scurgere, cele 14 iezere din împrejurimĭ, etc. Fundul uscat al dolinelor, unde se adună un bun pămînt vegetal e totdeauna ocupat de un mic câmp de cultură; la marginea celor maĭ marĭ se găsesce de obiceiŭ un grup de case. Satul Ponórele datoréză numele sĕŭ şi póte chiar existenţa sa numeróselor doline. DE MARTONNE.

N
S
Carpaţĭ
Depresiunea subcarpatică
T.-Jiŭ
Délurile înalte
Valea Motruluĭ
Colinele jóse
Ş. Olteniei
L. Dunăriĭ
Podişul Bulgarieĭ

Fig. 20. O tăetură în pămîntul Olteniei de la N la S. E. de M.

2. O zonă de délurĭ înalte la S de de presiunile subcar-

(1) Dolină=ponor=coif=o scobitură a terenuluĭ în formă de pâlnie

pàtice (Fig. 20): d. **Gorjuluĭ** la V în drépta şi stânga Jiuluĭ; d. **Vâlceĭ** între Gilort şi Olt.

3. O zonă de coline jóse prin partea de mijloc a Olteniei (Fig. 20): colinele **Mehedinţuluĭ** şi **Doljuluĭ** între Dunăre şi Jiŭ; colinele **Olteţuluĭ** între Jiŭ şi Olt.

Zona délurilor Olteniei constă din argile, pe une-locurĭ bogate în sare, din gresiĭ şi nisipurĭ; în partea depresiunilor subcarpatice straturile sunt fórte cutate, în partea délurilor şi colinelor straturile sunt uniform înclinate spre SSE. Straturile dintr'un dél corespund perfect straturilor délurilor vecine, aşà că totul se presintă ca şi cum ar fi fost o singură placă de straturĭ, un podiş înclinat puţin spre S, în care apele aŭ scobit văĭ, lăsând în relief délurile numeróse ce le găsim astădĭ în Oltenia.

Depresiunile subcarpatice carĭ amintesc întru cât-và valea Tiseĭ din Maramureş, câmpiile Ciuculuĭ, a Braşovuluĭ, etc., din interiorul arculuĭ carpatic, aŭ luat nascere cu totul din alte cause. Ele aŭ resultat prin scufundarea şi ridicarea straturilor de la marginea munţilor, iar câmpiile întinse s'aŭ născut prin umplerea cu petriş, nisip şi humă a anumite părţĭ din depresiunĭ.

Podişul înalt al Mehedinţilor e format din şisturĭ cristaline, din roce eruptive vechĭ şi din calcare, ca şi munţiĭ Cerneĭ cu carĭ se găsesce în legătură. El a provenit prin scufundarea uneĭ părţĭ din munţiĭ Cerneĭ la un nivel maĭ jos.

Délurile Munteniei de rĕsărit sunt maĭ strâns legate de culmile munţilor (Fig. 21), căcĭ depresiunile subcarpatice, a Câmpu-lunguluĭ, a Slăniculuĭ, etc., sunt maĭ rarĭ şi nu tocmaĭ pronunţate. In acéstă parte găsim desvoltată numaĭ zona délurilor înalte şi anume: d. **Topologuluĭ** şi

Fig. 21. O tăetură în pămîntul Munteniei de rĕsărit, de la N la S.

Argeşuluĭ, d. **Ialomiţeĭ** şi **Dâmboviţeĭ**, d. **Prahoveĭ**, d. **Buzĕuluĭ** şi **Rîmnicului**, în jurul rîurilor cu acelaş nume; iar zona colinelor jóse se găsesce numaĭ în apropierea Oltuluĭ, colinele **Vedeĭ** şi **Teleormanuluĭ**, ca o continuare a celor din Oltenia.

In délurile Ialomiţeĭ e unŭl, Délul de răsună, lângă comuna Bezdead, ce presintă un mal vertical cu un renumit ecoŭ de 8 silabe; iar în délurile Buzěuluĭ se găsesc nisce vulcanĭ de noroiŭ, *pâcle* saŭ *salţe* cum sunt ceĭ de la Policiorĭ, etc.

De observat e faptul că printre délurile Buzěuluĭ sunt două culmĭ: culmea Vălenilor şi c. Istriţeĭ, carĭ îşĭ ridică vîrfurile până la 750 m. chiar la marginea şesuluĭ. Ele aŭ direcţiunea NE-SV, aprópe transversal culmilor celor-lalte ce merg paralel cu rîurile Munteniei.

Délurile Munteniei sunt formate ca şi ale Olteniei tot din argile, conglomerate şi gresiĭ în straturĭ fórte cutate; sarea şi gipsul sunt maĭ bogat rěspândite în aceste terenurĭ şi maĭ ales în cele din délurile Prahoveĭ şi Buzěuluĭ, unde adesea ese ca stâncĭ la suprafaţă. Délul Istriţeĭ şi încă câte-và sunt formate dintr'un calcar conchilifer (provenit prin aglomerarea chonchiliilor unor scoicĭ). Acéstă zonă de délurĭ s'a ridicat, ca şi ale Olteniei, de-odată cu Carpaţiĭ, saŭ puţin în urma lor; ele aparţin Carpaţilor ca o zonă de periferie.

Atât la délurile Olteniei cât şi la ale Munteniei se constată că cele carĭ sunt constituite din argile şi nisipurĭ sunt netede şi aŭ forme line şi ondulate, pe când délurile formate din gresiĭ orĭ conglomerate presintă râpe prăpăstióse.

Dacă considerăm ca limită inferióră a colinelor linia de nivel de 200 m. d. n. m., atuncĭ marginea sudică a regiuniĭ délurilor începe de la Dunăre din dreptul guriĭ Timoculuĭ, trece pe la Craiova, după ce face o intrătură dealungul Jiuluĭ, maĭ face apoĭ o alta dealungul Olteţuluĭ şi o a treia în susul Oltuluĭ, iar de la Slatina merge aprópe regulat spre NEE pe la Ploescĭ. La Buzěŭ se cotesce spre N trece pela Rîmnicu-Sărat şi Focşanĭ până dă în lunca Siretuluĭ, de unde se îndréptă direct spre rěsărit ridicându-se în sus pe Prut, şi ondulându-se pe la rîurile Basarabieĭ. Regiunea maĭ jósă de 200 m. constitue şesul Munteniei, iar ceea ce înaintéză dealungul rîurilor sunt luncile.

Deşi deosebirĭ evidente se arată în privinţa délurilor între Oltenia şi Muntenia propriŭ ḑisă, totuşĭ avênd în vedere relieful întreg al Românieĭ meridionale, al Munteniei, putem ḑice că terenul este dispus ca un amfiteatru, căcĭ cele treĭ regiunĭ; munţĭ, délurĭ şi şesurĭ se arată la o cercetare atentă fórte bine caracterisate şi perfect limitate.

Privind din apropierea Ploescilor spre N pe o ḑi senină şi clară constatăm evident cele 3 regiunĭ: Pe şesul Ploescilor ca pe o placă par aşeḑate şi aranjate coline, maĭ aprópe maĭ micĭ, maĭ departe maĭ marĭ, iar peste ele în zare se desinéză dunga înaltă a munţilor Bucegĭ cu crăpătura largă şi adâncă a Prahoveĭ. In partea de V a Olteniei se adaogă amfiteatruluĭ românesc o a patra tréptă, înaltul podiş al Mehedinţuluĭ.

II

Délurile Moldoveĭ. In Moldova nu constatăm dispoziţiunea terenuluĭ în amfiteatru, căcĭ descinḑênd de la munţiĭ înalţĭ spre răsărit, dăm de o întinsă regiune de délurĭ, care merge de la pólele Carpaţilor şi până peste Nistru departe în Rusia meridională. In tótă acéstă regiune lată de sute de km. întâlnim numaĭ luncile largĭ a câtor-và rîurĭ; iar tocmaĭ departe înspre SE, unde pierdem din vedere ultimele ramificaţiunĭ ale munţilor, dăm de şesul Basarabieĭ ce se presintă ca o continuare a şesuluĭ Munteniei.

Din acéstă mulţime de délurĭ, numaĭ cele carĭ se găsesc **în drépta apelor Siretuluĭ şi Moldoveĭ** sunt continuarea zoneĭ de délurĭ din Muntenia. In adevĕr pe de-o parte Geologia ne spune că s'aŭ ridicat prin aceleaşĭ cause şi în acelaş timp; iar pe de altă parte se constată şi aicĭ, între ele şi lanţul carpatic, un şir de depresiunĭ subcarpatice: a Taslăuluĭ, a Cracăuluĭ şi a Nemţişoruluĭ. Direcţiunea generală a acestor délurĭ este SE şi după ce fug cât-và paralel cu Siretul; se ascut şi se pierd la confluenţa principalilor afluenţĭ aĭ luĭ. Inălţimea medie a acestor délurĭ este cam de 500 m., rare-orĭ ajung până la 700 m. Aceste délurĭ, ca şi cele ale Munteniei, aparţin lanţuluĭ Carpaţilor, cărora îĭ constitue o zonă periferică.

Restul délurilor ce le găsim în Bucovina, Moldova şi Basarabia, forméză o altă unitate orografică: podişul Moldovén.

PODIŞUL MOLDOVEAN.

Podişul Moldovean (Délurile din stânga Siretuluĭ) constă din culmĭ lungĭ şi late ce merg spre SE din Buco-

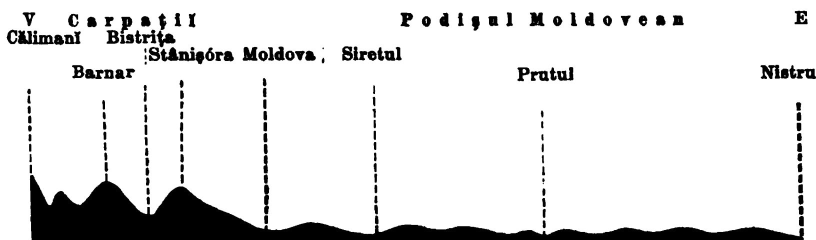

Fig. 22. O tăietură de la V la E în pămîntul Moldoveĭ de N.

vina şi până în lunca Siretuluĭ şi Dunăriĭ saŭ în câmpia Bugeaculuĭ, ramificându-se printre tóte rîurile ce brăsdéză acéstă regiune. Délurile uniforme ale Bucovineĭ rĕsăritene, ale Moldoveĭ şi Basarabieĭ îşĭ menţin în genere măgurile lor între 250 şi 360 m., ca şi cum ar fi tăiate dintr'un podiş, (Fig. 22 şi 23.)

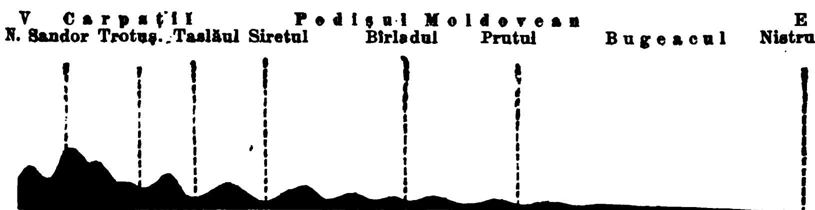

Fig. 23. O tăietură de la V la E în pămîntul Moldoveĭ de S.

De pe vîrful Pleşuluĭ, ce se ridică ca un parapet de 600 m. deasupra depresiuneĭ Nemţişoruluĭ (Mănăstireĭ Némţuluĭ), se cuprinde deodată cu ochiĭ în modul cel maĭ clar posibil, înfăţişarea deosebită a celor 2 unităţĭ morfologice ce vin să se atingă aicĭ în valea Moldoveĭ. Spre vest şi sud-vest să ridică valurile împietrite ale munţilor acoperiţĭ de mantua negrie a pădurilor de braḑĭ, şi carĭ cu cât se îndepărtéză spre vest şi nord-vest, cu atât să înalţă maĭ sus. până ce se pierd în zarea albăstrie spre culmea Stânişóreĭ şi a Hăleuceĭ.

Spre nord-est şi est se întinde dincolo de valea Moldoveĭ, podişul moldovean ca o masă orizontală acoperită cu lanurĭ verḑiĭ şi gălbiĭ de semănăturĭ, întrerupte unde şi unde de câte un petec negru de pă-

durice de stejar. Cursurile de apă ce tae acest podiş dispar privite de sus, făcênd să apară şi maĭ clar continuitatea primitivă a aceste plăcĭ sarmatice. S. ATHANASIU.

Pe întrégă acéstă suprafaţă, găsim numaĭ 2—3 délurĭ carĭ să trécă de 500 m; în Bucovina de rĕsărit de-o parte şi alta a Prutuluĭ, se găsesce: Spaica Teţina (539 m.) şi Horodiştea (515 m.).

Spre S, pe culmea ce merge dealungul Siretuluĭ, se înalţă în regiunea Dorohoiuluĭ, délul Plaiuluĭ (Zvorâştea) cu 511 m.; în regiunea Botoşanilor, Tudora înaltă de 594 m.; în regiunea Bacăuluĭ şi Tutoveĭ, délurile: Arinósa (524 m.), Răchitósa (514 m.), Poiana Neamţuluĭ (534 m.), etc.

Culmea lungă de sute de km. care merge spre SE în Basarabia printre Prut şi afluenţiĭ Nistruluĭ până în Bugeac, variază în jurul luĭ 300 m. deasupra niveluluĭ măriĭ. Délurile cele maĭ înalte sunt: (Vodenĭ şi Bocşan aprópe de Nistru, în ţinutul Soroca, şi Ciutulesciĭ şi Rĕspopeniĭ (320 m.) în mijlocul Basarabieĭ, în ţinutul Orheiuluĭ.

Deşi cursurile rîurilor ce aŭ ros acest podiş curg în direcţiune SE totuşĭ linia de cea maĭ mare înălţime e transversală rîurilor şi merge de la SV ocolind spre E prin mijlocul Moldoveĭ şi Basarabieĭ, formând o curbă paralelă cu a Dunăriĭ; o a doua linie înaltă am vĕḑut că e în Bucovina şi urméză aceiaşĭ direcţie spre NE.

Culmea délurilor Moldoveĭ şi Basarabieĭ e de obiceiŭ lăţită ca un podiş, şi scobóră puţin câte puţin când merge spre S. In genere dunga podişuluĭ e rotunḑită, vîrfurile sunt fórte puţin bombate avênd forma unor muşuróie marĭ, cóstele sunt netede, râpele sunt rarĭ, căcĭ povârnişurile sunt domóle şi prelungĭ. Văile nu sunt adâncĭ, în schimb însă sunt fórte largĭ; fundul văiĭ e neted şi fórte puţin înclinat ca şi muchea déluluĭ şi se menţine cam la 100 m. sub dunga déluluĭ; la curmăturĭ valea se pierde căcĭ fundul eĭ devine tot una cu muchea lăţită a déluluĭ. Privind din vîrful unuĭ dél maĭ înalt, vedem culmile acoperite cu liveḑĭ şi semĕnăturĭ, uniforme dar fórte plăcute vederiĭ, cum se înşiră şi se urméză una după alta la distanţe

fórte marĭ; iar şoséua se lungesce ca un şérpe peste muche şi peste vale, şi prin şerpuirile eĭ ne indică valurile terenuluĭ până departe, unde se pierde în norul de praf din urma vre-unuĭ poştalion. Acesta e caracterul obicĭnuit al délurilor ce provin dintr'un podiş ros îndelung de ape, podiş ce e uşor de restabilit, dacă ne închipuim că n'ar existà văile saŭ de le-am umpleà la loc.

Uniformitatea délurilor Moldoveĭ şi Basarabieĭ e deranjată numaĭ în partea de N, unde, între Prut şi Nistru, apar pe muchea délurilor stâncĭ de piatră de var, înşirate în liniĭ drepte paralele şi carĭ din depărtare par ca nisce ruinĭ a unuĭ şir de cetăţĭ, saŭ a unuĭ zid lung cu multe turle căḑute. Acestea sunt stâncile, *Toltry*, ce se continuă şi maĭ departe în Podolia şi Galiţia în direcţiunea NV, paralelă şiruluĭ Carpatic.

Aspectul lor te face une-orĭ să uiţĭ că eştĭ între délurile Prutuluĭ saŭ ale Nistruluĭ şi aduce aminte regiunile calcaróse din munţĭ. In adevĕr, tóte caracterele inherente constituţiuneĭ calcaruluĭ observate în regiunile Mehedinţuluĭ şi munţilor Bârseĭ se găsesc, în mic bine înţeles, şi în acéstă localitate. Suprafaţa calcaruluĭ, lipsită în mare parte de o vegetaţiune abundentă, este aprópe gólă şi mâncată de apele ploilor. Bolovaniĭ se îngrămădesc uniĭ peste alţiĭ, păreţiĭ dreptĭ mărginesc din treĭ părţĭ crésta ridicată. Văgăunile săpate în stâncă saŭ micĭ peşterĭ cu intrarea destul de sus, aŭ avut influenţă asupra imaginaţiuniĭ bogate a poporuluĭ localnic şi legende istorice sunt în legătură cu peşterile din stâncă, a căror presenţă este explicată prin intervenirea celuĭ Necurat. I. SIMIONESCU.

Délurile Moldoveĭ, Bucovineĭ şi Basarabieĭ constaŭ la basa lor din argile, pe une-locurĭ sărate, iar în partea superióră din gresiĭ calcaróse şi nisipurĭ cu multe fosile. In albia Nistruluĭ şi a Prutuluĭ ese la ivélă, de sub argile şi gresiĭ, pietre calcaróse maĭ vechĭ, iar în a Nistruluĭ apare pe une-locurĭ de sub acestea şi stâncĭ de granit şi alte pietre vechĭ. Granitul şi pietrele sedimentare vechĭ se întind departe spre N şi E constituind cóstele stâncóse ale podişuluĭ Podolieĭ.

Ţoltry sunt alcătuite însă dintr'un calcar format în timpurile geologice trecute, după cum se formézĭ acum în océnele calde stâncile de mărgean. La suprafaţă aprópe totul e acoperit de un strat de pămînt galben (löss), lăsând la ivélă numaĭ prin văĭ şi rîpe pietrele de desupt.

Straturile de argile şi gresiĭ de deasupra sunt orizontale şi se întind

din Rusia până la Marea-Neagră şi până peste Siret la pólele délurilor Carpaţilor. Straturile dintr'un dél corespund la acelaş nivel straturilor din délurile vecine. Ele aŭ constituit óre-când o singură placă aprópe orizontală, prea puţin înclinată spre S, şi în care apele aŭ săpat văile largĭ, lăsând délurile uniforme în relief. Considerând dar pietrile şi straturile din carĭ constă pămîntul Moldoveĭ, ne apare şi maĭ clar podişul întins din care provin aceste délurĭ.

DÉLURILE DOBROGEI.

Aceste délurĭ se împart în două părţĭ prin depresiunea Cernavoda-Constanţa.

1) Regiunea de N e cea maĭ interesantă, căcĭ deşi vîrfurile cele maĭ înalte nu ajung nicĭ 500 m., însă crestele stâncóse, dinţate pe muche şi golaşe, daŭ acestor délurĭ un farmec neaşteptat. Maĭ ales crésta pietrósă a Pricopanuluĭ din colţul de NV şi crésta Grecilor (vf. Ţuţuiat 456 m.) privite din bălţile Dunăriĭ saŭ din şesul Brăileĭ şi Galaţilor, apar ca un lanţ de munţĭ înalţĭ. Din Pricopanu plécă spre E un şir de délurĭ, cevà maĭ rotunde, culmea Isaccea paralelă cu Dunărea până aprópe de M.-Négră unde

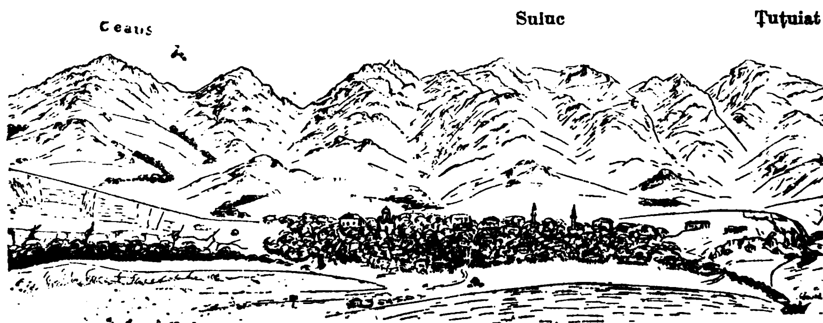

Fig. 24. Panorama Pricopanuluĭ vĕḑută de pe Dunăre. In faţă e orăşelul Măcin.

se ridică isolat vf. Beştepe. O altă ramură plécă spre S ramificându-se şi spre M.-Négră, culmea Babadaguluĭ şi spre Dunăre, c. Sacarbair (avênd între altele, vf. Consul, Atmagea, etc). Lângă Dunăre chiar se ridică maĭ multe

déluri dintre care cel mai important e Iacobdél saŭ muntele «Carol I.»

Fig. 25. Muntele «Carol I» (Iacobdél), vĕḑut de pe Dunăre.

Aceste délurĭ constaŭ în partea de N din granit, porfir și alte roce eruptive, precum și din multe felurĭ de șisturĭ vechĭ, așà că pe basa pietrelor din care e format, putem ḑice că aceste délurĭ sunt fórte vechĭ, ca și înalţiĭ Alpĭ aĭ Transilvanieĭ. Aspectul lor impunător, stâncile numeróse de pe créstă, bolovaniĭ colosalĭ din văĭ și de pe povârnișurĭ, văile lipsite de apă, crestele despădurite și iarba sărăcăciósă, ce în razele sóreluĭ de apus dă acestor délurĭ o culóre sur-violacee... tóte aceste fapte, apropiind în timpul de faţă aspectul acestor délurĭ de al munţilor, întăresc ideea ce ne o facem pe basa Geologieĭ, că aceste creste sunt resturile, ruinele maĭ bine ḑis, ale unuĭ lanţ de munţĭ, ce óre-când se ridică sus în acéstă parte de ţéră, lanţ scufundat, ros de ape și redus cum îl vedem aḑĭ. Munţiĭ Dobrogeĭ eraŭ în unire cu m. Crimeiĭ și aĭ Caucasuluĭ. Pe urma lor nu se maĭ află de cât Insula Șerpilor ce ne maĭ indică direcţiunea lanţuluĭ dispărut.

2) **Regiunea** de Sud nu e decât continuarea **Podișuluĭ Bulgarieĭ,** care se întinde dealungul Dunăriĭ din v. Timocului și până la Marea-Négră. Acest podiș, ondulat și transformat în délurĭ prin numerósele văĭ ce se deschid spre Dunăre, se menţine cam la înălţimea de 200—300 m. întocmaĭ ca și colinele jóse ale Doljuluĭ și Mehedinţuluĭ; partea, ce coprinde Dobrogea, e în genere maĭ jósă de 200 m. Podișul se termină atât la Dunăre cât și la mare, prin-

tr'un mal aprópe vertical, înalt pe une-locurĭ de maĭ bine de 100 m. deasupra niveluluĭ apeĭ.

Acest podiș constă din gresiĭ și pe une-locurĭ, maĭ la basă, din calcare, ce se văd în văile maĭ adâncĭ; pe deasupra se întinde un strat de pămînt galben (löss), care acopere și o parte din văile Dobrogeĭ de N. Straturile de gresie din partea de V a văiĭ Timoculuĭ, din d. Vidinuluĭ și Negotinuluĭ, sunt asemenea și corespund cu stratele de gresie ale colinelor Mehedințuluĭ și Doljuluĭ. Intr'o vreme, atuncĭ când s'aŭ format, ele eraŭ tot una; maĭ apoĭ s'aŭ rupt și s'aŭ separat prin valea Dunăriĭ.

ȘESURILE.

Sub nivelul de 200 m. se întind la S și V țĕrilor ocupate de Românĭ regiunĭ fórte întinse, aprópe orizontale, unde pe ḑecĭ de km. jur-împrejur nu se vede nicĭ dél, nicĭ buză de podiș, nicĭ tapșanurĭ (terase). Satele și pădurile sunt rarĭ pe acolo, iar rîurile îșĭ sapă matca lor numaĭ cu 10—15 m. adânc, ca nisce șanțurĭ colosale într'o câmpie întinsă. Acestea sunt renumitele șesurĭ: al Munteniеĭ, Bugeacul și Pusta unguréscă.

Șesul Munteniеĭ are o direcțiune cam de la V la E, lărgindu-se cu cât înaintéză spre E, unde în dreptul Buzĕuluĭ ajunge până la 120 km. lățime; lungimea șesuluĭ Munteniеĭ este cam de 300 km. In Oltenia șesul este fórte redus și trecerea de la coline la șes și la lunca Dunăriĭ se face pe nesimțite. In regiunea Buzĕuluĭ din contra, trecerea se face de-odată, și cum délurile sunt fórte înalte, se pare că zona munților se atinge cu șesul. (Veḑĭ fig. 20 și 21).

Șesul se presintă dar ca o prispă colosală a amfiteatruluĭ Munteniеĭ.

Pe când spre N șesul Munteniеĭ se opresce la lunca Siretuluĭ, spre NE el se continuă maĭ departe peste Prut dealungul gurilor Dunăriĭ, spre Rusia meridională.

In drépta și în stânga Jiuluĭ se găsesc regiunĭ întinse cu delulețe de nisip, lungĭ și paralele, dune, unele fixe altele mobile; direcțiunea lor în aceste părțĭ e E-V, iar

maĭ la apus, aprópe de Dunăre, aŭ direcțiunea NV—SE. Cu tótă sărăcia lor, dunele introduc în îngustul şes al Olteniei o óre-care variațiune, pe când în Muntenia de rĕsărit, de la Turnu-Măgurele până la Brăila, pe câmpia acoperită de grâŭ şi porumb, ochiul călătoruluĭ nedumerit de atâta simplitate în aspectul câmpieĭ, nu vede decât singuraticile movilele, ce maĭ nu se pot deosebi de şirile de pae peste carĭ se ridică fumul vre-uneĭ locomobile în lucru.

Vâlcelele şi scursorile pline de lacurĭ sunt unul din farmecele acesteĭ naturĭ deşerte şi desolate. Pe o ḑi caldă de vară, după ḑecĭ de km. prin câmpia arsă şi gólă, când se deschide de-odată la piciórele tale acele largĭ depresiunĭ încadrate de malurĭ de pămînt galben, unde sclipesce, ca un fel de mare de undelemn, cu reflectele sale verḑĭ şi albastre, pânza strălucitóre a unuĭ lac mare, în mijlocul unuĭ tapet roşu şi argintat de plante saline, te oprescĭ fermecat de acest spectacol minunat. DE MARTONNE.

Inclinarea terenuluĭ e de la NV spre SE, însă aşà de mică că în termen mediŭ trebue să parcurgem 50 km. pentru a scădeà cu 50 m. (1 m. la kilometru). In Oltenia şi Muntenia din apus de Bucurescĭ predomină terenul cu nivelul între 100 şi 200 m. In Muntenia de rĕsărit din contra, câmpia se găsesce sub 100 m. şi o mare parte chiar sub 50 de m. (Pe harta orohidrografică e însemnată linia de nivel de 100 m) In acéstă parte, între Moştiştea şi Buzĕŭ, se întinde B ă r ă g a n u l, iar între Vedea şi Argeş e B u r n a s u l, cele două deşerturĭ (stepe) maĭ însemnate ale Munteniei. Intre Argeş şi Olt avem iar un câmp deşert împărțit în două: B u r d e a şi G ă v a n u l. Centrele de agricultură şi numerósele lacurĭ sărate aŭ început să dea acestor deşerturĭ un început de viață.

In lungul Bărăganuluĭ, de la S la N, se înşiră maĭ multe lacurĭ sărate, carĭ, prin ariditatea împrejurimilor lor, scot caracterul de stepă al acesteĭ regiunĭ şi maĭ în evidență. In timpul veriĭ, o parte din apele acestor lacurĭ secând, marginea lor se acopere de un strat alb de sodă şi alte sărurĭ ce sunt conținute în apele acestor lacurĭ.

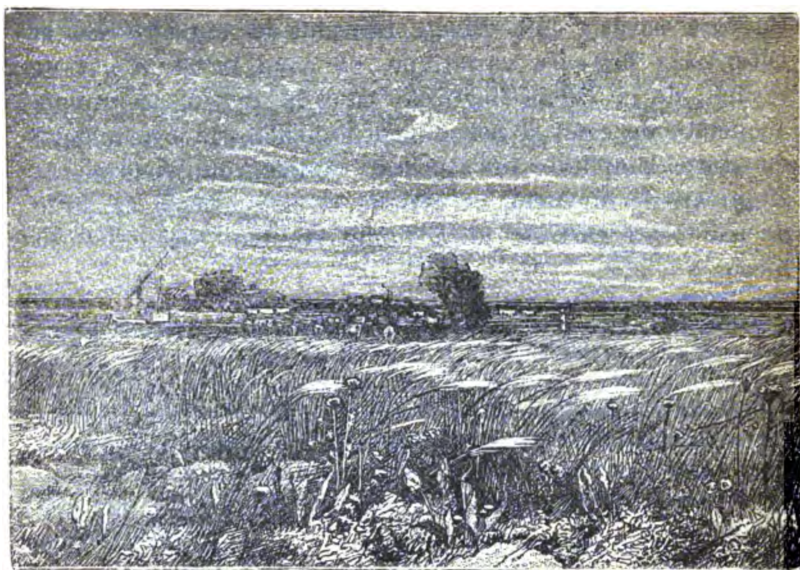

Fig. 26. Șes cultivat.

Monotonia șesurilor Burnasuluĭ, Bărăganuluĭ și Buzĕuluĭ desfide orĭ-ce comparație; movilele înșirate în lungul luĭ, sunt singurile accidente ale terenuluĭ pe ḑecĭ de km. și afară de una saŭ două văĭ marĭ, cutele soluluĭ sunt aprópe tot anul lipsite de apă. Măturate de la un capĕt la altul de crivĕț, arse de căldurile veriĭ escesive, (Muntenia primesce în genere puțină plóie); iar solul poros, format aprópe peste tot de pămînt galben (löss) și pietriș, lasă să se infiltreze ceea-ce scapă evaporăriĭ. Ast-fel vegetațiunea arborescentă este peste tot isgonită de natură. Stepa pare a fi formațiunea naturală, care se întinde de miĭ de anĭ dealungul Dunăriĭ pe o lățime de 50 km. Marea agricultură a pus stăpânire însă pe aceste câmpurĭ; porumbul și grâul acopere întinsele spațiĭ și când în mijlocul veriĭ zefirul face să onduleze până în zare spicurile lanurilor auriĭ de grâŭ și penajurile porumbiscilor înalte și dese ca o pădure, avem impresiunea că parcurgem o țéră liniștită, plăcută, și bogată, unde traiul e ușor și fericit. De Martonne.

. . . prin pustiile Bărăganuluĭ, căruța, în care staĭ culcat, abià înaintéză pe căĭ fără de urme. Dinainte-ĭ spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă când înviate de o spornică verdéță, când ofilite sub pârlitura sóreluĭ,nu-țĭ insuflă îngrijirea nestatorniculuĭ ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontuluĭ, se profiléză, ca uriașe mușuróie de cârtițe, movile, a căror urzélă e taina trecutuluĭ și podóba pustiuluĭ; ele staŭ

semĕnate în prelargul câmpieĭ, ca sentinele mute și gârbovite supt ale lor bătrânețe. La pólele lor cuibéză vulturiĭ ceĭ falniciĭ cu late pene negre, precum și ceĭ surĭ . . . *Bărăganul* de ODOBESCU.

Pe cea câmpie lungă a căreĭ tristă zare sub cer, în fund, departe, misterios dispare, nicĭ casă, nicĭ pădure, nicĭ rîŭ rĕcoritor, nimic nu înveselesce pe bietul călĕtor. Pustietatea gólă sub arșița de sóre, în patru părțĭ a lumiĭ se întinde îngrozitóre cu iarba-ĭ mohorîtă, cu negrul eĭ pămînt, cu-a sale marĭ vîrtejurĭ de colb ce sbóră în vînt. De miĭ de anĭ în sînu-ĭ, dormind, zace ascunsă singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă, ce-adórme în focul veriĭ l'al greerilor cor și érna ne deșteptă sub crivĕț în fior. Acolo flórea nasce și móre in primăvară, acolo piere umbra în ḑilele de vară, și tómna-ĭ fără róde șĭ-a iernii vijeliĭ cutreeră cu sgomot pustiile câmpiĭ. Pe cea savană întinsă și cu sĕlbatic nume, lung ocean de iarbă, necunoscut în lume. o cumpĕnă se înalță aprópe de un puț. și în orizont se îndóie ca gâtul unuĭ struț.
Bărăganul de ALEXANDRI.

Șesul Munteniei constă la suprafață dintr'un strat de pămînt negru (cernoziem) fórte bun pentru agricultură, ce acoperă un strat gros de pămînt afânat argilo-nisipos galben (löss), sub care vine un strat de pietriș și nisip, iar sub acesta diferite argile. Lössul din Oltenia e maĭ nisipos, iar aprópe de Dunăre găsim nisip curat, ce constitue dunele atât de vătămătóre vegetațiuniĭ.

Nisipul și pietrișul de la basa lössuluĭ a fost adus de apele rîurilor, ce într'o epocă geologică nu tocmaĭ depărtată (probabil în urma topireĭ ghețarilor), se vărsaŭ într'un lac saŭ golf de mare, ce se întindea peste o parte a Munteniei. Și pe atuncĭ domină prin aceste părțĭ o climă de stepă, judecând după ósele de animale ce s'aŭ găsit în aceste nisipurĭ, pietrișurĭ și löss. Lössul a fost adus din Rusia centrală, de vînturile, carĭ probabil băteaŭ și atuncĭ ca și acum din spre NE (crivĕțul); acolo lössul forma un fel de nămol nisipos, depus de ghețariĭ carĭ acoperiaŭ Rusia și o parte din Galiția și carĭ în curgerea lor, rodeaŭ pietrile. In urma topiriĭ ghețarilor, vînturile aŭ transportat în tóte părțile acest pămînt, ce se găsesce în câmpiile Austro-Ungarieĭ, Germanieĭ de S, etc., ca și în România.

Epoca in care s'a întîmplat acestea, s'a numit epoca diluvială, iar din causă că în Muntenia lössul presintă malurĭ verticale de 30—50 m. deasupra niveluluĭ luncilor, întocmaĭ ca buza unuĭ tapșan (terasă) întins, s'a dat numele șesuluĭ Munteniei și de t e r a s a d i l u v i a l ă a M u n t e n i e ĭ.

Bugeacul. Trecerea de la délurile Basarabieĭ, la câmpia, ce se presintă ca o continuare a șesuluĭ Munteniei, se face pe nesimțite. Lățimea șesuluĭ Basarabieĭ de S e cam

de 60 km., îngustându-se în dreptul Siretuluĭ şi Prutuluĭ până la 40 km.; socotind după aspectul general al regiuniĭ, numaĭ terenul maĭ jos de 100 m. constitue Bugeacul, care de alt-fel are multă asemĕnare cu Bărăganul.

Aci nu maĭ vedĭ majestósele pădurĭ şi dauritele holde ale Basarabieĭ de N, ci numaĭ monotóne deşerturĭ, aşternute cu luciul nisipuluĭ saŭ presărate cu debiliĭ arbuştĭ, păduceĭ saŭ măceşĭ şi cu sĕlbatice erburĭ şi buruene; iar între ele, cevâ caracteristic, fantasticul scaĭete, al căruĭ cap rotund ca o minge, spinos ca un ariciŭ şi uşure ca puful, se deslipesce tómna de putredĭtul sĕŭ trunchiŭ şi apoĭ gonit de cea maĭ slabă suflare a vîntuluĭ, rotesce mereŭ dealungul pustiuluĭ până ce se înécă în Nistru saŭ în Dunăre. In loc de nenumĕrate ape şi rîurĭ vedĭ câte o baltă sărată, câte un părăŭ efemer, ce nu-l veĭ maĭ găsì mâine, sorbit de arşiţa sóreluĭ. . . HASDEŬ.

Bugeacul e constituit ca şi délurile, din argile şi gresiĭ acoperite aprópe complect de löss şi de nisip argilos, adus aci ca şi în Bărăgan de vînturĭ şi de ape.

Şesul Ungarieĭ (Pusta saŭ stepa panonică) se întinde între cursul Dunăriĭ, la vale de Pesta, şi m. Apusenĭ, alungindu-se cu un colţ spre NE până sub m. Maramureşuluĭ. Lungimea luĭ în direcţiune SV—NE atinge 400 km., iar lăţimea maximă ajunge până la 200 km. In tótă acéstă întindere nicĭ o ridicătură, de altmintrelea fórte rarĭ, a terenuluĭ nu trece de 150 m; iar înclinarea fórte domólă de la N la S e în mediŭ de 1 m. la 4 km. Un singur rîŭ, Tisa, străbate acest şes, de la N la S, într'o luncă largă, împărţindu-l în douĕ părţĭ întru cât-va deosebite·

1. **Regiunea din drépta Tiseĭ** e cevà maĭ înaltă, ridicându-se până la nivelul de 140 m., şi presintă malurĭ verticale, de nisip şi pămînt galben, înalte de 30—40 m. deasupra luncilor. Privind de departe aceste malurĭ, ce se ridică la marginea mocirlelor şi bălţilor, ele ni se presintă ca marginea unuĭ podiş, din care causă s'a numit acéstă regiune p o d i ş u l c u m a n, căcĭ Cumaniĭ, după ce aŭ părăsit şesul Munteniei, s'aŭ aşedat pe acesta. Terenul, care constă în cea maĭ mare parte din nisip, presintă micĭ coline: colinele Télecska, podişul Titel şi numeróse şirurĭ de dune, printre carĭ sclipesc fórte multe lacurĭ neînsemnate.

Fig. 27. Pusta ungurescă, șes necultivat. Ochiurile de apă stătută sunt singura variațune a regiuniĭ.

Vara, când încep să scadă lacurile, se formézā pe marginea lor şi chiar pe locurĭ uscate, dar maĭ ales în jurul lacurilor sărate şi mocirlelor, o pătură albă de sodă, saŭ cum se ḑice «soda înfloresce». Soda se adună şi se întrebuinţézā la fabricarea săpunuluĭ. S. MOLDOVAN.

Tot de-a drépta Tiseĭ rĕmâne, între m. Tokaj-Eperjes şi m. Maramureşuluĭ, un şes, scobit însă de numerósele luncĭ ale rîurilor ce scobor din munţĭ, şi transformat în cea maĭ mare parte în mocirle şi bălţile S z é r n i e.

2. **Regiunea din stânga Tiseĭ** e maĭ întinsă, maĭ variată ca podişul cuman şi maĭ plană, deşi e brăsdată de numeróse rîurĭ ce vin dinspre rĕsărit, carĭ însă nu scobesc adânc luncile lor.

Partea de N este maĭ înaltă şi se menţine la un nivel deasupra celuĭ de 100 m. Regiunea dintre Crasna şi Tisa însă e plină de mocirle, mlaştine şi turbăriĭ (1); pe când în cotul Tiseĭ, pe podişul Debreţinuluĭ, relieful e maĭ ondulat şi pe icĭ pe colea se vĕd printre şiru-

Fig. 28. Vedere din podişul Debreţinuluĭ. Nyirség-ul.

rile de dune îndreptate de la N la S, pădurĭ rarĭ, tufişurĭ

(1) Turbărie = locul unde se produce turbă.

şi zăvóie, de unde şi numele acesteĭ regiunĭ de Nyirség (mestecăniş). Pe Nyirség se maĭ află o mulţime de afundăturĭ şi vâlcele pline cu lacurĭ, trestişurĭ şi turbăriĭ.

Pe Nyirség se produce şi silitră (salpetru), despre care se ḑice de asemenea că înfloresce, anume de cu primăvară până tómna, acoperind pămîntul în formă de praf alb-vineţiŭ, care se adună şi se întrebuinţéză la fabricarea pulberiĭ de puşcă.

Partea din S a şesuluĭ din stânga Tiseĭ, Alföld, adevărata Pustă, e în genere sub 100 m., deşértă, monotonă şi fórte asemĕnătóre Bărăganuluĭ nostru, şi şesuluĭ din sudul Olteniéĭ. In tot întinsul eĭ nu se arată în relief, decât aşà numitele movile cumane şi movilele luĭ Atila, iar maĭ S se arată colinele bănăţene de la Deliblát, constituite din nisip sburător, dune marĭ şi micĭ, mobile şi fixe, de direcţiune NV-SE.

Şesul Ungarieĭ, ca şi al Munteniéĭ, constă la partea superióră dintr'un strat de pămînt negru sub care vine un strat gros de löss, argile şi nisipurĭ, sub acestea vin argile maĭ vechĭ carĭ alternă cu straturĭ de nisip.

Acest şes erà înainte de venirea lössuluĭ şi de epoca glacială un lac întins în care se adunaŭ numeróse ape, însă care n'avea deschiderea spre rĕsărit ca aḑĭ. Tocmaĭ maĭ târḑiŭ s'a deschis valea dintre Carpaţĭ şi Balcanĭ; apele laculuĭ, s'aŭ scurs în marea ce trimetea un golf în Muntenia de aḑĭ, fixându-se ast-fel şi cursul Dunăriĭ de-a curmezişul munţilor spre marea din rĕsăritul Europeĭ. După secarea laculuĭ vînturile aŭ adus lössul din centrul Rusieĭ şi al Polonieĭ, şi l-a rĕspândit ca un strat acoperind asperităţile terenuluĭ; peste löss, în podişul cuman, al Debreţinuluĭ şi în Banat, s'aŭ depus nisipurĭ sburătóre, gonite din luncile rîurilor de vînturĭ. Fostul lac s'a numit de învăţaţĭ, *panonic*, după un popor ce a locuit mult timp în aceste regiunĭ.

Un fenomen fórte frumos se arată vara pe şesurile marĭ, şi se arată maĭ ales în ḑilele liniştite de vară şi de obiceiŭ pe la amiaḑă: «O mare de apă ce-şĭ légănă valurile eĭ graţióse, se întinde peste câmpie, se apropie pe nesimţite de noĭ, apoĭ iar se depărtéză. De-odată valurile eĭ ondulóse se împreună înapoia nóstră, şi ne pomenim că suntem înconjuraţĭ de tóte părţile de un lac mare, fermecător, pe când maĭ înainte ne aflam pe pămînt uscat şi sec. Din valurile albastre ale laculuĭ se înalţă tufe, crângurĭ, sate, cetăţĭ, oraşe în grupe pompóse; tablourile se schimbă cu o variaţiune minunată. Aci vedem trecênd pe ḑinaintea ochilor şirurĭ de arborĭ înalţĭ, aci ni se arată pădurĭ frumóse şi délurĭ împodobite cu castele, saŭ bisericĭ cu turnurĭ pompóse, oraşe

mărețe și sate mândre urméză unele după altele. Dar dacă mergem spre ele, de-odată dispar și în locul lor dăm de vre-o colibă, saŭ cel mult de aflăm vre-un cătun sărăcăcios... Dar tabloul revine și se schimbă din noŭ și se apropie de noĭ o cétă de uriașĭ ne maĭ vĕḑuțĭ, figurĭ înfiorătóre cu córne lungĭ ca nisce monștri; în urma lor pășesc niște giganțĭ; surprinderea ne-o măresce maĭ mult un sgomot înfundat ș neînțeles.... când, de-odată vĕlul se rupe și înaintea nóstră vedem o cirédă de boĭ păscênd în liniște».. Acestea sunt tablourile fermecătóre, ale fenomenuluĭ numit «fata morgana» datorit mirajelor ce aŭ loc pe șesurile infierbintate de sóre. LAKY.

Terasele și Luncile.

Rîurile maĭ însemnate ale Dacieĭ: Dunărea, Tisa, Someșul, Mureșul, Jiul, Oltul, Siretul, Prutul, Nistrul, etc., când parcurg regiunea délurilor și șesurilor, presintă nisce văĭ cu totul deosebite de văile ce aŭ tăiat în regiunea munților. Pe când acestea aŭ forma unuĭ V ascuțit, cu povârnișurĭ stâncóse și prăpăstióse, văile din regiunea délurilor și șesurilor aŭ forma unuĭ U fórte larg, cu povârnișurĭ domóle, pe demargenĭ cu tapșanurĭ (terase) ca nisce trepte saŭ prispe. Pe fundul lor neted și larg, în luncă, cresc pădurĭ albe (răchită, plopĭ, arinĭ, etc.) și se întind câmpurĭ orizontale, peste carĭ rîurile șerpuesc liniștite la vale, făcênd numeróse coturĭ; și numaĭ în timpul viiturilor marĭ devin furióse și-șĭ resfiră apele peste câmpurile mărginașe, acoperindu-le adesea cu un strat de pietriș și nisip.

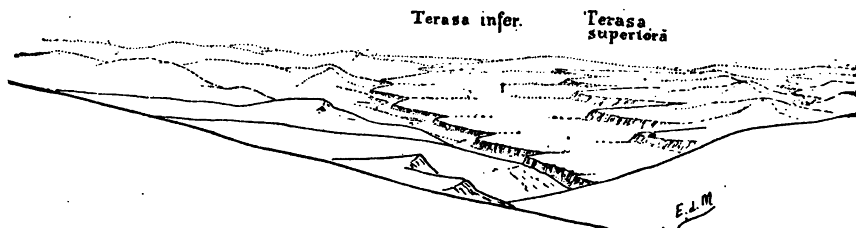

Fig. 29. Terasele din valea Teléjenuluĭ, în regiunea délurilor la N de Vălenĭ.

Luncile fiind locurile pe unde a curs și s'a resfirat apele rîurilor sunt acoperite cu aluviunĭ: pietriș, nisip și nomol (clisă = lut = argilă = humă) lăsat de ape în urma lor. Rîurile repeḑĭ depun maĭ mult pietriș

și nisip, iar pe argila fină, conținută ca pulbere în apele lor, o cară departe mai la vale și o depune acolo unde se domolesc, unde stagnéză. Tot-deauna terenul inundat rĕmâne acoperit cu un strat de humă nisipósă, care în fie-care an înalță nivelul luncii; de aceea în lunca Tiseĭ e necesar ca din timp în timp să înalțe zăgazurile făcute contra inundațiunilor.

Cât privesce terasele (tapșanurile), ele sunt: saŭ tăiate în piatră și scóse în relief prin róderea povârnișuluĭ văilor, cum e cazul teraseĭ superióre a văilor Munteniei, saŭ rămâne în relief prin cărarea la vale în anumite direcțiuni a petrișuluĭ, nisipuluĭ, etc., ce odată umplea complect fundul văiĭ, casul teraselor inferióre. Terasa Dunăriĭ e resultatul ambelor acestor douĕ cause.

Fig. 30. Secțiune transversală a uneĭ văĭ cu terase; partea punctată arată umplutura văiĭ, în care s'a săpat de-a doua óră albia rîuluĭ.

Terasele (tapșanurile) populate și cultivate, câmpurile cu fînețe mirositóre, lunca cu bălțĭ și mlaștinĭ, rîurile cu sumedenie de canale, cu insule împădurite, jumĕtate perdute între trestiĭ și papură, saŭ printre pădurile albe; desimea populațiuniĭ, voioșia ómenilor, animația pasĕrilor și altor animale ce umplu aceste regiunĭ, satele lungĭ, orașele înfloritóre înșirate dealungul acestor văĭ, tóte acestea contribue a face din aceste regiunĭ o lume aparte.

«Aburiĭ ușorĭ aĭ nopțiĭ ca fantasme se ridică și plutind deasupra lunciĭ, printre ramurĭ se despică. Rîul luciŭ se încovóie sub copacĭ ca un balaur, ce în raza diminețiĭ mișcă solziĭ luĭ de aur. Eŭ mĕ duc în faptul dileĭ, mĕ așed pe malu-ĭ verde și privesc cum apa curge și la cotiturĭ se pierde, cum se schimbă în vălurele pe prundișul lunecos, cum adórme la bulbóce, săpând malul nisipos. Când o salcie pletósă lin pe baltă se cobóră, când o mrénă saltă în aer dup'o viespe sprintenióră, când sĕlbaticele rațe se abat din sborul lor, bătĕnd apa intunecată de un nour trecĕtor... Luncă, luncă, dragă luncă! raiŭ frumos al țĕriĭ mele, mândră în sóre, dulce în umbră, tainică la foc de stele!

Lunca Siretuluĭ de ALEXANDRI.

HIDROGRAFIE

Relieful pămîntuluĭ nu-l cunóscem numaĭ studiind orografia, ci şi cursul apelor ne ajută în înţelegerea suprafeţeĭ pămîntuluĭ uneĭ ţĕrĭ, căcĭ apele şi-aŭ fixat cursul lor în direcţia înclinăriĭ celeĭ maĭ marĭ a terenuluĭ. Ele se adună unele cu altele în depresiunile marĭ ale soluluĭ, şi îndreptarea unora către altele se face tot din causa înclinăriĭ terenuluĭ, a dispunereĭ luĭ ca un basin. De aceea şĭ regiunea, din care apele se adună într'un fluviu saŭ într'o mare, constitue basinul aceleĭ ape.

Tóte apele ce curg în cuprinsul ţĕrilor românescĭ sunt cărate prin intermediul Dunăriĭ şi al Nistruluĭ la Marea Négră; ţĕrile carpatine fac parte dar din basinul Măriĭ Negre (Fig. 31).

Marea Négră.

(rus. Cernoe More, turc. Kara Denis).

Marea Négră e golful cel maĭ de rĕsărit al Măriĭ Mediterane cu care stă în legătură prin Marea Marmara şi M. Egee. Acest golf e închis aprópe complect, căcĭ Bosforul are de-abià 0,5—2½ km. lărgime, iar adâncimea între 15 şi 30 m. Apele verḑĭ închise ale Măriĭ Negre bat marginea de rĕsărit a Românieĭ, precum şi a Bulgarieĭ şi o parte din a Turcieĭ, udă de asemenea marginea de S a Rusieĭ, cea de apus a Caucasuluĭ şi cea de N a Asieĭ micĭ. In vechime s'a numit *Pontus euxinus*, iar în evul mediŭ când dintre popórele de pe ţărmul eĭ ceĭ maĭ bine cunoscuţĭ eraŭ Moldoveniĭ, i se ḑiceà şi *lacul moldovenesc.*

Astăḑĭ Rusia stăpânesce cea maĭ mare parte a ţărmuluĭ eĭ, unde a ridicat cetăţĭ întărite şi întreţine o puternică flotă de rĕsboiŭ, deşi puterile europene aŭ decis, că pe Marea Négră să nu existe vase de rĕsboiŭ. Pe de altă parte, cum numeróse rîurĭ scobor din centrul Rusieĭ la acéstă Mare, a ajuns să fie un *lac rusesc.*

Forma Mării Negre e lunguéţă de la E la V; abstracţiune făcênd de Marea de Azov, ea se apropie de un triunghiŭ a căruĭ basă e puţin arcuită spre N. Are o suprafaţă de peste 360.000 km. □ şi o adâncime maximă de 2244 m. în mijlocul eĭ, în dreptul Crimeeĭ, dar maĭ aprópe de cósta Asieĭ micĭ.

Conturul Mării Negre e fórte regulat, (Fig. 31) presentând liniĭ drepte saŭ arce marĭ; numaĭ în partea de N presintă de-o parte golful Odeseĭ şi Karkinit (s. golful mort), iar de cealaltă pe Marea de Azov, mare puţin

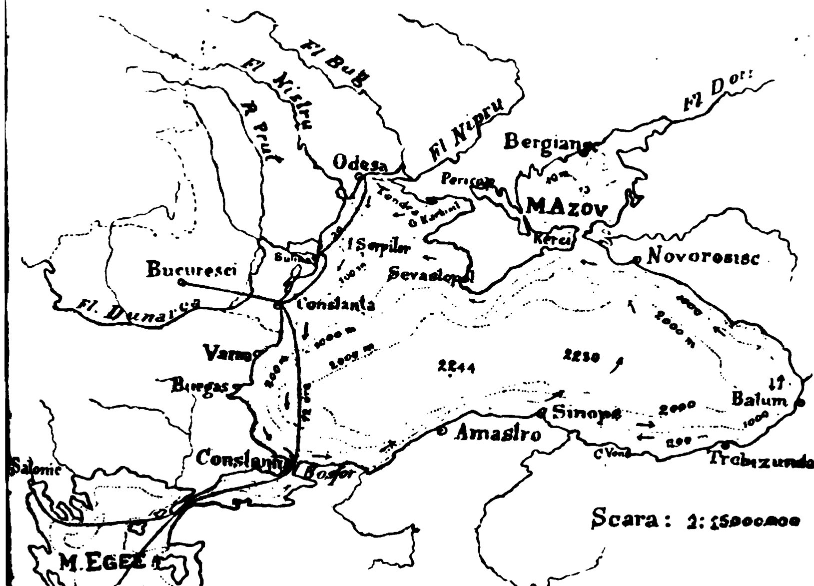

Fig. 31. Harta Măriĭ Negre.

adâncă şi mlăştinósă, ce stă în comunicare cu largul Mărиĭ Negre prin strâmtórea Kercĭ. Intre aceste două înaintărĭ ale Mărиĭ se ridică peninsula Crimeea, legată de uscat prin istmul Pericop; în colo, pe celelalte părţĭ, de-abià se semnaléză câte un cap scurt: c. Sinope, c. Vona pe ţărmul de S, saŭ câte un golf puţin înaintat: g. Burgas, g. Varna, etc. în partea de V.

Scobitura ce o face în pămînt e, de asemenea ca şi conturul, fórte regulată. In partea gurilor Dunăriĭ şi Măriĭ de Azov e puţin adâncă şi pe o mare întindere fundul eĭ e aprópe orizontal (Fig. 32); pe celelalte părţĭ de jur-împrejur scobóră repede în jos, maĭ ales în dreptul Crimeeĭ şi al Asieĭ micĭ (la Amastro, Fig. 33), iar de pe la adâncimea de 2000 m. devine iar aprópe orizontal. In total Marea Négră póte fi comparată cu o albie cu fundul lat, căcĭ afară de Insula Şerpilor niciĭ o

altă neregularitate nu turbură înclinarea uniformă a fundului eĭ. Secţiunile alăturate (Fig. 32 şi fig. 33) ce merg, în lărgime de la gurile Dunăriĭ la Batum şi în lăţime de la Bergeansc la Amastro, ne pune în evidenţă maĭ clar forma funduluĭ M. Negre.

Fig. 32. Secţiune prin Marea Négră, de la V la E.

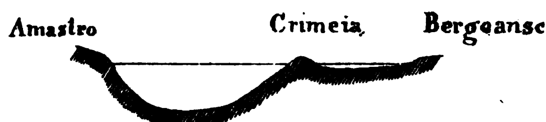

Fig. 33. Secţiune prin Marea Négră, de la S la N.

Insula Şerpilor se ridică în faţa gurilor Dunăriĭ ca o stâncă patrată, lungă şi lată de 500 metri, înaltă numaĭ de câţĭ-và metri deasupra feţeĭ apeĭ. Ea e singura insulă în Marea Négră, căcĭ insula lunguéţă Tendra, ce închide baia cu acelaş nume de la gura Nipruluĭ e prea aprópe de cóstă, cu care adesea se légă prin limbĭ de nisip, séměnă chiar a fi un banc de nisip.

Apa Măriĭ Negre e maĭ puţin sărată ca a Măriĭ Mediterane, pentru că ea primesce marĭ cantităţĭ de apă dulce; cantitatea de sare e de 1.8 gr. %₀ (în colţul de NE maĭ puţin), cresce însă cu adâncimea aşà că la 2000 m. ajunge să conţie 2.2 gr. %₀ sărurĭ. Temperatura e de asemenea fórte curios rĕspândită: la suprafaţă temperatura variază cu anotimpul între 15°—25°; până la 100 m. scade la 7°; rĕmâne pe o órecare distanţă constantă, dar de scoborâm mult maĭ jos, temperatura începe se să ridice, până ajunge că la fund să aibă tempratura de 9°.3, cam temperatura anuală a regiuniĭ în care se găsesce Marea Négră. Acésta provine din causa puţineĭ circulaţiunĭ a apeĭ şi din diferenţa de densitate între apa de la fund şi cea de la suprafaţă.

Apa adusă de numerósele fluviĭ nu se acumulézà pentru a lărgì suprafaţa Măriĭ, ci o parte înlocuesce pe cea care se evaporézá, iar excesul se scurge prin Bosfor în Marea Marmara şi apoĭ maĭ departe în Mediterană. In Bosfor se constată douĭ curenţĭ de apă: unul superior, cu o iuţélă de 1—3 m. pe secundă, dinspre Marea Négră spre Marea Marmara; altul inferior în sens invers, ce aduce apele calde şi sărate ale Mediteraneĭ (3 gr. %₀ sare). Acestea deşi se amestecă cu ale Măriĭ Negre rĕmân tot maĭ grele şi se aşéḑă la fund din care causă resultă, după cum vĕḑurăm, că apa de la fund este şi maĭ sărată şi maĭ

caldă. Pe suprafața Mării Negre se constată un curent pe la margine de jur-împrejur (Fig. 31).

Incă o particularitate a Mării Negre e că animale nu pot trăi mai jos de 200 m., căci apa de aci în jos din causa lipsei de curenți verticali, cari să vinture apa, nu mai conține aer care întreține viața. De la acéstă adâncime însă se resimte gazul puturos, hidrogen sulfurat, a cărei cantitate cresce cu adâncimea (pe la 1000 m. e cam 500 cc. la litru, la fund ajunge până la 655 cc. la litru). El e produs prin acțiunea microbilor, cari descompun substanțele organice și minerale ce aŭ puciósă în composițiunea lor.

Trecutul Mării Negre. Nici forma nici întinderea Mării Negre n'a fost în tot-deauna ca cea de ad̦i. Ea datéză așà numai din timpurile cele mai noui ale istoriei pământului, din ultima periódă a epocei terțiare. Mai înainte ea formà împreună cu Marea Caspică un lac mare cu apă dulce ce se întindeà și peste o parte din Basarabia, Moldova și Muntenia. Resturi din animalele acestui lac (scoici, melci, etc.), se găsesc în straturile de nisip și humă ce s'aŭ depus pe fundul lui în tótă regiunea din jurul Mării Negre, din délurile Carpaților și până la Marea Caspică.

Țărmul românesc al Mării Negre. Lungimea țărmului Mării Negre din partea României e de 225 km., iar în partea Basarabiei de 85 km. Conturul lui are forma unui arc deranjat prin eșitura deltei Dunării. Dealungul țărmului acesta putem deosebi 3 părți:

1. Țărmul dintre Odesa și gura Kiliei e fórte puțin ridicat deasupra mării, urméză o linie dréptă de la SV la NE și e format din nisipul aruncat de mare și mâlul depus de limanurile numeróse ce se înșiră dealungul lui. Panta uscatului e prea puțin aplecată spre mare și se continuă și pe sub apă în acelaș fel, formând o renie (1) nisipósă întinsă. Acésta face țărmul neabordabil din acéstă parte și de aceea tot acest țărm a rĕmas nepopulat; pe ici pe colea se vede dór câte un grup de colibe singuratice de pescari.

2. Partea dintre brațul Kiliei și Capul Midia e tot așà de jósă, linia e mai neregulată și se îndóie în forma unui scaun cu spate. Acest țărm e constituit pe de-o parte de

(1) Renie = plajă = marginea mării cu fundul puțin adânc, aprópe orizontal, pe o întindere mare în largul mării.

nisipul aruncat de apa mării şi care e purtat pe uscat de vînturĭ, ondulându-l în miĭ de valurĭ, dunele din delta Dunăriĭ, (de la Kara-orman, Satu noŭ, etc.); pe de altă parte ţărmul e alimentat de nomolul adus de gurile Dunăriĭ şi alte gârle numeróse, ce légă Dunărea cu marea saŭ cu laguna Rasim. La Sulina ţărmul e făcut abordabil pentru vase de orĭ-ce tonaj, la gura Chilieĭ şi St. Gheorghe însă numaĭ pentru vase micĭ. Afară de aceste puncte ţărmul nu e abordabil decât pentru luntrele micĭ (dube) a numeroşilor pescarĭ.

3. De la Capul Midia la S, ţărmul urméză o linie dréptă N-S până la Capul Celigrad (saŭ Kaliakra) unde începe scobitura golfuluĭ Varna. Pe acéstă porţiune, ţărmul ridicat până la 60 m. deasupra nivelului mării, e stâncos şi mult maĭ neregulat ca până acì, născênd ast-fel: capul şi golful Constanţeĭ, capul Tusla, golful Mangalieĭ şi capul Şabla. Acest ţărm e abordabil numaĭ la Constanţa şi întru cât-và la Mangalia; în colo stâncile sunt fórte periculóse, maĭ ales în timpurile furtunóse, şi de aceea s'a construit un cheiŭ de adăpost la Constanţa. Mangalia de asemenea prin golful eĭ oferă un loc sigur pentru un port, şi probabil va venì timpul, când să utilisăm aceste avantaje naturale ale oraşuluĭ celuĭ maĭ de S al Dobrogeĭ.

Marea Négră n'are flux şi reflux, aşà că ţărmurile eĭ se menţin aprópe nevătămate; totuşĭ în timpurile furtunóse devine fórte furiósă,—ceea-ce i-a scos nume rĕŭ încă din vechime, — şi atuncĭ valurile eĭ dărâmă din ţărmul înalt de la S, ca o compensare a aluvionăriĭ din N.

Importanţa Măriĭ Negre e fórte mare pentru noĭ. Ea ne deschide spre orient, nu numaĭ nouă ci Europeĭ întregĭ, un drum fórte comod; ea e o pórtă a Europeĭ spre Asia. Prin serviciul de vapóre ce Statul român a înfiinţat şi prin linia ferată Bucurescĭ-Constanţa, se oferă Europeĭ centrale şi celeĭ de NV drumul cel maĭ convenabil, scurt şi sigur, la Constantinopol, Egipt şi Indiĭ. Adĭ se parcurge distanţa Constanţa-Constantinopole în 12 ore, iar în 18 ore ajungĭ din Bucurescĭ la Constantinopol. De asemenea comunicaţiunea e uşóră cu Rusia de Sud şi Asia mică şi anume

cu: Odesa, Sevastopol, Batum, Sinope, Trebizunda, etc., orașe comerciale importante. Afară de acésta, Marea Négră ne oferă băĭ de mare la Sulina și Constanța și maĭ ales cantitățĭ colosale de pesce, stridiĭ, etc.

Limanurile Mării Negre. Dealungul țărmuluĭ Măriĭ se înșiră maĭ multe lacurĭ lungĭ spre uscat, unele unite cu marea, altele separate complect prin câte o limbă de nisip, peste care trec valurile furióse ale măriĭ în timpurile furtunóse. Apa acestor lacurĭ e sărată, deși tóte primesc apă dulce prin rîurile, unele importante, ce vin în ele.

Tóte aceste lacurĭ nu sunt de cât nisce golfurĭ de ale M. Negre, închise acum prin grindurĭ de nisip și mâl; ast-fel de lacurĭ se numesc l a g u n e (în Italia) saŭ l i m a n u r ĭ (în Rusia). E lucru positiv că marea se întindeà peste tóte aceste limanurĭ, după cum se întindeà și peste actuala suprafață dintre gurile Dunăriĭ.

Intre aceste lacurĭ avem maĭ însemnate:

Limanul Nistruluĭ e un fel de golf al măriĭ la gura Nistruluĭ; probabil că maĭ de mult se ridicà pe rîŭ maĭ în sus, cum se póte judecà după bălțile și mlaștinele din lunca Nistruluĭ, din jurul limanuluĭ. La gura limanuluĭ în mare se află o insulă de nisip, ce lasă pe alăturea două gârle de comunicațiune cu limanul; adâncimea limanuluĭ ajunge de alt-fel maximum 4 m.

La sudul l. Nistruluĭ se înșiră dealungul țărmuluĭ; *l. Alibeĭ cu Burnas* și *Șahan*, ce comunică între ele, iar Alibeĭ comunică prin două gurĭ cu marea; ele servesc pentru extragerea săriĭ marine din apa lor. Aprópe de gurile Dunăriĭ găsim *l. Conduc* despărțit de mare printr'o lungă dar îngustă limbă de nisip.

Laguna Rasim (Raselm) e la S de gurile Dunăriĭ și prin întinderea eĭ (75.000 hectare) constitue una din lagunele cele maĭ marĭ ale M. Negre, deși e adâncă în genere numaĭ de 2—3 m. Acéstă lagună constă din maĭ multe lacurĭ ce comunică între ele, dându-ĭ o formă fórte neregulată; între acestea sunt maĭ principale R a s i m, B a b a d a g h, G o l o v i ț a, Z m e i c a, S i n o e, etc. In tótă lungimea eĭ laguna

e despărţită de mare printr'o limbă de nisip, aruncat de mare şi mâl adus de apele turburĭ ale diferitelor gârle şi maĭ ales de *Dunavăţul*, gârla ce légă Dunărea (braţul sf. Gheorghe) cu l. Rasim. Comunicarea se face cu marea prin 3 gurĭ, între carĭ cea maĭ principală e Portiţa, adâncă de-abiă de 1 m. Acéstă gură eră maĭ demult mult maĭ adâncă, încât puteà trece prin ea vase marĭ, căcĭ pe malurile l. Rasim aŭ fost cetăţĭ comerciale genoveze; acum însă Portiţa se tot potmolesce şi sunt anĭ, când laguna e cu totul închisă, devine lac. In l. Rasim sunt maĭ multe insule de nisip; Popina e însă de stâncă. Acest lac e fórte important pentru marea cantitate de pesce ce conţine şi pentru avantagele de adăpostire, ce ar oferì el vaselor când s'ar regulà pentru navigaţiune.

La Sud de acéstă lagună se înşiră iar limanurĭ, maĭ micĭ însă, şi anume: *l. Tasaval* în dreptul c. Midia, *Siut-ghiol*, *Techir-ghiol* la S de Constanţa şi limanul *Mangaliei*.

Afară de aceste limanurĭ se maĭ află la S Basarabieĭ între Prut şi Marea N. cincĭ lacurĭ: *Cahul*. *Jalpug Katalpug* şi *Kitai*, de o formă în genere lunguiaţă saŭ triunghiulară şi carĭ aŭ mare asemĕnare cu cele de lângă ţărmul măriĭ. Cu basa lor sunt în lunca Dunăriĭ, vîrful e însă înaintat spre N, dealungul văilor rîurilor principale ce se varsă în ele; iar apa lor e sărată şi stă în comunicare cu Dunărea prin gârle puţin adâncĭ. Faptul că apa lor e sărată, precum şi forma lor, e încă un argument că marea s'a întins odată până peste delta şi lunca Dunăriĭ din acéstă parte. Când marea s'a retras, prin aluvionarea funduluĭ precum şi închiderea gurilor văilor, ce eraŭ nisce golfurĭ ale măriĭ, apele sărate aŭ rămas închise întocmaĭ cum sunt limanurile şi ghiolurile de adĭ din lungul ţărmuluĭ măriĭ.

Ape subterane şi Peşterĭ.

O parte din apa ploilor se evaporéză când se ivesc radele sóreluĭ, o altă parte curge pe suprafaţa pămîntuluĭ formând şiróe ce se adaugă

la apa rîurilor ; iar cea de a treia parte se infiltréză prin crăpăturĭ, găurĭ saŭ porii pietrelor din interiorul pămîntuluĭ.

Dar nu prin tóte pietrele póte să pătrundă apa de-o potrivă: unele, precum pămîntul galben (lössul), nisipul, pietrişul şi anumite gresiĭ, sunt permeabile pentru că sunt porose, iar piatra de var, granitul, etc, pentru că aŭ crăpăturĭ în masa lor; altele, precum sunt argilele (saŭ luturile), piatra de ciment (marnele), şişturile, etc. sunt impermeabile.

Apa, ajungênd la un strat impermeabil, se întinde pe acest strat ca o pânză şi curge încet-încet, infiltrându-se în partea înclinăriĭ stratuluĭ. Când stratul e tăiat de vre-o vale saŭ de vre-o crăpătură deschisă, atuncĭ apa ese la suprafaţă, ca isvor limpede şi rĕcoros; aşà se întâmplă cu apa ce cade în regiunea munţilor înalţĭ şi délurilor, unde în văile adâncĭ nasc miĭ de isvóre. Când stratul aquifer merge tot în afund aşà că prelungirea luĭ nu maĭ ajunge la suprafaţa pămintuluĭ, apa rămâne ca o pânză subterană, ce dă în vre-o depresiune maĭ adâncă saŭ în mare; în acest cas pânza de apă se constată prin puţurĭ şi sonde (1). Rar vine apa in puţurĭ ca o vână : numaĭ acolo unde e o crăpătură în piatră; de obiceiŭ ea mustesce din tóte părţile, şi din fund şi prin păreţiĭ puţuluĭ.

Prin puţurile şi sondăile făcute în şesul Munteniei şi al Ungarieĭ, s'a constatat, că la o adâncime variabilă cu posiţiunea loculuĭ, se strecóră prin straturile de nisip de la basa lössuluĭ, un continuŭ şi întins strat de apă, care se scurge fórte încet spre S, în sensul înclinăriĭ şesuluĭ, ca un fluviŭ imens nevĕdut. Acéstă apă provine pe de-o parte din apa ploilor ce cade în regiunile déluri-

Fig. 34. Secţiune prin sub-solul Bucurescilor.

(1) Sondare, sondagŭ=sfredelirea pămîntuluĭ ; sondă=instrumentele de sfredelire.

lor şi şesurilor, pe de altă parte, e crescută cu apă de a rîurilor ce parcurg şesurile prin albiĭ permeabile. Din astfel de pânze de apă se alimentéză maĭ tóte oraşele marĭ, satele şi staţiunile căilor ferate din câmpiile lipsite de apă a şesuluĭ Munteniei (Bărăganul şi Burnas), a Bugéculuĭ şi Pusteĭ unguresci; ele aŭ dar o mare importanţă în viaţa nóstră.

Fig. 35. Fântâna ţişnitóre din albia Dâmboviţeĭ de la podul Cotrocenĭ.

După grosimea stratuluĭ de löss, a nisipurilor şi argilelor de la bas luĭ, variază şi adâncimea stratuluĭ aquifer: la Bucurescĭ el se întâl-

nesce între 8 şi 20 m. (Fig. 34), în Bărăgan trebue să mergem până la 40 m. ca să dăm de apă abundentă (Fig. 36); în Pusta, primul strat aquifer maĭ puternic se întâlnesce cam pe la 30 m., pe une locurĭ chiar maĭ jos. (Fig. 37). Pe când în puţurile şi sondagele din Bărăgan şi din tot şesul Munteniei apa se sue puţin în sus, rămânênd tot deauna sub nivelul soluluĭ, în Pusta din contra chiar apa din nisipurile diluviale se ridică până aprópe de suprafaţă, une-orĭ chiar ţişnind afară de 2—3 m. O singură cişmeà e la Bucurescĭ, la podul de la Cotrocenĭ, care ţişnesce de 3 m. în sus; dar acéstă cişmeà e in albia Dâmboviţeĭ, cu vre-o 6 m. maĭ jos de nivelul stradeĭ (Fig. 35).

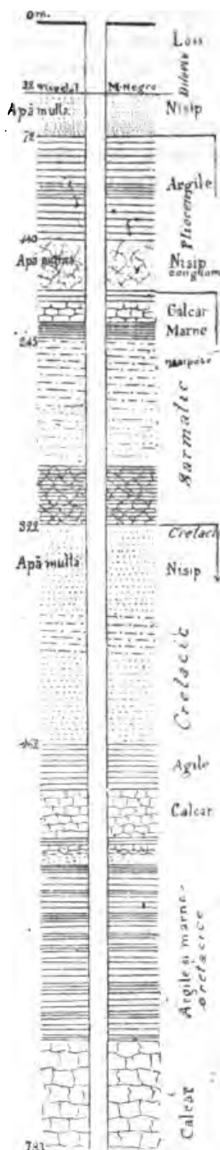

Fig. 36. Sondagiul de la Mărculescĭ (Bărăgan).

Acéstă apă provine din regiunea délurilor, unde se infiltrézà prin straturile de nisip intercalate între straturĭ de argile; apa aşà închisă între straturĭ suferă presiunea hidrostatică, în virtutea căreia se póte ridica în puţurile saŭ sondele ce ar întâlni-o.

Afară de stratul aquifer din terenurile diluviale se găsesc alte pânze de apă în terenurile (terţiare) maĭ din adânc, după cum s'a constatat prin sondagiul de la Mărculescĭ în Bărăgan, sondagiul de la Cotrocenĭ, din Craiova, Iaşĭ, etc. precum şi din numerósele sondărĭ şi puţurĭ făcute în oraşele din lunca Tiseĭ.

Sondagiul de la Mărculescĭ a fost făcut de Stat pentru a căutà o apă bună şi abundentă în Bărăganul lipsit de apă; cu scopul de-a înlesni popularea acestor câmpiĭ aşà de preţióse pentru agricultură.

La Mărculescĭ strate aquifere neînsemnate aŭ fost întâlnite începênd de la 140 m, iar la 322 m. s'a găsit o pânză de apă ce s'a ridicat în sondă până la 17 m. de la gura sondeĭ în jos (Fig. 36). Dacă

acest sondagiŭ s'ar fi făcut maĭ la N, sigur că apa ar fi țîșnit afară și am fi avut fîntâna arteziană căutată, care ar fi schimbat mult fața Bărăganuluĭ; disposițiunea stratelor aquifere din regiunea de la N Ialomițeĭ pare a fi maĭ avantagiósă pentru fântânĭ artesiene. In sondagiul de la Cotrocenĭ (adânc de 207 m.) s'aŭ întâlnit maĭ multe straturĭ aquifere începênd tot cam cu 140 m., iar cel de la 190 m. s'a ridicat în sondă până la 14 m. sub nivelul soluluĭ. Sondagiile făcute in regiunea colinelor la Craiova aŭ dat resultate maĭ frumóse; acì, în piața Madona-Dudu, este o fântână artesiană ce țîșnesce până la 3 m. deasupra soluluĭ dând ḑilnic 2800 m. c. de apă bună, dar cam amoniacală

In Pusta unguréscă se întâlnesc două strate aquifere sub cel diluvial (Fig. 37): unul cam pe la 120 m; al doilea între 210 și 230 m; numerósele fântânĭ artesiene ale Seghedinuluĭ, a Szolnokuluĭ, de la Csongrad. Hod-M.-Vásarhely, Széntes etc. asvîrl apa conținută într'unul din aceste strate de apă. Seghedinul singur are 15 puțurĭ artesiene din primul strat și 14 din al doilea, carĭ daŭ o apă limpede ca cristalul, însă din unele cam căldicică.

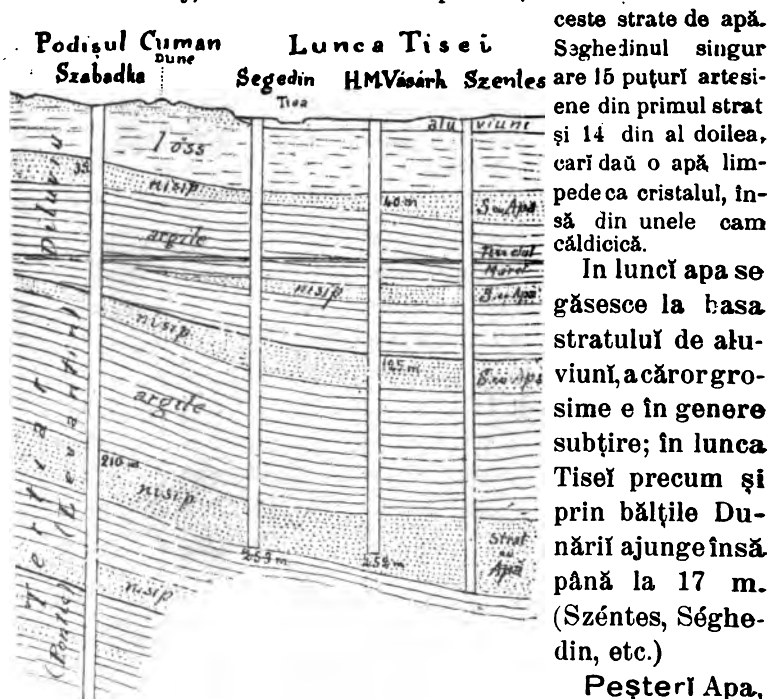

Fig. 37. Secțiune prin sub-solul șesuluĭ unguresc.

In luncĭ apa se găsesce la basa stratuluĭ de aluviunĭ, a căror grosime e în genere subțire; în lunca Tiseĭ precum și prin bălțile Dunăriĭ ajunge însă până la 17 m. (Széntes, Séghedin, etc.)

Peșterĭ Apa, care în drumul eĭ pe sub pămînt găsesce crăpăturĭ și găurĭ în stâncĭ, îșĭ pune tótă puterea pentru a-șĭ lărgì drumul, și în timp îndelungat tot

rodênd pietrele, îşi construesce nisce hrube lungi şi întunecóse, peşteri fioróse a căror gură se vede căscată prin cóstele văilor şi în stâncile munţilor. Peşteri se mai pot formà şi prin crăparea pietrelor ce constitue scórţa pămîntului.

Peşterile cele mai minunate se întâlnesc în munţii de piatră de var saŭ de marmură, cari se rod mai uşor de ape, mai ales când acestea sunt încărcate cu bioxid de carbon; tot cu ajutorul acestui gaz dizolvat în ea, apa póte să acopere pereţii peşterii cu fel de fel de concreţiuni calcare.

Apa încărcată cu acest gaz, tot strecurându-se prin piatră, o dizolvă şi când ajunge în peştera mare spaţiósă, se preface în aburi, gazele se răspândesc în atmosfera grea a peşterii, iar piatra de var se sleiesce ca un ineluş pe tavanul bolţii. Inel peste inel, strat peste strat măresce depositul; de la o vreme apa se prelinge pe ţurţuri în jos şi din vîrful lor picură «laptele de piatră» care se sleiesce acuma jos, formând sloi, muşuróie turtite, căciuli ţuguete, ţurlóie şi columne drepte ca lumînarea. Şi aşà apa îşi înfrumuseţéză galeriile de sub pămînt, făcute de pe vremea când erà furiósă, cu ornamente neînchipuite de minţi omenesci. Acele hrube strimte şi reci şi bolţile spaţióse pline de întuneric se împodobesc cu «ţurţuri de piatră» stalactite ascuţite, în fel de fel forme şi mărimi, aninate de podul bolţilor, «sfeşnice şi lumînări», stalagmite ţuguete, albe ca spuma laptelui, înfipte în fundamentul peşterii, cu columne sugrumate pe la mijloc, cu draperii cutate şi încreţite, cu pânze bogate ce acoper păreţii saŭ închid strîmtorile, cu cruste albe ce îmbracă fie-care bolovan, fie-care piatră într'o haină curată şi netedă. MURGOCI.

In cuprinsul României şi al Transilvaniei sunt fórte multe peşteri şi de fie-care e legată o legendă, în care cestiunea comorilor nu lipsesce nici-odată; cele mai însemnate sunt:

Peştera de la Balta, Cloşani, etc. în m. Cernei, p. Tismanei, Dobriţa, etc. în m. Vulcani p, Polovraci şi p. de la Baia-de-fer în piatra Polovracilor; p. din Tîrnovu mic în m. Lotrului; p. Bistriţei în care se află două bisericuţe: una la gura peşterii, ce se deschide în malul vertical, la 80 m. deasupra apei Bistriţei; alta în fundul peşterii, săpată în piatră, în care se păstrà mó-

ştele S-tuluĭ Grigore Decapolitul; p. Stogu în m. Bistriţeĭ (R. Vâlcea); p. Dâmboviciórei în m. Piatra Craiuluĭ; p. Ialomciórei în Bucegĭ cu un schit de călugărĭ chiar la intrarea eĭ (Fig. 38); p. Cetatea Boli din ţéra Haţeguluĭ; p. Homorod-Almaş în m. Apaţeĭ-Perşanĭ e cea maĭ mare peşteră a Transilvanieĭ, are 52 galeriĭ fórte întortochiate; p. Onciasa şi Meziad în m. Bihor; p. Ponoruluĭ; p. Bedeleuluĭ; p. Belióra; etc. în m. Trăscăuluĭ şi tot în acea parte renumita peşteră de ghiaţă de la Scărişóra (Fig. 39).

Fig. 38. Peştera Ialomiciórei cu schitul de călugărĭ la intrare.

Pe cóstele calcaróse ale văiĭ Arieşuluĭ se observă o căldare minunată în fundul căreia se deschide gura peşteriĭ de ghiaţă. Maĭ întâiŭ intrăm într'o hală spaţiósă, al căreia fundament, cevà maĭ jos ca al căldăriĭ de afară, e format din ghiaţă gălbue de gheţar; dinaintea uşiĭ e o movilă de ghiaţă, resultat al transformărei zăpeḑeĭ îngrămădită demulţĭ anĭ acolo de viforile ierniĭ...

Prin pórta din faţă mergem printr'o galerie cotită, lungă de vre-o 50 de m. în interiorul peşteriĭ, la biserică, o hală majestósă în forma căpăţâniĭ de zahăr cum se găsesce de obiceiŭ în peşterile din calcar...

Scărişóra oferă ce-ĭ drept ca şi o peşteră de calcar un tabloŭ splendid; sceneria ce ne presintă însă biserica acesteĭ peşterĭ e ca din poveştĭ. (Fig. 39). Intunerec deplin umple spaţiul; numaĭ păreţiĭ vecinĭ reflectă strălucitor lumina faclelor şi stalactitele cele maĭ lungĭ ce atârnă din boltă 'n jos, ca ghirlande, buchete de florĭ de ghiaţă, ciucurĭ de cristale, ţurţurĭ de ghiaţă par ca nisce puncte orĭ dungĭ al-

bastre ce se gâcesc maĭ mult decât se vĕd. Fundamentul e o movilă de ghiaţă. In mijloc e a l t a r u l pe care de-abià s'ar putea merge cu potcóve de fer, dacă sutele de sloĭ de ghiaţă (stalagmite) înalte de 1 — 2½ m. carĭ staŭ pe movilă, ca o pădure de *Calamites* a timpurilor geologice vechĭ, nu ne-ar oferì puncte de rézem; cel maĭ înalt are forma uneĭ femeĭ şi se numesce D ó m n a împĕrătésă înconjurată de curtea eĭ, sloiĭ dimprejur. Aceste stalaggmite, ca nisce buzdugane, albe-albăstruĭ, refectând lumina cea roşie a faclelor de răşină în tóte colorile curcubeuluĭ, produc un efect magic nedescris şi sunt obiectul special al observaţiuniĭ...

Fig. 39. Peştera de ghiaţă de la Scărişóra, în munţiĭ Bihoruluĭ.

De aceea Scărişóra este mărgăritarul acesteĭ regiunĭ. PETERS.

Peşterile aŭ servit într'o epocă geologică, pe timpul când gheţariĭ acoperiaŭ crestele munţilor Făgăraşuluĭ, ca adăpost unor soiurĭ de animale inrudite unele cu urşiĭ, altele cu hienele, etc. Sunt fórte multe peşterĭ carĭ conţin óse de *ursul peşterilor*, de *hiena peşterilor*, de *porcĭ*, de animale *rumegătóre*, etc. anume: p. Stogu, Ialomicióra, Homorod-Almaş Meziadu, Bedeleu, etc. Unele peşterĭ, cele maĭ marĭ, aŭ servit şi ca loc de refugiŭ Românilor în timpul năvălirilor barbarilor, precum şi hoţilor; de aceea sunt aşà de rĕspândite poveştile despre comorĭ, ce ar fi ascunse prin aceste peşterĭ.

Unele peşterĭ, cum e a Ialomicióreĭ, a Tismaneĭ, aŭ încă un curs de apă prin ele, în genere însă sunt secĭ adĭ; dar sunt peşterĭ în formaţiune, nesciute încă, ce se arătă însă prin pierderea vre-unuĭ pârăŭ şi ivirea luĭ de-odată ca un

puternic isvor, cum e casul cu isvórele de la **R u n c u** (la V de Jiŭ) și **S o h o d o l u** în Mehedințĭ, cu peștera **P o s a d e ĭ** lângă Rucăr, cu rîul **I z a** (afluent al Tiseĭ), cu rîul **P o n o r u l** din m. Trăscăuluĭ, etc. Mult maĭ curióse și însemnate sunt **i s v ó r e l e i n t e r m i t e n t e**, basenurĭ în stâncă cu un canal întors ca un sifon, cum sunt isvórele din valea **P o ș a g e ĭ** (m. Trăscăuluĭ).

DUNAREA.

Dunărea = germ. Die Donau = ung. Duna = sêrb. Dunav.

De la isvórele eĭ, Brigach și Breg, din Schwartzwald și până la mare, Dunărea face un drum lung de aprópe 3000 km., străbătênd țĕrĭ a 4 popóre, ce și-aŭ înșirat orașele lor marĭ pe malurile acestuĭ fluviŭ bătrân. Locul acestor popóre din lungul cursuluĭ Dunăriĭ corespunde tocmaĭ cu împărțirea geografică a basinuluĭ acestuĭ rîŭ.

Basinul superior, de la isvóre și până la Presburg, e locuit de Germanĭ; în acéstă parte fluviul are un caracter de rîŭ alpin, cu vale îngustă, curs repede și umflărĭ la începutul veriĭ (Iunie) când se topesc zăpeḑile în Alpĭ.

In basinul mediŭ, pe întinsa câmpie panonică, de la Presburg la Baziaș, s'aŭ așeḑat Unguriĭ; în acéstă parte fluviul e dejà mare, dar cursul luĭ e molatic. La vale de Presburg se desface în multe brațe ce se unesc tocmaĭ lângă Buda-Pesta; iar de la Buda-Pesta la S și-a săpat în șesul unguresc o luncă lată de 20—30 km., în care îșĭ revarsă apele la sfîrșitul primăveriĭ (Maiŭ). Revĕrsarea e causată de topirea zăpeḑilor din Carpațĭ și a ploilor de primăvară. Afluențiĭ importanțĭ, Drava, Sava, Tisa, măresc volumul de apă, care, scurgêndu-se încet prin clisura Cazan și peste Porțile de fer, mențin timp îndelungat inundarea în lunca bănățénă. Intre Baziaș și T.-Severin Dunărea ieà un caracter cu totul deosebit, neașteptat; valurile eĭ închise între stâncĭ aŭ un aspect torențial, iar valea e de-o frumusețe fără sémăn.

Basinul inferior, de la T.-Severin la mare, e locuit pe

de-o parte de Românĭ pe de alta de Bulgarĭ. Dunărea păstréză óre-carĭ semne din cursul eĭ mediŭ, dar e maĭ vigurósă; pânza e mult maĭ lată, şi se desfăşóră fără multe cotiturĭ dealungul maluluĭ podişuluĭ bulgar.

Când apele-ĭ sunt liniştite, cerul albastru se oglindesce în luciul eĭ, care împrumută atuncĭ culórea ceruluĭ; de aceea s'a cântat de poeţĭ «Dunărea albastră» (die blaue Donau). Când vintul însă rĕscolesce valurile eĭ, atuncĭ ea galbenă, turburată şi spumegândă, mănâncă malurile, une-orĭ pe al nostru, maĭ des pe al Bulgarieĭ. In lungul Românieĭ fluviul are atâtea caractere nouĕ că cu greŭ îl recunóscem, de aceea şi ceĭ vechĭ îl numiaŭ în acéstă parte I s t r o s, pe când în cursul superior erà numit D a n u b i u s

Cursul Dunăriĭ în cuprinsul ţĕrilor românescĭ îl vom împărţì, pe basa caracteruluĭ ce presintă albia şi lunca sa, în cincĭ părţĭ: 1. din şesul panonic până la Baziaş; 2. de la Baziaş până la T.-Severin; 3. de la T.-Severin până la Călăraşĭ; 4. de la Călăraşĭ până la Tulcea şi 5. delta.

1) Dunărea, când intră în ţinuturile românescĭ, în Banat vine dinspre V alipită de pólele Frusca-goreĭ. Sigur că óre-când cursul eĭ a fost cevà maĭ la N de aceste délurĭ, căcĭ în acéstă direcţiune lunca e fórte lată şi numerósele lacurĭ şi braţe mórte ne arată încă vechile albiĭ. Pe urmele unuĭ vechiŭ curs al Dunăriĭ s'a construit acum canalul Frantz-Iosef, ce scurtéză mult drumul de la Dunăre la Tisa peste Alföld. Cum primesce pe Tisa, în faţa orăşeluluĭ Slankamen la 77 m. d. n. M., Dunărea îşĭ schimbă îndată drumul spre S — ca şi cum ar fi împinsă de apele acestuĭ afluent — până se împiedică de délurile Belgraduluĭ. Acì, la porţile Belgraduluĭ, Dunărea primesce pe Sava ce vine cu multă apă dinspre V, din ţĕrile sêrbescĭ; pe de-o parte din causa délurilor, pe de alta din causa împingeriĭ Saveĭ, se îndréptă iar spre rĕsărit, dar curge ast-fel numaĭ până la Panciova, unde scapătă iar spre S. Acì a primit pe Timeş dinspre N, dar nu putem atribuì influenţeĭ acestuĭ mic rîŭ, acéstă schimbare de direcţiune a mareluĭ fluviŭ. De la Panciova până la Baziaş descrie un

arc pe la Semendria, unde primesce pe Morava, care aduce mai tóte apele regatului sêrbesc.

Şi în acéstă parte constatăm că Dunărea şi-a schimbat de mai multe ori cursul spre S, până a ajuns la pólele délurilor Serbiei unde o găsim alipită astădi. Câmpul de nisip dintre Panciova şi Deliblát nu e decât resultatul, cursului Dunării; atât prin cursul ei cel vechiŭ, cât şi prin revărsările actuale, ea a depus acest nisip aluvionar, pe care vînturile îl onduléză aşà de regulat, vînturându-l şi mutându-l din loc în loc. Afară de acésta, la marginea sudică a nisipurilor şi la rĕsărit de Timeş, găsim multe braţe mórte, cari nu pot fi lăsate de Timeş, căci sunt prea numeróse şi prea mari; de alt-fel chiar Timeşul, din dreptul gurii Tisei la vale, urméză o albie veche a Dunării. *Aşà dar constatăm că Dunărea curgeà odată direct din mijlocul Pustei (de la Zomlen), pe la N de Titel, pe la Deliblát la Baziaş, şi numai în timpurile recente s'a mutat spre S.* 2). De la Baziaş la vale, Dunărea îşi conduce apele printre munţi pe cari i-a tăiat de-a curmezişul, născênd o vale cum puţine există în lume.

In contrast cu malurile uniforme şi jóse din Panonia, munţii de granit de la Baziaş fac o impresiune puternică asupra călătorului. Vederea stâncilor mari din albia rîului, şi mai ales faptul că cu toţi afluenţii importanţi Dunărea totuşi nu devine simţitor mai mare, ne face pentru un moment să gândim dacă nu cum-và o parte din apă nu curge înapoi spre câmpia Panoniei. PETERS.

Lungimea acestei văi e de 125 km., lăţimea fórte variabilă: până la Moldova veche (64 m. d. n. M.) fundul văii e încă larg, aşà că Dunărea îşi permite să se desfacă în braţe ca să înconjure insule. De acì în jos însă fundul văii se strâmtéză şi une-ori se strînge numai la cât e pânza Dunării, ba adesea acésta trebue să-şi adune marginile pentru a puteà trece înainte. In câte-và locuri lărgimea văii e mai puţin de 200 m., iar la Prigrada în clisura Cazan numai de 113 m. In schimb însă e fórte adâncă, păreţii se ridică drept în sus cu 5—600 m. şi par a-şi împreună stâncile deasupra capetelor nóstre, cu atât mai mult cu cât

se vede distinct continuarea straturilor de piatră de pe un mal pe altul (Fig. 40). Păreţiĭ sunt aşà de prăpăstioşĭ, că pentru a face o şosea pe aicĭ pe malul stâng, a trebuit să se tae în piatră, ca şi şoseaua luĭ Traian de pe malul drept de acum 1800 de anĭ. Clisura începe din sus de cotul, ce Dunărea face la Milanovaţ între m. Banatuluĭ şi Mirocĭ pl. unde primesce pe Poreţca; iar strâmtórea Cazan e la vre-o câţĭ-và km. în sus de Orşova.

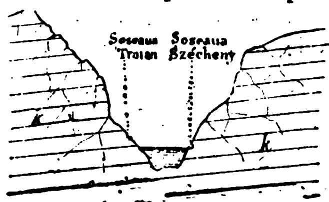

Fig. 40. Secţiunea văiĭ Dunăriĭ în clisura Cazan.

Fig. 41. Dunărea în clisura Cazan. In drépta se vede şoseaua Széchenyi săpată în stâncă.

Clisura e o vale frumósă şi plină de minunĭ ca una din munţiĭ înalţĭ; maĭ măréţă şi maĭ minunată de cât orĭ-care din strâmtorile Dunăriĭ. Ea este fórte bogată în locurĭ pitorescĭ, bogată în ornamente colorate şi amintirĭ istorice; şi apare când plină de strălucirea sóreluĭ pe verdele frunziş al pădurilor, când cu straniĭ culorĭ pe păreţiĭ stâncoşĭ, ce

se ridică prăpăstioşĭ deasupra vâltorilor de la piciórele lor şi din înălţime se oglindesc în pânza apeĭ liniştite, de pare că sub apă nisce munţĭ inverşĭ se pun de-a curmezişul apeĭ. PETERS.

Fig. 42. Valea Dunăriĭ la Orşova, în fund se vede valea Cerneĭ ce se deschide în valea Dunăriĭ.

Dunărea scapă de strâmtórea clisurelor din sus de gura Cerneĭ, la a căreĭ confluenţă terenul e aşà de larg încât s'a putut construì un oraş, Orşova (saŭ Ruşava) (Fig. 42); nivelul apelor scădute e acì 48 m. d. n. M. De la Vêrciorova spre rĕsărit valea iar se strâmtéză; deşì malurile nu vin tocmaĭ aşà de aprópe unul de altul 'şi nu se ridică aşà prăpăstióse, totuşĭ fundamentul de granit şi calcar ridică prin apă stâncĭ înfiorătóre, a căror creste, eşite afară, par ca nisce şirurĭ de dinţĭ rânjiţĭ, carĭ staŭ gata s'apuce şi să sfărâme vasul plutitor ce s'ar încumetà să trécă printre ele. Spumele apelor înfuriate ne măresc impresiunea de rĕutatea acestor stâncĭ. Acestea sunt „Porţile de fer“ (gherdapurĭ) (Fig. 43) pe o lungime de 2650 m, la 45 m. d. n. M. Trecerea

pe aicĭ erà fórte grea cu vase maĭ marĭ; de câţĭ-và anĭ s'a canalisat acéstă parte a Dunăriĭ, dar curentul prin canal e acum aşà de puternic că numaĭ vapórele marĭ pot să-l învingă în susul apeĭ.

Fig. 43. Porţile de fer, stâncĭ de granit eşite de-a curmezişul Dunăriĭ.

Dunărea incepe să vîjie mâniósă, — e un sbucium ş'un clocot de valurĭ dintr'un mal într'altul. Peste adâncimĭ se fac ochiurĭ marĭ, carĭ rotesc în loc (anafóre). Icĭ apa se scufundă, par'că-ar fi suptă de gura uneĭ vâltorĭ, — colo se umflă, se burduşesce şi urlă făcênd clăbucĭ, bătêndu-se de stâncĭ. Cu ochiĭ închişĭ te-aĭ crede într'un codru pe o vijelie cumplită... Aicĭ, sub volbura acésta de valurĭ e încheetura Carpaţilor cu Balcaniĭ; peste pumniĭ lor încleştaţĭ, Dunărea se aruncă furiósă, rupênd cu sgomot cele din urmă stăvilare, ce i se ridică în cale. Şi în vălmăşagul acesteĭ ciocnirĭ de titanĭ fie-care stâncă pare că se mişcă, fie-care val pare că strigă... In fine munţiĭ învinşĭ se daŭ la o parte. Zarea se deschide, vuetul contenesce, apa se aşédă între malurĭ potolită, netedă ca o oglindă. Câte-và stâncĭ curióse, îşĭ maĭ ridică din desişul verde capetele pleşuve ca şi cum ar vrea să maĭ privéscă odată la potopul acesta călător, căruia nimic nu i-a putut stà împotrivă.

VLAHUŢĂ.

In acest drum anevoios şi strâmt, Dunăriĭ nu i-a maĭ dat mâna să se plimbe când pe o parte când pe alta; în schimb însă a ros fundamentul, care pe une-locurĭ e adânc de 30—40 m., la Cazan şi la Porţile de fier, chiar maĭ jos de nivelul măriĭ (până la 53 m). Paturile eĭ primitive se re-

cunósc încă în tapșanurile ce presintă păreții clisureĭ (Fig. 40) și țěrmul sêrbesc la vale de Porțile de fer.

3. La vale de T.-Severin, Dunărea începe să șerpuéscă în latul luncił bătênd când în malul stâng, când în cel drept, sêrbesc saŭ bulgăresc. In cursul de la T.-Severin la gura Timoculuĭ șĭ-a părăsit cursul vechiŭ în multe locurĭ și șĭ-a săpat un pat noŭ; la cotul de la T.-Severin a intrat în țéră până sub malul déluluĭ Stîrmina, — cotul și insula Corbu de aicĭ sunt datorite numaĭ acesteĭ schimbărĭ a cursuluĭ — în alte părțĭ intră pe teritoriul sêrbesc.

Indărăt orașul (T.-Severin) de pe mal se plécă, se scufundă 'n valurĭ, orizontul se deschide, se lărgesce din ce în ce. Ochiul străbate adânc în plaiurile țěriĭ; gorgane rotunde, depărtate unele de altele, se înșiră ca nisce străjĭ în largul zăriștei deschise. Pe délurĭ, departe, tarlalele înguste par nisce velințĭ întinse la sóre; maĭ departe spre médănópte și apus munțiĭ într'un nor de pulbere albastră îșĭ onduléză cóma pe pólele rubiniĭ ale ceruluĭ. Malurile es din apă într'o înclinare dulce, desfășurând lanurĭ de grâŭ în limpedișul zărilor. Livedile satelor și ostróvelor — grădinĭ plutitóre -- se oglindesc în valurĭ; din luncĭ rěsună tălăngĭ, fluere s'aud melancolic doinind. In aerul căldicel e un miros dulce de fînéță și de sulcină. Peste tot o moliciune, o pace Dumnedeéască se lasă de sus. VLAHUȚĂ.

Dunărea curgeà odată în linie dréptă între T.-Severin și Cetatea, probă, tapșanul destul de visibil atât la Cladova pe malul sêrbesc, cât și în dreptul guriĭ Timoculuĭ pe malul românesc. Și de la Cetatea la vale ea curgeà direct spre Corabia, adĭ însă face un cot spre SV, amintind prin dune, numeróse lacurĭ și brațe mórte, coturile din Banat. De la Lom-Palanca Dunărea se așédă în lungul luncił pe sub malul înalt bulgăresc. Numaĭ la Corabia, unde primesce de pe drépta pe Iskerul, și la vale de T.-Măgurele se alipesce de malul românesc, părăsind de partea Bulgarieĭ o albie veche ce se recunósce prin numerósele bălțĭ. De la Zimnicea la vale ieà o direcțiune spre NNE; apa e fórte domólă, și se ține mereŭ de malul drept până la Silistra și încă maĭ departe. In tot lungul acestuĭ curs se întind în lunca Dunăriĭ numeróse lacurĭ și gârle, ce pri-

mesc scursorile a câtor-và vălcele din şesul Burnasuluĭ şi Bărăganuluĭ. Maĭ importante sunt: balta Nedeia la V de gura Jiuluĭ; b. Potelu între Jiŭ şi Corabia; b. Suhaia la V de Zimnicea; Lacu mare la apus de Giurgiŭ; b. Lată şi b. Grécа la apus de gura Argeşuluĭ; b. Şiştov lângă Şistov; lacul Boianu şi Călăraşĭ la apus de Călăraşĭ.

4) Din faţa Silistreĭ Dunărea se desparte în două părţĭ: volumul cel maĭ mare de apă curge tot pe lângă ţărmul drept, dobrogén; o bună parte însă, braţul Borcea, apucă maĭ pe la V pe lângă cósta de löss a Bărăganuluĭ. Intre cele două cursurĭ se închide ast-fel un loc lat de 10—15 km. plin de bălţĭ şi mlaştine, balta Ialomiţeĭ, al căruĭ punct maĭ înalt de-abià ajunge 10 m. d. n. M. Cursul propriŭ ḑis al Dunăriĭ urméză tot direcţiunea NE până la Cerna-Voda De aci se îndóe puţin câte puţin spre N, iar în faţa Hârşoveĭ se reunesce cu Borcea, ce a urmat aprópe aceeaşĭ direcţiune ocolind Bărăganul. Reunirea e pe scurtă distanţă, căcĭ, de îndată ce primesce pe Ialomiţa, se desface iarăşĭ în două braţe: Dunărea veche şi Dunărea nouă saŭ Cremenea. Dunărea nouă urméză drumul drept înainte spre N, pe când Dunărea veche merge pe lângă malul dobrogén, face câte-và micĭ coturĭ, ieà direcţiunea spre N, iar în dreptul Pricopanuluĭ se arcuesce spre V, tae lunca de-a curmezişul şi vine să se reunéscă cu Dunărea nouă în faţa Brăileĭ, formând ast-fel o nouă baltă, a Brăileĭ.

Dunărea trimete o mare cantitate din apa sa spre interiorul bălţilor prin gârle, verigĭ şi privale. Primăvara, când Dunărea începe să se umfle, apa intră din Dunăre pe aceste privale şi gârle în ezerile numeróse dintre braţele Dunăriĭ; când Dunărea începe să scadă, atuncĭ apa curge din ezere la Dunăre; sunt unele ezere în carĭ apa intră pe o parte şi ese pe alta. Intre aceste ezere maĭ cunoscute sunt: Găbal şi Butuciĭ în b. Ialomiţeĭ; lacul Şerban, ezeru Ulmu, etc. în b. Brăileĭ; iar afară din baltă găsim e. Gârliţa şi Oltina în sudul Dobrogeĭ, lacul Carasu în

depresiunea Cerna-Voda-Medgidia, iar maĭ la vale ghiolul (1). Turcóeĭ și Igliţeĭ, tóte de partea Dobrogeĭ. Aceste ezere, ca și balta întrégă, servă de regulator apelor Dunăriĭ.

Vara și tómna, când Dunărea e scăḑută, balta se presintă ca o grădină brăsdată de gârle ce înlesnesc circulaţiunea, cu fineţe înflorite ce nutresc, miĭ de vite, cu ezere ce sunt un isvor de bogăţie prin pescele ce conţin, cu fel de fel de păsĕrĭ ce daŭ viaţă stufăriilor și pădurilor. Primăvara însă, când se pornesc sloiĭ pe Dunăre la vale, când zăpeḑile se topesc și rîurile se desghiaţă, maĭ ales dacă ploile încep maĭ de vreme, de cu primăvară, atuncĭ ochiurile de apă liniștite se umflă, iar verdéţa de-abia rĕsărită se îngustéză, dispare vĕḑĕnd cu ochiĭ.

Fig. 44. Vederea uneĭ gârle din balta Brăileĭ.

Numaĭ câte-vă grindurĭ rĕmân neacoperite de apa turbure, ce cresce și dinspre Dunăre și dinspre ezerul din baltă. De ne înemerim o-dată pe acĭ în timpul apelor maxime, atuncĭ pe tótă lăţimea de 15 km. și cât veḑĭ cu ochiĭ la dél și la vale, se întinde o pânză albiciósă, prin care străbate numaĭ vîrful sălciilor, ce se înșiră pe luciul apeĭ ca

(1) Ghiol (turc) lac.

nisce mușuróe verdĭ, curióse. In aceste timpurĭ vaporul, ce face cursa Brăila-Măcin dă de-a dreptul, Dunărea e peste tot loculL

Dunărea, reîntregită la Brăila, merge spre N până la Galațĭ, dealungul maluluĭ de lõss de la Țiglina, lăsând o luncă lată, tot baltă, între ea și ultimele ramificațiunĭ a délurilor din NV Dobrogeĭ. In acest drum primesce dinspre stânga pe Siret, afluente important, pe ale căruĭ ape le înghite fără a devia câtușĭ de puțin din direcțiunea N. La Galațĭ face cotul spre E, primesce pe Prut și tocmaĭ maĭ la vale de Renĭ se desprinde de malul stâng de lõss, pentru a se apropià la Isaccea de malul calcaros dobrogén.

De la Brăila și până la începutul delteĭ, în sus de Tulcea, Dunărea merge fără șovăelĭ; nu se desface nicĭ în brațe prin lunca lată, nicĭ insule marĭ nu ocolesce și nicĭ cotiturĭ nu face. Cele câte-và privalurĭ și gârle, ce brăzdéză lunca Dunăriĭ, nu aŭ nicĭ o importanță; între numerósele ezere și bălțĭ sunt unele fórte întinse ca: b. Jijila, b. Crapina cu insula Popina, etc.

Lățimea Dunăriĭ la vale de Brăila în timpul apelor celor maĭ micĭ (la etiagiŭ) e maĭ mare de 1000 m., adâncimea atinge în unele locurĭ 25 m., iar nivelul apelor de-abià e cu 1 m. deasupra niveluluĭ măriĭ; decĭ fundul Dunăriĭ e maĭ adânc ca nivelulul măriĭ. In timpul apelor maxime Dunărea se transformă de la Călărașĭ și până la deltă într'un rîŭ lat de 10—15 km. cu nivelul apeĭ la 8 m. deasupra niveluluĭ măriĭ. De am puté atuncĭ cuprinde cu ochiĭ întreg cursul Dunăriĭ de la Călărașĭ la mare, ni s'ar păreà în acel moment că nu avem a face cu un fluviŭ ce dă în mare, ci marea e care trimete un golf așà departe printre uscaturĭ.

Când apa intră în bălțĭ e fórte turbure; când ese e așà de limpede, că la gura privalelor în Dunăre apa acestora pare négră. Turburéla rĕmâne în baltă constituind un strat de argilă, care se adaogă din an în an și contribue ast-fel la înălțarea soluluĭ bălțiĭ. Pe când tendința Dunăriĭ de la T.-Severin la Jiŭ este de a róde mereŭ

patul, în bălţĭ din contra are tendinţa de aluvionare; în cursul dintre Jiŭ şi Călăraşĭ aluvionarea şi mâncarea (erodarea) sunt în echilibru.

5. **Delta Dunării.** (Fig. 45). Când Dunărea scapă din ultima strâmtóre, dintre délurile Dobrogeĭ şi malul de lőss de la Galaţĭ, a primit şi pe ultimul afluent însemnat, pe Prut. Scursorile ce-ĭ vin din bălţile Bugéculuĭ sunt de nebăgat în sémă. Volumul apeĭ ce curge pe dinaintea

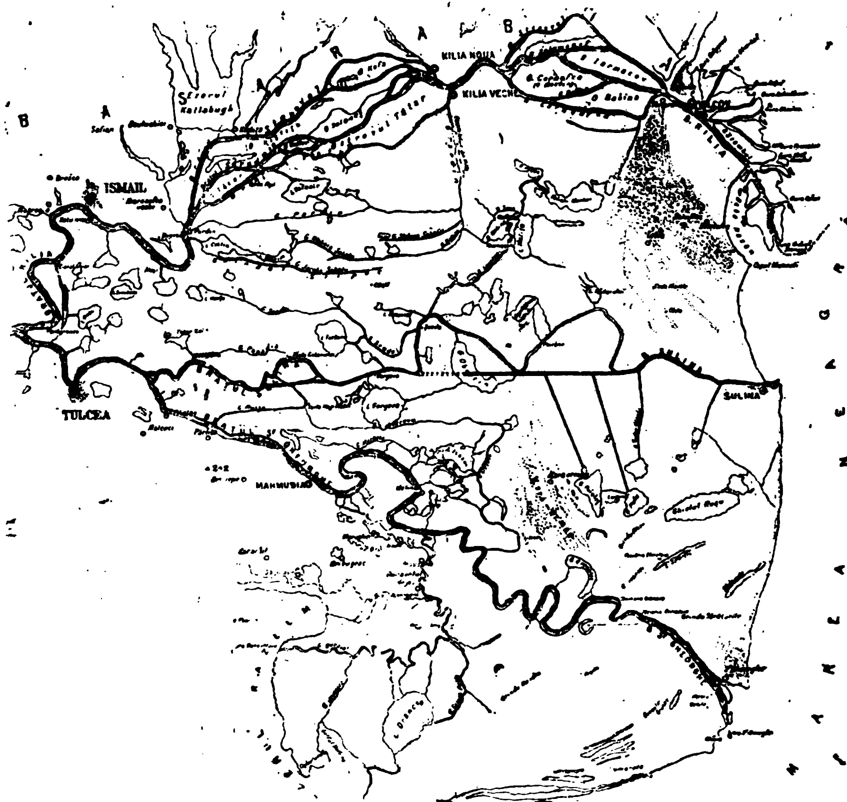

Fig. 45. Harta delteĭ Dunării.

Isacceĭ variază fórte mult: în timpurile de secetă de-abia curge 3500 m. c. pe secundă, în timpurile ploióse, când se umflă, aduce până la 12.000 m. c. pe secundă. In termen mediŭ putem admite că Dunărea rostogolesce pe

fie-care secundă: 7000 m. c. de apă. Cevà mai în sus de Tulcea, Dunărea se desface în două brațe fórte cotite: brațul **Chilia** spre NE și **St. Gheorghe** spre SE; mai la răsărit de Tulcea se desprinde din brațul St. Gheorghe încă un al treilea braț, **Sulina**, ce urmézã cu óre-carĭ cotiturĭ direcțiunea spre răsărit; terenul cuprins între brațul Chilieĭ și St. Gheorghe constitue *delta Dunăriĭ*.

În acéstă rupere și imprăștiere de valurĭ peste deltă, Dunărea pare c'ar încercà să s'ascundă, să fugă de puterea covîrșitóre a măriĭ, care o atrage, o chémă de departe cu strigătul talazurilor eĭ. De jur-împrejur, cât bate ochiul, e o luncă mlăștinósă acoperită de papură și salcie; brațul Sulina cu malurile petruite s'așterne drept și alb ca o trâmbă peste netedișul acesta verde, pustiŭ, nemărginit. Unde și unde vedĭ pe mal câte un conac de pescarĭ, o hrubă lungă învelită cu maldurĭ de stuh. Câte-o barcă, cu pânzele întinse, se ivesce ca o pasăre din alte lumĭ, în dunga argintie a apeĭ; caĭ slobodĭ, cu cóme lungĭ es din desișurĭ, scutură din cap și se uită țintă la noĭ cu un aer mirat, întrebător. Pustietatea, sĕlbătăcia acestor locurĭ neumblate, întinsele pădurĭ de trestie, care-șĭ légănă în vînt vîrfurile arămiĭ, tăcerea acésta adâncă, stăpânitóre pe întregul cuprins, tóte fac să te credĭ departe de pămînt, într'o planetă nelocuită. VLAHUȚĂ.

Apa se împarte fórte neegal între aceste 3 brațe: brațul Chilia duce 68% din total, pe când St. Gheorghe 25%, iar Sulina numaĭ 7%; cu tóte acestea din considerațiunĭ politice s'a utilisat pentru comunicațiune tocmaĭ brațul Sulineĭ.

Brațul Chilia e fórte neregulat și se desface în câte 2—3 brațe secundare, ce ocolesc nenumĕrate insule. Maĭ întâi se desface în 3 brațe ce se unesc la **Chilia nouă** pentru a se desface iarășĭ de-ocamdată tot în treĭ brațe carĭ se reunesc iarășĭ, dar pentru maĭ scurtă distanță, căcĭ la **Vâlcov** apa începe să se rĕsfire prin numeróse gurĭ în mare. Între România și Rusia hotarul îl însémnă acì brațul Chilia, și anume acel braț secundar unde curentul e maĭ puternic, iar dintre gurĭ, **Stambulul vechiŭ**.

Brațul St. Gheorghe e fórte cotit, maĭ ales când se apropie de mare, dar rĕmâne unic. La S de Mahmudia se deschide printre aceste coturĭ o gârlă, **Dunavățul**,

care merge fórte întortochiat printre bălţĭ şi se deschide în laguna Rasim.

Fig. 46. Vedere de pe braţul Sulina.

Braţul Sulina presintă treĭ coturĭ marĭ, carĭ aŭ fost tăiate de Comisiunea dunărénă — constituită din representanţiĭ puterilor europene pentru a face şi întreţine navigabil unul din braţele Dunăriĭ. Drumul între Tulcea şi Sulina, oraşul cel maĭ de rĕsărit al ţĕriĭ, s'a scurtat şi s'a făcut maĭ lesnicios prin canalisarea acestuĭ braţ. *Aşà dar Dunărea se varsă în mare prin treĭ gurĭ; considerând şi Dunavăţul, am puté dice prin patru gurĭ.*

Când apa Dunăriĭ ajunge prin una din gurĭ la mare, ea se domolesce şi din causă că e maĭ uşóră se întinde ca un strat gălbuĭ pe deasupra apeĭ măriĭ, pe o suprafaţă de maĭ mulţĭ km. în jurul guriĭ. Intinderea apelor Dunăriĭ se cunósce uşor prin colórea galbenă turbure, faţă de cea verde limpede a măriĭ. Când apa se linişteşte, tótă turburéla (mâl saŭ argilă fórte fină şi nisip) se depune pe fundul măriĭ, formând la gura braţelor nisce bancurĭ de nisip şi insule. Aşà s'aŭ născut şi se nasc mereŭ insulele de la gura Kilieĭ ca o deltă secundară, cele câte-và de la gura St. Gheorghe, şi aşà s'a născut delta întrégă a Du-

mării, căcĭ la dreptul vorbind, delta e constituită din cele două marĭ insule dintre brațele Dunăriĭ; insula Letea la N şi insula St. Gheorghe la S brațuluĭ Sulina.

Delta se presintă ca un teren (în suprafață de 250.000 hectare) înalt numaĭ de 1—2.₆ m. d. n. M., acoperit cu un labirint de privalurĭ, gârle, ezere şi lacurĭ (Fig. 45) carĭ numaĭ în unele locurĭ îşĭ liberéză fața de stufăriĭ şi păpuriş. Fundul acestor ezere e une-orĭ cu 1—2 m. maĭ jos de cât nivelul mării, dar apa acesteia nu póte inundà în ele, din causă că în partea de est se ridică două grindurĭ de nisip: cel de la Letea şi cel de la Kara-orman. Apa lacurilor e dulce; numaĭ càte-và din lungul țărmuluĭ măriĭ, între Sulina şi St. Gheorghe, aŭ apă sărată, pentru că în acestea adesea inundă valurile furióse ale măriĭ. Tot pe aicĭ sunt şi câte-và lacurĭ împuțite, din causă că apa n'are comunicare cu alte gârle saŭ lacurĭ de la exterior.

Intre gârle maĭ principale găsim: g. Litcovu, ce nu e alt-cevà de cât un vechiŭ braț de unire între brațul Sulina şi St. Gheorghe; gârla Sohatu, ce se desface din brațul Chilieĭ spre răsărit, paralel cu brațul Sulina; ea e urma unuĭ braț, ce se deschideà direct în mare la S de Chilia, unde găsim adĭ o mulțime de lacurĭ.

Prin mâlul şi nisipul depus de Dunăre pe fundul măriĭ şi adus de valurĭ la mal, delta cresce mereŭ, cam cu 4—5 m. pe an. Nisipul aruncat de mare pe țărm, e purtat în interiorul delteĭ de vînturĭ constituind dunele de la St. Gheorghe, de la Letea şi Kara-orman (pădure-négră); ultimele două sunt fixate prin pădurĭ de salcie şi plop.

Intre brațul St. Gheorghe şi l. Rasim se întinde un teren aluvionar jos, plin de bălțĭ şi brăsdat de fórte multe gârle, dintre carĭ maĭ principală avem pe Dunavățul iar ca lac pe Dranov ş. a.

Din causa marilor cantitățĭ de pesce ce se găsesc în bălțile delteĭ, s'a început o canalisare sistematică a Dunavățuluĭ şi altor gârle, pentru a pune bălțile în comunicațiune şi a uşurà în acelaş timp navigațiunea pescarilor.

Am arătat în alt loc (la Marea Négră) că de la Prut și până la mare se înșiră dealungul Dunării și brațul Chiliei mai multe lacuri curióse, cu apă cam sărată: l. Cahul, Ialpug, Katlapug, Kitai, etc. Lunca în care se găsesc acele lacuri, în mare parte vechiul curs al Dunării, e numai cu 3—4 m. d. n, M. și constă din aluviuni. Necontestat că marea se întindeà odată până la Reni (póte chiar până la Călărași); măreț și nespus de frumos trebue să fi fost înaltul cap Beștepe (cinci vîrfuri 242 m.) ce délurile Dobrogei trimeteaŭ în marea, care acoperià tot lacul Rasim și împrejurimile. Dacă acum marea și-ar ridica nivelul cu 2 m. saŭ dacă delta și lunca Dunării s'ar scobori cu 2 m., marea și-ar reocupa imperiul perdut și atunci Dunărea s'ar vĕrsà în mare la Galați printr'o singură gură largă, ca Sena, Loara și Garona Franței.

Tabloŭ de cursul inferior al Dunării.

LOCALITĂȚI	Nivelul apelor la etiagiŭ	Lățime	Adâncimea maximă	OBSERVĂRI LA LĂȚIME
Slankamen	74 m.	1100m		
Belgrad	66.5	1900		
Moldova	54			
Clisura Cazan	48	160	48 m.	
Prigrada		113	53	
Vĕrciorova	38	560	25	
T.-Severin	34	575	7.5	Ajunge pe une locuri 950
Calafat	26	750	8.3	Cetatea 1100 m., Ciuperceni 1450
Bechet	21.3	675	7.7	Celei 1600, Dasoba 2050
T.-Măgurele	18.3	718	12	Flămânda 2100
Giurgiŭ	13.2	732	4	Malu Roșu 2600, Oltenița 2000
Călărași	7		(3.1)	
Brăila	1	409	28	Gura Siretului peste 1000.

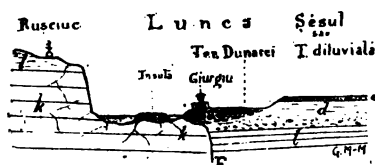

Fig. 47. Secțiunea văii Dunării în dreptul orașului Giurgiŭ.

Dunărea în trecutul ei a avut mai multe fase. La început era un riŭ mic, ce curgeà dealungul unei rupturi (falie) cu denivelare a scórței pămîntului, între délurile Bulgariei și ale Munteniei. Mai în urmă apele aŭ ros clisura și Porțile de fer din Carpați și atunci s'a adăogat Dunării mici și apele basinului pa-

nonic. In tot timpul Dunărea a avut şi are tendinţa de a înainta spre S, mâncând din malul înalt al Bulgarieĭ (buza înălţată a falieĭ).

Importanţa istorică şi economică a cursuluĭ Dunăriĭ e aşà de mare, că am puteà ḑice că fără Dunăre noĭ n'am fi existat pe aceste locurĭ. Dunărea a servit luĭ Traian şi coloniştilor ca drum spre Dacia, şi tot Dunărea ne-a pus şi ne pune în directă comunicare cu occidentul. Nu numaĭ apa ei ne servă ca drum lesnicios, „Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere", dar nedeschide loc printre munţĭ, pe unde s'aŭ făcut şosele şi căĭ ferate, oraşe înfloritóre şi s'aŭ descoperit avuţiĭ însemnate. Iar luncile eĭ roditóre, bălţile potrivite cresceriĭ vitelor, şi maĭ ales delta cu ezere pline de pescĭ, sunt isvóre de bogăţie ca şi minele de cărbunĭ şi metale, din clisurĭ. Valórea acestor terenurĭ din bălţĭ şi deltă va cresce însă când agricultura le va luà complect în stăpânire, şi când vor fi cu totul apărate de inundarea Dunăriĭ. Atuncĭ vom aveà în bălţĭ şi deltă oraşe splendide cum aŭ ridicat Unguriĭ în lunca Tiseĭ, transformată prin canale şi digurĭ în întinse câmpurĭ fórte fertile.

Nicĭ nu se puteà visà un dar maĭ preţios şi maĭ bine-făcĕtor pentru patria nóstră — pururea rivnită de atâţia megieşĭ puternicĭ. ţinta atâtor vise lacome. — Ileănă Cosânzénă, pusă de sórtă în calea zmeilor înviforaţĭ, răpiţĭ de frumuseţea eĭ, Dunărea e brâul vrăjit din basme, care incingĕnd trupul mândru al acesteĭ fecióre, incremenesce pe loc braţele vrăjmaşe întinse asupra eĭ... Rĕmâĭ uimit când staĭ să cugeţĭ, ce de noróde s'aŭ vînturat pe malurile Dunăriĭ, şi câte frunţĭ încoronate s'aŭ oglindit în undele eĭ, de la Darïŭ până la Domnitorul Carol. N'a fost colţ de lume, în care să nu fi străbătut faima «frumosuluĭ Istros» fermecătórele legende ale acestuĭ minunat fluviŭ, la care se închinaŭ atâtea noróde, şi a căruĭ apă — scrie Sofocle — aveà, în credinţele celor vechĭ, darul de a spălà de păcate. VLAHUŢĂ

Insulele. In lungul curs al Dunăriĭ se înşiră o mulţime de insule, între carĭ maĭ însemnate sunt:

1. Insulele din cursul superior: ostrovul Radno în faţa Belgradului şi ostrovul Mare la gura Mlaveĭ.

2. Chiar în albia îngustă a clisureĭ se ridică câte và insule, adesea numaĭ nisce stâncĭ, ce daŭ văiĭ acestia şi cli-

surilor un farmec maĭ mult. Ele însă se distrug mereŭ pentru înlesnirea circulaţiuniĭ. La gura Cerneĭ, se află fortificată i. Ada-Kaleh locuită şi stăpânită de Turcĭ dar sub protecţiune austriacă.

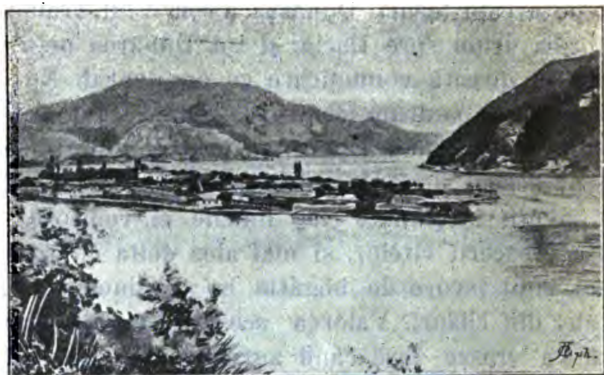

Fig. 48. Insula Ada-Kaleh, pe Dunăre, la vale de Orşova.

3. De la T.-Severin la vale avem : i. Corbu şi Ostrovu Mare, locuite; i. Calafatuluĭ; i. Copaniţa la gura Jiuluĭ; i. Islazuluĭ; i. Berzina; i. Vardin în sus de Zimnicea; i. Sf. Gheorghe în faţa Giurgiuluĭ, pe care Genovezii construise un castel; ostrovul Becher la apus de gura Argeşuluĭ.

4. Insulele Tilchea, Strîmbu, Balaban, etc., în lungul bălţiĭ, Ialomiţeĭ; i. Gâsca mare, la reunirea Dunăreĭ cu Borcea, i. Vaca, Iapa, Popa, şi alte numeróse dealungul Cremeneĭ; i. Isacceĭ şi, în fine, insulele dintre braţele Chilieĭ.

Cele maĭ multe din aceste insule sunt produse prin potmolirea (aluvionarea) funduluĭ Dunăriĭ, acolo unde apele se domolesc saŭ unde întâmpină vre-o resistenţă în cursul lor. Se cunosc casurĭ când, în locul unde s'a înecat vr'un caic saŭ şlep, a apărut peste cât-vă timp o insulă. Potmolirea braţuluĭ Chilia este fórte întinsă; Ruşiĭ aŭ căutat să facă navigabil acest braţ, dar nu le-a succes din causa mariĭ cantităţĭ de aluviunĭ ce se depun şi faptuluĭ că Dunărea 'şĭ schimbă cursul principal când după o insulă când după alta. Numaĭ insulele din clisură şi câte-vă micĭ din balta Brăileĭ sunt de stâncă; se crede, că bifurcarea braţuluĭ Sf. Gheorghe ar fi datorită tot uneĭ insule de stâncă, ce eşià afară şi care a fost acoperită apoĭ de aluviunĭ.

Afluenţiĭ Dunăriĭ

Aceştia aparţin la două basinurĭ secundare: al Tiseĭ spre NV şi V şi al Dunăriĭ inferióre la S şi E. Linia de separare a apelor acestor două basinurĭ nu coincide peste tot, cum s'ar crede, cu linia de cea maĭ mare înălţime a munţilor; ci din contra acésta se întîmplă fórte rar, numaĭ în m. Maramureşuluĭ, a căror créstă separă isvórele Tiseĭ de ale Prutuluĭ şi Nistruluĭ. De obiceiŭ linia de separaţiune este înaintată în interiorul Transilvanieĭ, din causă că sunt o mulţime de rîurĭ ce îşĭ adună isvórele în interiorul Carpaţilor şi apoĭ s'aŭ luptat şi aŭ străbătut zona munţilor de-a curmezişul spre Dunăre. Linia de separaţiune plecând din Ciornahora, trece peste m. Rodna şi Călimanĭ, printre câmpul Gherghiuluĭ şi al Ciucului, peste Harghita, pe culmea délurilor dintre Târnava mare şi Olt, sue apoĭ din câmpia Cibinuluĭ pe Cindrelu, trece prin Surianu, peste Retezatu, peste Godianu, pe la Pórta orientală în culmea Semeniculuĭ şi de acì spre Dunăre la Panciova.

I.

Tisa (Tisza) începe ca două isvóre, T i s a a l b ă şi T i s a n é g r ă (ciorna şi bela T.) din zănógele Ciornahoreĭ. După ce se unesce cu *Vizăul* ce vine dintre m. Rodneĭ şi Toroiaga, se îndréptă spre NV, dealungul depresiuniĭ dintre m. Maramureşuluĭ şi Gutin-Vihorlat până la Hust, unde de-abià îşĭ deschide un drum printre m. Sălăuşul mare şi Ouaşul. In acest drum s'a încărcat din drépta cu *Taraţul*, şi *Agul mare* (Nágy Ag), carĭ scobóră transversal Carpaţilor, iar din stânga cu *Iza* care maĭ jos de isvor intră sub pămînt şi iese la ivélă tocmaĭ după 18 km.

Istoricul acesteĭ depresiunĭ, a câmpieĭ Hustuluĭ şi a cursuluĭ Tiseĭ e fórte însemnat. Inainte de formarea munţilor Ouaşul şi Sălăuşul, exista acì un riŭ ce se îndreptà tot spre V, spre lacul panonic, printr'o vale largă şi adâncă Când vulcaniĭ din m. Ouaşul si Sălăuşul aŭ erupt—pe

la finele ereĭ terţiare,—rîul a rămas închis între munţiĭ vechĭ şi ceĭ noĭ formând un lac; cu timpul însă apa a ros pe o parte şirul de munţĭ noĭ formaţĭ şi şĭ-a deschis iar drumul spre V, spre lacul panonic, lăsând în urmă un câmp de pietriş nisip şi argile.

Când ese pe şesul unguresc, maĭ jos de Sălăuşul mare, (N. Szöllös), Tisa se dirige spre V, face o mulţime de coturĭ, apoĭ maĭ la V se desface în braţe numeróse, de maĭ se pierd în labirintul de mlaştinĭ şi bălţĭ ce o însoţesce şi pe drépta, Szérnie, şi pe stânga, Écsed. Dintre mlaştinile Écsed ese *Turul* şi apoĭ *Someşul* unit cu Crasna, iar din drépta primesce pe *Borşova* şi o mulţime de gârle şi canale de scurgere din Szérnie. Ca să scape dintre mocirle face un cot la N şi apoĭ ieà un drum încreţit spre SV până la Csongrad, la gura Crişuluĭ, de unde se îndréptă spre S, pe drum tot cotit, până întâlnesce Dunărea la S de Titel, în faţa Slankamenuluĭ. In acest curs primesce pe drépta pe *Bódrog* ce vine din m. Vihorlat, şi se varsă aprópe de Tocaj; apoĭ pe *Hérnad* unit cu Sajo ce scobor dintre ramficaţiunile estice ale m. Tátra; maĭ la vale primesce pe *Tarna* ce aduce ape din m. Mátra şi Bükk. De acì la vale numaĭ scursorile neînsemnate ale lacurilor de printre dunele podişuluĭ cuman vin de se adaogă apelor Tiseĭ. Malurile eĭ sunt scunde căcĭ lunca e fórte jósă şi lată (Fig. 49); numaĭ aprópe de Titel, terasa de löss cu păreţiĭ verticalĭ galbenĭ ce se reflectă în apele galbene ale Tiseĭ *(die blonde Theiss)*, pare ca un înalt podiş, ce se ridică în mijlocul cotiturilor şi al bălţilor.

Cum albia e fórte puţin înclinată — în partea de sus scobóră cu 1 m. la 22 km., în partea de jos 1 m. de-abià la 55 km. — cursul Tiseĭ e fórte leneş, cu cotiturĭ multe. Din causa cotiturilor, lungimea Tiseĭ e de 2 orĭ maĭ mare (1200 km.) ca în linie simplă dealungul cursuluĭ. Tisa ca şi Dunărea are tendinţa de a se muta spre V (cam 30 m. pe an) lăsând asf-fel în urmă un loc plin de mocirle, bălţĭ şi braţe mórte ca cele din V Debreţinuluĭ şi Temişóreĭ. Acéstă deplasare se explică prin acţiunea ce o exercită puterniciĭ afluenţĭ din stânga, puţinĭ dar mult maĭ volumi-

Fig. 49. Lunca Tiseĭ.

noşĭ: Someşul şi Crişul aducênd tóte apele din m. Rodneĭ şi Bihoruluĭ, iar Mureşul o bună parte din apele Transilvanieĭ şi a munţilor Metalicĭ.

Someşul (Számos) are un curs şi afluenţĭ fórte curioşĭ; el isvorĕsce sub numele de Someşul mare (Nágy Számos) dintre m. Rodneĭ şi Bârgăuluĭ; în drumul luĭ spre V primesce pe Şieul (Sájo) unit cu Bistriţa, iar la Dej se unesce cu Someşul mic (Kis Számos) ce vine dinspre m. Bihor curgênd în sens invers de Someşul mare până la unirea cu el.

In drumul cotit printre délurile Meszes şi Iloşva primesce pe stânga pe Almaşul şi Agrişul; iar aprópe de câmpie din drépta pe Lăpuşul. Tocmaĭ când intră între mocirlele Ecsed-uluĭ se unesce cu Crasna, ce isvorĕsce de sub vf. Măgureĭ.

Crişul (Körös) resultă prin reunirea în lunca Tiseĭ a patru rîurĭ ce isvorĕsc de pe clina de V a munţilor Apusenĭ: Beretĕul, ce isvorĕsce din partea de N a m. Rez., Crişul repede isvorĕsce din partea de N a munteluĭ Vlădiasa, Crişul Negru din partea de V a Curcubeteĭ şi Crişul alb ce ia nascere din munţiĭ Zaranduluĭ, dintre vf. Găina şi Vulcan. La reunirea lor, în apropiereaTiseĭ, nasce o mocirlă colosală, *Sárrét*, care are douĕ părţĭ Nágy Sárrét, între Beretĕŭ şi Hortobagy, o scursóre ce vine dinspre Nyirség şi Kis Sárrét la S de Beretĕŭ.

Mureşul (Máros, 876 km.) îşĭ adună isvórele în câmpia Gherghiuluĭ (Gyergyö), intră spre V într'o vale strâmtă dintre m. Călimanĭ şi Görgeny şi parcurge Transilvania în diagonală pe la S Câmpieĭ. De la Deva se îndreptéză spre V, iar din jos de Arad se desface în douĕ braţe: unul merge direct de întâlnesce Tisa în faţa Seghedinuluĭ; altul, Aranka, o apucă spre SV, şi dă în Tisa la S de Zenta. Maĭ găsim de la Arad pe la N o a treia scursóre, Száras, care e probabil tot un vechiŭ braţ al Mureşuluĭ. Pe Mureş vin plute tocmaĭ din inima Carpaţilor, iar de la ocnele din valea luĭ se încarcă sare.

Strâmtórea pe care Mureşul a tăiat-o în miĭ de miĭ de anĭ între Că-

limanĭ și munții Görgeny cam 50 km. este în întregul eĭ de-o frumuseţe admirabilă. In multe locurĭ e loc de-abià pentru apa rîuluĭ, iar șoséua ce însoţesce rîul a trebuit să fie săpată în stâncă, saŭ i s'a făcut loc în albie prin umplutură măestrită. Stâncile de forme, deosebite, așeḑate și grupate capriţios, daŭ văiĭ un aspect de tot romantic și variat. Ici dăm cu ochiĭ de-o grupă fantastică de stâncĭ maĭ la vale aflăm o stâncă care stă singuratică ca o sentinelă uriașă, apoĭ iarășĭ alta ce pare in tot momentul a cădeà in apa rîuluĭ, iar pe lângă ele se înalţă cóstele munţilor, cu preţipișurĭ acoperite cu brădet. Pe la pólele acestor stâncĭ Mureșul murmură și spumegă în resfrîngerea valurilor sale printre bolovaniĭ de trachit, ce-ĭ umple albia... Tabloul e așà de încântător și complect, că acéstă strâmtóre a Mureșuluĭ în privinţa frumuseţeĭ pitorescĭ este una dintre cele d'întâĭ regiunĭ alpine ale ţĕriĭ nóstre. S. Moldovan.

Afluenţiĭ Mureșuluĭ sunt toţĭ în cuprinsul Transilvanieĭ și anume: pe drépta primesce din munţiĭ Bihoruluĭ pe A r i e ș u l (Arányos, rîŭ de aur) care are un curs spre E. El rĕsbesce cu greutate culmea Trascăuluĭ prin cheile Turdeĭ și ese în câmpia Turdeĭ de se unesce cu Mureșul, luând o disposiţiune simetrică celor două Someșurĭ. Maĭ la S primesce pe A m p o iu l ce ese din m. Metalicĭ.

Pe stânga primesce pe T â r n a v a resultată din T. m i c ă și T. m a r e (Kis Küküllö și Nágy K.) ce scobóră de pe clina vestică a șiruluĭ Hargiteĭ. Maĭ la vale primesce pe rîul S e b e ș, din munţiĭ care-ĭ pórtă numele și pe S t r e i u din ţéra Haţeguluĭ.

Regiunea dintre Someșul mic și Ampoiul e fórte pitorescă din causă că maĭ tótă e constituită din calcar, pe care apa l'à ros sub fel de fel de forme, dând ast-fel soluluĭ un aspect măreţ, romantic și pe une locurĭ sĕlbatic. Dealungul rîurilor se înalţă pe drépta și pe stânga stâncĭ prăpăstióse de forme ciudate, góle și ascuţite, care te înfióră; ele par că se împreună deasupra apelor și la vale se închid, încuind rîul între munţĭ. Așà sunt cheile: T u r d e ĭ pe Arieș, P o c i o v a l i ș t e ĭ (Tâlvele), R u n c u l u ĭ, P o i e n e ĭ, G â l z i ĭ, T u r u l u ĭ, R â m e ţ u l u ĭ, etc. pe afluenţiĭ Arieșuluĭ.

Une-orĭ stâncile vin și se pun de-a curmezișul apeĭ care atuncĭ furiósă s'aruncă peste ele, în cascade uimitóre, prefăcêndu-se în pulbere argintie, saŭ, când rîul se umflă, spumézá rostogolind pietre și bolovanĭ. Sunt renumite cascadele de la H u r d u c a t e, a B e r c h i ș u l u ĭ, a P o n o r u l u ĭ de 34 m. înălţime, S c ă l d ă t o r i l e C e t i ĭ

numită așà din causă că apa a ros stânca jos în forma unor colosale căldărĭ ș. a. m.

In păreţiĭ prăpăstioșĭ aĭ văilor se deschid gurĭ de peșterĭ negre și înfricoșătóre ca: p. Ponoruluĭ, cetatea Belióreĭ, Bisericuţa, p. Bedeleuluĭ, etc. tóte în valea Arieșuluĭ.

Pe une-locurĭ peșterile s'aŭ dărâmat în parte și aŭ rĕmas atuncĭ bolte susţinute de nisce stâlpĭ masivĭ colosalĭ, ce staŭ ca nisce portalurĭ antice, măreţe; așà sunt: Pórta Rĕmeţuluĭ, Pórta Smeilor din sus de Vidolm, etc.

Rîurĭ subterane sunt numeróse: Ponorul merge 2 km. pe sub pămint prin hrube largĭ, unde apa formézĕ lacurĭ cu pescĭ și unde lovindu-se de stâncĭ produce un vuet straniŭ îngrozitor. In apropierea Cetiĭ e o dolină, în care apele se duc drept în jos; o piatră aruncată cade după 15—20 secunde în apă ce ese tocmaĭ la Gâlzĭ. Dar fórte interesante sunt isvórele intermitente din valea Poșageĭ: unul, Fe-redeu, curge odată pe ḑi, altul însă din 30 în 30 de minute; diferit, după mărimea basinuluĭ de sub pămînt și înălţimea crăpăturiĭ-sifon ce pune basinul în legătură cu exteriorul.

In fine tótă suprafaţa terenurilor calcaróse e corodată de ape, născênd miĭ de găurele și lăsând printre ele în relief nisce colţĭ ascuţiţĭ, pe carĭ de-abià poţĭ merge de aĭ talpa grósă la ghete.

Aceste fenomene geografice, ce intâlnim în regiunile calcaróse, caracterisézĕ așà numitele regiunĭ Karstiene.

Intre Arieș și Someș se maĭ întâlnesc așà numitele ape cumpene isvóre și pârae, carĭ luând început într'o curmătură, de la un loc se bifurcă, o parte apucând spre Someș, și alta spre Arieș.

Timeșul (Témes) are unele isvóre între Sarcu și Godianu, altele sub Semenic; ele curg spre S ca și cum ar fi afluenţĭ a unuĭ rîŭ ce merge la Dunăre. După ce se unesc într'un câmp deschis și nasce Timeșul, se îndréptă spre N într'o cheie strâmtă, din care ese tocmaĭ la Karansebeș într'o luncă largă, se cotesce spre V, apoĭ spre SV și în fine spre S, de se varsă în Dunăre la Panciova. Fórte probabil că în cursul sudic urmézĕ o veche albie a Dunăriĭ saŭ a Tiseĭ; sigur că Timeșul odată se aruncà în Tisa. Ca afluenţĭ are pe drépta pe Bistra, ce vine din spre Pórta de fer orientală, iar pe stânga primesce pe Poganiciul și Bêrsava, ce scobóră din m. Semenic. Bêrsava parcurge mocirla de la Alibunar și e aprópe în totalitate canalisată.

Intre Timeș și Tisa maĭ e un rîŭ, Bega, ce isvorĕsce din Poiana-ruscă și înainte se pierdeà în mocirlele și băl-

țile din lunca Tiseĭ; acum e canalisat tocmaĭ dintre délurĭ, căcĭ pe el se găsesce orașul Temișóra.

Un fapt general ce se constată la afluențiĭ Tiseĭ din Alföld: Crișul, Mureșul, Bega, Timeș, e că eĭ înainte de a întîlni pe Tisa ișĭ îndóie cursul spre SV saŭ S. Acésta se póte explică prin înclinarea Alföldului spre S, și prin potmolirea unghiuluĭ drept de la confluență.

Canale. Maĭ bine de 50 de anĭ sunt de când s'a început canalisarea Tiseĭ și a afluenților sĕĭ, atât pentru ca să facă Tisa navigabilă — și este chiar până la Szólnok — cât și pentru a preveni vătămătórele inundațiunĭ, carĭ răpesc agriculturiĭ o suprafață colosală. In acest scop s'aŭ tăiat direct multe cotiturĭ și s'aŭ ridicat pe malurĭ nișce digurĭ de protecțiune, însă Tisa le-a spart de maĭ multe orĭ și șĭ-a reluat vechiul curs, saŭ a croit altul noŭ. Inundațiunea nu provine numaĭ din causa apelor Tiseĭ și a afluenților săĭ, ci maĭ mult din causa Dunăriĭ, care curge mult maĭ repede ca Tisa, și ale căreĭ ape se grămădesc în sus de cl. Cazan utilisând lunca bănățénă ca un reservor. Cînd apele Dunăriĭ cresc, ele silesc pe ale Tiseĭ să steà pe loc, ba chiar apa Dunăriĭ vine și inundă lunca Tiseĭ. De aceea s'a propus pentru a scăpà de inundațiunĭ să se lărgéscă clisurile Dunăriĭ și apoĭ să se construiască un canal de scurgere a tuturor afluenților Tiseĭ începĕnd de la Sătmar pe lângă pólele délurilor până la Dunăre.

Canalele carĭ s'aŭ făcut în Écsed, Szérnie și Alföld sunt fórte numeróse; maĭ importante sunt: c. Beretĕuluĭ către Criș, Nádor în lunca Crișuluĭ alb, cele două canale marĭ ale Begeĭ là S de Mureș. C. Bêrsava și Tereza scurg mocirlele de la Aibunar în Timeș.

Un afluent important al Dunăriĭ din partea dréptă e **Morava.** Ea resultă din reunirea, în mijlocul Serbieĭ, a douĕ rîurĭ: Morava bulgăréscă (iujna M.) și M. sêrbéscă (zapagna M.), carĭ deși isvorĕsc în apropiere unul de altul — primul în Kara-dagh, ultimul în Șar-dagh — dar curg pe drumurĭ fórte ocolite. După reunire Morava curge direct spre N, până la Dunăre, printr'o vale largă și fórte populată. Afluențiĭ drepțĭ aĭ Moraveĭ între carĭ Moravița ne interesézà pentru că parcurg regiunĭ locuite de Românĭ.

Mlava și **Pek** isvorĕsc din partea nordică a m. Lisaț și curg în direcțiune NV până la Dunăre.

II

Din m. Banatuluĭ se scobor douĕ rîurĭ direct la Dunăre: Karasul și Nera.

Karasul plécă din partea de V a m. Semenic și vine spre SV de se varsă in Dunăre din sus de Baziaș.

Nera își adună isvórele în basinul de la Bozovicĭ, străbate m. Banatuluĭ spre V printr'o vale îngustă, și dă în Dunăre lângă gura Karasuluĭ.

Cerna e rîul cel maĭ însemnat din acéstă parte, nu prin lungime saŭ afluențĭ, cât prin valea eĭ romantică, strâmtă și anevoiósă. Ea isvorĕsce dintre m. Godianu și Vulcan, curge de-a dreptul spre SV, și se unesce cu *Bela-reca*, ce are o mulțime de afluențĭ dinspre isvórele Timeșuluĭ și din basinul Bozovicĭ. Cerna se varsă în Dunăre între Orșova și Vârciorova, între clisura Cazan și Porțile de fer.

Cerna curge și ea dealungul uneĭ faliĭ. Ea e mult maĭ bătrână ca Dunărea, căcĭ curgeà peste Porțile de fer înainte ca apele din lacul panonic să-șĭ fi deschis drumul prin clisura Cazan. Pe atuncĭ ea avea maĭ mulțĭ afluențĭ, pe carĭ maĭ târḑiŭ i-a prins (captat) Timeșul saŭ Nera, carĭ aŭ inaintat cu erosiunea și cu văile lor până între isvórele Cerneĭ, răpindu-ĭ ast-fel o parte din pârae (veḑĭ Timeșul).

Pe teritoriul român Dunărea primesce chiar la graniță pe **Bahna**, iar la vale de T.-Severin pe **Topolnița** ce scobóră din platoul Mehedințuluĭ. Cursurile de apă maĭ de la vale, până la Jiŭ: *Blahnița* și *Drâncea* sunt neînsemnate; ele se pierd în mlaștinile din lunca Dunăriĭ.

Desnățuiul nasce din unirea maĭ multor pârae ce isvorĕsc din colinele jóse ale Doljuluĭ și curg spre E; după unire se îndréptă spre S și dă în balta Nedeia din lunca Dunăriĭ.

Jiul, rîul principal al Olteniei, își adună isvórele sale în basinul Petroșanilor dintre culmile Vulcan, Parîngu, Retezatul și Surianu: Jiul românesc ieà început din zănógele Retezatuluĭ și cele vecine Cerneĭ, curge în prelungirea acesteia, dar în sens invers; Jiul unguresc vine dinspre NE de sub Surianu și se încarcă cu Jietul ce vine dinspre E din zănógele Parânguluĭ, și merge de se întâlnesce cu Jiul românesc din jos de Petroșanĭ (605 m. d. n. M.). Jiul așà format, intră într'o vale îngustă, Surducul, improprie nu numaĭ mersuluĭ ómenilor, dar chiar apelor carĭ sunt nevoite în timpul viiturilor marĭ să se înalțe mult în sus pentru a-șĭ găsì loc în vale.

Fig. 50. Pasul Surduc pe Jiŭ.

Nicăerĭ n'am vȡut desfăşurate cu atâta măestrie în acelaş cadru cele treĭ podóbe ale pămîntuluĭ: munţiĭ, pădurile şi apa, ca în acéstă trecĕtóre.

De la vama Păiuş, până la Bumbescĭ (30 km.) voiajorul nu întâlnesce nicĭ o urmă de locuinţă, afară de mănăstirea Lainicĭ construită pe o terasă adăpostită a rîuluĭ. Pădurĭ de fagĭ şi de braḑĭ acopĕr clinele, ce se înalţă regulat până la înălţimĭ ameţitóre, coronate de prăpăstiĭ de calcare. Ne uităm cu frică în sus, la stâncile eşite din zid gata să se rupă şi să se prăvale pe noĭ.

Dar ce sgomot se aude înaintea nóstră? Par urletele uneĭ vijeliĭ năprasnice şi amestec de glasurĭ, de bubuiturĭ de tunurĭ. Aĭ crede că-ĭ peirea lumeĭ... Este Jiul, puternicul Jiŭ, care se sbate şi strigă, sugrumat între douĕ stâncĭ uriaşe, căcĭ în patul rîuluĭ sunt numaĭ stâncĭ de o duritate ce-şĭ bate joc de ciocan. Pe lungile drumurĭ ale pietrilor, (conurĭ de dejecţie, potmolirĭ) pe unde descind primăvara avalanşe de zăpadă, distrugĕnd pădurile, se precipită blocurĭ colosale în rîŭ, de-l face să sară şi să urle, să clocote, s'arunce în văzduh clăbucĭ albĭ, bulgărĭ de zăpadă. Aceste prundişurĭ reduc pe une-locurĭ lărgimea funduluĭ văiĭ numaĭ la 10 m. DE MARTONNE.

După ce ese din munţĭ, Jiul merge de-a curmezişul depresiuniĭ subcarpatice cotindu-se spre V şi în acest cot

primesce pe drépta pe *Bistrița* unită cu Tismana și altele, ce scobóră din m. Vulcan. La Tismana e o cascadă renumită, apa eșind chiar de sub mănăstire. Tóte pâraele ce vin din acéstă parte străbat masivele calcare de la marginea munților prin cheĭ sĕlbatice: ch. Vaidenĭ, Dobrița, Runcu, Tismana, etc. urmând adesea drumurĭ subterane.

De la confluența acestora se îndréptă spre SSE, primesce pe *Gilortul* ce scobóră din m. Parîngu, apoĭ pe *Motru* ce vine din Piatra Cloșanilor, și în fine pe *Amaradia* pe stânga, ce ieà început dintre délurĭ și întâlnesce Jiul maĭ sus de Craiova.

Motru și afluențiĭ luĭ: Coșuștea, etc. curg printr'o regiune karstică renumită în N Mehedințuluĭ; maĭ ales în jurul Băieĭ de Aramă, Balta și Ponóre, abundă fenomenele karstice: peșterĭ (Cloșanĭ, Cerna, Balta) doline (coifurĭ), în jurul satuluĭ Ponóre, rîurĭ subterane, cum e Motru sec, Topolnița, Balta, Bulba, etc. și maĭ ales minunat e podul natural de la Ponóre. (fig. 19).

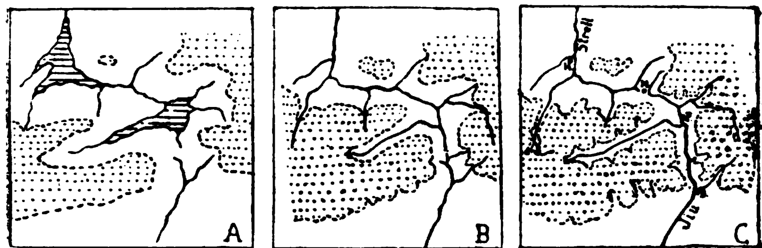
La vale de Craiova Jiul se îndréptă spre S, face multe coturĭ în lunca luĭ cea largă, și se varsă în Dunăre la Bechet, făcênd o cascadă de 2 m. la Zaval. De câțĭ-và anĭ Jiul și-a schimbat gura principală mutând-o cu vre-o 17 km. maĭ spre apus, constituind ast-fel o deltă fluvială. O gârlă mică pune în comunicare apele bălțeĭ Nedeia cu Jiul în sus de bifurcarea luĭ.

De la Craiova la vale adâncimea Jiuluĭ ajunge până la 5 m. și s'ar putea face navigabil.

Un fapt geografic fórte curios e răsbaterea Jiuluĭ de-a curmezișul lanțuluĭ Vulcan-Parîngu. Când privescĭ depresiunea Petroșanĭ de pe vre-unul din vîrfurile vecine, nicĭ nu poțĭ presupune o deschidere a apelor spre S. Culmile dinspre V sunt așà de jóse și curmătura Merișor așà de largă, în cât credem că apele Jiilor fug pe acea deschidere ca și privirile nóstre.

Și în adevĕr odată Jiul a curs pe acolo, pe valea Streiuluĭ la Mureș, căcĭ maĭ întâiŭ basinul Petroșanilor a fost un lac în care veniaŭ apele dimprejur; în acest lac s'aŭ depus marĭ deposite de lemn, carĭ constitue adĭ importantele zăcĕminte de lignit de acĭ. Când s'a format basinul Hațeguluĭ, prin mișcările terenuluĭ, apele din basinul interior

s'aŭ scurs spre N. (Fig. 51 A) In acelaş timp însă născêndu-se depresiunea subcarpatică de la Bumbescĭ, un rîŭ care curgeà spre S a început să ródă maĭ cu putere stâncile, căcĭ inclinarea luĭ erà maĭ mare. Cu timpul a ajuns şi a răpit câţĭ-và din afluenţiĭ Streiuluĭ, formând Jiul aşà cum îl găsim adĭ. (Fig. 51 C.). Totul a fost finit înaintea topiriĭ gheţarilor căcĭ materialul ros de gheţarĭ a fost scos şi depus la Bumbescĭ şi constitue o parte din terasele Jiuluĭ.

E. d. M.

Fig. 51. Schemă de schimbările Jiuluĭ, din epoca neogenă (terţiară) A şi actuală C. Ce-ĭ punctat e peste 1000 m. H = Haţeg, M = Curmătura Merişor, P = Petroşanĭ, L = Lainicĭ, B = Bumbescĭ.

Oltul (600 km.) e unul dintre rîurile cele maĭ importante ale ţĕrilor românescĭ. Isvorând în Transilvania în m. Gherghiuluĭ, Oltul a deschis larg drum de comunicaţiune între cele două ţĕrĭ ce străbate. Oltul şi Mureşul sunt rîurile cele maĭ cântate în poesiile populare.

El isvorĕsce din Hăsmaşul mare (Nágy Hagymás), din dreptul isvórelor Mureşuluĭ, de care e despărţit printr'o colină fórte jósă. Curge spre S în lungul câmpiilor Ciuculuĭ, străbate un prag de munţĭ pe la pólele Budösuluĭ, pe care-l rupe de la Harghita, parcurge pe la margine ţéra Săcuilor, dincotro primesce pe *Fékete Ugy* (Părăul negru); de asemenea udă pe la N ţéra *Bârseĭ* şi primesce pe acésta tocmaĭ în momentul de a intrà într'o vale îngustă între m. Perşanĭ şi m. Barotuluĭ. Când ese din munţĭ primesce pe *Homorodul*, apoĭ se alungesce, pe la marginea de N a câmpieĭ Făgăraşuluĭ (ţéra Oltuluĭ) până în câmpia Cibinuluĭ, unde primesce pe *Cibinul* ce scobóră din m. Cindrel, încărcat cu H â r t i b a c i u l (Haarbach). De la unirea cu Cibinul, Oltul intră şi el într'o vale ca Jiul, vale strâmtă

şi prăpăstiósă lungă de 48 km. Valea e la început strâmtă pe une-locurĭ numaĭ de 100 m, se lărgesce maĭ la vale de se pot aşeza numeróse sate dealungul eĭ (Câinenĭ, Sărăcinescĭ, Racoviţa, etc.). Tocmaĭ aprópe de eşire, în regiunea délurilor, se ridică în drumul apelor câte-và cóste încli nate, Urzica din m. Cozieĭ, ce-l silesce să facă două coturĭ la Cârlige, şi să curgă furios într'o albie fórte îngustă.

Fig. 52. Oltul la vale de confluenţa cu Lotrul, in sus de Cârlige; in fund se vede m. Urzica.

In interiorul Carpaţilor aprópe de marginea sudică, Oltul primesce din drépta pe *Lotrul* mărit cu L a t o r i ţ a, rîurĭ renumite şi pentru frumuseţile regiunilor ce parcurg, scobóră în cascade splendide din zănógele Parîngulul, şi

pentru avuţiile din văile lor: lemne şi metale preţióse. In stânga şi cam în dreptul Lotruluĭ, găsim rîul *Groşilor* ce ocolesce masivul Coziel.

Drumul înainte pe valea Oltuluĭ erà fórte greoiŭ; trebuiaŭ 6 şi 8 boĭ pentru a trage povara peste stâncĭ, în carĭ şi adĭ se maĭ cunosc urma rótelor carelor. Şi de multe orĭ prin valurile marĭ, când Oltul venià furios, luà povara din care la vale saŭ carul cu totul; astă-dĭ chiar podurile pe lanţurĭ nu sunt sigure. Cu tóte acestea, multă lume s'a adăpat la apele luĭ. Pe el în sus a venit óştile luĭ Traian spre inima Dacieĭ, şi maĭ apoĭ aŭ construit o şoseà; pe aci aŭ năvălit Turciĭ de maĭ multe orĭ în Ardél şi pe aicĭ se făceà marele comerţ cu ţĕrile maghiare. Adĭ o şoseà pitorescă şi o cale ferată cu podurile lor de fer, defăiméză valurile tot furióse dar fără putere ale Oltuluĭ şi aduc în sĕlbătăcia văiĭ luĭ lustrul civilisaţiuniĭ.

La vale de Călimănescĭ Oltul curge aprópe direct spre S, domolindu-şĭ apele, făcĕnd o mulţime de coturĭ în lunca lată şi lăsând numeróse insule între braţele sale. De la Slatina se îndréptă spre SSE despărţindu-se maĭ la vale în două: Oltul merge tot pe partea dréptă a lunciĭ, iar iu alungesce malul stâng al lunciĭ până aprópe de gura Oltuluĭ la T.-Măgurele, unde Oltul se varsă prin două gurĭ.

Printre afluenţiĭ Oltuluĭ avem maĭ principalĭ pe drépta: p. *Olănescilor* în a căruĭ vale sunt stâncĭ de gresie, pilele, róse ca piramide fórte ţuguiate; p. *Bistriţeĭ* ce scobóră tocmaĭ din m. Căpăţîneĭ, străbate prin cheĭ cu peşterĭ renumite imposantul masiv calcar de la Bistriţa, din care es de-odată numeróse isvóre puternice. Apoĭ *Olteţul*, cel maĭ lung afluent al Oltuluĭ, isvorĕsce din m. Lotruluĭ, străbate printr'o chee impracticabilă cu numeróse peşterĭ, piatra Polovracilor şi curge direct spre S; apoĭ unindu-se cu Cerna se cotesce spre E ca să întâlnéscă pe Olt. La S de Olteţu maĭ găsim un mic afluent, *Tesluiu*.

Afluenţiĭ din stânga, afară de *Topolog* ce vine tocmaĭ de sub Negoiul, nu sunt însemnaţĭ întru nimic.

De aicĭ încolo nu maĭ putem străbate decât cu piciorul; tot mun'ele e crăpat de sus până jos şi pe fundul aceste tăieturĭ, între înalţiĭ păreţĭ de piatră, s'asvîrle undele, bătĕndu-şĭ vijelios nahlapiĭ de stâncĭ cu un sgomot asurditor. De pe fundul acesteĭ prăpăstiĭ ne uităm cu gróză

în sus, unde se zăresce un petic de cer sprijinit ca un capac albastru pe crestele ascuţite ale înaltelor ziduri, ce ne îngrădesc în umbra lor vecînică. Pe ici pe colea, pe un colţ saŭ dintr'o crăpătură, apar ramurile verḑi închise ale unuĭ brăduleţ, strîmb şi chircit, mirat şi el de fiorósa singurătate în care se găsesce, întinḑêndu-şĭ catenele-ĭ triste în aşteptarea zadarnică a uneĭ raze de sóre. Iar pe alăturea în câte-o gaură ascunsă între ţancurĭ se aude din când în când fîlfîitul şi ţipetele puilor vr'unuĭ vultur, ce de mulţĭ anĭ îşĭ are cuibul acolo.

Cheia Bistriţeĭ de VLĂHUŢĂ.

Interesantele probleme geografice ce le întâlnim în cursul Oltuluĭ se explică în acelaş fel ca şi la celelalte rîurĭ la carĭ se găsesc aceleaşĭ fenomene geografice. De ex. câmpiile ce le strĕbate Oltul sunt formate în acelaşĭ fel ca şi câmpia Hustuluĭ, ce o străbate Tisa; traversarea Carpaţilor de către Olt se datoresce de sigur aceleeaşĭ cause, care a făcut ca Jiul să străpungă lanţul acestor munţĭ.

Oltul nu e navigabil decât pentru vase fórte micĭ şi acésta numaĭ la gura luĭ. De s'ar regulà cursul luĭ am face una din arterele comerciale principale ale Munteniei. Maĭ ales regiunea dintre munţĭ e fórte periculósă, la Cârlige şi în sus de Câinenĭ; totuşĭ plute vin pe dînsul de departe din Transilvania.

Vedea şi Teleormanul îşĭ aŭ începutul în regiunea délurilor, curg spre SE separate şi se unesc tocmaĭ aprópe de Dunăre, dar nu se varsă direct în acésta, ci merge vre-o 60 km. pe partea nordică a lunciĭ Dunăriĭ până la Giurgiŭ sub numele de gârla Cama, închiḑênd ast-fel ostrovul Ramadan. Sigur că gârla Cama e un pat vechiŭ al Dunăriĭ.

Argeşul îşĭ culege isvórele din zănógele Capreĭ şi curge direct spre S, atât în regiunea munţilor cât şi într'a délurilor. Când ese din regiunea délurilor se dirijéză spre SE şi aprópe de Dunăre face un cot spre E, merge vre-o 40 de km. paralel cu Dunărea şi apoĭ se varsă în ea la Olteniţa. Afluenţiĭ luĭ din partea dréptă sunt puţin însemnaţĭ: *Néjlovul* cu Glavaciocul, ambele rîurĭ din coline şi şesurĭ.

Afluenţiĭ de pe stânga, încep saŭ din munţiĭ înalţĭ saŭ cel puţin din regiunea délurilor. Amintim pe *Rîul Dómneĭ*, ce isvorĕsce dintre Ezeru şi m. Făgăraşuluĭ, unit cu Rîul Târguluĭ ce aduce apele m. Ezeruluĭ.

Dâmboviţa isvorĕsce din zănógele de N ale Ezeruluĭ, face un ocol pe la N în jurul acestuĭ masiv; în dreptul

Pietri-Craiuluĭ intră într'o chee fórte strâmtă şi sĕlbatecă, renumită prin posiţiunile eĭ pitorescĭ, din care ese tocmaĭ la Podul Dîmboviţeĭ. Când ese din regiunea munţilor, se dirige spre S, apoĭ la câmpie spre SE aprópe paralel cu Argeşul pe care'l întâlnesce tocmaĭ la cotul luĭ aprópe de Dunăre.

Regiunea munţilor parcursă de Dâmboviţa, e renumită prin localităţĭ pitorescĭ: cheia Dâmboviciórei cu pescera renumită şi isvóre puternice, cheile Ghimbavuluĭ cu rîurĭ subterane, Rudăriţa, riŭ subteran în partea P.-Craiuluĭ unde sunt numeróse pescerĭ, basinul de scufundare de la Podul Dâmboviţeĭ (Fig. 53), etc.

Fig. 53. Podul Dâmboviţeĭ, basin de scufundare în zona calcară de la Dâmboviciórá. In fund se vede marginea munteluĭ cu crăpătura cheiĭ Dâmboviţeĭ.

Dâmboviţa udă, în cursul eĭ prin şes, Bucuresciul, şi-l alimentéză încă cu apă de riŭ; s'a propus însă să se aducă apă pentru alimentarea capitaleĭ chiar de la isvórele eĭ, ceea-ce s'ar fi îndeplinit de nu ar fi fost şi consideraţiunĭ strategice.

Ialomiţa isvorĕsce din Bucegĭ, (Fig. 54) curge spre S trecênd şi ea prin cheĭ renumite: ch. Ialomicióreĭ (Fig. 55)

Fig. 54. Obârșia Ialomiței.

Fig. 55 Cheile Ialomicióreĭ.

unde se găsesce peștera renumită cu multe bălțĭ și lacurĭ interne, iar de sub ea ese un isvor fórte puternic; cheile Tătaruluĭ, ș. a. Când ajunge aprópe de câmpie deviază spre SE și se cotesce din ce în ce spre E, parcurgênd Bărăganul în acéstă direcțiune printr'o vale îngustă și puțin adâncă. Inainte mergeà câțĭ-và km. paralel cu Dunărea și se vărsà la Gura Ialomițeĭ; adĭ se varsă direct în Dunăre. Afluențiĭ Ialomițeĭ sunt toțĭ pe partea stângă, unde semnalăm pe:

Prahova ce curge printr'o vale fórte populată şi plină de fabricĭ. Aprópe de câmpie ieà direcţiunea spre E, primesce pe Teléjenul ce isvorĕsce de pe clina de S a Ciucaşuluĭ, şi maĭ la vale pe Cricov şĭ apoĭ se varsă în Ialomiţa la marginea adevĕratuluĭ Bărăgan. La isvórele Teléjenuluĭ e o vale mare, însă sécă, v. Stâneĭ, în care apar de-odată de sub stâncile de conglomerat numeróse isvóre cristaline.

E de observat că rîurile Munteniеĭ, cât timp curg în munţĭ şi délurĭ, aŭ direcţiunea aprópe S, transversal lanţuluĭ Carpaţilor. De îndată ce se apropie de şesul Munteniеĭ deviază spre SE, curg perpendicular pe linia de nivel de 100 m. şi deviază cu atât maĭ mult cu cât mergem maĭ spre rĕsăritul Munteniеĭ, unde găsim Ialomiţa curgênd chiar spre Est. Acésta demonstréză vĕdit că şesul Munteniеĭ e uniform înclinat spre SE, ba chiar în partea dinspre cotul Dunăriĭ spre E. Acest fapt se vede chiar şi la pâraele ce aŭ începutul lor în zona délurilor saŭ a câmpieĭ, cum e: Călmăţuiul dintre Olt şi Vedea, care se varsă în balta Suhaia; Mostiştea, óre-când un pârăŭ însemnat al Bărăganuluĭ, adĭ un şir de bălţĭ şi mocirle închise prin aluviunĭ de ale Dunăriĭ şi Călmăţuiul din jud. Brăila ce merge direct spre E, când nu sécă în drumul spre Dunăre.

Pe de altă parte, aprópe tóte rîurile, când se apropie saŭ după ce intră în lunca Dunăriĭ, se dirig paralel cu Dunărea, ca şi cum ar fi trase de acésta în cursul eĭ. Acésta se explică, ca şi la afluenţiĭ Tiseĭ, prin aluvionarea luncilor la confluenţă formând grindurĭ pe carĭ din vreme în vreme le maĭ mănâncă pe unele locurĭ, stabilind gurĭ maĭ directe. Aşà s'a întîmplat cu gura Jiuluĭ, a Oltuluĭ, Vedeĭ şi maĭ ales cu a Ialomiţeĭ, care în urma uneĭ inundaţiunĭ a Dunăriĭ, a rupt limba de pămînt ce o separà şi s'a unit direct.

Siretul (535 km.) ieà început în Bucovina, avêndu-şĭ isvórele în văile paralele ale munteluĭ Lungu din marginea lanţuluĭ carpatic; face un cot în semicerc pe la N şi când a eşit între délurĭ se îndréptă spre SSE, făcênd multe coturĭ în lunca luĭ largă. El ieà Moldova dealungul prin mijloculĭ eĭ şi se aruncă în Dunăre între Brăila şi Galaţĭ.

In lungul sĕŭ drum, Siretul prinde tóte apele ce se scurg din Carpaţĭ, fiind pentru Moldova ceea ce Dunărea e pentru Muntenia. Siretul pórtă plute în josul apeĭ şi vase micĭ; dacă ar fi navigabil, el ar fi una din căile cele maĭ principale ale Moldoveĭ.

Intre afluenţiĭ luĭ numĕrăm:

Sucéva plécă din inima munţilor din faţa isvórelor Vizăuluĭ, curge maĭ întâiŭ spre E, apoĭ când ese pe podiş se dirige spre SE şi se aruncă în Siret maĭ jos de graniţa românéscă.

Moldova îşĭ adună isvórele, Moldova şi Moldoviţa, dintre obcinele Bucovineĭ şi se dirige spre SE, primind pe teritoriul românesc pârăul Németu, şi vĕrsându-se în Siret lângă Roman.

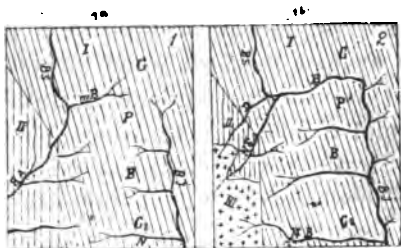
Bistriţa îşĭ are isvórele în căldările nordice ale m. Rodneĭ, între isvórele Tiseĭ şi Someşuluĭ, curge spre SE, după o linie ce e prelungirea Tiseĭ, într'o vale scobită în mijlocul Carpaţilor şi în lungul lor. Ea face câte-va coturĭ transversale, unul la Dorna şi altul la Bicaz, trece câte-và cheĭ înspăimîntătóre (Tóncele, etc.) şi ese între délurĭ la Piatra-N.; de aci urméză direct spre SE până la Siret. Valea Bistriţeĭ e una dintre cele maĭ frumóse văĭ: când cheĭ strâmte şi prăpăstióse, când luminişurĭ largĭ, populate şi bogat împădurite. Bistriţa maĭ e importantă prin lemnăria ce se transportă pe apa sa şi a afluenţilor sĕĭ, precum şi prin aurul ce-l conţine nisipurile sale, de unde numele în Bucovina de «Bistriţa aurie» (die goldene Bistritz).

Tóncele... Tóncele e cataractul cel maĭ periculos de pe tótă întinderea Bistriţeĭ. Strînsă între doĭ munţĭ înalţĭ şi stâncoşĭ, printre carĭ abià răsbate lumina dileĭ, ea ferbe din fund şi până în faţă ca şi când ar curge pe o albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespusă şi un popor de stâncĭ ies ascuţite din sînul Bistriţeĭ înspumate, din fundul clocotitor, şi sfâşie în sdrenţe tótă pànza apeĭ... Ca 'n bolţĭ rĕsună urletul valurilor între înaltele malurĭ de piatră. Vaĭ de plutaşul care n'ar sci să cârmuéscă pluta pe acolo! Când nevoia îl silesce să trécă prin Tónce, el se pregătesce ca de rĕsboiŭ; cércă maĭ întâiŭ cârma; îşĭ suflecă mânicele şi-şĭ face semnul cruciĭ. Cum a intrat pluta în Tónce, torentul a şi luat-o într'un vălmăşag de spume, şi purtată ca o scoică pe cres-

tele valurilor, ea s'acufundă, se ridică, se sfâşie şi se frământă într'o luptă nesfârşită; e de-ajuns o singură greşală de lopată pentru ca dintr'insa să nu maĭ rĕmâie de cât ţăndărĭ. N. GANE.

In drumul eĭ primesce pe drépta o mulţime de afluenţĭ, ce plécă din Transilvania, îmbucătăţesc lanţul C. orientalĭ şi se adaogă undelor spumegóse ale Bistriţeĭ. Avem: Dorna ce isvorĕsce din clina de N a Călimanilor, se aruncă în Bistriţa tocmaĭ unde acésta face primul cot spre NE; Négra Şaruluĭ şi Négra Broştenilor ce isvorĕsc din Călimanĭ; Bistricióra isvorĕsce din munţii Gherghiuluĭ în dreptul isvórelor Mureşuluĭ, tae transversal culmea Carpaţilor, şi se aruncă perpendicular în Bistriţa; Bicazul şi Tarcăul sunt maĭ micĭ.

Pe stânga primesce în regiunea délurilor un singur riŭ maĭ important, Cracăul.

După S.ATHANASIU.

Fig. 56 Schemă de schimbările văiĭ Bistriţeĭ: 1ª inainte de ridicarea Călimanilor, 1ᵇ actualmente.

Valea Bistriţeĭ e una dintre cele maĭ curióse din tot şirul Carpaţilor: e o vale longitudinală şiruluĭ Carpaţlor, şi carĭ prin două coturĭ in unghiŭ drept tae de-a curmezişul şirurĭ de munţĭ inalţĭ, făcuţĭ din pietre fórte tarĭ. Studiile geografice aŭ arătat că Bistriţa superióră era un afluent al unuĭ riŭ important din Transilvania, Mureşul, unde mergeà după valea Negreĭ Şaruluĭ şi numaĭ printr'o erupţiune a vulcanilor din Transilvania ce aŭ ridicat munţiĭ Calimanĭ, apele aŭ fost nevoite să-şĭ schimbe drumul.

Atuncĭ apele Bistriţeĭ superióre precum si altele ce se uneaŭ cu Négra Broştenilor, saŭ Bistricióra, aŭ tăiat în multe bucăţĭ culmea ce legà Giumălăul şi Rarăul cu m. Dorneĭ şi Grinţieşuluĭ. (Fig. 56). Un fenomen de erosiune póte a făcut ca apele Bistriţeĭ centrale să taie Stânişóra şi să iasă pe la Piatra în regiunea délurilor Moldoveĭ.

Trotuşul ieà nascere din munţiĭ Ciucului în dreptul isvórelor Oltuluĭ, curge spre SE tăind de-a curmezişul şi m. Tarcăuluĭ şi a Berzunţuluĭ. Când ese între délurĭ primesce în stânga pe Taslăul, ce curge într'o depresiune

subcarpatică fórte caracteristică; pe drépta numĕră ca afluenţĭ pe: Uzu ce vine tot din munţiĭ Ciuculuĭ, pe Oituz care isvorĕsce aprópe din ţéra Sĕcuilor şi taie culmea munţilor de-a curmezişul.

Putna isvorĕsce din munţiĭ Vranceĭ, curge cu multe cotiturĭ spre E, primesce pe Sărata din o depresiune subcarpatică şi aprópe de lunca Siretuluĭ primesce pe Milcov, pârăiaşul ce a fost mult timp despărţitor de fraţĭ.

Rîmnicul Sărat isvorĕsce tot din munţiĭ Vranceĭ; când ajunge în regiunea délurilor face un cot spre S şi apoĭ se întórce spre NE de întâlnesce Siretul.

Buzĕul isvorĕsce în Transilvania, din văile prăpăstióse nordice ale Ciucaşuluĭ, cotesce pe la întorsătura Buzĕuluĭ, taie lanţul Carpaţilor curgênd spre SSE. In ţéră primesce pe Bâsca (mare şi mică) ce vine tot din Transilvania, se cotesce spre E, şi primesce pe Slănic. Când ese în regiunea délurilor, face un cot pe la S paralel cu al Rîmniculuĭ şi se aruncă în Siret unde începe lunca fórte lată a acestuia.

Direcţiunea Rîmniculuĭ şi Buzĕuluĭ arată că câmpia Munteniei e înclinată de acéstă parte spre NE.

Siretul curge în acéstă parte aprópe de malul N al lunciĭ, probabil nu numaĭ din causa isbiriĭ apelor Rîmniculuĭ şi Buzĕuluĭ, ci şi din causa înclinăriĭ generale a soluluĭ.

Afluenţiĭ de pe partea stângă a Siretuluĭ, afară de unul singur, *Bârladul*, sunt neînsemnaţĭ cu totul. Bârladul strânge prin arcuirea sa tóte apele Moldoveĭ de SE, între care semnnalăm pe drépa: Tutova şi Berheciul, cu Zeletinul; pe stânga: Vasluiul şi Crasna.

Prutul isvorĕsce din Galiţia, de pe clina nordică a Ciornahoreĭ în dreptul isvórelor Tiseĭ şi curge în munţĭ spre N tăind de-a curmezişul numerósele şirurĭ paralele lanţuluĭ principal. Cum ese pe podişul Galiţieĭ se cotesce şi ieà direcţiunea spre E până la Rădăuţĭ, apoĭ spre SE şi în fine spre S. dând în Dunăre la cotul din NV Dobrogeĭ, între Galaţĭ şi Renĭ. Prutul e al treilea rîŭ lung al ţĕrilor românescĭ; (după Tisa şi Mureş) şi din causa slabeĭ înclinărĭ a lunciĭ sale e nevoit ca şi Tisa să facă numeróse coturĭ.

Pe Prut nu plutesc până acum decât vase micĭ şi plute; acum este institituită o comisiune pentru regularea cursuluĭ acestuĭ rîŭ.

Prutul e rîul pe ale căruĭ ţărmurĭ n'a inflorit nicĭ un oraş, şi din câte scaldă pămîntul românesc, e singurul pentru care blândele doine ale poporuluĭ n'aŭ găsit nicĭ o vorbă de bine. E tristă la vedere apa luĭ lată, molâe, vecînic întunecată; triste sunt şi văile pe carĭ le străbate, triste sunt şi amintirile pe carĭ ni le deştéptă. Pe aicĭ s'aŭ repezit pustiitórele hórde de barbarĭ asupra nóstră şi Europeĭ. . . . . . VLAHUŢĂ.

Basinul luĭ e fórte restrâns, din causa Siretuluĭ şi a Bârladuluĭ îĭ rĕmâne puţinĭ afluenţĭ şi numaĭ din centrul Moldoveĭ. El primesce în cursul superior pe *Ceremuş*, compus din Ceremuşul negru şi Ceremuşul alb. Direcţiunea acestor douĕ pâraie e la început longitudinală şi paralelă Carpaţilor şi se deschid înspre N. După unirea celor douĕ isvóre, Ceremuşul se dirige spre NE, tăind de-a curmezişul lanţurile laterale ale Carpaţilor şi se varsă în Prut, la intrarea acestuia în Bucovina.

In Moldova primesce pe *Jijia*, ce curge aprópe paralel cu Prutul, după ce primesce pe Meletin intră în lunca Prutuluĭ, se unesce apoĭ cu Bahluiul ce vine dinspre NV şi maĭ merge o bucată tot paralel cu Prutul, pe sub malul de apus al lunciĭ luĭ. Maĭ la vale Prutul primesce încă câţĭ-và micĭ afluenţĭ pe: *Pruteţul* şi *Elanul.*

Din drépta Prutul, ca şi Siretul, nu primesce nicĭ un afluent maĭ însemnat; cităm pe *Sărata*, ce vine în o direcţiune paralelă cu Bârladul.

La gura Prutuluĭ, în drépta, se întinde în lunca sa largă, lacul Brateş, bogat în pescĭ şi racĭ; în lungul lunciĭ maĭ sunt câte-va lacurĭ dar neînsemnate, ca Fălciu, etc.

Afluenţiĭ ce Dunărea primesce pe drépta, scobóră din Balcanĭ prin văĭ adâncĭ, scobite în podişul bulgar. Ceĭ maĭ importanţĭ sunt:

Timocul resultat prin reunirea T. negru şi alb (ţârni şi beli T.) curge spre N într'o vale dintre Golubinie planina şi Zaglavacica pl. Când iese pe podiş se dirige spre NE vĕrsându-se în Dunăre între coturile ce le face în jos de

Severin. **Lom, Ogast**, şi alţiĭ maĭ micĭ curg în aceeaşĭ direcţiune.

Iskerul e cel maĭ însemnat rîŭ al Bulgarieĭ; el nasce într'o depresiune mare dintre Rilo-dagh şi Balcanĭ, taie pe aceştia de-a curmezişul, ca şi Oltul pe Alpiĭ Transilvanieĭ, şi se îndréptă apoĭ spre NE vĕrsându-se în Dunăre maĭ sus de gura Oltuluĭ.

Vidul e interesant prin faptul că parcurge teatrul răsboiuluĭ din 1877—78.

Osma, Iantra, Lom, etc. sunt rîurĭ ce scobor din Balcanĭ pe drumurĭ fórte cotite, ca şi cum caută o depresiune în mijlocul Bulgarieĭ; unele din ele se pierd până la Dunăre, le înghite pămîntul.

Nistrul isvorĕsce din Carpaţiĭ păduroşĭ aĭ Galiţieĭ centrale. Albia luĭ e săpată maĭ adânc ca a Prutuluĭ şi e maĭ puţin înclinată, aşa că apele luĭ se plimbă prin nenumĕrate coturĭ, maĭ marĭ şi maĭ complicate ca ale Prutuluĭ şi chiar ca ale Tiseĭ. Cursul, luĭ de la Zalescic până la liman, e aprópe de 3 orĭ maĭ lung decât cursul direct. El curge spre E paralel cu Prutul superior şi apoĭ se dirige spre SE până la gura luĭ în liman.

Afluenţĭ are puţinĭ şi numaĭ în regiunea centrală a Basarabieĭ, îndreptaţĭ şi asemenea dispuşĭ ca şi afluenţiĭ Prutuluĭ. Notăm pe: *Răutu* cu Copăcianca şi Çobolta ce curg în direcţiunea SE carĭ, după ce se unesc într'o regiune jósă plină de bălţĭ, face un cot spre NE şi apoĭ revine iar la direcţiunea de SE până în Nistru. *Cialucu*, *Bîcu* şi *Botna* curg prin centrul Basarabieĭ în văĭ paralele, drept spre SEE Din partea stângă Nistrul primesce maĭ mulţĭ afluenţĭ neînsemnaţĭ.

Apele din sudul Basarabieĭ se adună în rîurĭ ce curg spre S, între carĭ avem: r. *Cahul*, *Ialpug*, *Katalpug*, *Kirghij-Khitai* şi cel maĭ însemnat e rîul *Galben-Kogâlnic*, ce vine tocmaĭ dintre Prut şi Bîcu şi se varsă în l. Conduc unde se varsă şi rîul *Sărata*. Tóte aceste rîurĭ se varsă în lacurile şi limanurile cu acelaşĭ nume.

Rîurile Dobrogeĭ sunt fórte neînsemnate; nicĭ ploĭ nu cad tocmaĭ multe în acéstă parte, dàr nicĭ teren larg nu e pentru nascerea rîurilor marĭ.

Maĭ însemnate sunt: *Taiţa* ce isvorĕsce dintre d. Grecĭ şi d. Isacceĭ, curge spre SE, primesce pe Teliţa dinspre N şi se varsă în laguna Rasim prin intermediul laculuĭ Babadagh. Maĭ la S avem pe *Slava* ce se varsă în lacul Smeica al laguneĭ Rasim.

Spre Dunăre merg pârae şi maĭ puţin însemnate căcĭ maĭ tótă vara sunt secĭ; citàm pe *Cerna*, ce scobóră din d. Cerneĭ la S de Grecĭ, şi *Picineaga* maĭ la S.

LACURI.

Afară de lacurile din lunca Dunăriĭ şi altor cursurĭ de apă şi limanurile de la marginea măriĭ, maĭ găsim în interiorul ţĕrilor românescĭ şi alte lacurĭ ce aparţin la diferite categoriĭ.

I. Lacurĭ montane. *a)* Lacurĭ de gheţarĭ (Meeraugen, ochiurĭ de mare, din causă că apa le e albăstrue) în zănógele foştilor gheţarĭ ca: lacul Bucura în munţiĭ Retezat din care iese Jiul românesc; lacul Mândra (Roşiile) din care iese Jieţul şi Gâlcescu (Fig. 57) din care plécă Lotru, tóte în Parîngu; lacul Capra, din care plécă Argeşul, Bulea, Avrigelu, Podraga, Buda, în munţiĭ Făgăraşuluĭ; Iezerul în munţiĭ Iezeruluĭ. Pe lângă acestea sunt numeróse lacurĭ in m. Rodneĭ, Călimanĭ, Ciornahora, etc.

Sunt o minune pentru munţiĭ inalţĭ aceste ochiurĭ de mare. Acolo unde aĭ crede virful munţilor se deschid căldărĭ surprinḑĕtóre, înconjurate de păreţĭ verticalĭ, a căror dungă înaltă de sute de metri se oglindesce în luciul apeĭ. Grămeḑile de bolovanĭ din jurul lacului, nămeţiĭ de zăpadă şi ghiaţă ce înaintéză cu un capĕt sineliŭ în apa limpede şi albastră-négră, liniştea ce domnesce împrejur şi care se vede în faţa apeĭ..... Totul te impresionéză aşa de adânc că te creḑĭ pe tărimul celalalt, al basmelor, iar peticele albastre de apă par întocmaĭ ca nişte ochĭ fără fund, nepătrunşĭ, aĭ pămîntuluĭ sĕlbatec.

b) Lacurĭ în cratere vulcanice: S-ta Ana din munţiĭ Büdös (Fig. 8) e unicul în cuprinsul ţĕrilor românescĭ, deşi regiunea vulcanică veche e fórte întinsă.

Fig. 57. Lacul Gâlcescu, lac de gheţarĭ (1921 m.) în m. Parîngului.

c) Lacurĭ provocate prin surpărĭ de munţĭ: lacul Roşu pe Bicaz; saŭ lacurĭ provocate de ómenĭ pentru îngrămădirea apeĭ ce servă la transportarea butucilor de bradĭ: lacul Vidreĭ, lacul Voineseĭ pe Lotru, lacul Rudăriţeĭ, lacul Sebeşuluĭ şi pe tóte rîurile unde se exploatéză pădurĭ.

Lacul Roşu este al doilea lac maĭ însemnat (primul e lacul S-ta Ana) al Carpaţilor noştri de la rĕsărit. El are o lungime de 2200 m. şi e cam de 150 m. de lat, fiind aşeḑat la o înălţime de 995 m. peste nivelul măriĭ. In apa luĭ se află mare mulţime de păstrăvĭ. Lacul Roşu nu este vechiŭ, el s'a format în timpurile maĭ nouĭ, după credinţa ómenilor de pe Bicaz la anul 1838, probabil prin surparea unuĭ dél, tăindu-se prin acésta apa Bicazuluĭ şi formându-se ast-fel lacul. Pădurea ce s'a aflat în acest loc, a fost năpădită de apă, din care şi acum se ridică peste suprafaţă, printre alge (lâna brósceĭ) vîrfurile braḑilor uscaţĭ, presentându-ne o privire óre-cum înfiorătóre. S. MOLDOVAN.

Afară de aceste lacurĭ montane maĭ găsim încă şi următórele: lacul Siriuluĭ în munţiĭ Buzĕuluĭ şi ezerul

Negrilescĭ din munţiĭ Apusenĭ, etc. a căror origină însă nu e bine stabilită.

După două césurĭ de suit trăgănat eşim deasupra, în lumina veselă de pe «Feţele Siriuluĭ». Stă sórele la nămezĭ. Peste înaltul cuprins domnesce o linişte Dumnezeiască. Uimiţĭ ne uităm în apa lucie, în adâncul albastru al acestuĭ crâmpeiŭ de cer încopcit în stâncĭ la piciórele nóstre, şĭ o clipă trăim în basme. Aicĭ, spun ciobaniĭ că vin vulturiĭ primăvara, de beaŭ apă ca să întineréscă, aicĭ îşĭ învaţă puiĭ să sbóre; deasura acesteĭ oglindĭ fermecătóre mijesc de somn cu aripile întinse trufaşiĭ regĭ aĭ înălţimilor. VLAHUŢĂ.

II. Lacurĭ de stepă saŭ lacurile sărate rĕspândite pe Bărăgan şi în Pusta ungurésca.

a) Lacul Amara, Fundata, Tătaru, lângă Ialomiţa; Ianca, Lutu alb, Iazu, Balta albă, în regiunea rîuluĭ Buzĕŭ, Lacul dulce şi Lacul sărat, lângă Brăila.

Fig. 58. Lacul Băneasa, în regiunea şesuluĭ Munteniеĭ aprópe de Bucurescĭ.

b) Câte-và scursorĭ din regiunea Bărăganuluĭ şi Burnasuluĭ ca Colentina, Moştiştea, Călmăţuiul din Teleorman şi Călmăţuiul din Brăila, din causa puţineĭ înclinaţiunĭ a albieĭ lor şi prin potmolirea deschideriĭ în lunca Dunăriĭ, se transformă într'un lanţ de lacurĭ carĭ faţă de lipsa de apă şi seceta ce domnesce în aceste deşerturĭ, aduc marĭ serviciĭ locuitorilor şi variaţiune în aspectul regiuniĭ.

CLIMA.

După posițiunea sa geografică România și tóte țările românescĭ ar trebuì să aibă o climă temperată dulce; însă situațiunea lor cu totul în interiorul continentuluĭ, relieful lor așà de variat: cu un lanț de munțĭ înalțĭ (ce separă o parte din ele la centrul Europeĭ, o alta către Orient în continuitate cu Rusia meridională), cu podișurĭ brăsdate de luncĭ largĭ paralele și câmpiĭ jóse pe la periferie, disposițiunea văilor spre S, spre E saŭ V, etc; tóte acestea influențéză mult manifestările meteorologice și aduc óre-carĭ modificărĭ în clima ce am deduce-o numaĭ după datele geografice. Factoriĭ principalĭ, carĭ trebuesc considerațĭ în stabilirea climeĭ uneĭ regiunĭ sunt: mersul temperaturiĭ, regimul ploilor și vînturilor; pe lângă acestea, seninătatea ceruluĭ orĭ inversul eĭ, nebulositatea, cantitatea de apă conținută în aer (starea higroscopică) și alte fenomene meteorologice, pot da óre-carĭ note caracteristice pentru climă.

Temperatura. Prima causă care face să varieze temperatura în două puncte ale uneĭ regiunĭ este înălțimea; în Transilvania s'a constatat că pentru fie-care sută de metri în sus temperatura scade cu 0°.5, vara maĭ mult, iérna maĭ puțin; cam aceeașĭ valóre s'a constatat și pentru Muntenia. Urméză dar, că în socótéla temperaturiĭ și în genere a climeĭ uneĭ țĕrĭ trebue să ținem sémă pe lângă latitudine și de înălțimea regiuniĭ deasupra niveluluĭ măriĭ. Din punctul de vedere al orografieĭ și niveluluĭ general am deosebit în ținutul dintre Nistru și Tisa următórele regiunĭ: Carpațiĭ, podișul transilvan, regiunea délurilor, podișul moldovén, délurile Dobrogeĭ, șesul Munteniеĭ, Bugécul și Pusta unguréscă.

Temperatura medie anuală a munților înalțĭ nu e cunoscută, dar e superióră luĭ 0° căcĭ nicăerĭ în Carpațĭ nu există zăpeḑĭ perpetue; zăpada căḑută iérna se topesce complect în vara viitóre. Numaĭ prin crăpăturile munților,

prin căldările ferite de sóre, prin peşterĭ şi doline adâncĭ, se menţine zăpada de la un an la altul, formând sloĭ de ghiaţă saŭ gheţarĭ în miniatură (peştera de ghiaţă de la Scărişóra din Bihor).

In Transilvania cu Maramureşul temperatura medie anuală e 8°.3 ; în Moldova, Basarabia şi Bucovina 8°.4 ; în Oltenia 9°.5; în Dobrogea 10°.5; în şesul Munteniei şi Pusta unguréscă 10°.5 ; ceea-ce ne dă ca *temperatură medie anuală a ţinutuluĭ dintre Nistru şi Tisa afară de munţiĭ înalţĭ*, 9°.5. Cum vedem nu e mare diferenţă între temperaturile mediĭ a diferitelor regiunĭ; totuşĭ constatăm că cea maĭ mare căldură domină în regiunea de S pe întinsele şesurĭ ale Bărăganuluĭ a Pusteĭ şi Dobrogeĭ.

Pentru a căpĕtà o idee maĭ precisă de rĕspândirea căldurii pe suprafaţa acestuĭ ţinut, trebue să cercetăm o hartă cu isoterme anuale (vedĭ harta climatologică). Constatăm atuncĭ că cea maĭ înaltă temperatură domină pe şesurĭ unde ajunge în Pusta şi Bărăgan până la 11°.6, nu pentru că ele sunt maĭ spre S, căcĭ isoterma de 10° o vedem suindu-se până la latitudinea Bucovineĭ, ci pentru că sunt deschise spre S, netede ca relief, departe de mare şi fără văĭ adâncĭ şi adăpostite dinspre N de şirurĭ de munţĭ. Pe văile marĭ—Dunărea, Mureşul, Oltul, Crasna Someşul, Tisa, Jiul, etc.—o temperatură maĭ ridicată înaintéză în regiunea délurilor şi a munţilor; din contra, délurile şi ramificările munţilor fac să scadă temperatura. Pe podişul Transilvanieĭ repartiţiunea temperaturiĭ e aprópe uniformă, în câmpie e maĭ rĕcorósă cu 1°. Destul de uniformă şi scădută e temperatura pe uniformul podiş moldovén; la îmbinarea délurilor Moldoveĭ cu munţiĭ, temperatura e însă maĭ scădută.

Considerând temperaturile mediĭ pe anotimpurĭ constatăm cevà caracteristic întreguluĭ ţinut românesc: *verĭ fórte călduróse şi iernĭ fórte frigurróse*.

	Munt.	Pusta	Oltenia	Dobrog.	Moldova	Basarab.	Bucov.	Transil.
Primăvara	9°.6	10 9	10° 3	9°.5	8°.8	7°.6	8.5	8.1
Vara	20 .4	22.7	21 .2	21 .4	19 .6	17 .8	19.5	19.3
Tómna	10 5	13.	11 .4	12 .9	9 .7	8 .1	10.6	10 6
Érna	—2 .3	—1.6	—0 .9	0 .4	—3 .1	—1 .6	—4.8	—4.5

Maximum şi minimum de temperatură observate în diferite regiunĭ ajung temperaturĭ cu totul extreme.

	Muntenia (Giurgiŭ)	Pusta Ung. (Seghedin	Bucovina (Cern.)	Basarabia	Bucuresci	Odesa	Sibiŭ
Max.	43°.	38°.	37°.	42°.	35°.	31°.	34°.
Min.	—36	—23	—38	—28	—16	—20	—17°.

Oscilaţiunile termometruluĭ cuprinde dar cam 70—80°, iar media lor 50—55°.

Primăvara şi tómna — care peste tot e maĭ caldă ca primăvara — nu se depărtéză mult de media anuală. Intre vară şi iérnă însă — maĭ ales între luna Iunie şi Ianuarie — găsim diferenţe fórte marĭ, ce ajung în Muntenia în mediŭ până la 40°. (Iulie 30°, Ianuarie — 8°). Transilvania, Moldova, Bucovina, menţin aprópe aceeaşĭ diferenţă, căcĭ, deşi verile sunt maĭ moderate în schimb iernile sunt maĭ recĭ.

In câmpia Munteniei şi pusta Ungarieĭ căldurile veriĭ, a luĭ „Cuptor“, ridică termometrul de obiceiŭ până la + 40° iar frigul „gerul Bobotezii“ îl scobóră până la —25°.

Caracteristic, ţĕrilor românescĭ e şi trecerea bruscă de la iérnă la vară şi vice-versa : iérna se continuă cu îngheţurile eĭ târdiĭ, cu dile recĭ şi cu fulguirĭ de zăpadă până în Aprilie, când temperatura se urcă brusc şi la finele luĭ Maiŭ încep căldurile tropicale. Tómna deşi întru cât-và plăcută şi ale căreĭ dile calde se continuă une-orĭ până în Decembrie, succede brusc veriĭ şi de se întîmplă la început câte-và dile recĭ, atuncĭ iérna vine de-odată,

Temperaturĭ aşà depărtate în aceeaşĭ regiune şi trecerĭ aşà de brusce de la una la alta, nu se găsesc decât în regiunile din *mijlocul continentelor* deschise, unde nu sunt mărĭ carĭ cu curenţiĭ lor să îndulcéscă gerurile şi nicĭ munţĭ carĭ să moderezo verile. Marea Négră fiind o mare închisă şi lipsită de curenţĭ nu are tocmaĭ mare influenţă asupra climeĭ nóstre; doar nu maĭ iérna la malul măriĭ clima e puţin maĭ dulce.

Pentru Ungaria şi centrul Europeĭ sunt însemnate rĕcirile brusce cu îngheţ şi une-orĭ cu zăpadă ce se întâmplă între 10 şi 15 Maiŭ, din care causă sfinţiĭ din aceste dile (12, 13, 14 Maiŭ) s'aŭ numit sfinţi de ghiaţă (Die Eisheilige). Ast-fel de rĕcirĭ brusce s'aŭ maĭ constatat şi în alte lunĭ.

Caracteristic pentru clima uneĭ regiunĭ e şi timpul de înmugurire înflorire şi înfrunzirea plantelor, precum şi cel necesar pentru cócerea

cerealelor și fructelor, carĭ întrebuințéză în tot-deauna o anumită cantitate de căldură. Căldura fiind maĭ mare în partea sudică, urméză dar că aceste fenomene ale vegetațiuniĭ să se întimple maĭ de vreme acì: înflorirea liliaculuĭ în lunca Dunăriĭ și Tiseĭ se face cu 36 de ḑile maĭ de vreme ca la Dorna. Infrunzirea e în lunca Dunăriĭ cu 6 ḑile maĭ de vreme ca pe șeș, cu 7 — 15 'ca în podișul moldovén și Transilvania, și cu 20 — 30 de ḑile maĭ de vreme ca la munțĭ, Cócerea grâuluĭ are loc în Muntenia și Alföld în 100—105 ḑile, iar în Moldova de N și Bucovina trebuesc 110—115 ḑile cu temp. de 6°.

Ḑilele lungĭ călduróse de vară maĭ aŭ caracteristic o înăbușală insuportabilă, provenită dintr'o presiune atmosferică mică; apoĭ vîrtejurĭ ce înalță sulurĭ de praf, precum și cerurile senine ce aduce aminte de cerul albastru al Italieĭ și regiunile Mediteraneĭ. In Muntenia, Oltenia cu Banat și Pusta numĕrul ḑilelor senine e aprópe jumĕtate din ḑilele anuluĭ, iar cerurĭ norate complect nu se vĕd decât iérna.

Regimul ploilor. Țĕrile românescĭ sunt situate tocmaĭ în regiunea cu vînturĭ și ploĭ neregulate din emisfera boreală. Se constată totușĭ în cuprinsul acestor țĕrĭ treĭ perióde importante: una de abondență în ploĭ, pe la finele primăveriĭ și începutul veriĭ (Maiŭ+Iunie aŭ 20 de ḑile de plóie din cele 76 anuale); și douĕ de secetă, la începutul tómneĭ (Septemvrie+Octomvrie, 9 ḑile) și iérna (Ianuarie + Februarie 11 ḑile).

In privința cantitățiĭ de apă căḑută în România avem: Maiŭ+Iunie 28%, Septembrie+Octombrie 14% și în Ianuarie+Februarie 10% din apa ce cade în tot anul. In Alföld: Maiŭ+Iunie 25%, Septembrie+Octombrie 14%, Ianuarie+Februarie 11%. In Banat, Basarabia și Bucovina se constată o mică abatere de la aceste cifre.

Apa ce cade pe pămînt se socotesce în c. m. adică grosimea stratuluĭ ce s'ar fi format dacă nu s'ar fi evaporat în atmosferă saŭ infiltrat în pămînt. Maĭ amănunțit avem:

	Primăvara	Vara	Tómna	și Iérna		I.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.	Total
România	17cm.	20cm.	12cm.	11,5	saŭ	37	30	40	56	67	95	66	42	39	49	43	44mm.	608
Alföld	16 »	22 »	14 »	12,5		42	32	41	46	73	87	70	61	39	48	55	52 »	646

Regimul acesta are părțĭ comune cu *regimul continental* ce domnesce în Rusia meridională: ploĭ vara și uscăciunĭ iérna; numaĭ că la noĭ uscăciunea de tómnă e maĭ de vreme

şi maĭ intensă ca cea de iérnă, iar timpul ploios vine cu o lună maĭ de vreme. Transilvania de N, Bucovina şi Basarabia aŭ aprópe tótă vara ploiósă iar iérna uscată, apropiindu-se dar şi maĭ mult de regimul continental al Rusieĭ. Dacă ploile la noĭ ar cuprinde o lună din primăvară maĭ mult, şi dacă seceta ar începe cu o lună maĭ de vreme, am cădeà atuncĭ în regimul caracteristic *regiunilor mediterane*; în uniĭ anĭ Pusta, Transilvania şi chiar Muntenia satisfac acestor cerinţe, intrând ast-fel în cercul regiuniĭ mediterane.

In mediŭ diferitele regiunĭ primesc:

Oltenia 75 cm., Muntenia 62 cm., Dobrogea 51 cm., Moldova 55 cm., Basarabia 46 cm., Bucovina 64 cm., Pusta 65 cm., Transilvania 67 cm. In total în România cade maĭ puţină plóie (61 cm.) decât în Ungaria şi Transilvania, dar şi în România cade maĭ multă la délurĭ decât la câmp (veḑĭ harta climatologică.). Maximul cantităţiĭ de plóie anuală într'o localitate póte trece une-orĭ de 150 cm.

Regiunea munţilor primesce până la 120 cm., câte-và localităţĭ din regiunea délurilor primesc de asemenea până la 120 cm.; în genere regiunea délurilor primesce 70—90 cm., pe când şesurile, Dobrogea şi Basarabia, de-abià primesc 40 cm., şi pe unele locurĭ nicĭ atât; ceea-ce e interesant de sciut e că în Pusta cade maĭ multă plóe ca în Bărăgan, iar timpul de secetă nu se observă din causa evaporăriĭ marĭ a bălţilor şi mocirlelor.

Regiunile ploióse, după cum se vede şi pe hartă, staŭ în strânsă legătură dar cu orografia şi cu temperatura, avênd 3 nuanţe corespunḑĕtóre celor 3 regiunĭ principale: munţĭ, délurĭ şi şesurĭ.

Ploile de vară, pe lângă că sunt puţine şi rarĭ, vin adesea fórte repeḑĭ cu furtunĭ teribile, cu grindină şi rĕcélă ce strică mult agriculturiĭ. Aŭ fost ploĭ carĭ aŭ dat 32 cm., de plóie în 4 ore (la Cara-omer în Dobrogea) şi una, absolut excepţională, a dat 20 cm. în 20 minute (la Curtea de Argeş); ast-fel de exemple sunt fórte rarĭ în Europa întrégă, unde media ploiĭ ce póte cădeà într'o ḑi e aprópe 10 cm.

Periódele de secetă sunt une-orĭ fórte lungĭ spre dauna agriculturiĭ şi a avuţieĭ ţĕriĭ. Aŭ fost timpurĭ şi locurĭ, când timp de 60 de ḑile, în Dobrogea chiar 100 ḑile, n'a căḑut pic de apă. Media seceteĭ e de 26 ḑile.

«Câmpia Ialomiţeĭ s'aşterne tăcută, netedă, uscată, — vast ostrov pe uscat, însetat în mijlocul atâtor ape ce impodobesc pămîntul Românieĭ. Dórme sub şuerul vînturilor deşertul larg nemărginit al Bărăganuluĭ. De miĭ de anĭ viséză rîurĭ limpeḑĭ şi lacurĭ sclipitóre; în ḑilele senine de vară visu-ĭ se resfrânge în undele aeruluĭ, şi légănă peste lanurile şi bălăriile uscate ale pustiuluĭ acele ape vrăjite, amăgitóre, ale «mirajelor» aşà de frumos numite de popor «apa morţilor».

VLAHUŢĂ.

In cantitatea de ploĭ dată maĭ sus s'a socotit şi zăpada, topită însă; grosimea eĭ variază fórte mult chiar în aceeaşĭ regiune, fiind spulberată de vînt, ajunge totuşĭ une-orĭ la câmp 50 cm., întrerupênd circulaţiunea pe strădĭ şi pe căile ferate. La munţĭ ea se topesce tocmaĭ în Iulie şi August şi adesea apucă zăpada cea nouĕ pe cea veche. Grosimea anuală ajunge 90 cm.; timpul cât stă pămîntul acoperit cu zăpadă e aprópe 50 de ḑile pe an.

Intr'o periódă de 100 anĭ s'aŭ găsit în România:

3 fórte secetoşĭ, când n'a plouat nicĭ 3/4 din media anuală (de 61 c. m.).
58 secetoşĭ când a plouat 3/4 saŭ peste 3/4.
24 ploioşĭ » » maĭ mult decât media anuală.
15 fórte ploioşĭ când a plouat cu 1/4 maĭ mult decât media anuală.

Resultă dar din acésta, că România *nu are tocmaĭ o climă ploiósă*, ci din contra sunt maĭ mult de jumătate anĭ secetoşĭ; în schimb numĕrul anilor fórte ploioşĭ e mult maĭ mare ca numĕrul anilor fórte secetoşĭ.

O dată importantă pentru clima ţĕriĭ este şi timpul de îngheţat al apelor. Lăsând de-o parte micile rîurĭ carĭ staŭ îngheţate tótă iérna, şi considerând numaĭ Dunărea, constatăm că dejà în Decembrie ea pórtă sloĭ, aşà că navigaţiunea se întrerupe, vasele şi vapórele trăgênd la adăpost, şi e destul să sufle crivĕţul rece pentru a o îngheţà. Ingheţul începe întâiŭ în bălţĭ şi pe locurile unde este desfăcută în maĭ multe braţe. Când se desghéţă produce fórte marĭ stricăciunĭ vaselor. Cel maĭ scurt îngheţ observat la Brăila a fost de 12 ḑile, iar cel maĭ lung de 96; din 60 anĭ numaĭ 13 anĭ se sciŭ în care Dunărea n'a îngheţat, dar şi atuncĭ a purtat sloĭ. Aceste fapte contribuesc şi maĭ mult de a stabilì o apropiere între România şi Rusia meridională. Nistrul şi celelalte rîurĭ ale Rusieĭ meridionale îngheţă în Decembrie şi se desghéţă în Martie; spre N rĕmân îngheţate cu 3—4 sĕptămânĭ maĭ mult.

Vînturile. Treĭ vînturĭ predomină în ţéra românéscă: Crivĕţul de la ENE, Austrul din VSV şi Băltăreţul de la SE. Configuraţiunea terenuluĭ introduce multe modificărĭ în direcţiunea vînturilor ce bântuesc o regiune; acì nu maĭ găsim relaţiune cu regiunile orografice, ci maĭ mult cu deschiderea văilor, cu direcţiunile hidrografice (vedĭ harta climatologică). Roza vînturilor arată la Bucurescĭ: 28% N, 48% E, 14% S şi 29% V din direcţiunile tuturor vînturilor ce suflă într'un an.

Crivĕţul e vîntul cel maĭ violent; viteza luĭ mijlocie e de 5 m. pe secundă, iar maximum a întrecut 25 m. Când suflă vara, aducênd aerul cald din stepele Rusieĭ meridionale, face să se ridice termometrul până la 35°; când din contra suflă iérna, aduce frigul mare din Siberia şi face să îngheţe Dunărea, scoborând termometrul brusc de la + 10° la —10°. In fine el e un vînt ploios prin excelenţă, căcĭ scădênd temperatura aeruluĭ prin suflarea sa, scobóră capacitatea higrometrică a atmosfereĭ, şi determină plóia. Cu tóte că suflă dinspre NE totuşĭ frigul cel maĭ scădut nu corespunde acestuĭ vînt, ci vîntuluĭ de V saŭ pe tĭmp calm.

El se nasce din causa uneĭ rarificaţiunĭ (depresiune, ciclon) a atmosfereĭ în regiunea Măriĭ Mediterane, şi existenţa în acelaş timp a uneĭ desimĭ (presiunĭ marĭ, anticiclon) a aeruluĭ în Siberia şi Rusia centrală. Aerul dintr'acéstă parte mergênd să înlocuéscă pe cel din Mediterana constitue vîntul a căruĭ direcţiune variază între NE, ENE şi E aducând după intensitate, direcţiune şi timp, rĕcélă bruscă, umiditate, orĭ căldurĭ uscate. Intr'un an sunt 20 de ḑile când crivĕţul suflă cu iuţéla de 20 de m. pe secundă.

Austrul e tot aşà de obişnuit ca şi crivĕţul, fără să putem distinge dacă vr'unul din ele predomină în cutare loc, saŭ în cutare lună. Iuţéla luĭ a ajuns la Bucurescĭ 22 de m. pe secundă. Adesea el suflă cald, fiind o continuare a valurilor siroccoluĭ, care ajunge până'n Pusta şi Banat. El nasce însă cu totul din alte circumstanţe decât crivĕţul.

Se scie că pe Océnul Atlantic din causa încălḑiriĭ aeruluĭ la contact cu apa, nasce un centru de depresiune (ciclon) care se deplaséză spre Europa. Acest ciclon urmează două drumurĭ: saŭ prin Mediterana

spre M. Egee și atuncĭ determină crivĕțul; saŭ peste Italia și Austro-Ungaria, venind să se piérdă peste M. Négră. Ultimul drum îl urméză numaĭ când presiunile din Rusia aŭ dispărut și predomină numaĭ presiunĭ în V Europeĭ; în asemenea condițiunĭ nasce Austrul, a căruĭ direcțiune póte fi între VSV și SVS. Puterea acestuĭ vînt ajunge mare numaĭ după ce a trecut peste Ungaria și Moldova și ajunge deasupra Măriĭ Negre. In regiunea Dobrogeĭ de N ajunge fórte violent, până la 25 m. pe secundă.

Băltărețul suflă dinspre SE, dinspre bălțĭ și mare, aducĕnd adesea aerul încărcat cu vaporĭ carĭ dând de regiunile recĭ ale munților și délurilor se trasformă în picăturĭ și plouĕ. Băltărețul este vîntul cel maĭ cald și suflă maĭ ales din Aprilie până în Octombrie; el însoțesce austrul precedându-l saŭ urmându-l, și prin căldura sa dă regiuniĭ o nuanță maĭ meridională.

Pe când în partea de S a Basarabieĭ domină băltărețul, în partea centrală a Basarabieĭ predomină crivĕțul în direcția N. În Pusta vîntul predominant e austrul care vine din SVS; el ridică furtunile colosale în timpul veriĭ carĭ fac să se asemene și maĭ mult acest șes cu al Munteniei.

Pe întinsele șesurĭ însă în ḑilele călduróse și liniștite de vară apar acele numeróse vîrtejurĭ, ce ridică colóne de praf de se împreună cu noriĭ; adesea se transformă în adevărațĭ ciclonĭ, carĭ ridică acoperișurĭ de case, căpițe de fîn și chiar persóne.

Cu aceste vînturĭ stă în legătură întréga climă a țĕrilor românescĭ. Fără crivĕț România n'ar fi țéra cu climă extremă ce constatarăm; fără el n'ar existà ploile de primăvară și vară; fără de austru acele verĭ uscate și ardĕtóre n'ar avea aparența de semi-mediterane.

Cu tóte acestea vînturile puternice caracteristice pentru Basarabia, șesul Munteniei, Dobrogea și Pusta ungurescă nu rĕmân constante ca direcțiune în tóte locurile: la Sinaia, Călimănescĭ, Câmpu-Lung predomină vînturile de N și S, din lungul văilor; la Calafat, Turnu-Măgurele și Giurgiŭ céle de E și V în lungul Dunăriĭ; la T.-Severin din NV și NE, deasemenea în lungul Dunăriĭ; la Roman S și N, dealungul Siretuluĭ; la Comănescĭ NV și SE; Focșanĭ N; Craiova, Calafat etc. NE și NV; T.-Ocna N după valea Trotușuluĭ; Dorohoĭ NV și NE. In Bucovina și Basarabia domină un vînt de NV (până la 50% din vînturile obișnuite), care nu e altul decât austrul deviat prin presența Carpaților.

Afară de aceste vînturî principale maî sunt: Zefirul ce adie séra în regiunea délurilor şi în luncî. Brizele adie diminéţa şi séra la malul măriî.

Din tóte aceste date relative la temperatură, ploî şi vînturî resultă că teritoriul dintre Nistru şi Tisa are o climă continentală cu extreme fórte depărtate şi cu o nuanţă mediterană maî pronunţată spre SV, şi anume: iernî lungî, recî şi bogate în zăpadă, cu primăvara scurtă, variabilă cu multe perióde de îngheţurî, cu verî calde către sfârşit secetóse, şi cu tómne de obiceiŭ frumóse dar cu rĕcelî timpuriî.

Vedere generală asupra geografieî fisice.

Acum, după ce am străbătut pămîntul de la Nistru până la Tisa şi Dunăre; după ce am vĕḑut cutele feţiî luî, cu nenumĕrate dungî ridicate şi scrijiliturî adâncî săpate de apă; mantaua în care se îmbracă; felul aeruluî ce'l acoperă; după ce am cercetat frămîntările ce a suferit în timpî depărtaţî; acum să vedem dacă tot ce am întâlnit în acest ţinut se légă una cu alta şi se închégă la un loc pentru a constitui o individualitate complectă.

In adevĕr, cu tótă variaţiunea sa cea mare acest pămînt ni se presintă ca un tot desăvârşit, ca cevà cu corp şi suflet, cu viaţă, care a influenţat adânc modul de traiŭ şi firea locuitorilor acesteî ţĕrî. Dacă acéstă ţéră ar fi fost uniformă, câmpie saŭ munte, nu numaî că farmecul pitoresc ar fi lipsit — căcî frumuseţea nasce prin contrastul ce lucrurile pun între ele — dar şi viaţa ḑilnică a ómenilor, ca şi trecutul ţĕriî, ar fi fost monoton fără nicî o schimbare de aḑî pe mâine, şi un ast-fel de traiŭ nu e plăcut, nu e compleet; viaţa constă în variaţiune continuă.

Crestele stâncóse de pietre dure şi de origină fórte veche, acoperite în cea maî mare parte a anuluî cu zăpadă, se întâlnesc în acele regiunî ce constituesc klippele Carpaţilor: m. Rodneî, Maramureşuluî şi Alpiî Transilvanieî. Tot

în acéste regiunĭ se arată zănógele şi ochiurile de mare fermecătóre, carĭ ne spun că nu de mult acolo aŭ fost gheţarĭ. Pe urmele lor se întind plaiurĭ de iérbă şi arboraşĭ pipernicițĭ; căcĭ deşì plouă mult, dar frigul e aşa de mare, că dacă temperatura medie anuală ar scădé cu 4—5° am avé iarăşĭ zănógele pline de zăpadă perpetuă, iar gheţariĭ s'ar întinde prin văile munţilor majestoşĭ ca nisce respectabile plete sure. Atuncĭ Carpaţiĭ nu s'ar deosebì întru nimic de Alpĭ.

Peste aceste klippe carpatice, ce sunt basa munţilor şi sunt primele jalóne a direcţiuniĭ Carpaţilor înalţĭ, se aplică o mantă de fliş, arcuită aşà cum e zona munţilor.

In acéstă zonă nu numaĭ că plóea e suficientă, prea multă chiar, dar şi temperatura e favorabilă, aşà că totul e acoperit cu o pătură pururea verde, pădurile de bradĭ. E de observat că marginea superióră a pădurilor se opresce tocmaĭ la înălţimea unde altă dată scoboraŭ gheţariĭ, iar limita inferióră a bradului coincide cu marginea zoneĭ munţilor şi cu marginea uneĭ importante zone de plóie. In Moldova, unde predomină munţiĭ de fliş, mantaua de conifere e continuă, uniformă şi netedă ca şi munţiĭ şi pietrele ce-ĭ constitue fundamentul. Acolo însă unde vedem o variaţiune în aspect, o întrerupere a păduriĭ saŭ luminişurĭ marĭ, frequente, orĭ unde dintre vîrfurile bradilor apar piscurĭ de piatră, acolo să ne aşteptăm a găsi klippe fantastice de calcar saŭ de alte pietre vechĭ, ca în Céhlăŭ, Hăghimaş, Ciucaş, Bucegĭ, m. Apuşenĭ. Pădurea urméză încreţiturile terenuluĭ, sue pe culme, scobóră în văile largĭ, şi ieà o deosebită desvoltare, variaţiune şi bogăţie când intră în vre-o vale veche, căcĭ acolo vegetaţiunea săpânesce de mult terenul; aşà e în v. Oltuluĭ, Tiseĭ, Bistriţeĭ, etc.

Când însă munţiĭ se daŭ la o parte şi lasă loc la depresiunĭ largĭ şi câmpiĭ întinse (Ciuc, Tisa, Bârsa), imediat constatăm că plóea se împuţinéză, temperatura cresce, pădurea de bradĭ lasă ochiurĭ marĭ libere, saŭ acoperite de fag, iar de săpăm pămîntul, găsim că e format din argile petrişurĭ şi nisipurĭ tinere.

Maĭ la vale, în regiunea délurilor, domină peste délurile Munteniei numaĭ fagul, iar pe podişul şi délurile Moldoveĭ mestécănul, însă numaĭ până la o anumită zonă de plóie şi temperatură; peste coline şi şesurĭ găsim numaĭ stejarul ce trimite nisce bande lungĭ dealungul cursurilor de apă principale. Sub pădurile amestecate de fag şi mestécăn solul depus din mărĭ vechĭ e fórte variat şi frămîntat, iar pe unde vedem de-odată pădurea întrerupându-se şi vegetaţiunea ofilită, să ne aşteptăm la isvóre sărate, stâncĭ de sare şi vine de petrol.

Acolo, unde însă terenul e şes şi deschis din tóte părţile, încât vîntul póte suflà cu tótă furia luĭ ; unde pămîntul galben e próspĕt depus şi fórte permeabil, iar stratul aquifer fórte adânc; acolo unde solul e de aşà natură geologică, încât apele sărate se adună în ochiurĭ caracteristice; acolo unde noriĭ sunt spulberaţĭ de suflarea vîntuluĭ saŭ ridicaţĭ şi duşĭ în alte părţĭ din causa căldurilĭ prea marĭ a aeruluĭ; acolo să nu ne aşteptăm ca pămîntul să aibă faţa atractivă cu văĭ încântătóre, orĭ mantíe frumósă; ci deşert şi monoton o să ni se presinte ochilor noştri. Aşà e Bugécul, Bărăganul şi Pusta, aşà e Câmpia Transilvanieĭ.

Pe când solul de la délurĭ a fost mereŭ frămîntat şi deslocuit, născênd cute de ale straturilor şi acele depresiunĭ de la marginea Carpaţilor, pe când apele aŭ ros acolo văile adâncĭ prin carĭ s'aŭ dat la ivélă bogăţiĭ preţióse, ce s'aŭ adunat şi aŭ rĕmas închise în formaţiunile salifere; solul câmpiilor s'a aşeḑat încetul cu încetul strat peste strat. Liniştea de care s'a bucurat de la facerea luĭ, clima căldurósă şi vegetaţiunea ce născeà şi murià în vară, a format la suprafaţă cernoziemul, un strat bun pentru agricultură, care să compenseze prin producţiune şi prin valóre, ceea ce-ĭ lipsesce din atracţiune şi frumuseţe. Ca o bătătură întinsă la pólele délurilor m. Apusenĭ, Basarabieĭ şi Munteniei se dispune şesul lat, încins de un brîŭ de oţel sclipitor Tisa şi Dunărea, limită fixată de întîmplările geologice, pentru a separà lumea de dincóce de cea de dincolo de ea.

Ocolit de ape largĭ, către carĭ merg rîurĭ ce plécă de la centru, teritoriul românesc ni se arată dar ca un tot complect în alcătuirea luĭ fisică, unde tóte circumstanţele aŭ conlucrat să nu lipséscă nimic, nicĭ ca frumuseţe nicĭ ca bogăţie.

Alcătuirea unitară şi armoniósă a pămîntuluĭ locuit de Românĭ e un semn caracteristic şi un argument maĭ mult, că unitate şi armonie trebue să domnéscă şi în privinţa populaţiuniĭ ce locuesce acest sol.

GEOGRAFIA POLITICA A ROMÂNIEĬ

RESUMAT DIN FASELE ISTORICE ALE ŢĔRILOR ROMÂNE.

Ţinutul întreg, pe care-l locuesc aḑĭ Româniĭ, pórtă numele istoric de Dacia, de la un popor, Daciĭ, ce-l stăpâniaŭ pe la începutul ereĭ creştine. Inaintea acestora pămîntul dintre Tisa şi Nistru aparţinuse altor némurĭ şi se constată că din timpurile preistorice, acest mănos şi bogat ţinut erà locuit de ómenĭ, ce aveaŭ instrumente de piatră şi de óse, trăiaŭ în locuinţe primitive, cunosceaŭ focul, cerealele şi domesticise animalele. Urme de aceştĭ locuitorĭ necunoscuţĭ s'aŭ găsit: la Celeĭ şi Vodastra (Romanaţĭ), în valea Dâmboviţeĭ (Bucurescĭ), în valea Mostişteĭ (Ilfov), la Cucutenĭ (Iaşĭ), în Bucovina, în Transilvania, Banat, etc. şi póte multe din movilele rĕspândite pe întinsele şesurĭ sunt opera acestor némurĭ necunoscute.

Istoria veche. Când şi cât vor fi trăit aceste némurĭ acì nu avem nicĭ o putere de a socotì, căcĭ prima descriere geografică şi istorică a acestor ţĕrĭ o face Herodot (în al 5-lea sec. a. Ch.) care amintesce că ţinutul udat de Ordissos (Argeş), Tiarantos (Siret?), Porata saŭ Pyretus (Prut), Tiras (Nistru) şi Tanais (Don) erà cutreerat de *Sciţĭ*, popor nomad, iar ţinutul udat de Maris (Mureş) erà locuit de *Agatirşĭ*, popor stabil; între Maris şi Istros locuiaŭ *Siginiĭ*. Tot el istorisesce că Darius I regele Perşilor a venit (513 a. Ch.) cu rĕsboiŭ contra Sciţilor celor prădătorĭ de la gurile Dunăriĭ şi póte pentru prima dată apele acestuĭ lat fluviŭ aŭ fost înfruntate de un pod de vase, cam pe la Isaccea de aḑĭ.

Incă dinainte de Herodot se desvoltase pe malurile Mării Negre numeróse coloniĭ şi oraşe comerciale grecescĭ, altele feniciane, pe carĭ le-a visitat Herodot, între care se semnalézá în cuprinsul nostru: Tomis (Constanţa), Istropolis (Kara-harman pe malul lacului Sinoe), Callatis (Mangalia), Ofiuza (Akkerman). După descrierile luĭ Herodot Marea Négră înaintà departe în uscat până aprópe de Isaccea, iar cetatea Istropolis arată că lacul Rasim nu există.

Maĭ târdiŭ se amintesce în istorie de un alt popor prin părţile şesuluĭ Munteniei, *Geţii*, ce ar fi venit din drépta Dunăriĭ, să se adăpostéscă în stânga eĭ. Alexandru Macedon a venit (335 a. Ch.) contra lor cu rĕsboiŭ şi a găsit în aceste părţĭ un lan de grâŭ şi o cetate de lemn, Cetatea de flote (?). Cam în acelaşĭ timp cu Geţiĭ aŭ venit şi *Dacii*, carĭ s'aŭ aşedat în partea muntósă transcarpatină, unde aŭ întemeiat în scurt timp un regat puternic ale căreĭ limite eraŭ Tisa, Dunărea şi Nistrul.

La rĕsărit de Dacĭ locuiaŭ *Sarmaţiĭ* a căror nume s'a dat uneĭ formaţiunĭ geologice terţiare. In nord locuiaŭ *Carpiĭ* de la carĭ probabil vine numele munţilor Carpaţĭ.

Cetăţile lor, cea maĭ mare parte de lemn, eraŭ numeróse maĭ ales în Banat şi Transilvania: Sarmisegethusa (ruinele sunt lângă Grădişte din ţéra Haţeguluĭ) erà capitala Dacieĭ, Acidava (locul Deveĭ), Bersobim şi Tapae (Banat), Petrodava (în apropiere de Piatra-N.), Buridava (în jos de R.-Vâlceĭ), Dacidava, Napoca (Cluj), Porolissum (Mojgrad), Tierna (lângă Orşova), Daciporata (la gura Prutuluĭ), Piroboridava (pe Prut), eraŭ cetăţĭ însemnate ale Dacieĭ. De-abià pornit spre mărire, regatul dac luă sfârşit, din causa neastâmpĕrăriĭ luĭ, prin marele imperator roman Traian.

Cele două rĕsbóie ce aŭ avut loc între Traian şi Decebal sunt pline de chibzuinţă şi vitejiĭ şi dintr'o parte şi dintr'alta, maĭ ales că pentru Dacĭ a muri în rĕsboiŭ erà o fericire, şi decât să cadă prinşĭ maĭ bine se omorăŭ singurĭ, se otrăviaŭ. Romaniĭ aŭ urmat în primul rĕsboiŭ drumul prin Banat, trecênd Dunărea pe la Viminacium (pe locul

satului Costolaci, Serbia) înaintară spre Bersobim (Jidovin, pe riul Bârşava, ce-I păstréză numele) mergênd in sus pe Tibiscum (Timeş), apoi pe Bistra până aprópe de Sarmisegethusa.

Al doilea drum a fost săpat in piatră dealungul clisureĭ Cazan, care se vede şi adĭ pe malul drept, unde în sus de Orşova există încă o piatră commemorativă, Tabula Traiana. Armata romană trece Dunărea pe «podul lui Traian» construit de Apolodor Damascinul, primul pod fix construit pe Dunăre, in faţa oraşului Drubetis (lângă Turnu-Severin), unde se vede încă şi adĭ ruinele picióreIor colosale. De acĭ Traian merge spre gura Motruluĭ la cetatea Amutria pe Gil (Jiŭ), ocolesce délurile şi o ieà pe Alută (Olt) în sus pe drépta, trece pe la Arutela de la gura Lotruluĭ şi pătrunde în inima Dacieĭ. Dacii daŭ foc Sarmisegethuseĭ, Decebal şi cu nobilii se otrăvesc, iar Traian se întórce ia Roma deplin învingĕtor.

După înfrângerea Dacilor, Traian luă măsurĭ de a se colonisà acéstă provincie nouĕ şi se aduse coloniştĭ din tóte părţile lumeĭ. Din amestecul acesta al coloniştilor romanĭ, culţĭ, cu poporul dac, vitéz, a eşit maĭ târdiŭ poporul român, care timp de 18 secole s'a menţinut pe locurile luĭ Decebal.

Sub dominaţiunea romană Dacia a ajuns la o stare înflorităre, cetăţĭ renumite ca: Apulum (Alba-Iulia), Ampelum (Zlatna pe Ampoiŭ), Malva (Celeĭ), Antina saŭ Romula (Romanaţĭ), Caracal, T.-Severin s'aŭ zidit la adăpostul numeróselor castre romane, ce apĕraŭ ţéra de năvălirile din afară. Minele de aur de la Alburnus (Abrud), Roşia, salinele de la Uióra şi altele, aŭ fost exploate mereŭ; la Roşia se vĕd şi adĭ săpăturile uriaşe romane, numite Cetatea. Băĭ aŭ fost construite maĭ la tóte apele minerale: la Mehadia (Herculesbad), la Bivolarĭ pe Olt, etc. Contra barbarilor şi din apus şi din rĕsărit aŭ ridicat valurĭ: valul luĭ Troian în Basarabia, valurĭ romane in Dobrogea, Banat, etc.; iar pentru a înlesnì comunicaţiunea aŭ construit şosele, ca cea de pe malul Oltuluĭ, de la Malva (Celeĭ) până în Transilvania, cea de la Bumbeştĭ peste Vulcan, etc.

Dacia Traiană se întindeà însă numaĭ asupra Banatuluĭ, Olteniei şi Transilvanieĭ. Moldova, Muntenia, Basarabia şi Dobrogea (Sciţia mică) eraŭ sub paza Romanilor şi constituiaŭ o parte din Moesia inferióră. Imprejurimile eraŭ locuite de Dacĭ liberĭ, peste carĭ aŭ venit *Goţiĭ* carĭ amăraŭ dilele împĕraţilor romanĭ. De aceea Aurelian găsesce cu cale (la 270 d. Cr.) să retragă armata din Da-

cia şi să distrugă podul de peste Dunăre. Poporul legat strâns de câmpiile întinse şi mănóse, destul de bogat prin minele de aur din m. Metalicĭ, adăpostit din înaltele şirurĭ de munţĭ, a rĕmas pe locurile strămoşilor luĭ, de la carĭ ne-aŭ transmis până aḍĭ numirile vechĭ; iar noĭ urmaşiĭ lor am fost şi suntem proprietarĭ tocmaĭ a locurilor celor maĭ preţióse cu metale, sare, şi pădurĭ.

Regiunea dintre Morava şi Isker, unde s'a retras armata şi funcţionariĭ romanĭ s'a numit, **Dacia Aureliană**. In ea s'aŭ desvoltat multe cetăţĭ ca: Singidunum (Belgrad) Viminacium, etc.

Partea din V se numea **Moesia superióră**, cea din E, **Moesia inferióră**. Dealungul Dunăriĭ eraŭ încă din timpul luĭ Traian cetăţĭ întărite şi castre legionare ca: Durastorum (Silistra), Troesmis (Igliţa), Axiopolis (Cerna-Voda), Arrubium (Măcin), Adam-Klisi (în Dobrogea de S), Turris (T.-Măgurele), Dinogetia (Gherghina lângă Galaţĭ), Noviodunum (Isaccea), etc. Tocmaĭ maĭ târḍiŭ Constantin cel Mare a maĭ construit un pod peste Dunăre la Malva (Celeĭ, Romanaţĭ).

De la 270 nu se scie nimic despre poporul daco-roman până în sec. VII. El trebue să fi trăit în continuŭ şi compact în m. Transilvanieĭ, Banatuluĭ şi maĭ ales în m. Serbieĭ. Se scie numaĭ atât că *Goţiĭ* aŭ făcut dese năvălirĭ în Dacia, şi într'una din ele aŭ îngropat la Pietrosa renumitul tesaur, *cloşca cu puĭ*, găsit în ḍilele nóstre. Maĭ târḍiŭ aŭ venit în şesul panonic *Huniĭ*, carĭ sub Atila († 453) merg până aprópe de Roma.

Apoĭ vin *Gepiziĭ*, ce constituesc un stat în Panonia, Banat şi ţéra Crişuluĭ; în urma lor vin *Avariĭ*, ce ţin în stăpânire Dacia timp de două secole, până la 797. In acest timp Româniĭ trăiaŭ în munţĭ, unde de nevoie începuse a se îndeletnicì cu crescerea vitelor. Peste eĭ în munţĭ aŭ venit *Slaviĭ* (în sec. VI), goniţĭ de Hunĭ şi Avarĭ, şi aŭ convieţuit împreună, contopindu-se cu totul în elementul român.

De la eĭ datéză numirile a o mulţime de rîurĭ şi munţĭ: Jijia, Putna, Ialomiţa, Bistriţa, Cerna, Târnovu, Gorju, etc.; de la eĭ ne-aŭ rĕmas

în limba nóstră o mulţime de cuvinte cu rădăcină slavă şi tot de la eĭ a rĕmas în firea nóstră acea sentimentalitate dulce şi liniştită, caracteristică poporuluĭ român.

O parte din Slavĭ însă trecură Dunărea, ocupară cetăţile românescĭ de pe malul drept şi nevoesc pe Românĭ, maĭ ales când vin şi *Bulgariĭ*, să se împartă: uniĭ apucă spre Pind şi sunt strămoşiĭ Aromânilor; alţiĭ trec Dunărea în Temişóra şi alţiĭ merg maĭ departe pe cóstele Dalmaţieĭ şi în Istria. Despre ceĭ carĭ se vorbesce întâiŭ în istorie sunt ceĭ din Pind; ceĭ din Dacia sunt menţionaţĭ positiv de-abià prin secolul XII, însă întinşĭ departe spre N până în Galiţia şi organisaţĭ ca un popor de mult stabil.

La finele secoluluĭ al VII *Bulgariĭ*, după ce avuseseră un stat în Basarabia, năvălesc în Moesia inferióră ocupată dejà de Slavonĭ, şi se slavisézǎ şi eĭ. Influenţa Bulgarilor se întindeà şi peste Dunăre dincóce, şi în acest timp locuitoriĭ Dacieĭ traiane aŭ fost nevoiţĭ să urmeze ritul şi cărţile bulgare în rugăciunile lor. Şi după ce regatul bulgar dispărù, limba slavonă şi cărţile rĕmaseră încă în biserica nóstră (7 secole) până pe la 1640.

După Bulgarĭ vin în Dacia *Ungurĭĭ* (830), carĭ înfiinţézǎ un stat între Nipru şi Siret, Ateluzu; dar Bulgariĭ şi Pecinegiĭ distrug Ateluzu şi împrăştie pe Ungurĭ, dintre carĭ uniĭ fug în m. Moldoveĭ şi prin pasurile Oituz, Trotuş, etc. trec în Transilvania orientală; din aceştia se trag *Sĕcuiĭ* din colţul de SE al Transilvanieĭ şi ceĭ din jud. Bacăŭ. Roman. etc. După maĭ multe cutreerărĭ prin Europa centrală, Unguriĭ vin (896) şi se stabilesc între Dunăre şi Tisa pe şesul panonic, de unde cu timpul înaintară spre Transilvania şi Banat, supunĕnd principatele române a luĭ Glad în Banat, Menumorut în ţéra Crişuluĭ, Gelu şi Kean în Transilvania.

După Ungurĭ vin în partea de rĕsărit a Carpaţilor, *Pecinegiĭ*, al căror nume 'l pórtă un pîrăŭ şi un sat din Dobrogea, iar nisce triburĭ înrudite cu eĭ, *Uziĭ*, daŭ numele lor pîraelor Uzu şi Oituzu.

De asemenea *Cumaniĭ* stăpânesc mult timp (1100—1240)

Muntenia, Cumania négră, şi o parte din Moldova şi Basarabia, Cumania albă, de la care popor aŭ rĕmas multe nume de ómenĭ şi localităţĭ: Comana (Ilfov), Comarniţa, Vadul Cumanilor (Olt), etc. Peste Cumanĭ vin *Tătariĭ*, carĭ alungă pe Cumanĭ tocmaĭ în Ungaria. Tătariĭ sub Batuchan (1241) trec în Transilvania şi Ungaria: unĭĭ scobor spre Bucegĭ, ce pórtă numele şefuluĭ lor Buceg, alţiĭ merg spre Făgăraş şi sunt bătuţĭ de Basarab-ban, iar alţiĭ prin Moldova năvălesc asupra Cumanilor. Apoĭ Tătariĭ se retrag în ţinutul dintre Nistru şi Don şi continuă a invadà tĕrile nóstre până în secolul XVII. In acest timp de restrişte sigur că Româniĭ şi Slaviĭ se organiséză şi eĭ întru cât-va, pentru a înfruntà cel puţin hórdele micĭ; ba maĭ mult în secolul al XII Slaviĭ şi Româniĭ aveaŭ pe délurile Moldoveĭ oraşe ca: Tecuciul, Haliciul mic (Galaţĭ), precum şi un mic stat, Bĕrladul, ce se întindeà din Siret până la Marea Négră.

In secolul al XIII însă să scie positiv, că aŭ existat voevodate românescĭ în Oltenia şi Muntenia, anume: Chinezatele luĭ Ion şi Farcaş, iar maĭ în munţĭ se găsià ţéra luĭ Lytwoy în Vâlcea-Gorj şi Seneslaŭ în Argeş-Muscel; asemenea existaŭ chinezate românescĭ în Vrancea, Bucovina, şi Galiţia, Tighiciul peste Prut, iar peste munţĭ două ducate marĭ: al Făgăraşuluĭ şi Maramureşuluĭ. In exteriorul acestora, Ungurĭĭ puseră stăpânire directă saŭ indirectă încă din secolul XI, sub Ştefan sfântul peste tot ţinutul din V Carpaţilor.

In tot acest trecut amar al Românilor, strălucesce însă un punct, înfiinţarea statuluĭ româno-bulgar (1186—1389) de-a drépta Dunăriĭ, sub fraţiĭ românĭ, Asan şi Petru, a căruĭ mărire culminéză cu Ioniţă, ce se incoronéză ca împĕrat al Românilor şi Bulgarilor (1204). Sub influenţa acestuĭ imperiŭ se organiséză dincóce de Dunăre micile state ale luĭ Lytwoy şi Seneslau, carĭ împreună cu banatul Severinuluĭ şi Oltenia întrégă deveniseră vasale Ungurilor. In acest timp (1290) apare de peste munţĭ Negru-Vódă ce pune basă statuluĭ român în Muntenia. Unĭĭ învĕţaţĭ admit că legenda

despre Negru-Vodă ce ar fi zidit cetatea luĭ Negru de lângă Câmpu-Lung din Muscel, privesce pe Ioniță-Vodă ce-ar fi venit dinspre *Românii negri* ce locuiaŭ Cumania négră.

Istoria medie a Românilor. Pe la sfârșitul sec. al XIII se pune basele unuĭ principat român în Oltenia și Muntenia, care se întinde sub Basarab cel mare spre Dunăre, iar Alexandru Basarab cuprinde întrégă Muntenia. Sub Mircea cel bătrân Muntenia capĕtă o vadă fórte mare în ochiĭ vecinilor. După luptele de la Kosova *Turcii* dărîmase imperiul Bulgar și devenise vecinĭ cu noĭ; Mircea bate însă pe baiazet la Rovine (1398), îșĭ întinde stăpânirea și pe malul drept al Dunăriĭ, peste Dobrogea, peste ținutul Bêrladuluĭ și Sudul Basarabieĭ, care de atuncĭ pórtă numele familieĭ domnitóre. Mircea e fondatorul mănăstiriĭ Cozia de pe malul Oltuluĭ (Vâlcea).

După mórtea luĭ Mircea se pierde o parte din teritoriul larg al Munteniеĭ, care de alt fel devine vasală Ungarieĭ și tributară Turcieĭ. In acest timp însă un nobil român din Transilvania, Ioan Corvin de Huniade, mare general, bate pe Turcĭ la Pórta de fer, rĕsbună înfrângerile de la Varna, Nicopoli și câmpul Mierleĭ și ridică regatul ungar la o mare strălucire, spre dauna tocmaĭ a némuluĭ românesc.

In acelaș timp să întăresce, pe basele puse de Dragoș, principatul Moldoveĭ de către Bogdan, venit din Maramureș, care liberéză téra de vasalitatea Ungurilor. In scurt timp téra Moldoveĭ se întinde până la Brăila, Marea și Nistru, iar sub Alexandru cel Bun chiar o parte din Galiția cu orașul Camenița făceà parte din Moldova.

De aci încolo istoria e plină de numeróse lupte între frațĭ, Téra românéscă cade din ce în ce, și se închină când Turcilor, când Ungurilor, iar Moldova de obiceiŭ Polonilor și Turcilor.

Totușĭ în timpul luĭ Ștefan cel Mare se menține teritoriul Moldoveĭ până la Mare, ba ieà în stăpânire de la Matei Corvin și 2 cetățĭ în Transilvania: Ciceiŭ și Cetatea de Baltă, iar Petru Rareș, în urma lupteĭ de la Feldióra cu Ferdinand al Germanieĭ, ocupă și cetatea Bistrițeĭ. Nu-

mele luĭ Ștefan și vitejiile luĭ contra Turcilor la Rahova, etc. aŭ ajuns departe în Occident și i a atras multe laude. Maĭ târḑiŭ Ștefan perde Cetatea Albă (Ak-kerman) și Chilia dar își pune Milcovul graniță de sud. El a ridicat o mulțime de bisericĭ între carĭ mt. Putna în Bucovina, unde i se află și mormîntul.

După Ștefan cel Mare țĕrile românescĭ decad, iar pe la jumătatea sec. XVI începe să se simță în Muntenia influența bisericiĭ grecescĭ, maĭ ales pe timpul luĭ Négoe Basarab, care a zidit mănăstirea Curtea de Argeș; cu încetul mănăstirile române și averile lor cad în mâinile strĕinilor, cu deosibire Grecĭ. In aceste timpurĭ Genovezil și Venețienii construesc maĭ multe cetățĭ pe mare și Dunăre pe urmele vechilor orașe grecescĭ: Heraclea la lacul Rasim, Giurgiŭ, etc.

O epocă strălucită nasce cu urcarea pe tron a luĭ Mihai Vitézul (1593—1601). Acestuĭ mare eroŭ al Românilor i-a succes să întrupeze pentru un moment idealul național al Românilor, unind Muntenia și Transilvania, după lupta de la Șelimberg (lângă Sibiŭ) cu Andrei Batori, și Moldova, după lupta de la Verbia (în Dorohoĭ) cu Ieremia Movilă. Bătut însă la Mirăslăŭ de armatele ungurescĭ și la Teléjen de oștile moldovenescĭ, și apoĭ prin uciderea eroului apune stéua ce ar fi dus poporul român de mult la mărire.

Istoria nouă. In secolul al XVII țĕrile române, deși copleșite de sfetnicĭ grecĭ, intră într'o epocă de aur, maĭ ales sub Matei Basarab și Vasile Lupu, când și limba slavonă e scósă din biserică, și se fac o mulțime de instituțiĭ de cultură. Biserica frumósă Treĭ-Erarchĭ din Iașĭ e făcută de Vasile Lupu. E de mirat însă, că pe când puterea Turcilor cresce fórte mult spre Ungaria și Germania, transformând maĭ târḑiŭ Ungaria în pașalîc turcesc, și ajungĕnd până la porțile Vieneĭ, țĕrile române își păstréză încă autonomia lor. Dar domnia Fanarioților, un flagel maĭ rĕŭ de cât o stăpânire turcéscă, cade asupra Românilor timp de un secol.

In acest timp încep a se desfășura numeróse rĕsbóie între Austriacĭ, Rușĭ și Turcĭ carĭ schimbă mereŭ situațiunea politică a Europeĭ orientale. După lupta de la Mohacĭ (1526) Turciĭ luase în stăpânire tótă Ungaria până în Car-

paţiĭ Maramureşuluĭ şi Tátra; Ţĕrile române rĕmân însă numaĭ ca vasale Porţiĭ. După tratatul de la Karlowitz (1699) Austria capĕtă Transilvania şi Ungaria; în 1718 în urma păciĭ de la Pasarowitz Austria ieà şi Banatul şi Oltenia, pe care o înapoiază Munteniei tocmaĭ în urma păceĭ din Belgrad (1739). In timpul rĕsboiuluĭ din 1769 ţĕrile române fac închinare şi supunere órbă ţaruluĭ Rusieĭ; prin uneltirile Austrieĭ însă, şi în urma tratatuluĭ de la Kuciuk-Kainargi (1774) ţĕrile scapă de Rusia, dar un an maĭ târḑiŭ Turcia vinde Bucovina Austrieĭ, la 1775. După înfrângerea Turcilor (1789) la Mărtinescĭ, Austria ocupă Muntenia iar Ruşiĭ Moldova, din carĭ se retrag la 1791. Un moment şi maĭ critic în istoria Ţĕrilor române a fost epoca luĭ Napoleon Bonaparte, care convenise cu Ruşiĭ împărţirea peninsuleĭ balcanice: Ţĕrile române şi Turcia să trécă Rusieĭ. Ruşiĭ se împacă însă cu Turciĭ şi într'un tratat semnat la Bucurescĭ (1812) aceştia cedéză Ruşilor Basarabia, maĭ bine de jumĕtate din teritoriul Moldoveĭ.

Revoluţiunea luĭ Tudor Vladimirescu a avut de efect reîntronarea domnilor pămîntenĭ, dar după pacea de la Adrianopole (1829) Ruşiĭ iaŭ sub administraţiunea lor Ţĕrile române timp de 6 anĭ. Regulamentul lor organic a funcţionat şi influenţa ruséscă s'a exersat în ţéră şi după aceea, până la revoluţiunea din 1848, care a pus în fierbere şi Ţĕrile române tóte, cum pusese Europa întrégă. După rĕsboiul Crimeeĭ (1854) şi tratatul de la Paris (1856) se ridică protecţiunea Rusieĭ asupra Ţĕrilor române şi se restitue Moldoveĭ treĭ judeţe din Basarabia: Cahul, Bolgrad şi Ismail; Napoleon III susţineà şi unirea Ţĕrilor române sub un prinţ strĕin european. Autonomia şi unirea se face puţin după aceea sub domnitorul român Alexandru Ion Cuza (1859), nascênd Principatele Unite; iar sub conducerea înţeléptă a Prinţului Carol de Hohenzolern şi în urma victoriosuluĭ rĕsboiŭ din 1877—78 se obţine Dobrogea şi gurile Dunăriĭ în schimbul judeţelor basarabene. La 1881 se proclamă Regatul Român sub primul şi înţeleptul sĕŭ Rege Carol I.

Când rĕsfoim cartea, cu multe file negre şi multe lip-

surĭ, în care e cuprins trecutul poporuluĭ român şi al ţĕrilor ce locuesce, nu putem rĕmâne recí de amarul şi sbuciumările, ce acest nobil ném şi acest pămînt frumos aŭ suferit în desfăşurarea timpurilor, şi cu durere ne întrebăm de causa acestor fapte. In tóte acestea găsim că posiţiunea şi felul pămîntuluĭ a avut o mare influenţă, ele aŭ determinat istoria némuluĭ român. Şesul şi délurile aŭ fost în tóte timpurile, chiar de la Alexandru cel Mare, bune de agricultură şi crescerea vitelor, de aceea de la Sciţĭ şi până la Tătarĭ găsim mereŭ popóre cutreerându-le, lăsând în urmă pustiŭ şi sânge. Cuibul maĭ ferit al Transilvanieĭ, cu avuţiile din munţiĭ Apusenĭ, aŭ atras popórele de la Agatirşĭ şi până la Ungurĭ şi le-aŭ fixat pe loc. Acestor câmpiĭ şi acestor munţĭ preţioşĭ datorim noĭ faptul că ne mândrim cu strămoşiĭ din ginta latină.

Dar tot aceste câmpiĭ întinse ca o masă aŭ fost teatrul nenumĕratelor rĕsbóie dintre popórele megieşe.

Văile largĭ ale munţilor Apusenĭ aŭ deschis drum maĭ uşor popórelor din Pusta panonică să cotropéscă ţinutul Dacieĭ romane; în schimb munţiĭ Făgăraşuluĭ, aĭ Lotruluĭ şi aĭ Cerneĭ, cu basinurile interne lanţurilor de munţĭ, aŭ fost culcuş adăpostit némuluĭ românesc. Pe văile strâmte ale Oltuluĭ şi Jiuluĭ nu se încumetaŭ barbariĭ şi acolo Româniĭ aŭ trăit maĭ liniştiţĭ, organisând de timpuriŭ micĭ State.

Din causă că Carpaţiĭ, dealurile Transilvanieĭ şi ale Banatuluĭ ofereaŭ destule bogăţiĭ Românilor, aceştia nu s'aŭ întins în şesul şi lunca sărăcăciósă a Tiseĭ; când Unguriĭ aŭ venit aŭ ocupat şi eĭ ce aŭ găsit, Pusta. Cea maĭ evidentă probă, că eĭ aŭ venit în urma nóstră pe teritoriul Dacieĭ, e tocmaĭ acésta; căcĭ cine se suie în vîrful scăriĭ: cel care vine în urmă, órĭ cel care erà deja pe scară când celalalt a sosit.

Oltenia cu délurile şi văile eĭ largĭ, regiune deosebită fisicesce de Muntenia şésă a fost şi istoricesce deosebită mult timp. Cumaniĭ nu depăşesc Oltul; în acel timp ea ţine de Banatul Temişóreĭ cu care împarte munţiĭ

Cerneĭ. Şi chiar după ce se întăresce Statul român, Oltenia rĕmâne un banat cu capitala sa. Când Austria ieà în stăpânire ţinuturĭ românescĭ, ieà Transilvania, iar dincóce se opresce la Olt.

Popórele carĭ s'aŭ întins asupra Munteniei veniaŭ saŭ din S de peste Dunăre (Geţiĭ, Daciĭ), saŭ dinspre rĕsărit, dinspre Bugéc (Slaviĭ, Cumaniĭ, Pecinegiĭ etc.); iar maĭ târḑiŭ tot din S (imperiul româno-bulgar, şi apoĭ Turciĭ) şi din E (Ruşiĭ) s'aŭ exersat influenţele altor puterĭ asupra Ţĕriĭ muntenescĭ. După cum fisicesce Muntenia ca şi Bulgaria aparţin aceluiaş basin, Dunărea, şi în cursul timpurilor nu odată Bulgaria şi Muntenia aŭ avut interese comune (imperiul Asanizilor, etc.); dar după cum aspectul Bulgarieĭ e deosebit de al Munteniei, tot aşà şi desvoltarea politică a Bulgarieĭ e diferită de a Munteniei.

Dar Moldova, care ca constituţiune şi aspect al reliefuluĭ e cu totul deosebită de Transilvania şi Muntenia, s'a desvoltat şi politicesce ca o ţéră isolată, în duşmănie chiar cu surorile eĭ. Pe când némul moldovén se întindeà pe tot podişul Rusieĭ meridionale, de la Siret la Don, în care cuprins găseà ţéra tot-deauna asemenea eĭ, el nu se puteà împăcà cu munténul şi se opreà la un părăiaş, Milcovul.

Pe valea Dunăriĭ s'a ţinut mereŭ legătura locuitorilor din Oltenia, Banat şi Serbia. Descălicarea în Muntenia s'a făcut pe la Bran, saŭ prin valea Oltuluĭ, în Modova pe valea Bistriţeĭ şi a Modoveĭ; iată dar influenţa văilor asupra istorieĭ popórelor!

Dar atâtea necazurĭ nu aŭ fost fără nicĭ un efect bun asupra nóstră. Din contra, în acest contact de nevoe cu popórele barbare, ne-am oţelit şi noĭ, firea nóstră s'a modificat după fie-care circumstanţă şi de la o vreme viaţa nu ni se maĭ păreà un chin. La firea nóstră plămădită din topirea a două ginte: Romanĭ şi Dacĭ, s'aŭ adăogat caractere slave şi influenţe de-a tuturor popórelor cu carĭ am venit în atingere. Amestecul nu degenerézā, ci din contra el înalţă şi întăresce firea unuĭ popor, de aceea şi noĭ când am avut pas, ne-am ridicat dintr'odată la înălţimea popó-

relor cu civilisațiune veche. Să fim mândri dar de origina nóstră dacă și romană, să ne lăudăm cu sângele slav ce s'a altoit în vinele nóstre și să nu ne rușinăm de faptul că am convieţuit cu popórele barbare ca: Avarĭ, Gepizĭ, Cumanĭ, etc., de la carĭ póte am împrumutat câte cevà din firea lor. Și maĭ mult decât tóte să ne iubim pămîntul strămoșilor noștri, pe care eĭ și noĭ l-am hrănit cu sânge.

POPULAȚIUNEA ACTUALA A ROMÂNIEI

Numĕrul. De la 4.000.000 de locuitorĭ, câțĭ existaŭ în cele douĕ principate românescĭ la unirea lor (1859), numĕrul locuitorilor a mers necontenit crescĕnd, așà că astădĭ regatul român e locuit de maĭ bine de 6.082.000 de suflete, din carĭ 81°/₀ sunt s ă t e n ĭ, iar 19°/₀ o r ă ș e n ĭ,

Desimea acesteĭ populațiunĭ este în mijlociŭ de 46 de

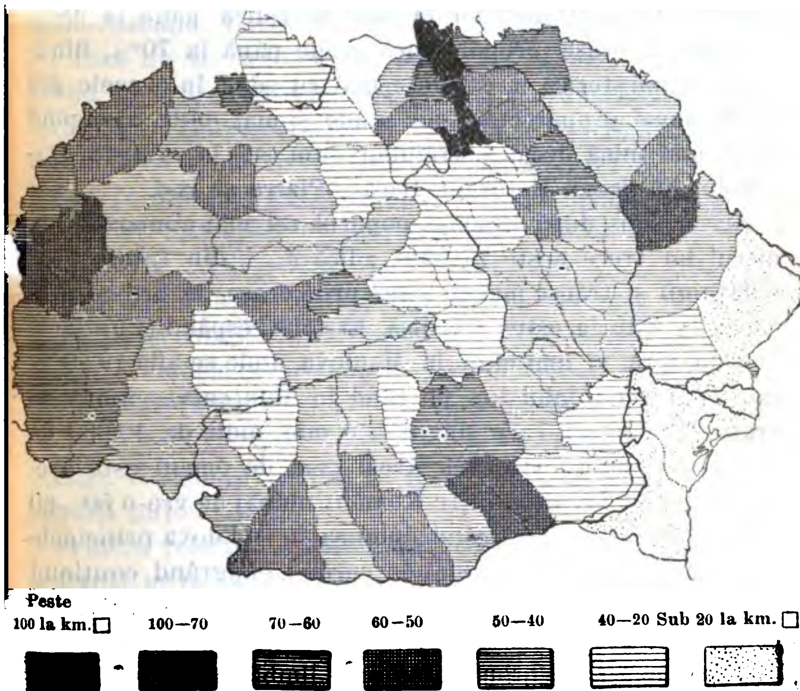

Fig 59. Desimea populațiuniĭ în regiunea dintre Nistru și Tisa.

locuitorĭ la 1 km. □. Pe când în regiunea munţilor, prin Dobrogea, bălţile Dunăriĭ şi Bărăgan, populaţiunea este fórte rară; în regiunea délurilor, a şesurilor şi maĭ cu sémă prin văile largĭ ale rîurilor şi în apropierea oraşelor marĭ, ea este maĭ désă (Fig. 59).

Privită în comparaţiune cu desimea populaţiuniĭ altor State din Europa, desimea populaţiuniĭ din România este mică, încât pe teritoriul ţĕriĭ nóstre ar puté să maĭ locuiască cel puţin încă pe atâţia Românĭ.

Naţionalităţile. (Veḑĭ harta etnografică). Deşi nu s'a făcut o numĕrătóre precisă a diferiţilor locuitorĭ de naţiune deosebită de cea română, totuşĭ se póte spune, cu órecare aproximaţiune în privinţa numĕruluĭ, că naţionalităţile ce alcătuesc populaţiunea Românieĭ sunt urmĕtórele:

Româniĭ, în numĕr de vre-o 5.500.000, alcătuesc marea majoritate a locuitorilor, formând 92% din totalul populaţiuniĭ. Proporţiunea lor la sate se ridică până la 98%, pe când la oraşe proporţiunea scade până la 70%, fiindcă sunt amestecaţĭ cu strĕinĭ; maĭ cu sémă în oraşele din N Moldoveĭ proporţiunea lor scade şi maĭ mult, ajungênd chiar maĭ mică decât a strĕinilor, cum este în oraşele: Dorohoiŭ, Fălticenĭ, Botoşanĭ, Bacăŭ, Piatra şi Iaşĭ.

Evreiĭ sunt după Românĭ poporul cel maĭ numeros; numĕrul lor trece peste 270.000, adică $4._{6}$% din totalul populaţiuniĭ şi trăesc maĭ cu sémă prin oraşe, de óre-ce aşeḑarea la sate le este interḑisă. Eĭ nu-s rĕspândiţĭ uniform în tótă ţéra, ci maĭ mult în Moldova, unde se află 193.000, saŭ 72% din totalul lor, pe când în Muntenia — afară de oraşul Bucurescĭ, care singur are maĭ mult de 40.000 de Evreĭ — eĭ sunt fórte rarĭ. Acest ném de ómenĭ este aşeḑat de puţină vreme printre Românĭ, numaĭ de vre-o 50—60 de anĭ, de pe vremea când domnea în Moldova principele Michail Sturza şi chiar maĭ de curând, emigrând continuŭ din Galiţia, Polonia şi Rusia meridională, unde traiul lor erà incomparabil maĭ rĕŭ. Eĭ sunt complect deosebiţĭ de populaţiunea autochtonă, atât prin limbă cât şi prin religiune şi obiceiurĭ. Chiar ocupaţiunea lor principală este

deosebită de a Românilor, de óre-ce maĭ toţĭ se ocupă cu comerţul, încât acest popor formézā un tip etnografic cu totul deosebit.

Ungurii. Nu se cunósce bine numĕrul lor, dar probabil că trebue să fie în tótă ţéra aprópe 100.000. Un grup din aceştia, vre-o 50.000, numiţĭ C i a n g ă ĭ, se găsesc prin judeţele Bacăŭ şi Roman, formând sate întregĭ de agricultorĭ, pe carĭ numaĭ religiunea lor, catolică, îĭ maĭ deosebesce de Românĭ. Afară de aceştia, carĭ sunt veniţĭ în ţéră la noĭ de fórte mult timp, se maĭ găsesc prin oraşe şi maĭ cu sémă în Bucurescĭ, un numĕr însemnat de Ungurĭ emigraţĭ din Ungaria în timpurile actuale.

Bulgarii sunt aşeḑaţĭ într'o mulţime de sate înşirate maĭ tóte dealungul Dunăriĭ, începênd din Dolj până la Călăraşĭ (Ialomiţa) şi avênd un maximum de densitate în Ilfov. Se maĭ găsesc de asemenea Bulgarĭ şi în urmĕtórele comune urbane: Bucurescĭ, Brăila, Ploescĭ şi Buzĕŭ; numĕrul lor însă nu se cunósce în mod exact. Acéstă populaţiune, avênd însă aceeaşĭ religiune şi aceeaşĭ ocupaţiune (agricultura) ca şi Româniĭ, este pe cale de a fi asimilată cu totul, maĭ cu sémă acolo unde este amestecată cu Românĭ; în satele unde se găsesc numaĭ Bulgarĭ, asimilaţiunea se face mult maĭ greŭ. Eĭ sunt veniţĭ la noĭ pe la începutul seculuĭ al XIX şi chiar maĭ înainte, din causa apăsărilor la care eraŭ supuşĭ din partea Turcilor în ţéră la eĭ.

Turcii şi *Tătarii*, în numĕr maĭ bine de 40.000, se găsesc în masă compactă în Dobrogea şi în special în jud. Constanţa, care singur numĕră aprópe 35.000. In judeţele de pe marginea Dunăriĭ: Brăila, Ialomiţa, Ilfov, Vlaşca, Teleorman, Romanaţĭ şi Dolj se maĭ găsesc de asemenea rĕspândiţĭ puţinĭ Turcĭ.

Printre celelalte naţionalităţĭ, carĭ aŭ maĭ puţinĭ representanţĭ pe teritoriul Românieĭ maĭ sunt: G e r m a n i ĭ, rĕspândiţĭ prin câte-và comune rurale din N Dobrogeĭ şi prin unele oraşe, ca industriaşĭ şi comercianţĭ. A r m e n i ĭ, un popor de mult instalat în România, aḑĭ aprópe asimilat compleet cu Româniĭ; eĭ sunt în mare parte comercianţĭ.

G r e c i ĭ, instalaţĭ ca negustorĭ maĭ cu sémă prin porturile Dunăriĭ. Ţ i g a n i ĭ rĕspândiţĭ în tótă ţéra, mulţĭ din eĭ ducênd o viaţă nomadă, iar alţiĭ formând sate de plugarĭ, maĭ ales în jurul vechilor mănăstirĭ la carĭ fuseseră robĭ.

Mişcarea populaţiuniĭ. Acest lucru îl putem scì, dacă examinăm numĕrul n ă s c u ţ i l o r şi al m o r ţ i l o r din maĭ mulţĭ anĭ consecutivĭ. In România se nasc anual, în mijlociŭ, 42 de copiĭ la fie-care 1000 de locuitorĭ ; la ţéră se nasc maĭ mulţĭ de 42°/₀₀, pe când la oraşe maĭ puţinĭ de 42°/₀₀. Acésta din causă că la oraşe condiţiunile de traiŭ sunt maĭ grele ca la ţéră, ceea ce face ca şi numĕrul căsătoriilor să fie maĭ mic, şi prin urmare numĕrul nascerilor va fi şi el maĭ scădut. In comparaţiune cu celelalte ţĕrĭ din Europa, România nu e întrecută în privinţa mulţimiĭ nascerilor decât de: Rusia, Serbia şi Ungaria.

Din nefericire însă în România mor anual, în mijlociŭ, câte 30 de locuitorĭ la fie-care 1000, din carĭ copiiĭ până la 5 anĭ alcătuesc aprópe $^1/_2$. La ţéră mor maĭ puţinĭ de 30°/₀₀ de óre-ce viaţa de ţéră e maĭ higienică, pe când la oraşe mor maĭ mulţĭ de 30°/₀₀, căcĭ viaţa din oraşele marĭ maĭ cu sémă e puţin higienică. Trebue adăogat, că în spitalele din oraşe mor o bună parte din locuitoriĭ de la ţéră.

Comparată cu celelalte ţĕrĭ ale Europeĭ, România nu e întrecută în privinţa mulţimiĭ morţilor, decât numaĭ de Ungaria şi Rusia.

Dacă scădem acuma cifra morţilor din aceea a născuţilor, vom avé cifra cu care a crescut populaţiunea ţeriĭ într'un an de ḑile, adică vom avé, c r e s c e r e a a n u a l ă a p o p u l a ţ i u n i ĭ, care pentru România vedem că este, în medie anuală, de 12 locuitorĭ la fie-care 1000; ceea ce nu e mult, dacă comparăm crescerea populaţiuniĭ Românieĭ cu a celorlalte ţĕrĭ din Europa. Acéstă crescere mică a populaţiuniĭ, se datoresce, după cum se vede, mareluĭ numĕr al morţilor, în special al copiilor până la 5 anĭ. Acest lucru provine din cauza releĭ stărĭ sanitare a populaţiuniĭ rurale, care încă nu e pătrunsă de binefacerile higieneĭ.

Dacă facem acuma comparaţiune între crescerea elementuluĭ orăşenesc şi cel ţĕrănesc, vedem că ţĕraniĭ sunt aceĭ ce contribuesc maĭ mult la îmulţirea nèmuluĭ românesc, de óre-ce eĭ se nasc maĭ mulţĭ şi mor relativ maĭ puţinĭ. Privind în general însă populaţiunea orăşenéscă într'un timp maĭ îndelungat, ni se arată că ea a crescut maĭ repede decât cea ţĕrănéscă; acésta se datoresce faptuluĭ că o bună parte dintre ţĕranĭ s'aŭ aşezat prin oraşe, cum se întîmplă în tóte părţile, căcĭ oraşele aŭ o putere de atracţiune pentru populaţiune.

Caracterele fisice ale poporuluĭ român. După măsurătorile făcute la recrutarea soldaţilor se póte spune că Româniĭ aŭ în general ***înălţimea mijlocie***, cuprinsă între 1 m. 60 şi 1 m. 70, iar circomferinţa toracică maĭ mare de 80 cm. cea ce este semnul uneĭ constituţiunĭ des-

tul de robuste. Craniul în general este *brachicefal* saŭ *sub-brachicefal*. Faţa cele maĭ dese-orĭ ovală saŭ rotundă. Fruntea lată şi dréptă. Umeriĭ obrazilor puţin depărtaţĭ unul de altul. Pĕrul neted, în copilărie blond, íar la adulţĭ castaniŭ, rare-orĭ negru. Ochiĭ marĭ de colóre brună. Nasul drept, de lungime mijlocie, rare-orĭ aquilin. Bărbia scurtă şi rotundă.

Starea culturală. Starea culturală a unuĭ popor óre-care se apreciază, nu numaĭ după gradul de instrucţiune ce'l posedă, în mijlociŭ, indivizĭĭ ce compun acel popor, ci şi după celelalte calităţĭ ca: hărnicie, moralitate, vitejie, etc.

Gradul de instrucţiune ce posedă poporul român este inferior, dacă'l comparăm cu acela al popórelor din apusul Europeĭ. Căcĭ pe când acolo, aprópe toţĭ locuitoriĭ sciŭ să scrie şi să citéscă, la noĭ în România numaĭ 22% din locuitoriĭ ce aŭ trecut de vrîsta de 7 anĭ, sciŭ să scrie şi să citéscă. Acéstă stare de lucrurĭ se datoresce faptuluĭ, că la noĭ nu aŭ început să funcţioneze şcolĭ pentru masele populare decât de un timp puţin depărtat de noĭ, de la 1864, când tot-odată s'a decretat învĕţămîntul primar gratuit şi obligator pentru toţĭ cetăţeniĭ Românieĭ. Până atuncĭ, puţinele şcolĭ primare înfiinţate sub Regulamentul Organic eraŭ cu totul insuficiente.

Pe lângă acésta, se maĭ adaogă şi faptul că numĕrul şcólelor primare este cu totul nesuficient, pentru a puté primi în ele pe toţĭ copiiĭ în vrîstă de a urma la şcólă. In adevĕr, în timpurile actuale din maĭ mult de 600.000 de copiĭ de la ţéră, în vrîstă de a urma la şcólă, nu aŭ loc decât vre-o 250.000 în cele 3500 de şcolĭ rurale, iar restul forţamente rĕmâne fără şcólă. Dar nicĭ acele 250.000 de locurĭ, de carĭ dispun şcolile primare rurale, nu's pline în tot cursul anuluĭ, căcĭ părinţiĭ se bucură maĭ mult la ajutorul ce'l capĕtă de la copiĭ lor la munca agricolă, decât la instrucţiunea ce ar căpĕta-o la şcólă. In fine, tot în desavantajul instrucţiuniĭ maĭ este şi faptul că, mulţĭ din absolvenţiĭ şcólelor primare nu maĭ citesc de loc după

ce termină şcóla, încât şi puţinul ce l'aŭ învĕţat îl uită cu încetul.

Dacă masele populare de la ţéră, staŭ rĕŭ în ceea ce privesce instrucţiunea, în schimb însă, pătura maĭ bogată a societăţiĭ posedă o instrucţiune alésă, ce o capĕtă acum prin şcolile secundare şi superióre din ţéră, iar în timpurile maĭ vechĭ o căpĕtà prin şcolile de prin strĕinătate.

Instrucţiunea secundară şi superióră, a căreĭ baze s'aŭ pus la 1864, odată cu a celeĭ primare, a luat o desvoltare fórte mare în comparaţiune cu cea primară, şi a fost până în ultimul timp tot gratuită. Adĭ ea se dă în vre-o 100 de şcolĭ secundare, din care: 68 de băeţĭ şi 38 de fete; şi 2 universităţĭ: una în Bucurescĭ cu 5 facultăţĭ şi alta la Iaşĭ cu 4 facultăţĭ.

Pe langă acestea maĭ sunt o mulţime de şcolĭ speciale, precum: 2 şcolĭ de belle-arte, 2 conservatóre de muzică şi declamaţie, 1 şcólă de ingínerĭ, 1 şcólă veterinară, 1 şcólă de silvicultură, 9 şcolĭ de agricultură (8 elementare şi 1 superióră), 6 şcolĭ militare (una inferióră, 2 şcolĭ de oficerĭ, 1 şcólă de marină, 1 şcólă de equitaţie şi 1 şcólă superióră de rĕsboiŭ); în fine, maĭ multe şcolĭ elementare de meseriĭ

Dar pe lângă şcolile superióre şi secundare, care sunt relativ destul de numeróse, ceea ce ne maĭ arată că în păturile bogate ale societăţiĭ cultura a prins rădăcinĭ adâncĭ, maĭ este şi faptul că s'aŭ desvoltat o mulţime de aşedĕminte culturale, carĭ tóte fac progrese însemnate. In fruntea acestora stă: Academia română, compusă din ceĭ maĭ de samă învĕţaţĭ aĭ întregeĭ românimĭ, apoĭ: Ateneul român, Societatea istorică, Societatea geografică, Societatea medicilor şi naturaliştilor din Iaşĭ, Societatea de sciinţe, Societatea de chirurgie, Societatea politechnică, Societatea de medicină veterinară, Progresul silvic, etc. Tóte aceste societăţĭ sunt frequentate de numeroşĭ membri şi ast-fel cercul cunoscinţelor utile se lărgesce necontenit. Apoĭ dacă maĭ adăogăm faptul, că în

orĭ-ce ramură literară saŭ sciinţifică şi chiar în arte, Românii aŭ dat specialiştĭ de o necontestată valóre, putem spune fără a greşi, că pătura bogată din România e în adevĕr cultă, şi se deosebesce în acéstă privinţă în mod fundamental de masele populare de la ţéră.

Dacă acum, privind în general întreg poporul român din punctul de vedere al graduluĭ de instrucţiune, nu putem ḍice că e un popor cult, comparabil cu popórele apusene; avênd însă în vedere şi celelalte calităţĭ intelectuale ale sale, carĭ sunt aceleaşĭ ca şi la restul popórelor latine din apus, precum şi începuturile culturale de până acuma, putem prevedeà pentru viitor, că poporul român e capabil de cea maĭ înaintată civilisaţiune. In adevĕr, toţĭ strĕiniĭ ce aŭ călĕtorit prin România, recunosc ţĕranuluĭ român, o inteligenţă ascuţită, o imaginaţiune bogată şi o vioiciune de spirit cum nu se vede la orĭ şi ce popor, şi despre care avem dovadă în producţiunile minţeĭ poporuluĭ, cum sunt: anecdotele, basmele (poveştile), poeziile populare, cântecele, etc.

Lenea, nepăsarea şi lipsa de iniţiativă, caracteristice popórelor orientale, se observă într'o măsură maĭ mică şi la poporul român, însă acésta se datoresce atât contactuluĭ îndelungat ce l-a avut cu Turciĭ — popor oriental — cât şi faptuluĭ că maĭ înainte de tótă munca luĭ beneficiaŭ numaĭ stăpânirea, boerimea şi negustoriĭ strĕinĭ (Turcĭ şi Grecĭ). Se înţelege, că acum când aceste cause aŭ dispărut şi când instrucţiunea se rĕspândesce tot maĭ adânc în masele populare, aceste defecte vor dispăré şi ele.

Cât privesce vitejia Românilor, e destul să ne amintim numaĭ că tótă istoria acestuĭ popor e un şir neîntrerupt de lupte, ce le-aŭ duş, fie contra popórelor ce-aŭ năvălit în Europa, fie contra Turcilor ce necontenit încercaŭ să se abată asupra Apusuluĭ. Şi dacă acest popor n'a cucerit întréga Europă, acésta se datoresce numaĭ vitejieĭ Românilor carĭ aŭ fost piedica lor cea maĭ seriósă. Apoĭ lupte ca acele de la Călugărenĭ şi Valea-Albă, unde Româniĭ se

luptaŭ cu un duşman de 10 orĭ maĭ numeros, sunt iarăşĭ o dovadă de bravura acestuĭ popor.

In fine numerósele şi maĭ ales bogatele, aşedĕminte de bine-facere (spitale, azilurĭ, etc.) ce posedă Ţéra românéscă, tradiţionala ospitalitate, etc., ne arată cât de adânc este înrădăcinat în poporul nostru sentimentul de milă şi ajutor pentru aprópele sĕŭ.

De la cea d'întâiŭ vorbă, de cum îţĭ ḑice «bună ḑiua» simţĭ că aĭ a face cu un om de ispravă, gata să-ţĭ dea ua sfat bun, o mână de ajutor dacă e nevoe şi asta fără socotelĭ negustorescĭ, fără nicĭ un gând de rĕsplată, mulţumit că i-aĭ adus prilej să facă şi el un bine.

A. VLAHUŢĂ.

Confesiunile în România.

Explicarea noţiunilor despre confesiunĭ. Când primiĭ ómenĭ aŭ apărut pe suprafaţa pămîntuluĭ, aŭ rĕmas extaziaţĭ în faţa măreţiĭ naturiĭ. Asistând la desfăşurarea fenomenelor naturale, carĭ în unele casurĭ eraŭ favorabile lor, în altele nu, eĭ şi-aŭ închipuit că tóte acele fenomene saŭ lucrurĭ carĭ îĭ impresionaŭ maĭ mult sunt însufleţite, şi anume că o putere maĭ mare decât a lor residă în ele.

Adorarea dar a fenomenelor naturale şi a diverselor lucrurĭ, pentru a fi favorabile lor, a fost cea d'întâiŭ religiune ce aŭ avut-o ómeniĭ şi este şi aḑĭ religiunea popórelor celor maĭ puţin civilisate. Acéstă religiune este deosebită de la un trib la altul şi pórtă numirĭ deosebite, aşa: religiunea Negrilor se chiamă, F e t i ş i ş m; religiunea popórelor mongolice din N Asieĭ se chiamă, Ş a m a n i s m, etc. Am puté numì acest fel de religiune, cu tóte variaţiunile sale, cu o singură numire, **religiune păgână**.

Cu încetul ómeniĭ aŭ personificat acele puterĭ nevĕḑute, închipuindu-şĭ că există maĭ multe ființe supreme (ḑeĭ) asemenea ómenilor, înzestrate însă cu acele puterĭ extraordinare, şi avĕnd numaĭ sediuĭ în obiectele, la carĭ maĭ înainte se închinaŭ. Aceste fiinţe eraŭ acum pentru ómenĭ, acele ce dirigiaŭ fenomenele naturiĭ, şi eĭ în loc să se maĭ închine măriĭ, se închinaŭ luĭ Neptun (ḑeul măriĭ), în loc să se închine fulgerilor, se închinaŭ luĭ Jupiter, etc.

Se înţelege că aceştĭ ḑeĭ eraŭ deosebiţĭ la diversele popóre, după imaginaţiunea fie-căruĭ popor, aşà încât fie-care îşĭ aveà religiunea sa proprie, cum s'a întîmplat cu maĭ tóte popórele vechĭ ca: Egipteniĭ, Asirieniĭ, Feniceniĭ, Greciĭ, Romaniĭ, etc. Astăḑĭ acest fel de religiune este rĕspândită maĭ cu sémă în E Asieĭ şi în India, unde găsim 2

ramurĭ maĭ importante: **Budismul** profesat de Chinezĭ şi Japonezĭ, şi **Brahmanismul** (Hinduismul) profesat maĭ mult de Indienĭ. Numĕrul adepţilor acestor religiunĭ trece astădĭ peste 650.000.000 de suflete. În general, putem numi tóte aceste soiurĭ de religiune în carĭ se admite existenţa maĭ multor deĭ, cu un singur cuvînt, **religiunĭ politeiste.**

Maĭ în urmă, ómeniĭ din elita inteligenţeĭ diverselor popóre, vĕdênd că între fenomenele naturiĭ există o legătură fórte strânsă, unele determinând pe altele, aŭ fost conduşĭ la admiterea uneĭ singure fiinţe supreme, a-tot sciutóre şi a-tot făcĕtóre, care ar dirige singură tóte fenomenele naturiĭ. Ast-fel s'aŭ născut **religiunile monoteiste,** carĭ s'aŭ rĕspândit apoĭ din ce în ce maĭ adânc în masa diverselor popóre.

Cel d'întâiŭ popor care s'a închinat unuĭ singur Dumnedeŭ, a fost poporul israelit, religiunea luĭ se numesce **Mosaism.** Maĭ în urmă a apărut o nouă religiune monoteistă, **Creştinismul,** cea maĭ perfectă dintre tóte, menită să devină o religiune universală. Ea a fost adoptată cu încetul de tóte popórele din Europa şi rĕspândită apoĭ şi maĭ departe în celelalte continente.

Maĭ târziŭ, prin sec. al VII după Chr., a maĭ apărut o nouă religiune moneteistă, **Islamismul** (Mahometanismul), care şi-a făcut adepţĭ maĭ cu sémă printre popórele din V Asieĭ şi N Africeĭ.

Religiunile monoteiste sunt actualmente cele maĭ rĕspândite dintre tóte, avĕnd ca adepţĭ maĭ bine de 1/2 din populaţiunea întreguluĭ pămînt. În special Creştinismul este cel care numĕră ceĭ maĭ mulţĭ adepţĭ, peste 550.000.000 şi este în acelaşĭ timp religiunea popórelor celor maĭ civilisate.

Prin sec. al XI după Chr., creştiniĭ neînţelegêndu-se asupra moduluĭ de administraţiune bisericéscă, s'aŭ divisat în 2 părţĭ: ceĭ de la rĕsărit aŭ format, **Biserica creştină ortodoxă**; iar ceĭ de la apus aŭ format, **Biserica catolică.** Din aceştia din urmă, prin sec. al XVI s'aŭ deslipit încă o parte şi aŭ format, **Biserica protestantă.**

Fie-care din aceste 3 ramurĭ principale ale Creştinismuluĭ sunt profesate adĭ cam de acelaş ném de popóre, afară de micĭ excepţiunĭ, ast-fel: Ortodoxismul e profesat în mare parte de popórele slavice; Catolicismul de popórele latine; iar Protestantismul de popórele germanice.

Cea maĭ rĕspândită religiune de la noĭ din ţéră şi care se practică nu numaĭ de totalitatea Românilor, ci şi de Bulgarĭ, Sêrbĭ şi Grecĭ este, religiunea creştină ortodoxă. Ea este recunoscută ca religiune de Stat în ţéra nóstră.

Numĕrul adepţilor eĭ este aproximativ de 5.500.000, saŭ 92% din întréga populaţiune a ţĕriĭ.

Religiunea nóstră este aceeaşĭ ca şi a tuturor celorlalţĭ Românĭ din afară de cuprinsul Românieĭ, precum şi cu a celor maĭ multe dintre popórele din Orientul Europeĭ care ne-înconjóră ca: Ruşiĭ, Ruteniĭ, Bulgariĭ, Sêrbiĭ, Greciĭ, etc. şi cu carĭ formăm împreună, grupa popórelor ce aparţin Bisericiĭ rĕsăritene.

Insă numaĭ atât avem comun cu ele, credinţa nóstră; încolo, în administraţiunea bisericiĭ nóstre, adică în ceea ce privesce păstrarea credinţeĭ strămoşescĭ şi în supraveghereа celor însărcinaţĭ cu rĕspândirea învĕţăturilor Mântuitoruluĭ (clericiĭ), noĭ suntem cu totul independenţĭ de celelalte popóre, ce aŭ aceeaşĭ religiune ca noĭ. Biserica română se dice că e autocefală.

Pentru uşurinţa administraţiuniĭ bisericescĭ, ţéra nóstră e împărţită în 8 eparchiĭ şi anume:

Eparhia Moldoveĭ şi Suceveĭ, cuprinde judeţele: Dorohoiŭ, Botoşanĭ, Sucéva, Némţ şi Iaşĭ. Reşedinţa este la Iaşĭ.

Eparhia Romanuluĭ, cuprinde judeţele: Roman, Bacăŭ, Tecucĭ şi Putna. Reşedinţa este la Roman.

Eparhia Huşilor cuprinde judeţele: Fălciŭ, Vasluiŭ şi Tutova. Reşedinţa e la Huşĭ.

Eparhia Dunăriĭ de jos, cuprinde judeţele: Brăila, Covurluĭ, Tulcea şi Constanţa. Reşedinţa e la Galaţĭ.

Eparhia Buzĕuluĭ cuprinde judeţele: Buzĕŭ şi R.-Sărat. Reşedinţa e în Buzĕŭ.

Eparhia Ungro-Vlahieĭ, cuprinde judeţele: Ialomiţa, Vlaşca, Prahova, Ilfov, Dâmboviţa, Muscel şi Teleorman. Reşedinţa e în Bucurescĭ.

Eparhia Argeşuluĭ, cuprinde judeţele Argeş şi Olt. Reşedinţa e în Curtea de Argeş.

Eparhia Nouluĭ Severin cuprinde judeţele Olteniеĭ: R.-Vâlcea, Gorj, Romanaţĭ, Dolj şi Mehedinţĭ. Reşedinţa e în R.-Vâlcea.

Douĕ din aceste eparhiĭ: a Ungro-Vlahieĭ şi a Moldoveĭ sunt ridicate la rangul de Mitropoliĭ şi aŭ în fruntea lor câte un mitropolit, iar celelalte 6 sunt Episcopiĭ şi

aŭ în fruntea lor câte un episcop. Mitropoliţiĭ şi Episcopiĭ aŭ îndatorirea să supravegheze fie-care pe clericiĭ din eparhiile lor, ca eĭ să-şĭ îndeplinéscă sfînta lor misiune cu totul în conformitate cu învĕţăturile Mânuitoruluĭ, şi a face ca buna rânduială să domnéscă în tóte bisericile.

Insă autoritatea supremă, care hotărĕsce tóte cestiunile privitóre la religiune, este Sf. Sinod al Bisericiĭ române, o adunare formată din ceĭ 2 Mitropolţiĭ, ceĭ 6 Episcopĭ şi din 8 Arhiereĭ—carĭ ajută pe Mitropoliţĭ şi Episcopĭ în funcţiunile lor administrative. Sinodul e presidat de Mitropolitul Ungro-Vlahieĭ.

Acésta stare a Bisericiĭ române duréză numaĭ de la 1864 ; până atuncĭ şeful suprem al Bisericiĭ nóstre erà Patriarchul din Constantinopol; Biserica nóstră erà pe atuncĭ tot una şi în privinţa administrativă. cu întréga Biserică de rĕsărit.

Celelalte confesiunĭ aŭ mult maĭ puţinĭ adepţĭ şi aceştia aparţin maĭ cu sémă naţionalităţilor strĕine ce trăesc în România. Ast-fel Catolicismul şi Protestantismul sunt practicate în ţéră la noĭ maĭ cu sémă de Ungurĭ şi Germanĭ. Numĕrul adepţilor acestor 2 confesiunĭ este de 170.000 saŭ 3% din tótă populaţiunea ţĕriĭ. Mosaismul practicat de Evreĭ este, după religiunea ortodoxă, cultul cel care numĕră ceĭ maĭ mulţĭ adepţĭ la noĭ în ţéră, 270.000 saŭ 4.6% din totalul populaţiuniĭ. Islamismul practicat de Turciĭ şi Tătariĭ de prin Dobrogea, numĕră abià vre-o 43.000 de adepţĭ: în fine Ritul armean (o ramură a religiuniĭ ortodoxe) numĕră şi el câte-và miĭ de adepţĭ.

Practicarea nu numaĭ a acestora, dar a orĭ-căreĭ confesiunĭ, este absolut liberă la noĭ în ţéră. Nicĭ legile ţĕriĭ — carĭ garantéză absoluta libertate a orĭ-căruĭ cult — nicĭ populaţiunea care este fórte tolerantă din acest punct de vedere, nimic nu împedică pe nimenĭ de a se închinà luĭ Dumnedeŭ în orĭ-ce mod ar dori.

Forma de guvern a Românieĭ.

Explicarea noţiunilor despre formele de guvern. Din momentul ce ómeniĭ s'aŭ înmulţit pe suprafaţa pămîntuluĭ, şi diferitele hórde, până atuncĭ neorganisate, aŭ venit în atingere unele cu altele, s'a simţit absolută necesitate de a fi organisate. Căcĭ să ne închipuim, ce s'ar fi întîmplat cu o ast-fel de societate în care fie-care trăià după capul sěŭ, când ar fi fost amenințată de invaziunea uneĭ alte hórde strěine, saŭ când, hrana ne maĭ fiind suficientă, trebuiaŭ să emigreze? De sigur că atuncĭ bătrâniĭ împreună cu ceĭ maĭ deşteptĭ şi maĭ voinicĭ, adunându-se şi discutând, luaŭ o hotărîre căreia trebuia să se supună întrégă hórdă. Cu aducerea la îndeplinire a aceleĭ hotărîrĭ erà insărcinat tot-deauna cel maĭ energic dintre toţĭ.

De acì înainte, ori de câte orĭ s'ar maĭ fi întîmplat cevà analog, saŭ orĭ-ce altă nouě nemulţumire s'ar maĭ fi produs, se procedà la fel. S'a stabilit ast-fel, încetul cu încetul, necesitatea uneĭ autorităţĭ permanente, g u v e r n, a căruĭ scop să fie liniştea şi bunul mers al societăţiĭ saŭ a Statuluĭ.

Formele de guvern. Când autoritatea supremă se exercitéză de cătră un singur om, atuncĭ Statul pórtă numirea de m o n a r c h i e.

Şeful suprem (monarchul) póte guvernà după bunul sěŭ plac, fără a ţine séma de nicĭ o lege, tratând pe supuşiĭ sěĭ ca pe nisce obiecte; atuncĭ avem un S t a t d e s p o t i c (despotism), cum sunt unele triburĭ de prin Asia şi Africa. Când însă monarchul exercitéză autoritatea sa după nisce anumite legĭ, cărora se supune şi el, atuncĭ avem un S t a t a u t o c r a t i c, cum e Rusia. Când monarchul împarte autoritatea sa cu aleşiĭ poporuluĭ, atuncĭ avem un S t a t c o n s t i t u ţ i o n a l, cum e România, Spania, Italia, Germania, etc.

Monarchiile pot să aibă următórele rangurĭ: d u c a t, p r i n c i p a t, r e g a t şi î m p ě r ă ţ i e. Suveranul unuĭ Stat póte, în unele cazurĭ, să fie ales de supuşiĭ sěĭ, atuncĭ monarchia se ḑice că este e l e c t i v ă, cum a fost în Ţěrile române maĭ de mult, înaintea Suveranuluĭ actual. In cele maĭ multe cazurĭ însă, autoritatea Suveranuluĭ se transmite de drept succesorilor sěĭ, atuncĭ monarhia se ḑice că este e r e d i t a r ă.

In casul când autoritatea supremă aparţine maĭ multora, carĭ însărcinéză apoĭ cu exercitarea eĭ, pe un timp mărginit, pe unul dintre eĭ, atuncĭ Statul pórtă numirea de r e p u b l i c ă. Republica se ḑice, d e m o c r a t i c ă, când autoritatea supremă aparţine întreguluĭ popor, fără deosebire de clase, cum e de ex. Franţa, Elveţia, Statele-Unite, etc.; şi a r i s t o c r a t i c ă, când numaĭ un număr restrîns de ómenĭ — de obiceiŭ bogaţiĭ — aŭ drept la conducerea Statuluĭ. Numaĭ eĭ aleg pe cel ce trebue să exercite autoritatea supremă, care în tot-deauna e unul dintre dânşiĭ; aşà aŭ fost de pildă: rep. grecescĭ antice, feniciene, romană, rep. italiene medievale, etc.

Orĭ-care ar fi forma de guvern a unuĭ Stat, când autoritatea supremă, representată prin legĭ, se exercitéză la fel în tóte părţile ţěriĭ, atuncĭ Statul se chiamă că e **unitar**, cum e de ex. România, o monarchie unitară; Franţa, o republică unitară.

Sunt însă unele State, provenite din fusionarea altor State maĭ micĭ, în scopul de a se apěrà maĭ uşor şi de a-şĭ apărà interesele maĭ bine; aceste State se chiamă **federative**. In ele autoritatea supremă nu se exercitéză la fel în tóte părţile, căcĭ fie care Stat caută să-şĭ păstreze regulele sale, după carĭ să se guverneze, aşa e de ex.: Austro-Ungaria, Germania, etc., carĭ sunt monarchiĭ federative; iar Elveţia, Statele-Unite, etc., sunt republice federative.

România din acest punct de vedere, este o **monarchie constituţională, unitară şi ereditară**, avênd rangul de **regat**. In rangul acesta România se află numaĭ de la 1881, până atuncĭ ea avea rangul de principat.

Normele după carĭ se guvernéză actualmente ţéra nóstră, sunt cele stabilite prin Constituţiunea de la 1866 şi modificată la 1879 şi 1884.

Aceste norme însă nu se aplică decât numaĭ pentru România de dincóce de Dunăre. Dobrogea este guvernată şi adĭ încă, după alte regule cuprinse într'o lege numită „legea de organisare a Dobrogeĭ“.

Şi înainte de 1866 ţéra nóstră a fost monarchie constituţională şi anume în douě rîndurĭ: pentru prima óră în intervalul de la 1832—1848, când cele douě principate române, neunite încă, se guvernaŭ după Regulamentul Organic; şi a doua óră, un timp scurt din domnia principeluĭ Cuza.

Iată carĭ sunt punctele principale cuprinse în Constituţiunea Românieĭ:

Se asigură libertatea individuală a orĭ-cuĭ, precum şi libertatea de a gândì, scrie şi întrunì. Se desfiinţéză tóte clasele sociale ce existaŭ până atuncĭ şi se proclamă toţĭ cetăţeniĭ egalĭ înaintea tuturor legilor, avênd cu toţĭ aceleaşĭ datoriĭ şi aceleaşĭ drepturĭ. Strěiniĭ ce vin în ţéră, nu se pot bucura de aceleaşĭ drepturĭ ca şi Româniĭ decât cu aprobarea aleşilor naţiuniĭ.

Stabilesce apoĭ că proprietatea, domiciliul şi scrisorile sunt inviolabile, nimenĭ nu se póte atinge de ele fără rěs-

pundere. Se face excepţiune pentru casurile de utilitate publică, când cine-và póte fi expropriat fără voia sa, însă în urma uneĭ juste despăgubirĭ.

Maĭ stabilesce apoĭ, obligativitatea serviciuluĭ militar, precum şi obligativitatea şi gratuitatea învĕţămîntuluĭ primar.

Din acestea se vede, că România este una din cele maĭ liberale ţĕrĭ din Europa, putêndu-se comparà cu orĭ-ce altă ţéră din acest punct de vedere.

In fine, se maĭ stabilesce prin Constituţiune de cine şi cum vor fi exercitate puterile constituitive ale Statuluĭ.

Puterea legiuitóre aparţine Suveranuluĭ şi poporuluĭ. Poporul delégă în deplină libertate din sînul sĕŭ pe aceĭ carĭ vor trebuì să discute, să aprobe saŭ să respingă legile. Odată aprobate de aleşiĭ poporuluĭ, legile trebuesc sancţionate şi de Suveran; fără de acésta nicĭ o lege nu póte avé putere la noĭ în ţéră.

Aleşiĭ poporuluĭ, formézǎ două corpurĭ: Camera deputaţilor şi Senatul, carĭ se întrunesc regulat în fie-care an la 15 Noembrie. Durata lor este: de 4 anĭ pentru Cameră şi de 8 anĭ pentru Senat; jumătate din senatorĭ se reînoesc, prin tragere la sorţĭ, la fie-care 4 anĭ.

Puterea judiciară se exercitéză în chipul următor:

Micile neînţelegerĭ dintre locuitoriĭ de la ţéră se judecă de către *judecătoriile comunale*, ce se află în fie-care comună rurală şi sunt compuse din primarul comuneĭ şi 2 juraţĭ luaţĭ dintre locuitoriĭ aceleĭ comune.

Pentru judecarea micilor abaterĭ de la legile ţĕriĭ şi a micilor neînţelegerĭ dintre orăşenĭ, sunt *judecătoriile de pace*, situate prin satele maĭ importante, orăşele şi oraşe.

Pentru judecarea abaterilor maĭ marĭ de la legĭ, saŭ a neînţelegerilor maĭ marĭ dintre locuitorĭ, sunt *tribunalele*, în numĕr de 32 situate în fie-care capitală de judeţ.

Ceĭ nemulţumiţĭ cu hotărîrea tribunalelor pot să se adreseze *curţilor de apel*. Acestea sunt în numĕr de 4: la Iaşĭ, Galaţĭ, Bucurescĭ şi Craiova.

In fine, pentru a observà dacă legile se aplică întocmaĭ

de către curţĭ şi tribunale, avem *înalta curte de casaţie şi justiţie* din Bucurescĭ.

Pentru judecarea crimelor şi delictelor maĭ grave sunt *curţile cu juraţĭ* în fie-care capitală de judeţ. Ele sunt formate din 3 judecătorĭ, asistaţĭ de 12 cetăţenĭ carĭ singurĭ hotărăsc vinovăţia celuĭ acuzat, iar judecătoriĭ aplică pedépsa prevĕḑută de lege.

In fine, pentru judecarea militarilor avem *tribunale militare* ; pentru judecarea preoţilor avem *consistoriĭ* ; pentru comercianţĭ *tribunale comerciale*, etc.

Puterea executivă, adică aceea ce este însărcinată cu punerea în aplicare a legilor şi cu executarea hotărîrilor judecătorescĭ, aparţine Suveranuluĭ, care este ajutat în exercitarea eĭ de către ceĭ 8 miniştri : de interne ; de justiţie; de culte şi instrucţiune publică; de finanţe; de lucrărĭ publice ; de rĕsboiŭ ; de domeniĭ, agricultură, comerţ şi industrie ; şi de externe.

Armata. Menirea principală a acesteĭ instituţiunĭ este apĕrarea integrităţiĭ teritoriuluĭ nostru contra duşmanilor din afară, însă în timp de pace ea servesce şi ca un accesoriŭ al puteriĭ executive.

Armata nóstră *activă*, ce coprinde pe toţĭ tineriĭ aflaţĭ la un moment dat sub drapel, numĕră în timp de pace: maĭ mult de 125.000 de soldaţĭ, vre-o 3500 de ofiţerĭ, 12.000 de caĭ şi vre-o 400 de tunurĭ. In timp de rĕsboiŭ numĕrul soldaţilor se póte ridică peste 200.000.

Armata activă se compune din: 34 regimente de dorobanţĭ ; 8 batalióne de vînătorĭ ; 17 regimente de cavalerie (11 de călăraşĭ şi 6 de roşiorĭ); 12 regimente artilerie de câmp; 2 regimente de artilerie de cetate ; 2 regimente de geniŭ ; 3 escadróne de jandarmĭ călărĭ ; 4 escadróne de tren ; 2 companiĭ de jandarmĭ pedeştri; etc.

Afară de armata activă maĭ putem face apel şi la *miliţiĭ*, ce cuprind pe ómeniĭ în vrâstă de 30—36 de anĭ; iar în cas de invasiune, toţĭ cetăţeniĭ până la vrîsta de 46 de anĭ sunt datorĭ a purtă armele, constituind *glótele*.

Comandant suprem al întregiĭ armate este Suveranul.

Pentru uşurinţa comandamentuluĭ şi administraţiuniĭ militare, armata nóstră e subdivisată în 4 corpurĭ: corpul I are reşedinţa în Craiova; corpul II la Bucurescĭ; corpul III la Galaţĭ şi corpul IV la Iaşĭ.

Fortificaţiunĭ. Pentru apĕrarea şi maĭ sigură a ţĕriĭ s'aŭ construit locurĭ întărite, pe unde inamicul să nu pótă trece cu nicĭ un chip, în urmĕtórele puncte ale eĭ: a) pe linia *Focşanĭ-Nămolósa-Galaţĭ* cu scopul de a oprì orĭ-ce invasiune ce-ar venì dinspre Nord şi b) *împrejurul Bucurescilor* pentru a apĕrà capitala de o ocupaţiune strĕină.

IMPARŢIREA ADMINISTRATIVA.

Pentru înlesnirea administraţiuniĭ, România e sub-împărţită în 32 de judeţe.

Următorul tabloŭ ne arată întinderea, populaţiunea, capitala şi populaţiunea Capitaleĭ fie-căruĭ judeţ.

No.	DISTRICTELE	Suprafaţa în km. □	Populaţiunea totală	CAPITALA	Populaţiunea capitalelor
1	Dorohoĭ . .	3.822	163.000	Dorohoĭ . .	13.000
2	Botoşanĭ . .	3.148	175.000	Botoşanĭ . .	32.000
3	Sucéva . .	3.421	133.000	Fălticenĭ . .	10.000
4	Iaşĭ	3.121	194.000	Iaşĭ	78.000
5	Némţ . . .	3.998	150.000	Piatra . . .	17.000
6	Roman. . .	2.091	112.000	Roman . .	14.000
7	Vasluĭ . . .	2.294	114.000	Vasluĭ . . .	9.000
8	Fălciŭ . . .	2.208	96.000	Huşĭ . . .	15.500
9	Bacăŭ . . .	3.973	197.000	Bacăŭ . . .	16 000
10	Tecucĭ . .	2.547	125.000	Tecucĭ . .	13.500
11	Tutova . .	2.391	120.000	Bêrlad . . .	24.000
12	Putna . . .	3.249	155.000	Focşanĭ . .	24.000
13	Covurluĭ . .	2.961	149.000	Galaţĭ . . .	63.000
14	Tulcea . . .	8.626	127.000	Tulcea . .	19.000
15	Constanţa .	6.910	140.000	Constanţa .	13.000
16	R.-Sărat . .	3.268	140.000	R.-Sărat . .	13.000
17	Brăila . . .	4.358	152.000	Brăila . . .	58.000

No.	DISTRICTELE	Suprafața în km. □	Populațiunea totală	CAPITALA	Populațiunea capitalelor
18	Ialomița . .	6.789	192.000	Călărașĭ . .	11.000
19	Buzĕŭ . . .	4.863	225.000	Buzĕŭ . . .	21.500
20	Prahova . .	4.664	310.000	Ploescĭ. . .	43.000
21	Ilfov . . .	5.780	552.000	Bucurescĭ .	282.000
22	Vlașca . . .	4.488	204.000	Giurgiŭ . .	14.000
23	Dâmbovița.	3.456	212.000	Târgoviște.	9.500
24	Muscel . .	2.954	117.000	Câmpu-lung	13.000
25	Argeș . . .	4.435	210.000	Pitescĭ . . .	15.500
26	Olt	2.825	147.000	Slatina. . .	8.000
27	Teleorman.	4.685	242.000	T.-Măgurele	8.500
28	R.-Vâlcea .	4.239	194.000	R.-Vâlcea .	7.500
29	Romanațĭ .	4.577	206.000	Caracal. . .	12.000
30	Gorj . . .	4.698	175.000	T.-Jiuluĭ . .	6.600
31	Dolj . . .	6.565	370.000	Craiova . .	45.500
32	Mehedințĭ .	4 949	252.000	T.-Severin .	19.000

Impărțirea acésta în județe este aprópe aceeașĭ care s'a stabilit pe când Principatele române eraŭ guvernate după Regulamentul Organic. Numaĭ puține modificărĭ s'aŭ adus acelei împărțirĭ, anume: Dobrogea după anexare aveà 3 județe, carĭ puțin maĭ în urmă s'aŭ contopit în actualele 2 județe; și s'a desființat județul «Secuenĭ» saŭ «Séca» care cuprindeà câte o parte din județele Buzĕŭ și Prahova. In fine și Vrancea avea maĭ de mult o administrațiune proprie a sa.

Impărțirile administrative maĭ marĭ, ca: Moldova și Oltenia numaĭ aŭ adĭ decât o semnificare istorică din acest punct de vedere, pe când în vechime eraŭ în realitate împărțirĭ administrative maĭ marĭ.

In capul fie-căruĭ județ se află câte un p r e f e c t, numit de Suveran și însărcinat să supravegheze de aprópe ordinea publică și aplicarea legilor în districtul sĕŭ. Județele sunt împărțite la rîndul lor în p l ă ș ĭ, fiind supraveghiată fie-care plasă de către un s u b-p r e f e c t, saŭ de un r e v i s o r c o m u n a l.

In ceea ce privesce afacerile numaĭ ale județuluĭ, ca construcțiunĭ de drumurĭ, spitale, etc., prefectul este ajutat de c o n s i l i u l j u d e ț é n, ales de cătrĕ cetățeniĭ județuluĭ și după ale căruĭ hotărîrĭ prefectul trebue să lucreze.

GEOGRAFIA ECONOMICĂ A ROMÂNIEĬ

AGRICULTURA

Agricultura este, dintre tóte ramurile de activitate economică, cea care e maĭ mult indicată pentru ţéra nóstră, atât prin tradiţiunea locuitorilor, căcĭ chiar ceĭ maĭ vechĭ locuitorĭ aĭ eĭ eraŭ tot agricultorĭ, cât şi prin condiţiunile sale fisice. In adevăr, întinsele şesurĭ din Muntenia precum şi délurile ce alcătuesc podişul moldovean, acoperite cu un pămînt de o fertilitate excepţională, oferă locuitorilor un teren admirabil pentru cereale; iar mănósele păşunĭ şi fîneţe i-aŭ îndemnat din timpurile cele maĭ vechĭ să se ocupe cu crescerea vitelor.

Factoriĭ principalĭ de la carĭ atârnă starea înfloritóre a agriculturiĭ uneĭ ţĕrĭ sunt doĭ: **solul arabil** şi **clima**. Cunóscerea lor este decĭ fórte importantă pentru cel ce examinéză agricultura aceleĭ ţĕrĭ.

Solul arabil de pe câmpia Munteniei (Fig. 60) şi délurile Moldoveĭ este alcătuit la suprafaţă dintr'o pătură de *pămînt negru* (cernoziem) a căreĭ grosime variază de la o localitate la alta, ajungĕnd une-orĭ până la 1 m. Sub acéstă pătură începe, pe nesimţite, un strat destul de gros de *löss* (lut galben), care în partea maĭ de jos conţine numeróse concreţiunĭ margóse. Sub löss vine (in Muntenia) un strat de *nisip şi pietriş* cu intercalaţiunĭ subţirĭ de argile, care în fine se rézimă pe alte strate maĭ vechĭ de *argile şi nisipurĭ*.

In regiunea munţilor şi a délurilor maĭ înalte, solul arabil este redus numaĭ la prima pătură de pămînt arabil (negru), sub care se găsesc imediat stratele maĭ vechĭ.

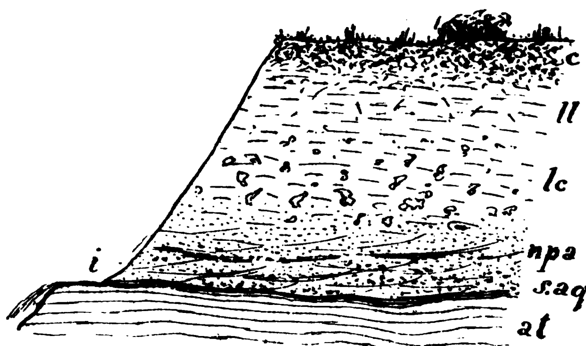

Fig 60. Tăetură prin solul arabil de pe câmpia Munteniei. *c.* humus (cernoziem); *ll.* löss levigat (spělat); *lc.* löss cu concrețiunĭ; *npa.* nisip, pietriș, intercalațiunĭ de argile; *saq.* strat aquifer; *at.* argile terțiare; *i.* isvor.

Solul agricol din România, din punct de vedere mecanic, posedă, calitățĭ excelente pentru agricultură. El e format dintr'un strat gros de *argilă fină*, amestecată numaĭ cu puțin *nisip*, și acela tot fin și cu cevà *humus* (resturĭ organice în descompunere). Tóte acestea îl fac să fie puțin permeabil și tot-odată să pótă înmagazinà o cantitate mare de apă în el, prezintând o calitate prețiósă ață de clima adese-orĭ secetósă a verilor nóstre. Grosimea soluluĭ permite în acelaș timp rădăcinilor să-șĭ caute hrana în adâncime, iar porositatea (afânarea) luĭ permite rĕsfirarea lor pe o suprafață maĭ întinsă.

Nu tot acelaș lucru se póte spune și despre compozițiunea chimică a soluluĭ, care în general este bună (ca în N Moldoveĭ); în multe locurĭ însă lasă de dorit prezintând lipsurĭ ce trebuesc împlinite prin adause artificiale, îngrășăminte, și acestea sunt cu atât maĭ necesare, cu cât acest sol a fost cultivat secole întregĭ, fără să-ĭ fi restituit cevà din ceea ce a pierdut. Adĭ nicĭ măcar vechiul obiceiŭ de a se lăsa pămîntul să se odihnéscă din 3 anĭ unul nu se maĭ practică decât pe o scară fórte mică. După spusele celor bătrânĭ (I. Ghica) hectarul de pămînt producea maĭ înainte, în mijlociŭ, 20 de hectolitri de cereale, pe când adĭ produce de-abià vre-o 12.

In privința acésta popórele din apus aŭ înțeles de mult, că un sol de calitate inferiórǎ nu póte da o recoltă abundentă, chiar dacă clima i-ar fi cât se póte de favorabilă. De aceea vedem acolo întrebuințându-se pe o scară întinsă îngrășămintele, pe când la noĭ abià acum în timpul din urmă aŭ început a se întrebuințà.

Clima Românieĭ este, după cum am vĕdut, o climă continentală cu o ușóră transițiune spre cea mediterană și presintă o

mulţime de inconveniente pentru agricultură, anume: Frigurile tărdiĭ de prin Martie şi Aprilie ce se întîmplă dese-orĭ în regiunile cu acest fel de climă şi care surprindênd vegetaţia de-abià începută, pot să o compromită. Verile secetóse sunt însă cele maĭ marĭ nenorocirĭ ce vin asupra agriculturiĭ nóstre, căcĭ în urma uneĭ ast-fel de verĭ câmpurile rĕmân pârjolite şi cultivatorul nu recoltéză nicĭ 1/2 din ceea-ce ar fi trebuit să recolteze. Brumele timpuriĭ sunt de asemenea periculóse, căcĭ pot distruge rodul plantelor de tómnă ca: porumbul, viea, arboriĭ fructiferĭ, etc.

Dacă maĭ adăogăm la acestea şi desele ploĭ însoţite de grindină, ce ajunge une-orĭ la mărimĭ considerabile, precum şi inundaţiile ce acopĕr în aniĭ ploioşĭ luncile rîurilor, acoperite cu numeróse semĕnăturĭ; vom conchide că acest al doilea factor este cât se póte de puţin favorabil agriculturiĭ româneşcĭ.

Intinderea şi diviziunea soluluĭ. Din tótă întinderea Românieĭ, partea productivă ocupă numaĭ 75°/0, adică treĭ sferturĭ, pe când un sfert, 25°/0, este neproductiv. (Vedĭ fig. 61.) Comparând solul nostru neproductiv cu acela al ţĕrilor învecinate, vedem că în Ungaria, Germania etc. solul neproductiv nu ocupă nicĭ 5°/0 din suprafaţa totală a acelor ţĕrĭ. Şi cu tóte acestea teritoriile neagricole, ca: lacurĭ, rîurĭ, drumurĭ sate, oraşe, mine, stâncĭ, etc. nu sunt mult maĭ numeróse la noĭ ca în celelalte ţĕrĭ. Acésta ne arată că agricultura nu a pus stăpânire pe tóte terenurile favorabile eĭ şi că maĭ are de cucerit încă suprafeţe întinse; chiar delta Dunăriĭ şi cu mlaştinele ce se găsesc în lunca eĭ cu timpul vor deveni teritoriĭ agricole, după cum aŭ devenit cele din lunca Tiseĭ.

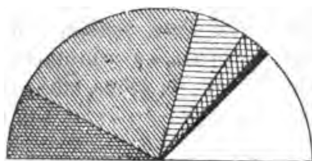

Fig. 61. Diviziunea soluluĭ Românieĭ după felurile principale de culturĭ.

Solul agricol al Românieĭ, după felurile principale de culturĭ, se împarte după cum se arată în fig. 61.

Plantele cultivate.

I). **Cerealele** sunt dintre tóte plantele ce se cultivă pe teritoriul României, acele ce ocupă suprafaţa cea mai întinsă şi anume: din cele 4.938.000 hectare de arături ce se fac în mijlociŭ (1895—1899), în fie-care an, 4.700.000 hectare se sémĕnă cu cereale, adică ele ocupă 95°/₀ din tótă suprafaţa arată şi 35.8°/₀ din suprafaţa totală a ţĕriĭ. In comparaţiune cu celelalte ţĕrĭ producĕtóre de cereale, mica nóstră ţéră oferă culturiĭ cerealelor, proporţional cu suprafaţa sa, cea maĭ mare întindere, căcĭ în nicĭ o ţéră cultura cerealelor nu ocupă 35.8°/₀ din suprafaţa totală.

Producţiunea cerealelor se urcă la 58.000.000 hectolitri anual, din care cea maĭ mare parte se vinde în ţĕrile industriale din apusul Europeĭ, iar restul se consumă în ţéră. Intre ţĕrile carĭ vînd cereale, România ocupă locul al III-lea; cele d'întâĭ sunt: Statele-Unite şi Rusia.

Cerealele cultivate pe solul Românieĭ sunt în primul rând: **porumbul** şi **grâul**, carĭ singure ocupă 3/4 din suprafaţa destinată cerealelor, apoĭ vin în rândul al doilea **orzul, ovĕsul, secara** şi **meiul**.

Grâul ocupă în mijlociŭ (1895—1899) o suprafaţă de 1.530.000 de hectare saŭ aprópe 1/3 din tótă întinderea semĕnată cu cereale. Suprafaţa ocupată de el variază puţin de la un an la altul, cu 100—200.000 de hectare cel mult.

El se cultivă în tótă ţéra, dar cu maĭ mare intensitate pe câmpia Munteniei, în judeţele exclusiv de câmp: Dolj, Romanaţĭ, Teleorman, Vlaşca, Ilfov, Ialomiţa şi Brăila. In aceste judeţe, adevĕratele grânare ale ţĕriĭ, se găsesce maĭ mult de jumĕtate din suprafaţa ce grâul ocupă în tótă ţéra, pe când în celelalte judeţe cultura grâuluĭ este maĭ restrânsă şi inferióră culturiĭ porumbuluĭ. Repartizarea acésta neegală a culturiĭ grâuluĭ se explică prin faptul că în câmpia Munteniei proprietariĭ marĭ predomină şi eĭ preferă să cultive o plantă care să le renteze maĭ mult; pe când în Moldova şi la munte, proprietatea mică (ţĕrănéscă)

fiind maĭ rĕspândită, se explică lesne de ce porumbul — hrana ḑilnică a ţĕranuluĭ — este maĭ rĕspândit decât grâul.

Producţiunea mijlocie a grâuluĭ în perióda 1895—1899 a fost de 18.370.000 hectolitri anual. Observând maĭ de aprópe producţiunea grâuluĭ (fig. 62), vedem că ea variază fórte mult de la un an la altul; aşà în 1899 a fost numaĭ de 9.185.000 hectolitri, pe când în 1896 a fost de 25.089.000 hectolitri, iar în 1897 a fost de 13.052.000 hectolitri, deşi, suprafaţa semĕnată cu grâŭ a variat prea puţin.

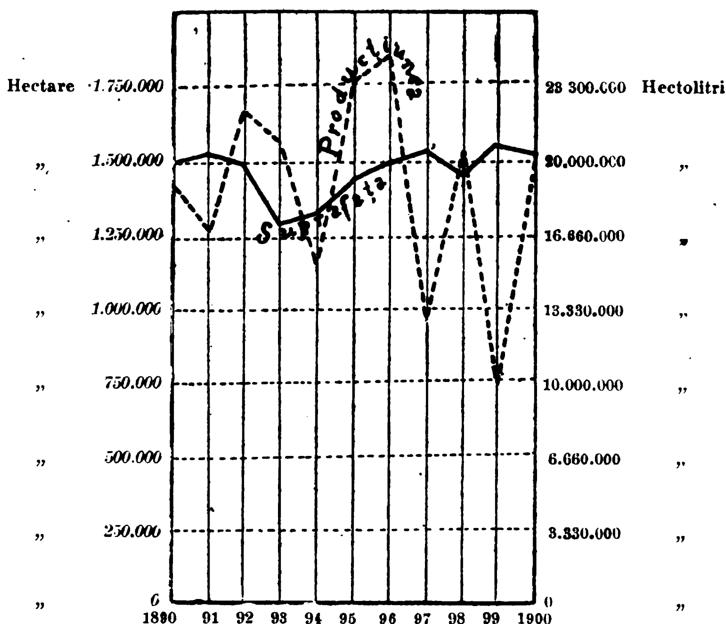

Fig. 62. Diagram arătând mersul suprafeţeĭ /\ şi producţiuniĭ /\ grâuluĭ în perióda 1890—1900.

Producţiunea mijlocie la 1 hectar — ceea-ce ne arată gradul de rodnicie al pămîntuluĭ — a fost în aceeaşĭ periódă de timp cam de 12 hectolitri, observându-se aceeaşĭ variaţiune fórte mare de la un an la altul ca şi la producţiunea totală. Cauza acesteĭ variaţiunĭ prea marĭ se explică prin clima acesteĭ ţĕrĭ, care este fóre schimbăciósă, une-orĭ secetósă, alte orĭ prea ploiósă.

In comparaţiune cu alte ţĕrĭ, pămîntul nostru nŭ produce destul grâŭ, căcĭ în Germania, Ungaria, Anglia, Franţa, etc. media producţiuniĭ este de 15—28 hectolitri la hectar.

Calitatea grâuluĭ se apreciază după greutatea hectolitrică şi composiţiunea chimică a grăunţelor. Din aceste puncte de vedere grâul produs în Moldova de N este cel maĭ bun şi póte rivalizà cu cele maĭ bune grâne ce se produc în lume. Regiunea cea maĭ bogată în grâŭ — câmpia Munteniei — produce, din nenorocire, un grâŭ de calitate inferióră.

Grâul se consumă în mică parte în ţéră ca aliment, cea maĭ mare cantitate se exportă, fie ca grâŭ fie ca făină.

Porumbul este planta cea maĭ mult cultivată. Ea a ocupat în perióda 1895—1899 o suprafaţă mijlocie de 1.955.000 hectare în fie-care an, cu variaţiunĭ fórte restrânse de la un an la altul, maximum 300.000 de hectare.

El se cultivă în tóte regiunile ţĕriĭ predominând asupra tuturor celorlalte plante cultivate, afară de câmpia Munteniei unde predomină grâul. Intinderea acésta mare a porumbuluĭ se explică prin faptul că este hrana fundamentală a ţĕranuluĭ.

Producţiunea totală a porumbuluĭ a fost în mijlociŭ (1895—1899) de 24.397.000 hectolitri anual, avênd o producţiune medie la hectar de 12½ hectolitri. Ca şi la grâŭ, producţiunea totală variază fórte mult, ast-fel pe când în 1899 s'aŭ produs numaĭ 9.768.000, în 1898 s'aŭ produs 35.000.000 hectolitri.

Singură Rusia recoltéză de pe lanurile sale de porumb proporţional maĭ puţin decât România, pe când tóte celelalte ţĕrĭ maĭ mult.

Calitatea porumbuluĭ. Tot nordul Moldoveĭ este regiunea unde se produce porumbul de calitatea cea maĭ bună din punctul de vedere al alimentaţiuniĭ omuluĭ, pe când porumbul produs în Muntenia este de o calitate maĭ inferióră din acest punct de vedere, însă este maĭ bun pentru fabricarea spirtuluĭ, căcĭ conţine mult amidon.

Celelalte cereale, adică: **orzul, ovĕsul, secara** şi **meiul**

ocupă suprafeţe cu mult maĭ micĭ, tóte la un loc abià ocupă $^1/_4$ din suprafaţa destinată cerealelor.

Iátă suprafeţele ocupate de aceste plante, precum şi producţiunea totală şi medie în perióda 1895—1899.

Planta	Suprafaţa în hectare	Prod. medie la 1 hectar	Produc. totală în hectolitri	Intrebuinţarea
Orz . . .	626.000	$12_{.3}$ hectol.	7.724.500	Nutreţ şiBere.
Ovĕs . . .	291.000	$14_{.2}$ „	4.131.000	Nutreţ.
Secară . .	214.000	$12_{.5}$ „	2.670.000	Spirt, Alimen.
Meiŭ . . .	89.000	$7_{.7}$ „	690.000	Nutreţ.

II) **Plantele industriale.** *a)* **Plantele oleaginóse:** rapiţa, inul şi cânepa sunt, după cereale, cea maĭ importantă grupă de plante ce se cultivă pe teritoriul Românieĭ. Rapiţa singură ocupă în mijlociŭ vre-o 50.000 de hectare anual; în uniĭ anĭ însă se sémĕnă suprafeţe mult maĭ marĭ, dar din pricină că este o plantă cam gingaşă pentru clima ţĕriĭ nóstre, adesea orĭ producţiunea sa este distrusă de frig. Ea se cultivă pentru uleiul ce se extrage din seminţele eĭ.

Inul şi cânepa ocupă suprafeţe maĭ micĭ şi se cultivă, nu atât pentru uleiul ce se extrage din seminţele lor, ci maĭ mult ca plante textile, pentru fuiorul lor.

b) Sfecla de zahar. Acéstă plantă a început să se cultive pe o scară maĭ întinsă numaĭ acuma în urmă, când s'a creat industria zaharuluĭ, cultura eĭ este menită să dureze cât va durà şi acéstă industrie. Suprafaţa ocupată de acéstă plantă e în mijlociŭ cam de vre-o 5000 de hectare anual.

c) Tutunul se cultivă numaĭ în unele judeţe din ţéră: Fălciŭ, Tulcea, Ilfov, Dâmboviţa, Muscel, Vâlcea, Vlaşca, Romanaţĭ şi Ialomiţa pe o suprafaţă relativ mică, cam de vre-o 5000 de hectare anual. Cultivatoriĭ nu pot să cultive acéstă plantă decât cu învoirea Statuluĭ şi cu con-

dițiunea de a o vinde în întregime luĭ, care și-a reservat singur dreptul de a fabrică și vinde tutun în țéră. Intinderea culturilor de tutun variază de la un an la altul, căcĭ nu se consumă numaĭ tutun produs la noĭ, ci se cumpĕră și din alte părțĭ, încât când se sémĕnă maĭ puțin la noĭ, atuncĭ se cumpĕră maĭ mult din alte părțĭ.

III) **Legumele**: **fasolea**, **mazerea**, **cartofiĭ**, etc. ocupă suprafețe și maĭ micĭ. Dintre acestea singură fasolea se cultivă cevà maĭ mult, încât o parte chiar se exportă, pe când cartofiĭ nu ajung nicĭ pentru consumațiunea interióră și trebuesc aduşĭ din alte țĕrĭ. Celelalte felurĭ de legume se cultivă și maĭ puțin.

IV) **Viile.** Suprafața ocupată de viĭ a mers necontenit crescênd, ast-fel pe când la 1861 eraŭ numaĭ 95.000 de hectare în tótă țéra, astădĭ sunt maĭ bine de 140.000 de hectare. Și ar fi fost și maĭ multe podgoriĭ, dacă filoxera nu ar fi distrus o bună parte din ele; am fi avut astădĭ aprópe 200.000 hectare.

Condițiunile climaterice ale țĕriĭ și natura soluluĭ permit cultivarea acesteĭ plante atât la șes cât și pe délurĭ; numaĭ în regiunea munților, unde strugurii din causa lipseĭ de căldură nu pot ajunge la maturitate, acolo vița de vie lipsesce. In regiunea délurilor însă, vița de vie găsesçe condițiunile cele maĭ favorabile pentru desvoltarea sa.

Producțiunea viilor a fost în mijlociŭ de 2.165.000 hectolitri anual în perioda 1895 — 1899, avênd o producțiune medie de 15 hectolitri la 1 hectar. Ca și la cereale, și la viĭ, se observă tot așà o variațiune fórte mare în producțiune, variațiune datorită și climeĭ și bólelor de carĭ e atinsă via în uniĭ anĭ.

Viile de la șes se remarcă prin aceea că produc cantitățĭ mult maĭ marĭ de vin decât cele de pe délurĭ, în schimb însă calitatea vinuluĭ de dél e mult maĭ superióră celuĭ de șes, atât ca gust cât și ca durată. Din acéstă causă centrele viticole cele maĭ renumite din punct de vedere calitativ se găsesc în regiunea délurilor și anume: Rogova, Orevița Brósca, Golu Drânceĭ în Mehedințĭ; Drăgășanĭ în R.-Vâl-

cea; Délul mare în Prahova; Odobescĭ şi Panciu în Putna; Nicorescĭ în Tecucĭ; Délul Huşilor în Fălciŭ; Cotnarĭ, Uricanĭ, Socola în Iaşĭ; şi Sarica în Tulcea.

Viţa de la Cotnarĭ e originară din Tokaj şi a fost oferită luĭ Ştefan-cel-Mare al Moldoveĭ de către un rege al Ungarieĭ.

Filoxera e o insectă fórte mică ce trăesce pe rădăcinele viţeĭ de vie şi din causa împunsăturilor eĭ rădăcinele se umflă, iar viţa de vie se usucă. In timpul veriĭ acéstă insectă ese pe tulpină în aer şi se înmulţesce fórte mult, infectând ast-fel podgoria pe suprafeţe întinse; e de ajuns câţĭ-va anĭ ca o întrégă regiune viticolă să fie distrusă complect, ca şi cum ar fi fost arsă.

Filoxera a apărut la noĭ în ţéră prin aniĭ 1885—1886 şi de sigur că a fost adusă odată cu viţele ce se cumpĕraŭ din streinătate, unde a-păruse maĭ de mult. De atuncĭ şi până astăḑĭ a distrus maĭ bine de 50.000 de hectare şi continuă a strică maĭ departe. Singură regiunea Huşilor a rĕmas până acum ne atinsă de acest flagel, precum şi unele podgoriĭ isolate prin celelalte regiunĭ.

Remediul cel maĭ bun, cunoscut până acuma, contra aceste boli este de a se replantà viile distruse cu viţă americană, a căreĭ rădăcinĭ nu sunt atacate de filoxeră. Acest remediŭ a început să fie aplicat şi la noĭ în ţéră, însă replantarea merge fórte încet, până acuma abià s'aŭ replantat vre-o 1.000 de hectare.

V). **Liveḑile de arborĭ fructiferĭ.** Din acest fel de culturĭ, liveḑile de prunĭ sunt cele maĭ importante şi cele maĭ bine cunoscute din punct de vedere economic.

Aceste liveḑĭ sunt situate maĭ tóte în regiunea délurilor din Muntenia şi ocupă o suprafaţă de vre-o 70.000 de hectare. In Moldova şi Dobrogea se găsesc fórte puţine liveḑĭ de acest fel.

Producţiunea. Din prunele ce se recoltéză, se fabrică numaĭ ţuică, în cantităţĭ ce variază fórte mult de la un an la altul. In mijlociŭ se produc 1.200.000 hectolitri ţuică anual, dând o medie de 21 de hectolitri la hectar.

Numaĭ acuma în timpurile din urmă şi numaĭ în puţine localităţĭ o parte din prunele recoltate se usucă, însă într'un mod primitiv.

Liveḑĭ cu alte soiurĭ de pomĭ afară de prunĭ se găsesc destul de multe în tóte regiunile ţĕriĭ, însă nu se scie cam ce întindere ocupă şi prin urmare nicĭ ce importanţă

economică aŭ produsele lor. Arborii principali, cari alcătuesc aceste livedĭ sunt: merĭ, perĭ, nucĭ, cireșĭ, vișinĭ, caișĭ, etc.

VI) **Fînețele** ocupă actualmente o suprafață mult maĭ mică decât în trecut; în adevĕr la 1856 ocupaŭ maĭ mult de 800.000 de hectare, pe când ađĭ nu ajung decât la aprópe 600.000 de hectare. Acéstă scădere a fost pricinuită din cauza culturiĭ extensive a cerealelor, carĭ aŭ trebuit să înlocuiască fînețele, ca pe unele ce nu maĭ rentaŭ destul de când crescerea vitelor a fost părăsită în mare parte de către agricultorĭ.

In comparațiune cu celelalte țĕrĭ, România posedă, proporțional cu totalul culturilor făcute, cele maĭ puține fînețe. Nu numaĭ atât, dar chiar rodnicia lor este inferióră, încât recolta fînuluĭ nu este suficientă nicĭ pentru hrana animalelor existente; de aceea vedem că se recurge în acest scop la pae și cocenĭ, carĭ formézá pentru o mare parte din vitele de la țéră principalul lor nutriment în timpul ierniĭ.

Rĕul acesta s'ar puteà remedia însă, prin cultivarea fînețelor artificiale, adică livedĭ de trifoĭ și lucernă, carĭ daŭ un nutreț de cea maĭ bună calitate și s'ar puté ast-fel împlinì lipsa de fînețe naturale. La noĭ însă culturile de acest soiŭ sunt abià la începutul lor, numaĭ vre-o 70.000 de hectare sunt semĕnate cu fînețe artificiale, dar de sigur că în viitor suprafața lor va cresce în dauna fînețelor naturale.

Pășunele acopĕr aprópe 1.350.000 de hectare, saŭ a 10-a parte din tótă suprafața țĕriĭ. Din acestea însă vre-o 300.000 de hectare sunt pășunĭ temporare, adică locurĭ arabile ce se lasă un timp spre a se odihnì și în acest timp sunt pășcute de către vite. Ca și fînețele, întinderea lor a scăđut maĭ cu sémă la șes unde în locul lor se cultivă acuma cereale.

Calitatea pășunilor este destul de bună, lucru ce se póte ușor vedea, căcĭ vitele după un scurt timp de pășunat se

îngrașă, ceea ce maĭ îndreptéză puțin lipsa de hrană ce o îndură vitele în timpul iernii.

In general vorbind însă, întinderea de pămînt destinată a servì la hrana vitelor este mică în comparație cu numĕrul vitelor și cu întinderea totală a semănăturilor.

Pădurile.

Intinderea. In privința acésta România nu este destul de bine înzestrată, căcĭ nu posedă decât 2.774.000 hectare de pădurĭ, adică 21 °/₀ saŭ 1/5 din întréga suprafață a țĕriĭ. Deșì o bună parte din suprafața țĕriĭ este improprie desvoltăriĭ pădurilor și anume câmpia Munteniei (1); totușĭ sunt încă multe locurĭ în țéră la noĭ (cóste de munțĭ și délurĭ) carĭ adĭ nu's de nicĭ un folos și carĭ ar puté fórte bine să fie acoperite cu pădurĭ.

In comparație cu alte state ale Europeĭ ca Rusia și Austria, România am puté dice că e mediocru înzestrată cu pădurĭ.

Felul pădurilor. Pădurile încep imediat de sub zona alpină, acoperind cóstele munților și délurile ca o mantà ce-șĭ schimbă fața și cu anotimpul și cu înălțimea. Ele se întind până în regiunea câmpiilor, unde pe măsură ce înaintéză se răresc, se împrăștie și în cele din urmă dispar

(1) Lipsa de pădurĭ — ceea-ce tocmaĭ caracteriséză acéstă zonă — nu se datoresce temperaturiĭ, care n'ar fi favorabilă aceste forme de vegetațiune; ci în primul rând se datoresce faptuluĭ că lipsesce cantitatea de apă necesară pentru desvoltarea pădurilor. In adevĕr acéstă regiune primesce cele maĭ puține ploĭ și maĭ ou sémă în timpul veriĭ seceta e așà de mare, încât pămîntul e uscat și crăpat până la adâncimĭ marĭ. In al doilea rând vin vînturile, carĭ și ele în acéstă zonă sunt fórte puternice, încât vara usucă totul, iar iérna desvelind pămîntul de zăpadă, face ca puținele plante ce maĭ rĕmân să înghețe.

In ast-fel de condițiunĭ se înțelege că pădurile nu se pot desvoltà, căcĭ cine să maĭ samene arborul odată uscat? Aicea nu se pot desvoltà decât, saŭ plante ce fac repede semințe în primăvară, iar vara se pot uscà, cum sunt de pildă cerealele; saŭ plante carĭ aŭ în pămînt o tulpină cărnósă saŭ rădăcinĭ fórte lungĭ.

cu totul, lăsând câmpiile Tiseĭ, Dunăriĭ şi cele din vecinătatea Măriĭ, lipsite cu totul de acéstă podóbă.

Tóte aceste pădurĭ sunt, ca tóte cele din zona temperată, prevĕḑute cu numeróse p o e n e şi marea lor majoritate aŭ vegetaţiunea întreruptă în cursul ierniĭ.

După felul arborilor ce alcătuesc pădurile, găsim următórele 3 regiunĭ:

a) Regiunea coniferelor începe imediat de sub plaiurile alpine prin nisce arborĭ micĭ la început, carĭ se tîrăsc pe pămînt: j i p (Pinus pumilio), j n é p ă n, apoĭ cu cât ne scoborîm vedem încheindu-se pădurĭ de m o l i f t şi maĭ în jos de b r a ḑ ĭ. Ele îmbracă cóstele munţilor cu o mantă vecînic verde, care se lasă în jos până la altitudinea de 1200 m., iar în locurile umbróse până chiar la 600 m. Acestea sunt pădurile cele maĭ preţióse, de óre-ce daŭ lemnele cele maĭ bune de construcţiune şi sunt fórte puţin amestecate cu alte felurĭ de arborĭ, cum sunt, rar de tot, Tisa şi Larixul.

b) Regiunea fagului. Pădurile de fag se întind, în continuarea celor de conifere, până aprópe de pólele délurilor. In partea de E, prin Dobrogea şi Basarabia ele sunt fórte rarĭ şi înlocuite în mare parte cu pădurĭ de m e s t é c ă n ĭ, cărora le priesce maĭ bine clima continentală.

c) Regiunea stejaruluĭ începe de la pólele regiuniĭ délurilor de unde se sfârşesc pădurile de fagĭ, şi se continuă spre câmpie, dar pe măsură ce înaintéză fie spre Tisa, Dunăre saŭ Mare, pe aceeaşĭ măsură se rărăsc, formând numaĭ icĭ şi colo petece de pădurĭ isolate numite d u m b r a v e; şi în cele din urmă cedéză locul stepelor.

Exploatarea. Până la anul 1881 proprietariĭ puteaŭ să-şĭ taie pădurile după cum voiaŭ, exploatarea nu erà supusă nicĭ uneĭ regule. Sub regimul acesta multe din pădurile ce acoperiaŭ altă-dată şesurile şi délurile Românieĭ, aŭ dispărut, iar în locul lor aŭ început să se cultive cerealele, carĭ rentéză maĭ mult proprietarilor. Acéstă tăiere aprópe completă a fost înlesnită şi de căile de comunicaţiune,

carĭ în regiunea şesuluĭ eraŭ maĭ numeróse şi maĭ apte pentru transporturĭ.

Nu tot acelaş lucru s'a întîmplat şi cu pădurile din regiunea munţilor; acolo lipsa aprópe completă de drumurĭ a făcut ca masivele păduróse să rĕmână intacte.

De la 1881, de când a intrat în vigóre codul forestier, proprietariĭ nu-şĭ maĭ pot tăià pădurile decât după anumite regule, carĭ aŭ de scop de-a opri distrugerea pădurilor de acì înainte. Conform acestor regule, dintr'o pădure nu se póte tăià într'un an maĭ mult decât a 30-a parte, aşà că o pădure după 30 de anĭ devine din noŭ aptă de a fi tăiată.

Din pricina lipseĭ de mijlóce de comunicaţiune, astăḑĭ ca şi în trecut, pădurile din regiunea muntósă nu se exploatéză decât în fórte puţine locurĭ, acolo unde proprietariĭ şi-aŭ creat singurĭ mijlóce de transport, fie căĭ ferate, cum este de pildă la: Sabasa, Găinescĭ, Hangu, Tarcăŭ, etc. saŭ canale cu apă, cum este la Bistricióra, Bicaz, Lotru, etc.

In regiunea şesuluĭ din potrivă, uşurinţa transportuluĭ face ca totalitatea pădurilor să fie exploatate.

Din acestea se póte vedeà că tocmaĭ acolo unde sunt pădurĭ maĭ multe şi maĭ frumóse, acolo exploatarea e la începutul eĭ; când însă căile de comunicaţiune se vor înmulţì şi în regiunea muntósă, atuncĭ de sigur că acea bogăţie de rezervă ce o forméză pădurile, va produce un venit însemnat proprietarilor.

Animalele Domestice.

Caiĭ. Istoria ne arată că în secoliĭ trecuţĭ, până pe la începutul secoluluĭ XIX, existà în România şi în special prin Moldova, o rasă de caĭ renumită prin agerimea şi frumuseţea eĭ. Popórele carĭ locuiaŭ împrejurul nostru se aprovisionaŭ cu caĭ din Moldova pentru trebuinţele cavaleriеĭ lor. Chiar Turciĭ, carĭ sunt posesoriĭ uneia din cele maĭ vestite rase de caĭ, rasa arabă, impuneaŭ Domnilor Ţĕrilor

românescĭ ca pe lângă tributul anual să trimétă în Turcia și un numĕr însemnat de caĭ românescĭ.

Astăḑĭ caiĭ românescĭ aŭ degenerat într'atâta, încât pentru trebuințele cavaleriei nóstre aducem caĭ de prin Ungaria și Rusia; numaĭ prin Dobrogea și Moldova se maĭ găsesc caĭ de o calitate cevà maĭ alésă.

Causa acesteĭ degenerărĭ este de sigur prea marea exportațiune, care încetul cu încetul a făcut ca rasa cea bună de caĭ să dispară de la noĭ, pe când țĕrile vecine începeaŭ să producă și ele caĭ bunĭ. Dacă maĭ adăugăm la acésta, că Domniĭ Fanarioțĭ redusese fórte mult numĕrul cavaleriștilor, atuncĭ înțelegem de ce cultivatoriĭ de caĭ românescĭ aŭ părăsit acéstă ocupațiune, căcĭ nu maĭ aveaŭ unde să-șĭ vîndă caiĭ.

Actualmente în România se găsesc aproximativ 800.000 de caĭ, întrebuințațĭ în cea maĭ mare parte la transporturĭ și la munca agricolă, acésta din urmă maĭ cu sémă în Muntenia.

Pentru îndreptarea raseĭ cailor Statul întreține o herghelie de caĭ la C i s l ă ŭ (Buzĕŭ), care produce în fie-care an un numĕr de harmasarĭ, pe carĭ apoĭ îĭ rĕspândesce în țéră cu scopul de a îmbunătăți în viitor rasa cailor.

Boiĭ. Rasa bovină este representată actualmente prin vre-o 2.500.000 capete de vite, între carĭ trebue să numĕrăm și b i v o l i ĭ, rĕspândițĭ maĭ cu sémă în regiunea șesuluĭ din Muntenia.

Partea cea maĭ bogată a țĕriĭ în animale de acest fel este regiunea Moldoveĭ cuprinsă între Siret și Prut; județele: Tutova, Fălciŭ, Vasluĭ, Iașĭ, Roman și Botoșanĭ. Acestea aŭ, proporțional cu suprafața lor, cele maĭ numeróse vite cornute.

Rasa bovină a degenerat și ea, însă nu atât de mult ca cea cavalină. Pe lângă boiĭ micĭ de munte se găsesc și astăḑĭ tipurĭ de boĭ ca ceĭ de Moldova și Ialomița, carĭ sunt destul de frumoșĭ ca conformațiune exterióră și destul de puternicĭ. Din nenorocire însă acestor animale li

se dă o îngrijire cât se póte de próstă, atât din punctul de vedere al nutrețuluĭ cât şi al adăpostuluĭ.

Acéstă lipsă de îngrijire a animalelor de acéstă rasă se datoresce faptuluĭ că Austro-Ungaria oprind importul acestor animale din țéră de la noĭ, a distrus prin acésta un debuşeŭ însemnat pentru crescĕtoriĭ de vite carĭ aŭ lăsat în părăsire cultivarea acestuĭ soiŭ de animale.

Intrebuințarea ce se dă vitelor cornute la noĭ în țéră, este numaĭ munca agricolă şi transporturile; cât privesce producțiunea laptelui, acésta jócă un rol cu totul secundar ast-fel încât nu s'a putut desvoltà rase de vacĭ bune producĕtóre de lapte.

Oile, în numĕr de vre-o 5.600.000, formézá în timpul veriĭ numeróse turme ce pasc pe vîrful şi cóstele munților, dând acestora o óre-care animațiune, căcĭ maĭ în fiecare poiană se vede câte o **s t â n ă**, unde ciobaniĭ se adăpostesc şi prepară brânza, pe care apoĭ o trimet în oraşe. Cum vine însă tómna, aceste turme părăsesc munțiĭ şi se scobóră la şesurĭ şi la baltă (Fig. 63), une-orĭ ajung până

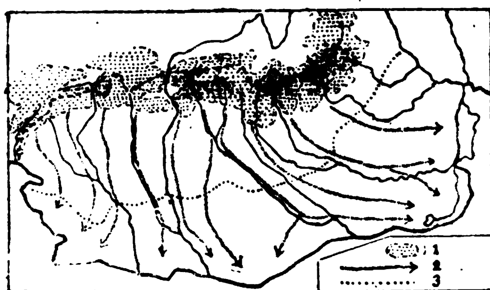

Fig. 63. 1. Regiunea munților. 2. Drumurile parcurse de turmele de oĭ in deplasarea lor. 3 Regiunea délurilor.

în Dobrogea, unde petrec din iérnă până în primăvară, nutrindu-se cu fînul produs de fînețele de la câmp, când iar îşĭ reiaŭ drumul spre munte.

In țéra nóstră se cultivă următórele rase maĭ principale:

ş p a n c a şi ţ i g a i a, renumite atât pentru lâna lor cea fină cât şi pentru carnea lor. Din nenorocire numĕrul cel mare de oĭ îl formézā rasa ţ u r c a n ă, o rasă inferiórā cu lâna grósă şi aspră.

Fig. 64. Căldarea Lespeḑilor, din munţiĭ Făgăraşuluĭ, cu o stână de oĭ.

Porciĭ, în numĕr de 1.700.000, sunt singurile animale domestice din România, cariĭ din punctul de vedere al calităţiĭ nu lasă aprópe nimica de dorit. Porciĭ de rasa m a n g a l i ţ a (cu pĕrul alb şi creţ, cu botul şi piciórele scurte) pot concurà în privinţa producţiuniĭ de grăsime cu rasa „York"; iar rasa de p o r c ĭ c u u r e c h i l e b l e g ĭ este excelentă pentru producerea cărniĭ. Numĕrul cel mare însă îl formézā o rasă inferiórā de porcĭ, cu rîtul ascuţit, urechile drepte, pĕrul lung şi drept. Comerţul acestuĭ fel de animale, care în trecut erà destul de activ — căcĭ în mijlociŭ se exportaŭ anual câte 150.000 de capete — a suferit

fórte mult din pricina închiderii graniţeĭ dinspre Austro-Ungaria, care ne cumpĕrà ceĭ maĭ mulţĭ porcĭ. Aḑĭ de-abià se maĭ exportéză vre-o 40.000 de capete anual.

Din cele ce s'aŭ spus relativ la diferitele felurĭ de animale domestice, resultă clar că acéstă ramură a agriculturiĭ maĭ înainte cu câte-và deceniĭ, erà într'o stare destul de înfloritóre şi constituià principala ocupaţiune a locuitorilor Românieĭ. Animalele nu numaĭ că eraŭ—proporţional cu numĕrul locuitorilor — maĭ numeróse decât astăḑĭ, dar după cum am vĕḑut şi calitativ eraŭ maĭ bune. Aḑĭ acéstă ramură a agriculturiĭ este lăsată cu totul pe al doilea plan; agricultoriĭ nu maĭ cresc decât vitele necesare pentru munca câmpuluĭ — devenită acum principala lor ocupaţiune — şi de-a căror calitate eĭ se îngrijesc prea puţin.

Acéstă stare a cresceriĭ vitelor este dăunătóre nu numaĭ stăriĭ economice a ţĕriĭ, care pierde prin acésta un însemnat izvor de câştig, dar chiar agriculturiĭ propriŭ ḑise; căcĭ numaĭ prin crescerea vitelor se póte restituì pămîntuluĭ — sub formă de bălegar — substanţele de carĭ este sărăcit solul agricol în fie-care an, odată cu secerişul.

Principala causă a acesteĭ stărĭ este, după cum s'a maĭ spus, închiderea graniţelor Austro-Ungarieĭ pentru animalele provenite din ţéră de la noĭ — cu scopul de a protejà animalele domestice ale Ungarieĭ de concurenţa celor româneşcĭ — pretinḑênd că vitele nóstre sunt tóte bolnave.

Pescicultura.

România posedă în total o suprafaţă de 817.000 hectare de apă dulce, adică 6% din suprafaţa ţĕriĭ. Acésta ne explică uşor de ce pesciĭ de apă dulce constitue un important izvor de bogăţie pentru ţéra nóstră şi o pun printre ţĕrile cele maĭ bogate din Europa în acéstă privinţă. In adevĕr pescăriile de la Dunăre sunt cele maĭ bogate, după cele de la Volga.

Până la 1881—1882 pescele prins în apele Româniel întreceà cu mult nevoile consumatorilor din ţéră, şi o bună parte erà exportat în alte ţĕrĭ. In urmă însă producţiunea pesceluĭ a scădut fórte mult, încât nu numaĭ că nu se maĭ exportà, dar pentru a împlinì cererile din ţéră erà nevoe să ne adresăm la ţĕrĭ străine, ca: Rusia, etc. Acéstă scădere a producţiuniĭ se datoresce pentru rîurile navigabile şi plutitóre, stăriĭ de libertate a pescuituluĭ în orĭ-ce timp şi a orĭ-căruĭ fel de pesce; iar pentru celelalte ape, ca: lacurĭ, heleştee, iazurĭ, etc., lăcomieĭ pescarilor, carĭ căutaŭ să scótă cea maĭ mare cantitate de pesce în cel maĭ scurt timp şi ast-fel tóte apele se depopulaŭ încetul cu încetul de pescele ce-l conţineaŭ.

De la 1896 însă s'aŭ luat măsurĭ pentru cruţarea acestuĭ izvor de bogăţie naţională, oprindu-se sub pedépsă, de a pescuì în lunile în carĭ pescele se înmulţesce şi silind pe pescarĭ de a întrebuinţà numaĭ plăşĭ cu ochiurile marĭ, cu carĭ să nu se pótă prinde pescele mic. Cu chipul acesta s'a reuşit numaĭ în câţĭ-và anĭ, a se face ca bălţile şi rîurile să fie din noŭ populate în abundenţă cu pesce.

Cantitatea de pesce ce se extrage din apele Româniel este cam de vre o 100.000.000 de kgr. (35.000.000 leĭ) anual, din care cea maĭ mare parte o formézà c r a p u l, cea maĭ abundentă dintre tóte speciile de pescĭ şi carĭ alimentéză maĭ mult decât tóte comerţul nostru de pesce. Pesciĭ ceĭ carĭ rentéză maĭ mult însă sunt: m o r u n u l, n i s e t r u, c e g a şi c h e f a l u l, de óre-ce eĭ se vînd maĭ scump şi apoĭ icrele lor de asemenea sunt fórte căutate.

VEDERE GENERALĂ ASUPRA AGRICULTURII ROMÂNIEI.

Din cele ce preced se póte vedeà uşor că *agricultura nóstră se caracteriséză prin cultura aprópe exclusivă a cerealelor*, celelalte ramurĭ ale eĭ (crescerea vitelor, pomicultura, apicultura, etc.) jucând un rol cu totul secundar faţă de cea d'întâiŭ.

Acéstă unilateralitate — creată, după cum am vĕdut, în

mod artificial în timpul din urmă — nu este de loc o calitate, căcĭ în casul uneĭ secete nu putem găsì în celelalte ramurĭ o compensaţiune pentru recoltele pierdute.

Modul în care se face agricultura la noĭ lasă mult de dorit; şi acésta din următórea pricină: până la 1829, Ţĕrile româneşcĭ eraŭ considerate ca grânarele Turcieĭ şi tot ce se produceà la noĭ în ţĕră nu se puteà vinde decât în Turcia şi cu preţul pe care voiaŭ eĭ să ni-l ofere. Este lesne de înţeles de ce agricultura n'a făcut până atuncĭ nicĭ un progres, căcĭ locuitoriĭ sciind că muncesc pentru alţiĭ, munceaŭ fără nicĭ o tragere de inimă şi nu căutaŭ să facă vre-o îmbunătăţire ogoruluĭ lor.

Agricultura la noĭ nu a început să facă progrese decât de atuncĭ încóce, de când românul s'a sciut deplin stăpân pe ogorul luĭ; şi maĭ cu sémă în timpul din urmă a prosperat maĭ mult, de când căile de comunicaţiune s'aŭ înmulţit şi poporul a ajuns la un grad de cultură maĭ superior.

Acest progres se observă, atât în ceea-ce privesce modul de cultivare, căcĭ astăḑĭ aprópe tóte plugurile rudimentare de lemn sunt înlocuite cu plugurĭ de fer, pe lângă carĭ se maĭ găsesc şi un numĕr destul de mare de maşinĭ agricole, cât şi în ceea ce privesce suprafaţa cultivată, care astăḑĭ e de douĕ orĭ maĭ mare ca în 1862.

In scopul de a face ca agricultura să progreseze, Statul a înfiinţat Creditul agricol, cu scopul de-a înlesnì micilor agricultorĭ baniĭ necesarĭ până la vinderea productelor şi Banca agricolă, cu acelaş scop pentru agricultoriĭ marĭ. Creditul funciar rural a fost înfiinţat tot în acest scop, ca să acorde împrumuturĭ maĭ marĭ agricultorilor pentru îmbunătăţirea pămîntuluĭ, amanetându-şĭ pentru acésta dreptul de proprietate.

Pentru a ajunge agricultura Românieĭ să se pótă comparà cu cea a ţĕrilor maĭ civilisate, are de făcut încă progrese însemnate şi anume: Să cucerésca tóte terenurile favorabile eĭ şi carĭ aḑĭ n'aŭ nicĭ o întrebuinţare. Trebue ca tóte ramurile de agricultură, posibile la noĭ, să fie des-

voltate potrivit nevoilor acesteĭ ţĕrĭ. Apoĭ vor maĭ trebuì îmbunătăţite şi maĭ mult decât sunt calităţile soluluĭ şi sistemele de cultură, cu scopul de a se mărì rodnicia pămîntuluĭ, adică ca hectarul de pămînt arabil să producă cu mult maĭ mult decât astădĭ.

MINELE

Cele maĭ importante bogăţiĭ miniere ale sub-soluluĭ României sunt: petrolul şi sarea.

Petrolul este cea maĭ importantă bogăţie minieră a României, atât din pricină că se găsesce în cantităţĭ considerabile, cât şi prin faptul că fiind o materie primă din care se póte scóte fórte multe produse utile, el póte formà baza uneĭ industriĭ din cele maĭ însemnate.

Zăcĕmintele petrolifere din România se găsesc în următórele două zone (Vedĭ fig. 65):

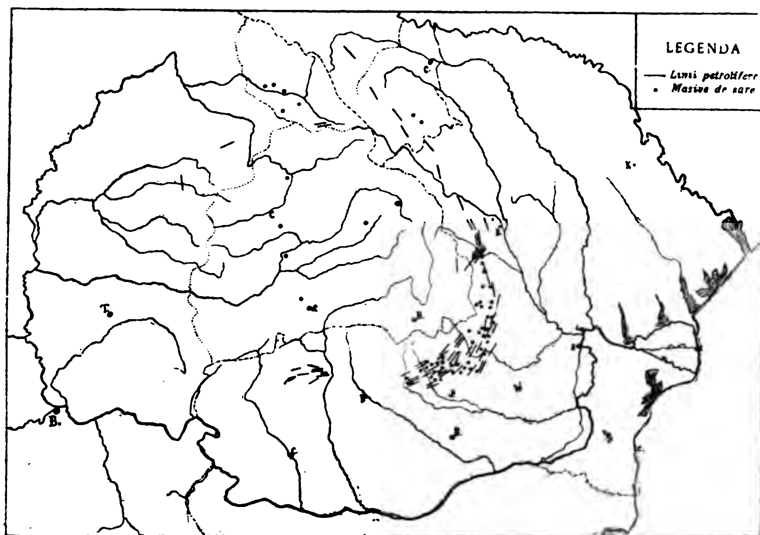

Fig. 65. Harta zăcĕmintelor de sare şi petrol.

1. Intr'o zonă îngustă ce se întinde din judeţul Sucéva până în rîul Dâmboviţa, urmând marginea munţilor şi numaĭ rar intrând în interiorul acestora.

2. A doua zonă, maĭ scurtă și maĭ îngustă, se află în județul Râmnicu-Vâlcea, mărginită la N de munții dintre Jiŭ și Olt, iar la S de délurile înalte ale Olteniei.

De aicĭ se vede că tótă câmpia Munteniei, podișul Moldoveĭ, Dobrogea, munțiĭ din Mehedințĭ și până în Prahova, precum și munțiĭ Suceveĭ sunt lipsițĭ de petrol.

Fig. 66 Regiunea délurilor la Câmpina; pe terasa Prahoveĭ o linie de petrol e indicată prin înșirarea sondelor.

Din exploatările făcute până acum s'a putut vedeà că petrolul nu se găsesce în orĭ-ce punct al acestor zone, încât să iasă orĭ-unde am face un puț, ci numaĭ în anumite direcțiunĭ numite «liniĭ petrolifere» (Fig. 66) așeḑate paralel cu arcul carpatic. Aceste liniĭ sunt maĭ numeróse în regiunea curburiĭ Carpaților, în județele: Prahova, Buzĕŭ, Râmnicu-Sărat, pe când în celelalte județe — afară de Bacăŭ — sunt puțin numeróse. Zăcĕmintele de petrol sunt în legătură strânsă cu zăcĕmintele de sare și anumite ape minerale.

In tótă regiunea petroliferă sunt o mulțime de manifestațiunĭ, carĭ sunt în legătură cu presența petroluluĭ, și anume: focurĭ nestinse, nisce emanațiunĭ de gaze printre crăpăturile straturilor și stâncilor din regiunea petroliferă; când din diferite cause gazele se aprind, ard in-

continuŭ lunĭ întregĭ, până vre-o plóie mare le sting. Focurĭ nestinse sunt cunoscute la Lopătarĭ (Buzĕŭ), Băicoiŭ (Prahova), etc. F e r b e l e (ferbătorĭ) sunt tot emanaţiunĭ de gaze, ce es însă de sub apă, saŭ într'un teren mlăştinos; gazele, fiind corpurĭ hidrocarbure, ard, de aceea locuitoriĭ din apropierea ferbelor utiliséză une-orĭ acest gaz la iluminat, precum: la Ocnele-marĭ (Vâlcea), la Săcel (Gorj), la Băicoiŭ, etc.

Când drumul (canalul) ascendent al gazelor e făcut în argile ce daŭ cu apa infiltrată un noroiŭ clisos, atuncĭ ele aduc la suprafaţă noroiul, ce formézä la gura canaluluĭ un con de 2—3 m. înalt cu un mic crater în vîrf, din care se scurge un jirlăŭ de noroiŭ negru. Acestea sunt s a l ţ e l e, cărora din causa formeĭ asemănătóre cu a vulcanilor li s'a dis şi v u l c a n ĭ n o r o i o ş ĭ. Regiunĭ de salţe sunt maĭ ales la Policiorĭ, Beciŭ, Berca, Cătina, etc. (jud. Buzĕŭ).

Rare-orĭ petrolul se găsesce în interiorul pămîntuluĭ sub formă de basenurĭ, maĭ mult saŭ maĭ puţin marĭ; de cele maĭ multe orĭ se găsesce îmbibând stratele permeabile după cum apa îmbibă zaharul. Adâncimea la care se găsesc aceste strate variază fórte mult, de la câţĭ-va până la 500 de metri.

Exploatarea zăcĕmintelor de petrol a început încă de-mult, de pe la jumătatea sec. XIX şi a mers crescând din an în an până în ultimul deceniŭ, când dintr'odată a luat o desvoltare fórte mare.

Exploatarea se face în două felurĭ: 1) Prin ajutorul p u ţ u r i l o r săpate cu mâna şi din interiorul cărora se scóte petrolul, cum se scóte apa din puţurile ordinare (Fig 67). Dacă petrolul din puţ sécă, să sapă maĭ departe, până se dă de un noŭ strat de petrol. 2) Prin ajutorul s o n d e l o r (puţurĭ canadiene). Acestea sunt nisce tuburĭ de fer ce se implântă în pămînt până la adâncimĭ destul de marĭ şi prin carĭ se póte: saŭ să iasă petrolul singur—să facă erupţiune—saŭ să-l ridicăm cu ajutorul pompelor. Acest sistem este maĭ preferabil de óre-ce nu presintă nicĭ un pericol ca puţurile obişnuite şi apoĭ putem exploatâ şi păturile petrolifere cele maĭ profunde.

Din tot cuprinsul zonelor petrolifere nu se exploatéză petrol decât numaĭ în următórele regiunĭ:

1) Jud. D â m b o v i ţ a: la Colibaşĭ şi Glodenĭ.

2) Jud. P r a h o v a: la Câmpina, Buştenarĭ, Păcureţĭ, Băicoiŭ, Poiana, Doftana, Ţintea, Recea, Matiţa, etc.

3) Jud. B u z ĕ ŭ: la Păcurele, Berca, Cuculescĭ, Tega, Sărata, etc.

4) Jud. Bacăŭ: la Solonţ, Moinescĭ, Teţcanĭ, Lucăcescĭ Comănescĭ, Stănescĭ, Caşin, etc.

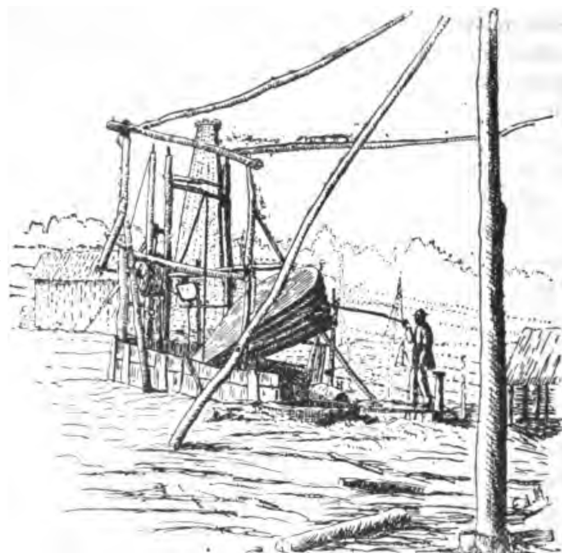

Fig. 67. Vederea uneĭ exploataţiunĭ de petrol la Buştenarĭ (Prahova). In faţă se vede un puţ de mână cu fólele de trimes aer; în fund se vede turla unuĭ puţ canadian (sondă).

Următorul tabloŭ ne arată numĕrul sondelor şi al puţurilor —productive şi neproductive— ce se aflaŭ în anul 1898 în tóte aceste regiunĭ.

DISTRICTELE	Puţurĭ		Sonde	
	Produc.	Neprod.	Produc.	Neprod.
Dâmboviţa	107	35	—	—
Prahova .	355	410	24	37
Buzĕŭ. . .	87	3	4	10
Bacăŭ . . .	8	114	40	8
Total . .	557	562	68	55

Cantitatea de petrol ce se extrage din tóte aceste puţurĭ şi sonde, s'a ridicat în anul 1899 la 30.000 de vagóne, saŭ 300.000 de tone; pe când în 1895 nu se extrăgeaŭ decât 8 000 de vagóne, iar în 1865 nu se extrăgeaŭ decât 500 de vagóne. Acéstă crescere a producţiuniĭ petro-

lulul se datoresce: pe de-o parte succesuluĭ dobândit de unii exploatatorĭ ca: „Stéua Română“ (1), Monteoru, Câmpeanu, etc., carĭ aŭ atras după dînşiĭ şi pe alţĭ exploatatorĭ; iar pe de altă parte disposiţiuniĭ din legea minelor, care permite proprietarilor de terenurĭ petrolifere — şi în genere a orĭ-căruĭ teren ce conţine mine — să le exploateze singurĭ, saŭ să le concedeze pe un timp îndelungat (75 de anĭ) altor exploatatorĭ, carĭ pot fi şi străinĭ.

Din tótă acéstă cantitate de petrol, numaĭ $^1/_3$ se întrebuinţéză direct ca combustibil, pe când restul de $^2/_3$ se rafinéză în cele vre-o 80 de uzine ce se află în tótă ţéra. Din aceste uzine numaĭ vre-o 12 sunt stabilimente de órecare importanţă, pe când restul sunt cu totul primitive şi abià îşĭ merită numele. Produsele ce se obţin prin distilarea petroluluĭ sunt: benzina, petrolul lampant, uleiurile de uns, vasilina, parafina, etc., carĭ pe lângă că satisfac tóte nevoile interióre ale ţĕriĭ, dar se maĭ şi exportă în ţĕrile din apusul Europeĭ, ca: Germania, Elveţia, Olanda, etc. Acéstă industrie s'a desvoltat în apropierea centrelor de exploatare a petroluluĭ şi anume: în Câmpina, Târgovişte, Ploescĭ şi Moinescĭ.

Sarea este a doua bogăţie minieră a Românieĭ după petrol.

Zăcĕmintele de sare se găsesc în aceeaşĭ regiune ca şi petrolul, însoţind arcul carpatic în partea externă, din Galiţia şi până în Oltenia (Veḑĭ fig. 65). Acéstă regiune s'a şi numit r e g i u n e a s a l i f e r ă.

Sarea se presintă în stare aprópe pură sub formă de s t r a t e saŭ de m a s i v e (Fig 68 şi 69), aşeḑate cele maĭ multe în regiunea délurilor de la curbura Carpaţilor (jud. Bacăŭ, Putna, R.-Sărat, Buzĕŭ şi Prahova). In multe localităţĭ, aceste masive es la exterior din causa erosiuniĭ stratelor superióre şi formézǎ în acest cas, s t â n c i l e d e s a r e, aşà

(1) Societatea «Stéua Română» a avut sonde, carĭ aŭ dat în primele ḑile ale erupţiuniĭ, până la 200 de vagóne pe ḑi.

de numeróse în Carpațĭ: la Bisoca, Meledic și Lopătarĭ (Buzĕŭ), Slănic (Prahova), Vrancea, (Putna), etc.

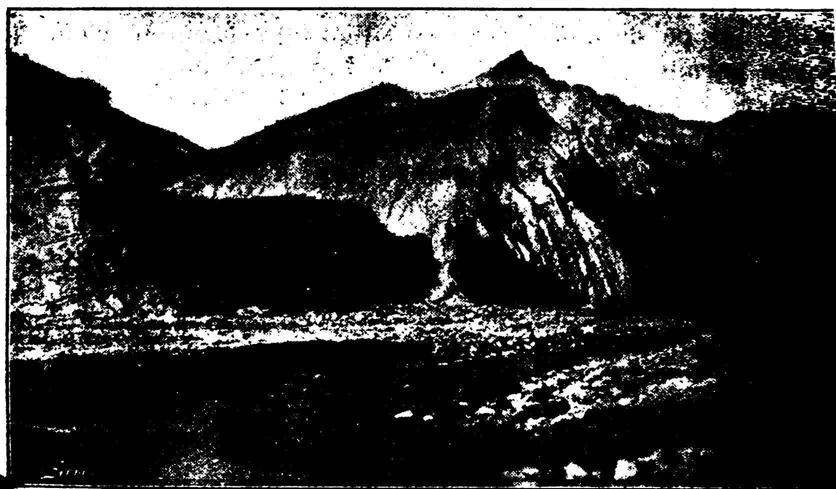

Fig. 68. Masivul de sare de la Meledic, în jud. Buzĕŭ. s. sare.

Numĕrul masivelor de sare este fórte mare. se cunosc până acumma maĭ mult de 50. Ca o dovadă despre mulțimea masivelor de sare este numĕrul cel mare de isvóre sărate, ce se găsesc în Carpațĭ. Mărimea masivelor de sare deșì nu este determinată cu sìguranță, totușĭ se póte spune că masivul de la T.-Ocna are vre-o 4 km. lungime, vre-o 300 de metri lățime și aprópe 100 de metri adâncime, ceea-ce ne-ar da un volum de vre-o 250.000 000 de tone de sare, din care nu s'a exploatat până astădĭ nicĭ 1.000.000 de tone. Masivul de la Ocnele-marĭ are dimensiunĭ probabil șì maĭ marĭ.

Exploatarea masivelor de sare, orĭ unde s'ar găsi ele, este un drept exclusiv al Statuluĭ (monopol); și acesta încă din vechime, căcĭ legiuirile vechĭ întăresc acest drept pe care îl aveà și pe atuncĭ Statul (Domnitorul).

Singurĭ locuitoriĭ din munțiĭ Vranceĭ, aŭ dreptul să scótă direct sare din munțiĭ lor, însă numaĭ pentru trebuințele lor.

Exploatărĭ de sare — saline saŭ ocne — nu există ac-

tualmente decât numaĭ în 3 localitățĭ și anume: în Târgu-Ocna (Bacăŭ), Slănic (Prahova) și Ocnele-marĭ (R. Vâlcea). Salina de la Doftana (Prahova) a fost părăsită în timpul din urmă.

In tóte aceste saline se întrebuințéză deținuțĭ pentru extragerea săriĭ.

Până la 1881 exploatarea se făceà în mod cu totul primitiv, de atuncĭ însă salinele Românieĭ aŭ fost înzestrate cu tóte mașinele necesare pentru extragerea săriĭ. Cantitatea de sare ce se extrage anual din tóte salinele este aproximativ 100.000 de tone, din care $^1/_3$ se exportă în Bulgaria, Serbia și Rusia, cu prețul de 35—40 francĭ tona în porturile Dunăriĭ; iar restul se consumă în țéră la noĭ, cu prețul de 95—115 francĭ tona. Deși sarea se găsesce în cantitățĭ considerabile în sub-solul Românieĭ, totușĭ profitul ce-l are Statul din vîndarea eĭ este cu totul neînsemnat, căcĭ veniturile de la sare (cam $6^1/_2$ milióne leĭ) abià acopĕr cheltuelile ce se fac cu extragerea eĭ. Acésta din pricină că sarea nu are altă întrebuințare decât în alimentațiune. Dacă pe lângă acésta s'ar maĭ întrebuința și la fabricarea unor substanțe trebuincióse ca: soda, clorul, acidul clorhidric, etc. atuncĭ de sigur că am aveà un profit maĭ mare decât cel de astădĭ.

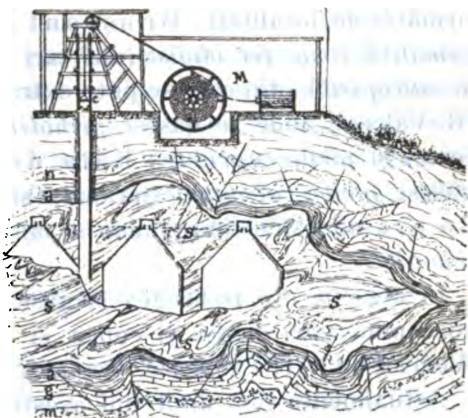

Fig. 69. Vederea uneĭ masiv de sare în exploatație. *n*, nisip; *a*, argile; *s*, sare; *g*, gips; *m*, marne.

Printre celelalte bogățiĭ minerale, maĭ puțin importante, ce maĭ posedă România, putem cità:

Cărbuniĭ de pămînt. Afară de mina de *antracit* de la

Schela (Gorj) şi care se exploatéză numaĭ de câţĭ-vâ anĭ, toţĭ cărbuniĭ de pămînt din România sunt *lignit*. Zăcĕminte de lignit se găsesc în fórte multe localităţĭ din regiunea délurilor (fig. 70), însă ele se exploatéză numaĭ în următórele localităţĭ:

Dâmboviţa: la Şotânga, Mărginénca şi împrejurul lor.

Prahova: la Filipesciĭ de pădure şi în împrejurimĭ.

Bacăŭ: Comănescĭ şi Asăŭ:

R.-Vâlcea: Cucescĭ.

Mehedinţĭ: Bahna.

Producţiunea totală a minelor de cărbunĭ de pămînt s'a ridicat în anul 1901 la: 131.000 tone, ceea ce nu este suficient pentru trebuinţele industrieĭ şi a căilor ferate, maĭ ales că şi calitatea lasă de dorit, aşà că trebue să importăm cărbunĭ de pămînt din Ungaria, Anglia şi Germania.

Minereurĭ de fer şi cupru. Acestea se găsesc prin terenurile vechĭ din Carpaţĭ saŭ din Dobrogea, maĭ cu sémă în următórele localităţĭ: Broştenĭ (Sucéva), unde se află: *hematită roşie*, *fer oligist* (din carĭ se póte extrage ferul) şi *calcopirită* (din care se póte extrage arama); Ciunget (R.-Vâlcea), unde se găsesc *pirhotine* (din care se extrage ferul) şi *pirite cuprifere*; Baia de fer (Gorj), unde se găsesc *pirite*, *calcopirite* (aramă) şi *limonită* (fer); Baia de aramă (Mehedinţĭ), unde se află *calcopirite*, *pirită* şi *limonită*.

In délurile din Dobrogea se găsesc de asemenea numeróse minereurĭ de fer şi cupru, şi anume la: Losova, Atmagea, Altân-Tepe, Ortachioĭ, Ceamurli, etc.

Actualmente nicĭ unul din aceste zacĕminte nu se exploatéză, însă în timpurile maĭ vechĭ zăcĕmintele de fer şi cupru de la Baia de aramă şi Baia de fer aŭ fost exploatate, de unde vine chiar şi numele acestor 2 localităţĭ; în urmă însă exploatarea lor a fost părăsită.

Nisipurile aurifere. In timpurile maĭ vechĭ o parte din Ţiganĭ, robĭ aĭ Domnitoruluĭ, se ocupaŭ cu spălarea nisipurilor aurifere ce se găsiaŭ pe albia rîurilor: Olt, Lotru, Argeş Buzĕŭ, Bistriţa, etc. şi aurul ast-fel cules

deveneà proprietatea Domnitoruluĭ; astădĭ s'a părăsit cu totul acéstă exploatare, căcĭ nu maĭ rentéză. Aur se găsesce şi în stâncĭ de quarţ, etc. în multe locurĭ în Carpaţĭ; pe valea luĭ Stan (afluente al Lotruluĭ) s'a făcut chiar un început de exploatare.

Chihlimbarul s'a găsit în maĭ multe localităţĭ din România, însă locul unde el se găsesce în cantităţĭ marĭ este regiunea dintre Chiojdu mare, Colţiĭ şi Găvanele (Buzĕŭ); de acolo se extrag cantităţĭ însemnate de chihlimbar, vre-o 500 de kilograme anual. Chihlimbarul de Buzĕŭ e de colóre închisă, une-orĭ négră cu reflexurĭ verdĭ. E cel maĭ preţuit dintre tóte chihlimbarurile cunoscute, ajungênd până la 1000 de leĭ kg.

Puciósa se găsesce în maĭ tótă regiunea petroliferă şi saliferă, întovărăşind adesea stratele de gips, cum e de ex: la Puciósa (Dâmboviţa), la Poiana Verbilăŭ (Prahova), Valea Săriĭ (Putna), Valea Sibiciuluĭ (Buzĕŭ), etc.

Ozocherita (céra de pămînt) a fost descoperită pentru prima óră în ţéra nóstră, în valea Slăniculuĭ (Bacăŭ); ea se maĭ găsesce: la Solonţ, Teţcanĭ, Mosóre (Bacăŭ), muntele Zarişte (Buzĕŭ), Câmpina (Prahova), etc.

Asfaltul (smóla) de asemenea se găsesce la un loc cu zăcĕmintele de petrol în jud. Prahova, Buzĕŭ, Bacăŭ, etc.

Apele minerale.

Tot ca o bogăţie minieră sunt considerate şi numerósele isvóre de ape minerale, ce se găsesc rĕspândite maĭ cu sémă în regiunea muntósă şi delurósă, unele chiar şi în regiunea şesuluĭ. Majoritatea acestor isvóre aŭ o composiţiune asemĕnătóre, căcĭ aprópe tóte conţin disolvită sare (Na Cl), sunt adică *cloro-sodice.* Pe lângă acésta se maĭ adaugă, după localităţĭ, şi diverse alte substanţe, precum: în unele locurĭ *sulf* saŭ *hidrogen sulfurat,* în altele *magnesiŭ,* în altele *fer*, *iod*, etc.; numaĭ puţine din ele aŭ o composiţiune cu totul deosebită.

Deşi multe din aceste isvóre aŭ o putere de vindecare tot aşà de mare ca şi isvórele similare de prin ţĕrile strĕine

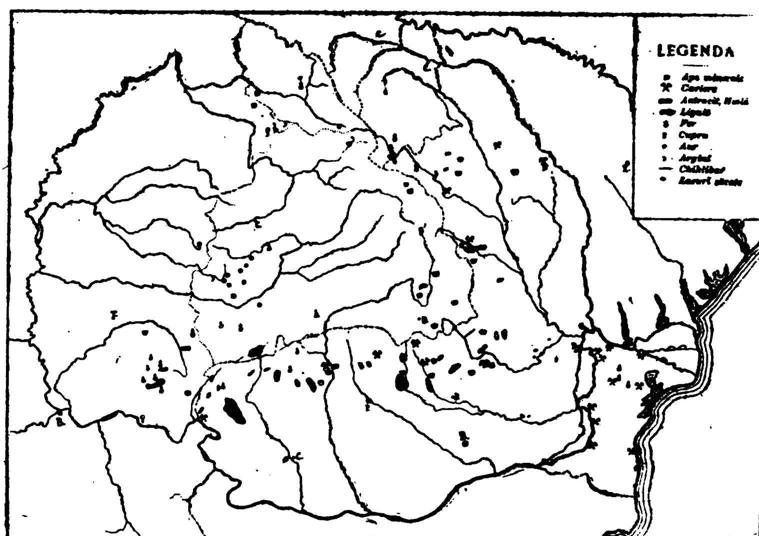

Fig 70. Harta minelor.

şi sunt situate în locurĭ tot atât de frumóse, însă din causa greutăţiĭ drumuluĭ — căcĭ la multe din ele nicĭ nu ajung şoselele, necum drumul de fer — precum şi a lipseĭ de cele necesariĭ, multă lume de la noĭ din ţéră, se duce la băile din străinătate pentru căutarea sănătăţiĭ. Din pricina acésta ţéra nóstră nu póte trage tot profitul de pe urma acestuĭ isvor de bogăţie şi sănătate.

Staţiunile balneare. (Fig. 70). Din cele vre-o 150 de isvóre minerale bine cunoscute, numaĭ următórele aŭ instalaţiunĭ de băĭ saŭ sunt exploatate şi puse în comerţ:

Govora (R.-Vâlcea) cu ape *cloro-sodico-sulfuróse*, tot aşà de bune pentru vindecarea reumatismuluĭ ca şi cele de la Mehadia, Aix-les-Bains, Aix-la-Chapelle, etc.

Călimănesciĭ şi Olănesciĭ (R.-Vâlcea) aŭ aceleaşĭ ape ca şi Govora, însă maĭ slabe.

La Călimănescĭ sunt instalaţiunĭ fórte comode ; Olănesciĭ însă sunt lipsiţĭ chiar de căĭ de comunicaţiune.

Căciulata (R.-Vâlcea), aprópe de Călimănescĭ, n'are instalațiunĭ balneare propriĭ; apele sale, *alcaline clorurate* și puțin *litinisate*, fiind bĕute, sunt bune pentru bólele de rinichĭ și beșică.

Bivolariĭ (Argeș), situațĭ pe malul Oltuluĭ, are ape termale de + 27°. Acuma aceste ape nu sunt întrebuințate, însă pe timpul Romanilor aŭ fost.

Vulcana (Dâmbovița) are ape *cloro-sodico-magnesiene-iodurate*, aprópe ca și cele de la Govora, însă maĭ bogate în iod; instalațiune balneară propriŭ ḑisă lipsesce.

Puciósa (Dâmbovița) are ape *sulfuróse-calcice* de fórte bună calitate; instalațiune balneară încă primitivă.

Câmpina, cu ape *cloro-sodico-sulfuróse*, a fost în alte timpurĭ o stațiune balneară căutată, aḑĭ e aprópe părăsită. Vizitatoriĭ ce se duc vara acolo, se duc maĭ mult pentru clima plăcută a acelei localitățĭ.

Slănic (Prahova). Aicĭ se găsesce un lac, provenit din umplerea uneĭ ocne părăsite, ce servă pentru băĭ și a căruĭ ape sunt tot așà de bune pentru reumaticĭ, scrofulоșĭ și anemicĭ ca și cele de la Salins (Jura), Kreuznach, etc.

Bobociĭ (Buzĕŭ), cu instalațiune balneară modestă, posedă ape: *cloro-sodico-carbonate-magnesiene*.

Sărata (Buzĕŭ) posedă ape *cloro-sodico-iodurate* fórte bune pentru copiiĭ scrofulоșĭ și reumaticiĭ adulțĭ; are cea maĭ bună instalațiune balneară.

Meledic (Buzĕŭ) are maĭ multe felurĭ de ape dintre carĭ cele maĭ principale sunt: *apele cloro-sodico-bromurate-sulfhidrice* și *apele feruginóse*. Acéstă din urmă apă se vinde în sticle și e bună pentru anemicĭ. Instalațiune balneară nu are.

Slănicul (Bacăŭ) posedă ape *alcaline-bicarbonate-sodice* și *ape feruginóse*. Cele d'întâĭ ape sunt bune pentru bólele tubuluĭ digestiv, cele de al doilea pentru anemie. Slănicul are o posițiune fórte frumósă, posedă hotelurĭ bune însă instalațiunea balneară și drumul până la el lasă fórte mult de dorit.

Băltătescii și **Oglindii** (Némţ) posedă, ambele, ape *cloro-sodico-magnesiene*. Aŭ instalaţiunĭ balneare moderne.

Strunga (Roman) posedă ape *sulfuróse*.

Şaru Dorneĭ (Sucéva), posedă ape *arsenicale-alcaline*. Se vinde în comerţ ca apă de masă.

Lacurile sărate. In afară de isvórele minerale ce am vĕdut că abundéză în regiunea munţilor şi délurilor, România maĭ posedă şi numeróse **lacurĭ sărate** în Dobrogea şi în câmpia Munteniei, prin judeţele: Brăila, R-Sărat, Ialomiţa, Vlaşca şi Teleorman. Aceste lacurĭ aŭ apa şi nămolul de pe fundul lor fórte bogate în substanţe minerale, ceea-ce le face să fie bune pentru vindecarea multor bóle. Dintre aceste lacurĭ maĭ principale sunt:

Lacul Sărat situat la 6 km. de Brăila, posedă ape *cloro-sodico-iodurate și sulfuróse* de-o calitate excelentă și sunt cele maĭ renumite pentru vindecarea reumatismuluĭ, scrofulelor, etc. Calitatea apelor sale a făcut ca Lacul Sărat să fie adĭ prima staţiune balneară a ţĕriĭ.

Techir-Ghiol, situat în Dobrogea la o depărtare de 15 km. la S de Constanţa, e un liman al Mării Negre despărţit de mare prin o limbă îngustă de pămînt, posedă aprópe aceleașĭ ape și nămol ca și Lacul Sărat. Instalaţiunile și necesariile lipsesc însă cu desăvîrșire, ca și apa de bĕut.

Lacul Amara și **Fundata** (Jud. Ialomiţa), la nord de Slobozia, lacul **Ianca, Iazu** (Brăila) și **Balta Albă** (R.-Sărat), aŭ ape cu aceeașĭ composiţiune ca și precedentele, însă nu aŭ de loc instalaţiunĭ balneare și nu sunt visitate decât de săracĭ.

Carierile.

Dacă zăcĕmintele nóstre miniere nu sunt încă exploatate, în schimb munţiĭ și délurile nóstre ce conţin pietre de construcţiune și industrie, sunt scobite în sute de cariere, ce ne oferă : piatra pentru pavaj, pentru construc-

ţiunĭ de edificiĭ şi podurĭ, pentru şoseluit, pentru var şi ciment, gips pentru ipsos, etc. Intre carierile maĭ însemnate cităm :

Gura-Văiĭ (Mehedinţĭ), cu o gresie calcarósă, cea maĭ bună piatră de construcţiune din ţéră ; tóte construcţiunile marĭ ca podul Carol I, etc. s'aŭ făcut din acéstă piatră.

Cozia (R.-Vâlcea), cu o gresie fórte dură.

Albescĭĭ (Muscel), cu un calcar albicios (numulitic) din care s'a construit frumósa mânăstire din Curtea de Argeş.

Comarnicu şi Azuga (Prahova) aŭ renumite cariere de un argil fórte bun pentru ciment.

Pe *valea Dâmboviţeĭ, Ialomiţeĭ şi Prahoveĭ* sunt fórte numeróse cariere de piatră de var în diferite localităţĭ.

Fig. 71. Cariera de granit de la Iacobdél.

Pietrósa (Buzĕŭ), cu un calcar conchilifer exploatat încă de pe timpul Romanilor.

Tarcăŭ (Némţ), cu o gresie cenuşie fórte dură.

Repedea (Iaşĭ), cu un calcar din care sunt construite maĭ tóte clădirile marĭ ale Iaşuluĭ.

Delenii (Botoşanĭ), renumit pentru carierile sale de piatră de móră.

Grecii, Iacobdél şi *Piatra roşie* (Tulcea), cu cariere de granit de-o calitate excelentă.

Cerna-Voda, Hârşova, Canara, Topalu (Constanţa), cu o piatră de var şi ciment de fórte bună calitate. Unele din aceste cariere daŭ piatră ce se póte lustruì ca marmora.

Cârjelar, Babadag, Isaccea, Tulcea (Tulcea), cu calcare ce se pot lustruì ca marmora şi piatră de construcţiune.

Pe lângă acestea maĭ sunt o mulţime de cariere de pietriş şi nisip în albiile maĭ tuturor rîurilor nóstre.

INDUSTRIA.

Industria este acea ramură de activitate, ce are de scop transformarea produselor naturale, ale soluluĭ saŭ sub-soluluĭ, în obiecte fabricate.

Acéstă transformare póte fi une-orĭ necomplectă şi atuncĭ avem produse semi-fabricate, cum e de pildă: făina, scândurile, pielea, etc., şi pe carĭ le putem la rîndul lor transformà în obiecte fabricate.

Când transformarea se face numaĭ prin puterea mâinilor omuluĭ ajutate de nisce instrumente fórte simple, atuncĭ industria se chiamă industrie mică saŭ meserie; iar când se face prin puterea unor maşinĭ marĭ, unde mâna omuluĭ nu intervine decât spre a conduce maşina, atuncĭ se chiamă industrie mare.

Ramura acésta de activitate şi în special industria mare, caracteriséză numaĭ pe popórele cu o civilisaţiune veche, carĭ aŭ acumulat în decursul vremurilor capitalurĭ însemnate şi unde populaţiunea e atât de numerósă, încât agricultura singură nu e suficientă pentru a da de lucru tuturor locuitorilor. In ţĕrile însă carĭ de-abià sunt la începutul civilisaţiuniĭ lor, carĭ nu dispun de capitalurĭ eftine, suficiente pentru exploatare şi unde populaţiunea este rară— casul în care se află România, unde nu ajung braţe nicĭ pentru agricultură — acolo nu este posibilă în mod natural, decât industria mică şi din industria mare numaĭ pu-

ţine din ramurile ce sunt în cea maĭ strânsă legătură cu agricultura.

Până pe la 1886 activitatea industrială în România, erà în următórea stare: Industria mare nu erà representată decât prin prea puţine fabricĭ, carĭ maĭ tóte transformaŭ produsele agricole în obiecte semi-fabricate; ast-fel eraŭ următórele ramurĭ maĭ principale: m o r ă r i a, d i s t i l e r i i l e (velniţe saŭ poverne), h e r ă s t r a e l e şi t ă b ă c ă r i i l e, pe lângă acestea se maĭ găsiaŭ şi câte-và f a b r i c ĭ d e p o s t a v precum şi câte-và f a b r i c ĭ d e l u m î n ă r ĭ ş i s ă p u n u r ĭ; iar dintre industriile extractive, cea maĭ principală, erà v ă r ă r i a. Aceste stabilimente industriale eraŭ însă în urmă, în ceea ce privesce maşinăriile, cantitatea şi calitatea produselor, faţă de similarele lor din ţările apusene.

Industria mică — meseriile — erà pe atuncĭ forma de activitate industrială, ce convenià maĭ bine ţĕriĭ nóstre. Dintre meseriĭ, o parte se practicaŭ de către fie-care locuitor, de pildă: ţĕranul îşĭ construià singur casa, îşĭ făceà unelte pentru agricultură, iar femeia ţeseà pânza şi stofele necesare pentru îmbrăcăminte. Restul meseriilor se practicaŭ de-o anumită clasă de locuitorĭ numiţĭ meseriaşĭ şi carĭ maĭ înainte de 1866 eraŭ grupaţĭ, după specialităţĭ, în societăţĭ numite b r e s l e. De la 1902 s'a revenit, pe alte principiĭ însă, iar la organisarea meseriaşilor în bresle.

De pe la 1885 însă, guvernul socotì că ar fi maĭ bine dacă ţéra nóstră ar posedà o industrie mare proprie a sa, evitându-se prin acésta de a se maĭ trimite în fie-care an sume însemnate de banĭ în străinătate, ca echivalent pentru obiectele fabricate ce le primià în schimb, maĭ ales că multe din acele obiecte eraŭ fabricate din materiĭ prime, ce se puteaŭ uşor găsì şi la noĭ în ţéră. In scopul ca să încurajeze desvoltarea industrieĭ naţionale, guvernul luă următórele mĕsurĭ protectóre:

Mărfurile străine, similare cu cele ce se produc în ţéră, să fie supuse la taxe marĭ vamale când intră în ţéră, ca

ast-fel prețul lor de vîndare să fie maĭ mare și să nu pótă concură produsele fabricilor nóstre.

Pe lângă acésta maĭ acordă și următórele avantaje: cedézá orĭ cuĭ ar dorì să deschidă o fabrică 1—5 hectare de pămînt; scutesce de vamă și transportă cu preț redus pe căile nóstre ferate tóte mașinile necesare pentru instalarea fabriciĭ, precum și materiile prime necesare ce nu s'ar găsì în țéră la noĭ; scutesce fabrica de orĭ-ce dărĭ timp de 15 anĭ. Tóte aceste folóse se acordă numaĭ acelora, carĭ dispun de un capital de 50.000 de leĭ și întrebuințézá minimum 25 de lucrătorĭ, din carĭ $^2/_3$ trebue să fie Românĭ. Aŭ fost excluse de la beneficiile acesteĭ legĭ: m o r i l e, f a b r i c i l e d e s p i r t și f a b r i c i l e d e b e r e, carĭ aŭ fost considerate ca destul de puternice, pentru a se desvoltà singure; și în adevĕr morile și fabricile de spirt sunt astădĭ cele d'întâĭ ramurĭ industriale ale țĕriĭ.

Să examinăm pe scurt principalele categoriĭ de industriĭ ce există actualmente în țéră la noĭ.

Industriile agricole sunt cele carĭ s'aŭ desvoltat maĭ mult, cum este și natural într'o țéră agricolă. Cele maĭ puternice ramurĭ dintre industriile agricole sunt:

Morăria. Ea este cea maĭ puternică ramură industrială, în adevĕr se găsesc actualmente în țéră aprópe 75 de morĭ marĭ mișcate cu aburĭ saŭ cu turbine, afară de cele câte-và miĭ de morĭ micĭ mișcate de apă și maĭ puține de vînt. Făina măcinată de aceste morĭ, întrece necesitățile consumațiuniĭ interióre, așà că o bună parte se exportézá maĭ cu sémă în Orient. In 1898 s'aŭ exportat 18.000 de tone.

Acéstă industrie s'a desvoltat în centrele marĭ de populațiune, ca: Bucurescĭ, Craiova, Botoșanĭ, valea Prahoveĭ, Iașĭ, etc., saŭ în porturĭ ca: la Brăila, etc., de la carĭ provine maĭ cu sémă făina pentru export.

Ar fi un mare avantaj economic pentru țéră, dacă tot grâul ce se exportă, ar fi prefăcut maĭ întâiŭ în făină în morile din țéră, de óre-ce făina se vinde cu un preț relativ maĭ bun. Maĭ ales că făina produsă

din grâul romànesc este de o calitate fórte bună, lucru pe care vecinii noştri — Ungurii — îl sciŭ fórte bine şi de aceea în morile lor se macină maĭ mult grâŭ românesc, iar făina devenită acum «ungurésca» este cunoscută ca fiind una din cele maĭ bune făinĭ.

Industria spirtuluĭ. In 1900 existaŭ în ţéră la noĭ aprópe 40 de fabricĭ de acest fel, carĭ puteaŭ să producă anual până la 300.000 de hectolitri de spirt, fabricat maĭ mult din p o r u m b şi destinat consumaţiuniĭ interióre în cea maĭ mare parte, numaĭ restul erà exportat în Orient. Din pricina concurenţeĭ exterióre, exportul acestor fabricĭ a scădut fórte mult, aşa că în anul 1901 producţia a scădut la 120.000 hect. Cele maĭ multe fabricĭ de spirt sunt aşedate în oraşele marĭ şi în vecinătatea lor, saŭ rĕspândite prin judeţ; maĭ însemnate sunt în jud.: Dorohoiŭ, Botoşanĭ, Prahova, Ilfov, cu marea fabrică a luĭ Bragadiru, etc.

Industria bereĭ. Actualmente există în ţéră la noĭ vre-o 20 de fabricĭ de acest fel, carĭ pot să producă până la 60.000 de hectolitri de bere anual. Deşì este una din industriile vechĭ românescĭ, însă nu a luat o desvoltare maĭ mare decât acuma în urmă, când scădêndu-se impositul asupra bereĭ şi prin urmare ea eftenindu-se, consumaţiunea a crescut. Cele maĭ marĭ fabricĭ de bere se găsesc: în Bucurescĭ, Azuga, T.-Severin, etc.

Industria zaharuluĭ. Acéstă industrie datéză de curând şi nu s'a putut desvoltà decât, când s'a maĭ acordat fabricilor de zahar pe lângă celelalte folóse şi o primă de producţiune — adică Statul se obligă să plătéscă fabricantuluĭ 16 banĭ de fie-care kgr. de zahar fabricat în ţéră. Este acum uşor de înţeles, de ce numaĭ în câţĭ-và anĭ aŭ eşit ca din pămînt vre-o 6 fabricĭ marĭ carĭ produceaŭ anual vre o 25.000.000 de kgr. de zahar şi carĭ formaŭ ast-fel o industrie fórte puternică, căcĭ îndestulà nu numaĭ consumaţiunea interióră ci şi exportà o parte din zaharul produs. Acum în urmă însă Statul nu maĭ acordă prime decât pentru zaharul destinat consumaţiuniĭ interióre, aşà că unele din aceste fabricĭ aŭ fost nevoite să-şĭ închidă porţile. Cele maĭ însemnate sunt: la Chitila, Sascut, Mă-

rășescĭ, Roman, etc.; iar la Florésca (Bucurescĭ) e o fabrică de glucoză

Industria conservelor alimentare este o ramură industrială cu totul nouĕ în țéră la noĭ și nu e practicată până acuma decât numaĭ în vre-o 10 fabricĭ marĭ; cele maĭ multe în Bucurescĭ și apoĭ pe v. Prahoveĭ; în viitor se prevede a fi însă o importantă ramură de industrie.

Industria tăbăcărieĭ fiind în cea maĭ strânsă legătură cu agricultura, s'a desvoltat încă din timpurile vechĭ în țéră la noĭ și a mers prosperând necontenit, așà că astădĭ pe lângă micile tăbăcăriĭ ce există în tóte orașele țĕriĭ, găsim și vre-o 25 de fabricĭ marĭ, din carĭ unele încurajate de Stat. Aceste tăbăcăriĭ se mărginesc numaĭ la fabricarea talpeĭ și tovaluluĭ, celelalte produse sunt de calitate inferióră, deși materia primă pentru fabricarea pieilor maĭ fine nu lipsesce din țéră. Tăbăcăriĭ marĭ sunt: la Bucurescĭ, Ploescĭ, Bacăŭ, Craiova și Iașĭ. Fabricĭ de încălțăminte sunt 7, din carĭ 5 în Bucurescĭ.

Pe lângă aceste ramurĭ de industriĭ agricole se maĭ adaugă și altele, carĭ însă nu s'aŭ desvoltat așà de mult, cum sunt de pildă: fabricile de uleiurĭ vegetale, de cleiŭ (Bucurescĭ); fabricile de paste alimentare; fabricile de brânzeturĭ (Broștenĭ, Periș, Bucurescĭ); fabricile de esență de oțet (Bucurescĭ 2); fabrica de scrobélă (Piatra-N); etc.

Industriile extractive sunt cele maĭ importante după cele agricole și sunt menite să devină cele maĭ puternice industriĭ din țéră, judecând după bogăția zăcĕmintelor de minerale utile, ce se găsesc în sub-solul țĕriĭ nóstre. Din acest fel de industriĭ cele maĭ principale sunt:

Industria petroluluĭ. Vedĭ cap. Minele § Petrolul.

Industria săriĭ. Vedĭ cap. Minele § Sarea.

Industrta materialelor de construcțiune, adică fabricarea de: cărămidĭ, basalt artificial, țigle, olane, ciment, var, ipsos, din materialele extrase din carierile țĕriĭ. Acéstă ramură industrială este iarășĭ una din vechile industriĭ românescĭ, care a luat însă un avînt în-

semnat în timpul din urmă, din causa mulţimiĭ construcţiunilor, atât publice cât şi private. Numaĭ vre-o 25 de fabricĭ de acest fel sunt maĭ marĭ şi perfecţionate, restul sunt tot instalaţiunĭ simple pentru fabricarea cărămiḑilor, ca şi în vechime. Dintre produsele acestuĭ fel de industrie, singur **cimentul** se produce în cantităţĭ maĭ marĭ, încât póte fi şi exportat. Locurile unde s'aŭ instalat maĭ cu sémă fabricile de ciment sunt: Brăila, Azuga, Comarnic şi Cernavoda. Pe lângă aceste 4 fabricĭ de ciment maĭ sunt vre-o 2 fabricĭ de ipsos (Comarnic, Câmpu-Lung), 7 fabricĭ de var şi o mulţime de cuptóre primitive pentru arderea varuluĭ.

Industria sticlărieĭ este o ramură industrială puţin importantă ; nu se găsesc decât 5 fabricĭ de acest fel şi carĭ produc numaĭ sticlă de calitate inferióră. (Azuga şi prin jud. Bacăŭ, Botoşanĭ, Sucéva).

Tot ca industriĭ extractive maĭ putem cità şi *fabricile de olărie*.

Industriile silvice. Dintre acestea singurul fel important de fabricĭ sunt:

Herĕstraele. Acestea formézǎ o ramură veche de industrie, care a beneficiat însă şi de folósele legiĭ pentru încurajarea industrieĭ şi ast-fel a făcut progrese însemnate. Astăḑĭ există aprópe 50 de herĕstrae marĭ, sistematice, mişcate cu aburĭ saŭ cu turbine — unde se lucrézǎ maĭ cu sémă lemnul de brad — pe lângă fóre multe herĕstrae maĭ micĭ, mişcate cu apă saŭ tot cu aburĭ. Regiunea unde s'a desvoltat maĭ mult acéstă ramură industrială este, negreşit, regiunea muntósă şi anume în următórele puncte:

1) *Valea Bistriţeĭ* (jud. Némţ) posedă cele maĭ numeróse şi perfecţionate herĕstrae.

2) *Valea Trotuşuluĭ* (jud. Bacăŭ).

3) *Valea Suhăĭ* (jud. Sucéva).

5) *Valea Oltuluĭ* şi *Lotruluĭ* (R.-Vâlcea).

Tot ca industriĭ silvice maĭ putem cità: *fabricile de cue de lemn* şi *fabricile de mobile*; în total ca la vre-o 20.

Industriile chimice. Dintre acestea, cele maĭ importante ramurĭ sunt:

Industria săpunurilor şi lumînărilor. Stabilimente de acest fel există multe în ţéră la noĭ, dar fabricĭ marĭ nu's decât vre-o 17, dintre carĭ cele maĭ importante sunt la Galaţĭ, Bucurescĭ şi Brăila.

Industria chibriturilor, monopolizată de Stat, se practică într'o singură fabrică situată la Bucurescĭ (Filaret).

Fabricarea ţigărilor, care e tot un monopol al Statuluĭ, se face în fabricile de la Bucurescĭ şi Iaşĭ.

Tot industriĭ chimice sunt şi fabricile de îngrăşăminte chimice, vacs, văpsele, lacurĭ, ape gazóse şi minerale (16).

Industria textilă este de asemenea una din vechile industriĭ românescĭ şi care a făcut óre-carĭ progrese sub regimul legiĭ de încurajare a industrieĭ.

Astăḑĭ se găsesc în tótă ţéra vre-o 31 de fabricĭ de acest fel, dintre carĭ numaĭ 15 sunt de postav şi dimie (abà), iar restul sunt ţesătoriĭ de pânză şi frîngheriĭ. Aceste fabricĭ întrebuinţéză materiile prime (lâna, cânepa şi inul) aduse în mare parte din străinătate, deşì aceste materiĭ s'ar găsì şi la noĭ în cantităţĭ suficiente.

Produsele fabricilor de postav (Azuga, Buhuşĭ, Bacăŭ) sunt de calitate inferióră şi se întrebuinţéză maĭ cu sémă pentru confecţiunile militare. Pentru pânza şi stofele maĭ fine trebue să ne adresăm străinătăţiĭ, de unde se aduc anual cantităţĭ enorme.

In afară de aceste fabricĭ marĭ, maĭ există şi un număr însemnat de ateliere micĭ, unde se ţes stofe şi pânză cu ajutorul unor aparate perfecţionate de mână.

Industria metalurgică este una din ramurile industriale cele maĭ noĭ din ţéră, până acuma nu există decât vre-o 6 turnătoriĭ (Bucurescĭ, Galaţĭ), unde se pot turnà diverse obiecte de fer şi aramă şi vre-o 60 de usine şi ateliere marĭ unde se fabrică diverse obiecte de metal — maĭ cu sémă fer — ca: plugurĭ, cue, mobile, oblóne; etc., obiecte şi aparate de zinc, bronz şi de alte metale aduse din străinătate.

Produsele acesteĭ industriĭ sunt însă departe de a satisface necesitățile interióre ale țěriĭ, încât pentru acest soiŭ de articole suntem obligațĭ a ne adresă străinătățiĭ, care ne trimite în fie-care an cantitățĭ marĭ de obiecte fabricate din metal, în special mașinĭ de tot felul.

Industriile grafice, adică: t i p o g r a f i i l e, f o t o g r a f i i l e și l i t o g r a f i i l e, aŭ luat în timpul din urmă o desvoltare fórte mare, în special cele d'întâĭ 2 ramurĭ. Ađĭ nu există capitală de județ saŭ orășel ce-vă maĭ populat, care să nu aibă ateliere de tipografie și fotografie. In orașele maĭ marĭ, cum e de pildă în Bucurescĭ, Iașĭ, Craiova, acéstă ramură industrială este una din cele maĭ importante și pe ḑi ce merge se perfecționéză și înfloresce mergênd ast-fel paralel cu gradul de cultură al poporuluĭ.

Industria hârtieĭ. Acéstă industrie deși a început să existe la noĭ în țéră maĭ de demult, însă nu a luat o desvoltare maĭ mare decât de la data încurajăriĭ eĭ, când, prin scutirile de vamă și ușurințele de transport, celulosa, ce se importă încă din străinătate, a devenit maĭ eftină.

Astăḑĭ există 8 fabricĭ de hârtie și carton în tótă țéra, carĭ produc vre-o 6.000.000 de kg. de hârtie și carton, însă de-o calitate inferióră. Cele maĭ însemnate sunt la Letea (Bacăŭ), C.-Lung (Muscel) și Buștenĭ (Prahova).

Regiunile industriale. In general se scie că industriile se stabilesc: saŭ în centrele marĭ de populațiune, ca să-șĭ pótă desface produsele lor pe loc, saŭ în regiunile unde se găsesce materia primă ce o întrebuințéză, ca să nu fie nevoite a cheltui aducênd-o din alte părțĭ. Altele în fine se stabilesc în porturĭ, anume acele dintre industriĭ carĭ produc pentru export, cum este la noĭ morăria, saŭ acele carĭ îșĭ procură materia primă din alte țĕrĭ.

Regulele acestea se observă și în distribuirea geografică a industriilor din România, ast-fel în țéră la noĭ găsim următórele regiunĭ industriale maĭ importante:

B u c u r e s c ĭ. Aicĭ se află maĭ bine de 1/4 din totalul fabricilor din țéră.

Valea Prahoveĭ este, după Bucurescĭ, a doua regiune industrială importantă; într'adevĕr începênd cu Azuga şi scoborându-ne prin Buştenĭ, Sinaia, Comarnic, Câmpina până la Ploescĭ, găsim în tóte aceste localităţĭ diferite soiurĭ de fabricĭ: de petrol, ciment, lemne, etc.

Brăila şi Galaţĭ sunt 2 centre industriale destul de importante.

Judeţul Bacăŭ este iarăşĭ o regiune industrială importantă pentru industria petroluluĭ şi a lemnuluĭ.

Judeţul Némţ este de asemenea un centru industrial important, în special pentru industria lemnuluĭ.

COMERŢUL

Comerţul interior.

Prin comerţ interior se înţelege desfacerea productelor uneĭ ţĕrĭ printre locuitoriĭ aceleeaşĭ ţĕrĭ. Acest fel de comerţ se face la noĭ în ţéră maĭ mult prin oraşe, în anumite ḑile din sĕptămână, ce diferă de la o localitate la alta; saŭ pe la bâlciurĭ (iarmaróce) ce se fac într'un mod regulat în diferitele părţĭ ale ţĕriĭ, ca: Fălticenĭ, Roman, Caşin, Buzĕŭ, C.-Lung, Rîurenĭ, etc. şi unde se adună neguştorĭ de prin tóte judeţele învecinate, uniĭ desfăcêndu-şĭ mărfurile, iar alţiĭ aprovisionându-se cu ele. Cu progresul căilor ferate însă aceste bâlciurĭ aŭ pierdut din importanţă, faţă cu ceea ce eraŭ altă dată.

Valórea la care s'ar ridicà acest comerţ este greŭ de fixat, însă trebue să fie destul de mare, dacă ne gândim la necesităţile unuĭ popor de maĭ bine de 6.000.000 de suflete. Aceste necesităţĭ se satisfac maĭ întâiŭ cu produsele ce le avem în ţéră şi numaĭ ceea-ce ne lipsesce cumpărăm din alte ţĕrĭ, saŭ numaĭ ceea-ce nu putem vinde aicea la noĭ, căutăm să vindem în afară.

Comerţul exterior.

Până la 1829 când s'a încheiat tratatul de la Adrianopol, România, ca şi celelalte ţĕrĭ balcanice, nu puteà să-şĭ vîndă produsele sale decât Turcieĭ şi cu preţul pe care voiaŭ să ni-l ofere negustoriĭ turcĭ. Numaĭ după ce Turcia îşĭ săturà nevoile sale atuncĭ se maĭ puteà exportà şi în alte părţĭ, ast-fel că pe atuncĭ schimbul cu străinătatea erà cât se póte de redus.

De la 1829 comerţul exterior ar fi trebuit să mérgă crescênd din ce în ce, însă din pricină că nu existà o reţeà de drumurĭ bine întreţinute şi maĭ cu sémă pentru că gurile Dunăriĭ eraŭ înnisipate, comerţul nostru exterior a stagnat până în ultimele deceniĭ ale sec. XIX. De pe la 1875, când a început construirea reţeleĭ de drumurĭ de fer şi de când gurile Dunăriĭ aŭ fost curăţite şi deschise navigaţiuniĭ vaselor marĭ, comerţul nostru exterior a luat un avînt fórte mare.

Valórea totală a acestuĭ comerţ a fost, în mijlociŭ, în ultimiĭ 5 anĭ de: 578.900.000 francĭ anual, pe când în perióda 1850—1855 nu erà decât de 85.000.000 francĭ anual, devenind ast-fel aprópe de 7 orĭ maĭ mare.

Importaţiunĭ. Mărfurile pe carĭ ţéra nóstră le cumpără în cantităţĭ maĭ marĭ din străinătate sunt (Fig. 72):

Materiĭ textile (stofe), carĭ ocupă locul de frunte, representând maĭ bine de 40% din valórea totală a importuluĭ.

Maşinĭ şi obiecte de metal, carĭ represintă aprópe 20% din valórea totală a importuluĭ.

Fructe meridionale şi mărfurĭ coloniale, precum: cafea, tutun, lămâĭ, portocale, céĭ, etc., represintă aprópe 7% din valórea totală a importuluĭ.

Producte chimice, ca: sodă, substanţe colorante, îngrăşăminte chimice, parfumurĭ, etc.

Obiecte de piele, ca: blănurĭ, curele, etc.; şi alte categoriĭ de mărfurĭ însă în cantităţĭ maĭ micĭ.

Valórea tuturor mărfurilor importate a fost în ultimiĭ 5 anĭ de: 326.000.000 leĭ anual.

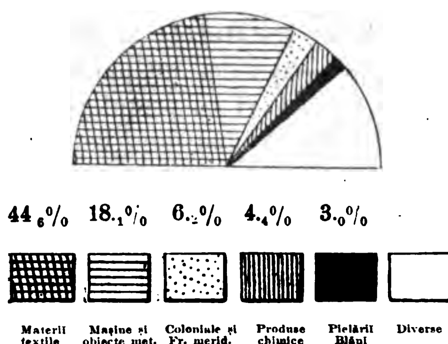

Fig. 72. Importul Românieĭ în 1897, după categoriile de mărfurĭ (Valorĭ).

Ţĕrile din carĭ România importă cele maĭ multe mărfurĭ sunt în primul rând: Germania, Austro-Ungaria şi Anglia, carĭ singure ne vînd ¾ din mărfurile ce importăm (Fig. 73).

In rândul al doilea vin: Franţa, Belgia şi Turcia, din carĭ cumpĕrăm numaĭ puţine mărfurĭ, iar din celelalte ţĕrĭ şi maĭ puţine. Drumul pe care ne vine cea maĭ mare parte din mărfurile importate, este drumul de uscat, prin Predél, Vârciorova şi Burdujenĭ; numaĭ o mică parte ne vine pe apă, anume, materiile brute, cum sunt cărbuniĭ, etc.

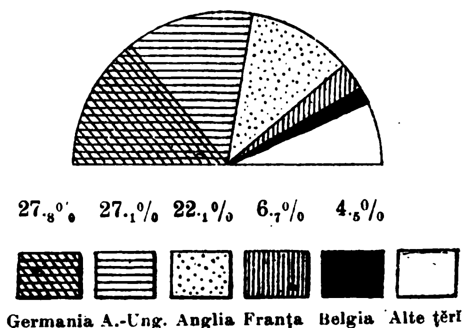

Fig. 73. Importul Românieĭ în 1897 după diversele ţĕrĭ. (Valorĭ).

Exportaţiunĭ. Mărfurile pe carĭ le trimitem noĭ în străinătate, constaŭ aprópe numaĭ din produse agricole şi anume (Fig. 74):

Cerealele şi făina formézā maĭ bine de 80% din totalul mărfurilor exportate.

Rapiţa formézā al 2-lea produs, pe care îl exportăm în cantităţĭ însemnate.

Lemnele şi obiectele fabricate din lemn, însă acestea în cantităţĭ maĭ micĭ.

P e t r o l u l ş i d e r i v a t e l e l u ĭ aŭ început să fie exportate acum în timpiĭ din urmă.

S a r e a; şi în fine alte categoriĭ de mărfurĭ în cantităţĭ maĭ micĭ.

Valórea mărfurilor exportate în ultimiĭ 5 anĭ a fost în mijlociŭ de 250.000.000 leĭ anual, decĭ maĭ puţin decât a fost valórea importuluĭ.

Fig. 74. Exportul Românieĭ în 1897, după categoriile de mărfurĭ. (Valorĭ).

Ţĕrile în carĭ România trimete cele maĭ multe din mărfurile sale sunt: B e l g i a, A u s t r o - U n g a r i a şi A n g l i a, carĭ ne cumpĕră maĭ mult de $^3/_4$ din mărfurile nóstre, pe când Turcia, Italia, Germania, etc. nu ne cumpĕră decât fórte puţine producte, iar celelalte ţĕrĭ şi maĭ puţine (Fig. 75). Mărfurile destinate exportuluĭ, sunt transportate în cea maĭ mare parte pe apă şi anume, se transportă maĭ întâiŭ cu calea ferată la unul din porturile dunărene, iar de acolo sunt încărcate pe vapóre şi trimise maĭ departe.

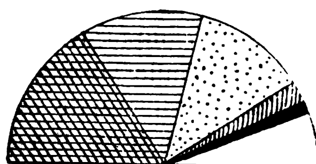

Fig. 75. Exportul Românieĭ în 1897, după diversele ţĕrĭ. (Valorĭ).

Vămile (1). In tóte punctele pe unde mărfurile străine intră la noĭ în ţéră, se află câte o vamă (biuroŭ vamal), însărcinată cu perceperea taxelor ce trebue să plătéscă acele mărfurĭ la intrarea lor în ţéră.

Pentru înlesnirea afacerilor comerciale se găsesc însă biurourĭ va-

(1) Vedĭ harta politică.

male și in interiorul țĕriĭ, pentru ca negustorul din țéră să nu fie nevoit să se ducă tocmaĭ la graniță, ca să plătéscă acolo taxa vamală, ci să rĕmână pe loc; de aceea in marile centre comerciale există câte 1 saŭ 2 biuroŭrĭ vamale.

In România există în total 38 de vămĭ principale, unele din ele avĕnd și sucursale. Dintre acestea cele maĭ importante sunt cele din interiorul țĕriĭ, adică vămile din: Bucurescĭ, Brăila, Galațĭ și Iașĭ, judecând după cantitatea de mărfurĭ ce trece prin acele vămĭ. (Vedĭ harta politică).

Dintre vămile situate la periferia țĕriĭ, cele maĭ importante sunt spre Austro-Ungaria: Burdujenĭ, Predél și Vêrciorova, adică tocmaĭ spre țéra cu care avem cel maĭ activ schimb de mărfurĭ. Ghimeșul și Rîu-Vaduluĭ vin în rândul al doilea.

Spre Sud, pe malul Dunăriĭ, sunt iarășĭ un șir de vămĭ importante: Severin, Calafat, Corabia, Turnu-Măgurele, Giurgiŭ, Călărașĭ, etc. pe unde ies cele maĭ multe din cerealele ce se produc pe câmpia Românieĭ.

Spre Rusia, peste Prut, maĭ tóte vămile sunt puțin importante, din causa slabelor afacerĭ comerciale ce facem cu acéstă țéră, totușĭ maĭ importante sunt: Rădăuțĭ, Sculenĭ, Unghenĭ, Fălciŭ, Renĭ, Ismail și Chilia.

In fine, Constanța este dintre vămile situate pe țĕrmul măriĭ cea maĭ importantă dintre tóte, și importanța eĭ va merge din ce în ce crescĕnd, căcĭ, după cum vom vedeà, acest oraș este destinat a deveni primul centru comercial al țĕriĭ.

Regimul vamal. Până la 1886, mărfurile ce veniaŭ din străinătate, pentru a fi vîndute la noĭ în țéră, nu plătiaŭ decât o taxă mică și uniformă la trecerea lor prin vamă. România a fost decĭ până atuncĭ o țéră liber-schimbistă.

De la 1886 însă, România dorind a-șĭ creà întocmaĭ ca și țĕrile din apusul Europeĭ o industrie proprie a sa, și-a schimbat regimul vamal, devenind protecționistă. Acésta însemnéză că produsele industriale de acelaș fel

cu cele ce se produc în ţéră la noĭ, să fie supuse la taxe marĭ când intră în ţéră, încât să nu pótă face concurenţă produselor nóstre, chiar în ţéră la noĭ.

Căile de comunicaţiune.

(Vedĭ harta politică).

Căĭ ferate. De-abià de vre-o 30 de anĭ încóce România a început să-şĭ construiască o reţeà de căĭ ferate, până atuncĭ tot transportul mărfurilor se făceà numaĭ pe şosele şi pe Dunăre. De la 1869, când s'a construit prima linie ferată, între Bucurescĭ şi Giurgiŭ, lungimea căilor nóstre ferate a mers tot crescênd, aşà că astădĭ avem în exploatare maĭ bine de 3.300 km., ceea-ce ar venì cam $2^1/_2$ km. lungime de fie-care 100 km. □. Tótă acéstă reţeà este acum proprietatea Statuluĭ.

Dispoziţiunea căilor nóstre ferate este cam următórea: O linie lungă de maĭ bine de 800 de km. străbate ţéra dealungul, începênd de la *Vârciorova* şi continuându-se prin *Craiova, Slatina, Pitescĭ, Bucurescĭ, Ploescĭ, Buzĕŭ, R.-Sărat, Focşanĭ, Mărăşescĭ, Bacăŭ, Roman, Paşcanĭ* şi *Burdujenĭ* pe unde intră în Bucovina.

In Muntenia acéstă linie merge, aproximativ, pe lângă pólele délurilor, iar în Moldova urmézá malul drept al Siretuluĭ până la confluenţa luĭ cu Sucéva şi apoĭ malul stâng al acestuĭ rîŭ, până ce linia iese din ţéră pe la Burdujenĭ. Din acéstă arteră principală se desfac ramurĭ, atât spre munţĭ, urcând valea câte unuĭ rîŭ ce iese din eĭ, cât şi spre Dunăre.

Ramificaţiunile ce apucă spre munţĭ sunt: 1) *Filiaşi — T.-Jiŭ;* 2). *Piatra-O. — Rîu-Vaduluĭ — Sibiŭ* cu ramura *Rîurenĭ—Ocnele-Marĭ;* 3) *Pitescĭ— Curtea-de-Argeş;* 4) *Golescĭ—C.-Lung;* 5) *Titu—Târgovişte — Puciósa;* 6) *Ploescĭ—Sinaia—Braşov*, cu ramurile: *Buda—Slănic* şi *Câmpina—Doftana*; 7) *Focşanĭ—Odobescĭ;* 8) *Adjud T.-Ocna—Ghimeş* cu ramura: *Comănescĭ—Moinescĭ;* 9) *Bacăŭ—Piatra-N.;* 10) *Dolhasca—Fălticenĭ.*

Ramurile ce plécă spre Dunăre sunt: 1) *Craiova—Calafat;* 2) *Piatra-O.—Caracal—Corabia;* 3) *Costescĭ—Turnu-Măgurele*, cu ramura: *Roșiorii de Vede—Alexandria—Zimnicea;* 4) *Bucurescĭ—Giurgiŭ;* 5) *Bucurescĭ—Fetescĭ—Constanța* cu ramurile *Ciulnița—Călărașĭ*, *Ciulnița—Slobozia* și *Saligny — Cernavoda;* 6) *Buzĕŭ — Brăila* cu ramura: *Făureĭ—Fetescĭ.*

In Moldova, afară de linia Siretuluĭ, maĭ există o linie ferată, aprópe paralelă cu cea d'întâiŭ și care urméză valea Jijieĭ și a Bârladuluĭ. Acéstă linie începe de la Dorohoiŭ, trece prin Iașĭ și se termină la Galațĭ; ea este legată cu linia Siretuluĭ prin treĭ ramurĭ transversale: 1) *Verescĭ—Dorohoĭ*, cu ramura *Leorda—Botoșanĭ;* 2) *Pașcanĭ—Iașĭ* și 3) *Mărășescĭ—Tecucĭ.* Tot din acéstă linie plécă spre Prut două ramificațiunĭ: 1) *Iașĭ—Unghenĭ* și 2) *Crasna—Hușĭ.* Pentru a terminà, maĭ adăugăm încă: linia *Brăila—Barboșĭ—Galațĭ* și linia *Galațĭ—Bârlad* (în curs de executare).

Șoselele s'aŭ desvoltat paralel cu căile ferate, căcĭ pe când la 1866 nu eraŭ decât 1.095 km. de drumurĭ viabile, la 1887 eraŭ 12.900 km.; iar la 1897 eraŭ 24.000 km. Restul șoselelor de pe atuncĭ nu erà alt-cevà, decât urma ce o lăsase pe pămînt trecerea maĭ multor căruțe, adică drumurĭ în teren natural.

Nu tóte dintre șoselele existente astădĭ sunt de-o potrivă de bune; pe când șoselele numite *naționale* (2.800 km.) sunt bine împietrite cu podurĭ bune și bine întreținute; restul celorlalte șosele: *județene*, *vicinale* și *comunale* sunt—unele din ele—într'o stare care lasă mult de dorit, maĭ cu sémă în județele de șes, unde lipsa materialelor de întreținere este maĭ simțită.

Importanța șoselelor nu a scădut, precum se vede, de loc din pricina întinderiĭ căilor ferate, ci din contra a crescut odată cu desvoltarea acestora, însă ele nu maĭ servesc astădĭ decât pentru transporturĭ la distanțe micĭ, nu ca maĭ înainte când ele eraŭ singurele căĭ de comunicațiune și transporturile cele maĭ lungĭ tot pe ele se făceaŭ.

Căĭ navigabile. Pe lângă reţéua de căĭ ferate şi şosele, România maĭ dispune şi de-o admirabilă cale navigabilă, *Dunărea.* Prin posiţiunea sa—înfăşurând ca un brâŭ marea câmpie a Românieĭ—precum şi prin eftinătatea şi libertatea transporturilor, Dunărea a fost din timpurile cele maĭ vechĭ şi este şi adĭ drumul cel maĭ căutat, pe unde se transportă majoritatea mărfurilor ce alcătuesc comerţul nostru.

In ceea-ce privesce navigaţiunea comercială pe Dunăre, ea este liberă pentru orĭ-ce Stat. Dunărea este decĭ din acest punct de vedere un fluviŭ internaţional. Vasele de rĕsboiŭ a diverselor State nu pot circulà decât numaĭ atât cât ţine teritoriul Statuluĭ cuĭ aparţin. Dreptul de proprietate a Statelor riverane se întinde numaĭ până în mijlocul apeĭ, unde-ĭ curentul maĭ puternic, atât pentru pescuit cât şi pentru insulele din albia eĭ.

Pentru îngrijirea gurilor Dunăriĭ, aşa ca ele să fie tot-deauna navigabile, Congresul din Berlin de la 1879 a instituit *Comisiunea dunărénă,* compusă din câte un representant al următórelor State: Anglia, Austro-Ungaria, Germania, România, Rusia şi Turcia. Sediul acesteĭ Comisiunĭ este la Sulina.

Importanţa acesteĭ căĭ de comunicaţiune pentru agricultura Românieĭ este nespus de mare; căcĭ numaĭ de când Dunărea a fost curăţită de nisipurile ce îngreuiaŭ intrarea vaselor în ea—devenind ast-fel maĭ aptă pentru transporturĭ—de atuncĭ agricultura a luat o extensiune maĭ mare, transformându-se în lanurĭ mănóse întinsele şesurĭ ale Ialomiţeĭ, Buzĕuluĭ şi Brăileĭ. Un moment numaĭ să ne închipuim că ar lipsì Dunărea şi numaĭ decât întreg edificiul nostru economic s'ar dărâmà, căcĭ cerealele, carĭ formézá temelia acestuĭ edificiŭ devenind prin acésta maĭ scumpe, concurenţa străină le-ar îndepărtà de pe tóte pieţele, saŭ dacă ar fi vîndute, agricultorul n'ar maĭ aveà nicĭ un profit. Libertatea navigaţiuniĭ pe Dunăre este, după cum se vede, o condiţiune esenţială pentru progresul nostru economic şi orĭ-ce încercare, care ar aveà de scop răpirea acesteĭ libertăţĭ, trebuesce considerată ca un pericol naţional.

A doua cale navigabilă a României este, *Prutul* până la Sculenĭ, însă numaĭ pentru vasele micĭ.

In fine, pentru transportul lemnelor sunt întrebuințate și cursurile: Bistriții, Siretuluĭ, Lotruluĭ și Oltuluĭ.

Este evident că cu cât căile de comunicațiune dintr'o țéră vor fi maĭ dese și maĭ bine întreținute, cu atât și schimbul de producte—comerțul—dintre locuitoriĭ aceleașĭ țĕrĭ saŭ locuitoriĭ a 2 țĕrĭ vecine, va fi maĭ activ. Ca probă avem țéra nóstră, care înainte de-a posedà o rețeà de căĭ ferate și șosele bune, făceà un comerț exterior relativ mic (85.000.000 leĭ anual), pe când adĭ face un comerț exterior de 7 orĭ maĭ mare.

Agricultura și industria—adevĕratele ocupațiunĭ productive—câștigă de asemenea fórte mult prin extinderea căilor de comunicațiune, căcĭ atât agricultorul cât și industriașul pot să-șĭ transporte repede productele lor cu un preț maĭ redus, la timpul și locul nemerit pentru desfacerea lor. Din acest punct de vedere căile navigabile sunt superióre — prin eftinătatea lor — celor de uscat, și ar fi o fericire pentru întréga economie a țĕriĭ, dacă rîurile nóstre cele marĭ ar fi rectificate și adaptate pentru navigațiune.

Ca o probă maĭ mult de folósele uneĭ rețele de căĭ de comunicațiune, avem și prețul pămîntuluĭ, care este mult maĭ mare în vecinătatea uneĭ căĭ ferate, decât când pămîntul se află situat departe de orĭ-ce drum principal.

Legăturile cu străinătatea. Cu scopul de-a ușurà transacțiunile comerciale cu țĕrile străine, a fost nevoe de-a se pune în legătură căile nóstre de comunicațiune cu cele ale țĕrilor vecine. Ast-fel, fiind-că comerțul nostru cu Austro-Ungaria a fost și este fórte activ, natural că cu căile eĭ de comunicațiune se vor lega maĭ mult ale nóstre, deși de ea ne desparte, în mare parte, zidul înalt al Carpaților; însă unde acest șir de munțĭ presintă curmăturĭ maĭ adâncĭ, s'aŭ putut unì ușor șoselele și drumurile nóstre de fer cu ale eĭ.

Cele maĭ principale legăturĭ cu acéstă ţéră sunt:

1) **La Vârciorova** unde se unesce, linia ferată principală a nóstră ce vine de la Craiova şi şoséua ce o însoţesce, cu linia ferată şi şoséua ungară ce vine dinspre Temişóra şi Mehadia.

2) La *Buliga* (Păiuş) se unesce şoséua nóstră ce urcă albia Jiuluĭ, cu cea ungară ce vine dinspre Petroşanĭ şi Haţeg.

3) **La Rîul Vaduluĭ** (Pasul Turnu Roşu) se unesce calea ferată română şi şoséua ce vine de la Piatra-Olt prin R.-Vâlceĭ, cu linia ferată unguréscă şi şoséua ce vine de la Sibiŭ.

4) La *Giuvala* (Pasul Bran) se unesce şoséua ce merge de la C.-Lung la Rucăr, cu şoséua ce vine de la Braşov.

5) **La Predél** se unesce calea ferată şi şoséua ce urcă valea Prahoveĭ, trecênd prin Câmpina şi Sinaia, cu calea ferată ce vine de la Braşov, urcând valea Tömösuluĭ.

6) La *Bratocea* se unesce şoséua ce merge la dél pe Teléjen, cu cea care vine de la Braşov prin Săcele.

7) La *Oituz* se unesce şoséua ce vine de la Adjud şi Onescĭ, cu cea care vine dinspre Kezdi-Oşorheiŭ.

8) La **Ghimeş** se unesce calea ferată şi şoséua ce merge pe valea Trotuşuluĭ, pe la Târgu-Ocneĭ, cu cea care vine din Transilvania, de la Ciuc-Sereda.

9) La *Prisacanĭ* se unesce şoséua ce vine de la Bacăŭ prin Piatra-N., cu şoséua unguréscă ce vine de la Tulgheş.

10) La *Dorna* se unesce şoséua ce vine de la Fălticenĭ peste Stânişóra, pe la Broştenĭ, cu şoselele Bucovineĭ.

11) La *Cornu-luncii* de asemenea se unesce şoséua naţională ce merge pe malul Siretuluĭ şi Moldoveĭ, cu şoselele Bucovineĭ.

12) La **Burdujenĭ** este de asemenea o legătură importantă, între calea ferată ce merge prin mijlocul Moldoveĭ şi calea ferată austriacă ce vine de la Cernăuţĭ.

13) La *Mihăilenĭ* se unesce şoséua românéscă ce vine de la Botoşanĭ, cu cea austriacă ce vine dinspre Sirete.

14) La *Mamorniţa* de asemenea se înódă o şoseă jude-

ţénă din România, cu o şoseă austriacă ce merge spre Cernăuţĭ.

Cu ţĕrile de la S Românieĭ, de carĭ ne desparte Dunărea, nu avem nicĭ o legătură directă, adică un pod peste Dunăre, însă se póte comunicà fórte uşor cu aceste ţĕrĭ, prin ajutorul vapórelor ce fac curse regulate între porturile românescĭ şi cele sêrbescĭ saŭ bulgărescĭ. Aşà este de pildă între: *Giurgiŭ—Rusciuc; Turnu-Măgurele—Somovid; Turnu-Severin — Cladova*, încât Dunărea nu e de loc o piedică a comunicaţiunilor cu aceste ţĕrĭ.

Cu imperiul rusesc, deşĭ nicĭ un obstacol fisic nu se opune, totuşĭ legăturile sunt maĭ rarĭ, din pricină că şi transacţiile comerciale sunt maĭ puţin numeróse. Numaĭ o singură cale ferată românéscă se légă cu căile ferate rusescĭ, anume linia *Iaşĭ—Unghenĭ*, care se unesce cu linia ce vine de la Odesa prin Bender şi Chişinăŭ. Afară de acésta, legăturĭ de şosele maĭ principale sunt: la *Renĭ*, lângă Galaţĭ, unde se unesce şoséua ce vine de la Galaţĭ, cu cea care vine de la Cahul; apoĭ la *Fălciŭ;* la *Leova;* la *Sculenĭ;* la *Rădăuţĭ*, etc. Maĭ tóte aceste şosele trec Prutul pe podurĭ umblătóre, afară de cea d'întâiŭ ce-l trece pe un pod fix.

Dar drumul cel maĭ mult întrebuinţat pentru transporturile din saŭ în străinătate este, **Dunărea**. Pe dînsa se transportă $^4/_5$ din totalitatea mărfurilor ce alcătuesc comerţul exterior al Românieĭ şi ne légă atât cu centrul Europeĭ, de unde îşĭ ieà nascere, cât şi cu Orientul, prin Marea Négră.

Singurile defecte ale acesteĭ căĭ sunt: a) o parte a anuluĭ este improprie transporturilor din causa îngheţuluĭ; şi b) Unguriĭ percep taxe prea marĭ pentru trecerea vaselor prin canalul Porţilor de fer (Fig. 76), scumpind cu chipul acesta cheltuiala transportuluĭ. Pentru corectarea primuluĭ defect s'a legat reţéua nóstră de căĭ ferate direct cu portul maritim **Constanţa**, printr'o linie ce trece Dunărea peste măreţul pod de la **Fetescĭ-Cerna-Voda** (Fig. 77). Cu chipul acesta comerţul nostrŭ exterior

care se servesce, după cum am vĕḍut, aprópe numaĭ de

Fig. 76. Canalul Dunăriĭ la Porţile de fer.

Dunăre, nu va maĭ fi stânjenit în timpul ierniĭ ca până acuma, ci va puteà să se desvolte în tot cursul anuluĭ.

Fig. 77. Podul «Carol I.» peste Dunăre.

Importanţa linieĭ ferate ce duce la Constanţa este deci fórte mare, însă până când nu va fi mărit și portul Con-

stanţa, ca să pótă adăpostì multe vase în el, până atuncĭ linia acésta nu-şĭ va puteà da ródele dorite, adică să înlocuiască Dunărea în cursul ierniĭ.

Tot în scopul de-a uşurà transacţiunile comerciale cu ţĕrile depărtate, ca: Turcia, Grecia, Anglia, Belgia, Germania, Olanda, etc., Statul român a înfiinţat şi 3 liniĭ maritime: a) *Constanţa—Constantinopol*, b) *Constanţa—Constantinopol —Archipelag şi* c) *Brăila—Galaţi—Sulina—Constanţa—Rotterdam*, deservite de vapóre românescĭ. Acestea transportă mărfurile nóstre: cereale, făină, lemne şi petrol în acele ţĕrĭ, de unde se întorc pline cu cărbuniĭ necesarĭ căilor ferate şi fabricilor din ţéră.

INSTITUŢIUNILE DE CREDIT.

Instituţiunile de credit saŭ băncile sunt de cel maĭ mare folos comerţuluĭ, prin împrumuturile de banĭ pe carĭ le fac comercianţilor. Căcĭ aceştia, putêndu-şĭ procurà uşor banĭ, pot să-şĭ cumpere mărfurĭ în timpul cel maĭ favorabil şi cu preţurile cele maĭ reduse, pe carĭ apoĭ vîndêndu-le la timpul oportun, pot realisà câştigurile cele maĭ bune.

Cea maĭ importantă, dintre tóte instituţiunile de credit de la noĭ din ţéră este, Banca Naţională a Românieĭ cu reşedinţa în Bucurescĭ, avênd însă şi sucursale în maĭ tóte capitalele de judeţ. Ea dispune de un capital fórte mare şi oferă baniĭ cu dobânda cea maĭ mică.

Pe lângă ea maĭ sunt şi alte instituţiunĭ de credit şi anume: Banca Românieĭ cu un capital de 25.000.000 de leĭ; Banca generală cu un capital de 10.000.000 de leĭ; Banca de Scompt cu un capital de 5.000.000 de leĭ; Creditul Belgo-Român; precum şi o mulţime de băncĭ particulare, carĭ din nenorocire sunt maĭ tóte proprietatea străinilor.

POŞTA

Până la începutul domnieĭ principeluĭ Carol (1867), serviciul poştal erà în mâinile Ruşilor. El se făceà pe atuncĭ

cu ajutorul diligenţelor, renumite prin repeḑiciunea lor, carĭ legaŭ între ele cele vre-o 40 de oficiĭ telegrafo-poştale ce existaŭ atuncĭ în tótă ţéra. De la 1867 însă, Poşta a trecut sub îngrijirea Statuluĭ român, care a adus înbunătăţirĭ marĭ acestuĭ serviciŭ, îmmulţind numĕrul oficiilor telegrafo-poştale şi eftenind costul corespondenţelor. Cu desvoltarea reţeleĭ de căĭ ferate şi diligenţele aŭ fost înlocuite cu trenurile, ne maĭ rĕmânênd diligenţe decât între oficiile ce nu's legate prin cale ferată.

Aḑĭ există în tótă ţéra vre-o 312 oficiĭ telegrafo-poştale, afară de cele 308 ale căilor ferate (carĭ fac asemenea şi serviciul de poştă) transportând aproximativ vre-o 70.000.000 de corespondenţe anual.

TELEGRAFUL

Telegraful a fost introdus în ţară la noĭ pe timpul domnieĭ luĭ Cuza şi erà la început tot în mâinile Ruşilor, însă a trecut odată cu Poşta sub administraţiunea Statuluĭ român.

Lungimea totală a liniilor telegrafice de la noĭ din ţéră este maĭ bine de vre-o 7000 de km. Pe aceste liniĭ se transmit anual peste 2.000.000 de telegrame.

TELEFONUL

Telefonul a luat în ultimul timp o desvoltare fórte mare, din causa eftinătăţiĭ şi avantajelor ce presintă el. Aḑĭ există aprópe 3.000 de posturĭ telefonice în tótă ţéra, iar firele telefonice aŭ o lungime de maĭ bine de 12.000 de km. şi légă între ele oraşele maĭ apropiate, precum şi diferitele localurĭ din acelaş oraş. Cele maĭ multe judeţe aŭ tóte comunele lor legate între ele prin liniĭ telefonice.

Aceste instituţiunĭ—Poşta, Telegraful şi Telefonul—împreună cu instituţiunile de credit şi căile de comunicaţiune sunt auxiliariĭ ceĭ maĭ preţioşĭ aĭ comerţuluĭ; căcĭ ele făcênd ca comunicările între un oraş şi altul să se

pótă face cu cea maĭ mare repeḑiciune şi eftinătate, uşu-
réză fórte mult transacţiunile comerciale.

ORAŞELE ROMÂNIEI.

Oraşele Românieĭ le putem împărţì în 3 categoriĭ principale, după condiţiunile economice în carĭ s'aŭ născut şi carĭ aŭ determinat posiţiunile pe carĭ le ocupă astăḑĭ.

Prima categorie de oraşe şi anume cele maĭ marĭ, s'aŭ format în regiunea şesuluĭ Munteniel saŭ platouluĭ Moldoveĭ pe trajectul şi la întretăierea drumurilor celor maĭ frequentate, aşà sunt de pildă:

Bucuresciĭ, aşeḑat la întretăierea drumuluĭ ce duceà din Transilvania pe la T.-Roş, Căinenĭ, C. de Argeş spre Constantinopol, cu drumul ce duceà spre apusul Europeĭ, pe la Porţile de fer. Actualmente acest oraş este capitala regatuluĭ român şi cel maĭ populat din tóte oraşele Românieĭ, are vre-o 282.000 de locuitorĭ. Se află situat în câmpia Munteniel, pe ambele malurĭ ale rîuluĭ Dâmboviţa, la o depărtare de vre-o 60 de km. spre N de Dunărea, într'o posiţiune ce lasă totul de dorit. Imprejurimile frumóse, ce fac podóba unuĭ oraş, lipsesc cu totul; iar clima continentală excesivă pe care o posedă Bucurescii, face ca în timpul veriĭ să fie lipsiţĭ de orĭ-ce animaţie. De la 1862, de când a devenit capitala Principatelor-Unite, a făcut progrese uimitóre, aşà că de unde până atuncĭ erà un oraş cu aspect oriental, astăḑĭ este un oraş cu totul occidental.

Actualmente este cel d'întâiŭ centru cultural al ţĕriĭ nóstre; aicĭ se găsesce cea maĭ bună universitate a Românieĭ, cele maĭ numeróse şcolĭ speciale, bibliotecele cele maĭ bogate, teatrele cele maĭ bune şi cele maĭ numeróse aşeḑĕminte culturale, în fruntea cărora, după cum am vĕḑut, stă Academia română. De asemenea este şi primul centru industrial al ţĕriĭ, căcĭ posedă aprópe 100 de fabricĭ marĭ de tot felul.

Din punct de vedere comercial însă, Bucurescii sunt

al 2-lea centru important, judecând după cantitatea de marfă primită şi expediată de fie-care oraş. Importanţa comercială a Bucurescilor constă în aceea, că fiind un centru însemnat de populaţiune, acéstа pentru satisfacerea nevoilor eĭ întrebuinţéză cantităţĭ marĭ de mărfurĭ şi prin faptul că fiind primul centru industrial al ţĕriĭ, se expediază de àicea în tótă ţéra, cantităţĭ marĭ de produse fabricate.

Iaşiĭ, situat pe drumul ce tăià Moldova de-a curmezişul şi duceà de la Sucéva la Tighina (Bender). A fost capitala principatuluĭ Moldoveĭ până la 1862, când după unirea celor 2 principate române, capitala lor comună s'a stabilit la Bucurescĭ.

Este aşeḑat într'o posiţiune din cele maĭ pitorescĭ, pe ultima terminaţiune a déluluĭ Copoŭ, între albia Bahluiuluĭ şi al unuĭ mic afluent al sĕŭ, Calcaina; încunjurat de jur-împrejur de neîntrerupte şirurĭ de délurĭ pe carĭ prosperă viĭ numeróse, cum sunt délurile: Galata, Socola, Şorogarĭ, Repedea, etc.

Populaţiunea Iaşilor se ridică la cifra de 78.000 de locuitorĭ, cifră însă care este în descrescere, de óre-ce mulţĭ din locuitoriĭ Iaşilor sunt atraşĭ spre Capitală.

Incă din timpurile cele maĭ vechĭ şi până acum în timpurile din urmă, Iaşiĭ aŭ fost cel d'întâiŭ centru cultural, nu numaĭ al Moldoveĭ, ci al întreguluĭ ţinut locuit de Românĭ şi nu-şĭ aveà pereche în nicĭ un alt oraş. Aḑĭ însă a rĕmas al doilea centru cultural al ţĕriĭ; posedă o universitate cu 4 facultăţĭ, bibliotecă, teatru, muzĕŭ, etc, şi este reşedinţa Mitropolituluĭ Moldoveĭ şi Suceveĭ.

Din punct de vedere comercial, Iaşiĭ sunt un centru de mâna a doua şi datoresc acésta maĭ mult faptuluĭ că sunt un însemnat centru de populaţiune. In privinţa industrială, Iaşiĭ jócă un rol neînsemnat.

Craiova, situată la încrucişarea drumuluĭ ce vine dinspre N pe valea Jiuluĭ, cu drumul ce merge spre V Europeĭ, trecĕnd pe la Porţile de fer. Ea se află situată pe partea stângă a Jiuluĭ, la o depărtare de câţĭ-và km. de albia luĭ şi puţin maĭ la S de vărsarea Amaradieĭ. Este

cel maĭ populat oraş din Oltenia, are 45.000 de locuitorĭ şi este unul din principalele oraşe ale întregiĭ ţĕrĭ. In adevĕr, din punctul de vedere cultural, urméză îndată după Iaşĭ, căcĭ posedă: 1 teatru, 1 liceŭ, 1 gimnaziŭ, 1 şcólă normală, 1 şcólă comercială, 1 externat de fete, o şcólă profesională, şcolĭ de meseriĭ, etc.

Din punctul de vedere comercial, Craiova are aceeaşĭ importanţă ca şi Iaşiĭ, adică e un centru comercial de mâna a doua.

In ceea-ce privesce industria, singura ramură maĭ desvoltată este morăria, iar făina este cel maĭ principal articol de comerţ.

Botoşanĭ, aşeḑat pe drumul ce duceà din Polonia la Iaşĭ şi la Constantinopol, este actualmente un oraş important în nordul Moldoveĭ, cu o populaţiune de 32.000 de locuitorĭ din carĭ jumătate sunt Evreĭ. Important centru pentru industria morărieĭ şi în acelaş timp şi piaţă însemnată pentru comerţul cerealelor.

Slatina, 8000 locuitorĭ, situată pe ţărmul stâng al Oltuluĭ, la încrucişarea drumuluĭ ce vine de pe valea Oltuluĭ, cu drumul ce duce spre apus trecênd pe la Porţile de fer. **Caracal**, 12.000 locuitori. **Roşioriĭ de Vede**, 8000 locuitorĭ, în câmpia Burnasuluĭ, pe Vedea. **Urzicenĭ**, 2300 locuitorĭ, pe Ialomiţa în Bărăgan şi **Slobozia** 2500, maĭ jos de Urzicenĭ, importante centre agricole.

Tot în categoria asta de oraşe maĭ avem: **Târgu-frumos** 4600 locuitorĭ, pe Bahluĭ; **Vasluiŭ**, 9000 locuitorĭ; **Bârlad**, 24.000 locuitorĭ; **Tecucĭ**, 13.000 locuitorĭ; dispuse tóte pe drumul ce mergeà din N Moldoveĭ, de la Iaşĭ, spre Galaţĭ prin valea Bârladuluĭ şi spre ţéra Muntenéscă. In acéstă regiune maĭ găsim: **Dorohoĭ**, 13.000 locuitorĭ; **Huşĭ**, 15.000 locuitorĭ; **Herţa**, 3000 loc. aprópe de Prut; **Hârlăŭ**, 4500 locuitorĭ, pe Bahluĭ; **Mihăilenĭ**, 4000 locuitorĭ, situat pe Siret, chiar la intrarea luĭ în Moldova.

Atât e de adevĕrat că drumurile influenţéză asupra posiţiuniĭ oraşelor şi desvoltăriĭ lor, încât se observă şi fenomenul invers, adică, când un drum nu maĭ trece prin-

tr'un oraş, atuncĭ oraşul regreséză şi se transformă în sat, cum e de pildă: Cerneţĭ, lângă T.-Severin şi Gherghiţa, în Prahova. Ambele aceste localităţĭ aŭ fost oraşe şi acuma sunt pe cale de-a se transformà în sate, de când drumurile principale le ocolesc.

A doua categorie de oraşe se găsesce dealungul Dunăriĭ, care a fost tot-deauna cea maĭ importantă cale comercială a Românieĭ. In acéstă categorie găsim:

Turnu-Severin, 18.600 locuitorĭ, aşeḑat într'o posiţiune încântătóre pe ţărmul stâng al Dunăriĭ, puţin maĭ la vale de eşirea eĭ din Porţile de fer. Are disposiţiunea unuĭ amfiteatru cu faţa spre Sud şi dominéză asupra ţărmuluĭ sêrbesc, unde găsim cevà maĭ la Vest oraşul Cladova. Severinul este un oraş cu aspectul occidental — cum de alt-fel sunt maĭ tóte oraşele din acéstă categorie. Posedă un şantier naval, unde se pot face vase şi este o staţiune importantă pentru oprirea vapórelor ce merg pe Dunăre. Ceea-ce a maĭ contribuit încă la desvoltarea oraşuluĭ Severin, maĭ este şi faptul că pe acolo trece unul din cele maĭ vechĭ şi frequentate drumurĭ ce merg spre apus.

Calafat, 7000 de locuitorĭ, situat pe ţărmul stâng al Dunăriĭ, care în acel loc e maĭ înalt şi predomină asupra celuĭ drept, unde se găsesce oraşul bulgăresc Vidin.

Calafatul e un însemnat centru pentru comerţul cerealelor, aicea se vinde cea maĭ mare parte din cerealele produse în jud. Dolj.

Corabia, 6000 locuitorĭ, este singurul dintre oraşele aşeḑate în lunca Dunăriĭ şi care se află chiar lângă albia eĭ, din causă că acolo solul lunciĭ e puţin maĭ înalt. Acéstă posiţiune favorabilă ne explică tot-odată, de ce acest port a luat într'un timp fórte scurt o desvoltare maĭ mare decât celelalte, carĭ sunt situate ce-và maĭ la oparte de albia fluviuluĭ, cum sunt: T.-Măgurele, Zimnicea, Olteniţa, Călăraşĭ, etc.

Ca şi Calafatul, Corabia e un important centru pentru comerţul cerealelor.

Turnu-Măgurele, 8000 locuitorĭ, este aşeḑat în lunca

Dunăriĭ la o distanţă bună spre N de albia eĭ, imediat la rĕsărit de vĕrsarea Oltuluĭ şi avênd în faţă oraşul bulgăresc Nicopoli. Depărtarea de albia fluviuluĭ e necesitată de faptul, că lunca maĭ tot-deauna în timpul viiturilor marĭ se acopere de apă. Este capitala jud. Teleorman şi un important centru pentru comerţul cerealelor.

Zimnicea, 6000 locuitorĭ, situată în faţa orăşeluluĭ bulgăresc Şiştov, cel maĭ meridional punct pe care îl atinge Dunărea în tot cursul sĕŭ. Ca şi T.-Măgurele e un important centru pentru comerţul cerealelor şi e situat departe de albia Dunăriĭ.

Puţin maĭ la N de aceste douĕ oraşe s'a fondat la începutul sec. XIX un alt oraş, care a împiedecat crescerea oraşuluĭ T.-Măgurele şi nicĭ el n'a putut deveni un oraş mare. Acesta este, **Alexandria**, situată în valea rîuluĭ Vedea, cu o populaţiune de 13.000 locuitorĭ, din carĭ fórte mulţĭ sunt Bulgarĭ. Adĭ este oraşul cel maĭ populat din jud. Teleorman şi un important centru pentru comerţul de cereale.

Giurgiŭ, 14.000 locuitorĭ, aşedat în faţa oraşuluĭ bulgăresc Rusciuc. Ca şi celelalte oraşe din lunca Dunăriĭ, Giurgiul e departe de albia eĭ şi pentru ca vapórele să pótă ajunge până la el, a fost nevoe să se sape un canal, ce duce de la Dunăre până în oraş. In apropierea Giurgiuluĭ, ce-và maĭ spre E, se găsesce *Smârda*, situată chiar pe marginea Dunăriĭ. Ea e ca o întregire a Giurgiuluĭ, căcĭ posedă un bun port comercial, pe unde se face traficul de mărfurĭ, pe când portul din Giurgiŭ servesce numaĭ pentru traficul de călĕtorĭ. Apropierea de Bucurescĭ ar fi trebuit să favoriseze maĭ mult acest oraş şi să'l facă a fi unul din porturile însemnate ale ţĕriĭ; însă din causa posiţiuniĭ sale rele pentru navigaţiune, căcĭ când apele scad, chiar vasele micĭ pătrund cu greŭ până la el, acest port a rĕmas aprópe staţionar ca importanţă comercială, în vreme ce alte porturĭ l'aŭ întrecut.

Olteniţa, 5800 locuitorĭ, situată tot în lunca Dunăriĭ,

ce-và maĭ la rĕsărit de vĕrsarea Argeşuluĭ, în faţa oraşuluĭ bulgăresc Turtucaia.

Călăraşĭ, 11.000 locuitorĭ, situat pe un braţ al Dunăriĭ, Borcea. Acésta l-a făcut să-şĭ piardă mult din importanţa sa comercială, căcĭ vasele marĭ nu pot merge până la el, ci sunt silite să rĕmână la Silistra — oraş bulgăresc situat în faţa luĭ — şi de acolo să-şĭ transporte mărfurile pe vase maĭ micĭ.

Ostrov, 3200 locuitorĭ, pe drépta Dunăriĭ, chiar la graniţa Bulgarieĭ, loc militar însemnat, găsindu-se în apropierea Silistreĭ.

Cerna-Voda, 2250 locuitorĭ, situată pe ţărmul drept al Dunăriĭ în punctul unde liniile ferate ale ţĕriĭ se unesc prin ajutorul poduluĭ „Carol I", cu linia din Dobrogea ce duce la Constanţa. E un port care a făcut un progres însemnat în timpul din urmă. **Hârşova**, 3000 locuitorĭ, aprópe la întâlnirea Dunăriĭ cu Borcea şi cu Ialomiţa.

Măcin, 4000 locuitorĭ, situat în NV Dobrogeĭ.

Brăila, 58.000 locuitorĭ şi cu Islazu ce este ca o continuare a eĭ are aprópe 70.000 loc. Situată acolo unde Dunărea nouă se unesce cu Dunărea veche. Ea e dispusă în formă de amfiteatru pe ţărmul stâng al fluviuluĭ, care e mult maĭ înalt ca cel drept dominând tótă regiunea jósă cuprinsă între cele 2 braţe, regiune cunoscută sub numele de „baltă".

Brăila este dintre tóte porturile nóstre cel maĭ vizitat de vase şi în acelaş timp şi cel maĭ important centru comercial al ţĕriĭ în ceea-ce privesce exportul. Aicea se vinde cea maĭ mare parte din cerealele produse în ţéră, cumpĕrătorilor străinĭ, carĭ apoĭ le încarcă pe vapóre şi le transportă în ţĕrile din apusul Europeĭ, ca: Belgia, Anglia, etc. Celelalte articole maĭ principale, ce alimentéză comerţul Brăileĭ sunt: cimentul şi făina produse în numerósele fabricĭ şi morĭ ce se găsesc acolo, apoĭ cărbuniĭ de pămînt şi alte materiĭ brute ce vin de prin alte ţĕrĭ.

Brăila îşĭ datoresće importanţa sa comercială următo-

relor împrejurărî: a) fiind-că acolo este punctul până unde vasele marî comerciale pot pătrunde pe Dunăre, maî la dél nu pot merge de óre-ce Dunărea se împarte în două părţî şi apa nu maî este adâncă; b) pentru că este în apropierea uneî regiunî dintre cele maî bogate în cereale din tótă ţéra şi anume: jud. Brăila, jud. R.-Sărat şi jud. Buzĕŭ. După cum am vĕḑut, Brăila este şi un important centru industrial, posedă vre-o 20 de fabricî marî, dintre carî cele maî însemnate sunt morile şi fabricile de lumînărî şi săpun.

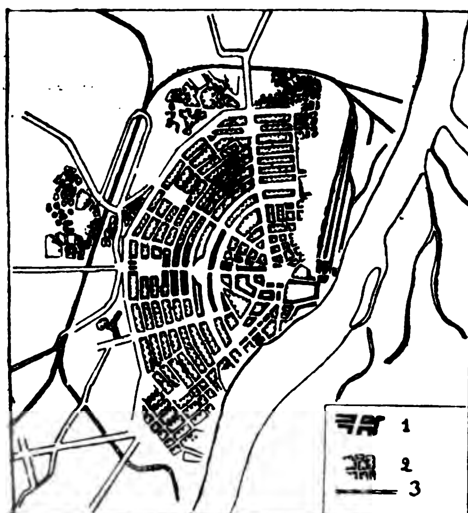

Fig 78. Planul oraşuluî Brăila.

Galaţiî, 62.000 locuitorî, situat la vre-o 15 kilometri maî la N de Brăila, tot pe ţărmul stâng al Dunăriî, acolo unde ea cotesce pentru ultima óră spre E înainte de-a se vărsà în mare. Oraşul este dispus în amfiteatru cu faţa spre rĕsărit ca şi Brăila, avênd la S gura Siretuluî şi la N Brateşul.

Galaţiî prin posiţiunea lor la Dunăre şi fiind în acelaş timp şi punctul unde converg tóte drumurile principale ce străbat Moldova dealungul, aŭ fost destinaţî să fie cel maî important centru comercial pentru desfacerea produselor acesteî regiunî. In adevĕr pe aicea s'aŭ scurs şi se scurg încă cea maî mare parte din cerealele şi lemnele Moldoveî, încât cu drept cuvînt i s'a ḑis în vechime de către scriitoriî străinî, «Veneţia Măriî Negre».

Multă vreme Galaţiî aŭ fost primul port şi primul centru comercial al întregiî ţĕrî; de când însă cultura cere-

alelor a luat o desvoltare maĭ mare în Muntenia, aŭ fost întrecuțĭ de Brăila, maĭ ales în ceea-ce privesce exportul şi de Bucurescĭ, de când acesta a devenit capitală. Actualmente Galațiĭ sunt al 3-lea centru important de comerț din țéra românéscă. Articolele cele maĭ principale ce alimentéză comerțul sĕŭ sunt: lemnele de construcțiune şi cerealele.

Din punct de vedere industrial, Galațiĭ sunt un centru important ca şi Brăila, fabricile cele maĭ numeróse sunt: fabricile de lumînărĭ şi săpunurĭ, herăstraele, fabricile de cuə de sîrmă, morĭ, etc.

Din punct de vedere cultural, Galațiĭ sunt de asemenea un centru însemnat, acolo e reşedința episcopuluĭ Dunăriĭ de jos, acolo se află o bibliotecă publică, 1 liceŭ, 1 şcólă normală, 2 şcolĭ comerciale, 1 externat de fete, etc. Şi din punct de vedere strategic Galațiĭ sunt un punct important, de óre-ce predomină Dunărea şi ar puteà oprì orĭ-ce invaziune ce ar veni pe ea.

Isaccea, 3500 loc., pe un mic braț al Dunăriĭ; are magaziĭ marĭ de conservat tutunul.

Tulcea, 18.800 locuitorĭ, situat într'o posițiune ce domină asupra uneĭ bune părțĭ din delta Dunăriĭ, ce-và maĭ la vale de punctul unde fluviul se desface în două brațe. Oraşul este dispus în formă de amfiteatru, pe malul drept al brațuluĭ ce apucă spre ESE «între două délurĭ uscate şi pietróse, pe spinarea cărora morile de vînt, puse la rând, se arată în zarea albastră a ceruluĭ ca nisce cerşetorĭ gârboviţĭ cu brațele întinse.» Din punct de vedere comercial Tulcea jócă un rol nu tocmaĭ însemnat, însă activitatea sa comercială face necontenit progrese.

Chilia veche, 2500 locuitorĭ, loc însemnat pentru pescărie. **Mahmudia**, 2000 locuitorĭ, pe brațul Sf. Gheorghe.

Aceste oraşe «*dunărene*» aŭ fost înființate, cele maĭ multe dintr'însele, de către comercianțiĭ Venețienĭ şi Genovezĭ ce aŭ făcut în Evul mediŭ un comerț activ pe Dunărea. Se înțelege uşor că aceste oraşe nouĕ de pe țărmul stâng, trebuiaŭ aşezate în fața celor vechĭ pe pe țăr-

mul drept, căci în adevĕr acele oraşe bulgărescĭ, sunt continuarea unor oraşe vechĭ de pe timpul Romanilor.

Aceste oraşe n'aŭ făcut progrese însemnate decât acum în timpul din urmă, când s'aŭ curăţit gurile Dunăriĭ de nisipurile ce împiedecaŭ intrarea vaselor în ea, precum şi de când a luat o desvoltare maĭ mare reţéua nóstră de căĭ ferate. Aceste oraşe aŭ un caracter deosebit de celelalte oraşe ale ţĕriĭ, anume: sunt locuite de-o populaţiune alcătuită dintr'o mulţime de naţionalităţĭ şi aŭ un aspect occidental, cu strădĭ regulate, clădirĭ aliniate, etc.; în special Brăila (Fig. 78), Galaţiĭ şi Turnu-Severin sunt cele d'întâiŭ dintre aceste oraşe. Acésta se datoresce faptuluĭ că aceste oraşe aŭ venit în contact cu străiniĭ în timp îndelungat.

A treia categorie de oraşe—de o importanţă maĭ mică—sunt aşedate: saŭ la pólele munţilor, saŭ în regiunea délurilor, saŭ la limita între câmpie şi regiunea délurilor, în tot-deauna la deschiderea vre-uneĭ văĭ maĭ importante. Aceste oraşe aŭ servit şi servesc ca centre de schimb între produsele regiuniĭ şesuluĭ şi a regiuniĭ délurilor saŭ munţilor, de unde şi numele de «t â r g» ce se dă multora din aceste oraşe. Că în adevĕr lucrul este aşà, maĭ avem dovada, că cele maĭ principale bâlciurĭ ale ţĕriĭ se ţineaŭ şi se maĭ ţin încă în unele oraşe din acéstă categorie, cum sunt: Rîurenĭ, C-Lung, Buzĕŭ, Roman, Fălticenĭ, etc. Din acéstă categorie de oraşe, cităm următórele:

Baia de aramă, 1000 loc. **Târgu-Jiŭ**, 6600 loc., situat în valea Jiuluĭ pe malul stâng al rîuluĭ, maĭ la Sud de eşirea luĭ din munţĭ.

Râmnicu-Vâlcea, 7300 locuitorĭ, situat pe malul drept al Oltuluĭ, puţin maĭ la S de eşirea luĭ definitivă dintre munţĭ. Este reşedinţa Episcopuluĭ Nouluĭ Severin. Acest oraş va luà în viitor o desvoltare fórte mare, când se vor uni direct Bucurescii cu Sibiul, printr'o linie ferată ce ar duce de la Curtea de Argeş într'un punct óre-care de pe valea Oltuluĭ. Se va întâmplà atuncĭ acelaş lucru cu R.-Vâlcea, care s'a întâmplat cu Ploesciĭ, căcĭ întocmaĭ ca şi

aceştia se găsesc într'o regiune bogată în tot felul de resurse şi pe un drum către Europa centrală, care ar fi cel maĭ frequentat. Ocnele-marĭ, 4500 loc., saline şi staţiune balneară.

Drăgăşanĭ, 4300 locuitorĭ, un însemnat centru viticol.

Curtea de Argeş, 4200 locuitorĭ, a fost un timp capitala Munteniei, adĭ e reşedinţa Episcopuluĭ de Argeş. Posedă o prea frumósă catedrală episcopală.

Pitescĭ, 15.500 locuitorĭ, situat pe malul drept al Argeşuluĭ. **Găescĭ**, 3500 locuitorĭ, aşezat pe Argeş, la pólele délurilor; centru agricol.

Câmpu-lung, 13.000 locuitorĭ, situat chiar la pólele munţilor Iezeruluĭ.

Târgovişte, 9300 locuitorĭ, situată pe drépta Ialomiţeĭ.

Ploescĭĭ, 42.000 locuitorĭ, situat la vre-o 60 de km. spre N de Bucurescĭ, în câmpia cuprinsă între valea Teléjenuluĭ şi a Prahoveĭ, puţin maĭ la dél de confluenţa lor şi în apropiere de regiunea délurilor.

El este cel maĭ principal dintre tóte oraşele din acéstă categorie. Importanţa sa datéză însă de curând şi se datoresce atât faptuluĭ că este situat la deschiderea văiĭ Prahoveĭ — una din cele maĭ bogate regiunĭ ale ţĕriĭ — cât şi faptuluĭ că se găsesce pe trajectul uneia din cele maĭ principale căĭ de comunicaţiune — linia Bucurescĭ-Braşov.

Ploescĭĭ sunt un important centru industrial al ţĕriĭ, cam de aceeaşĭ importanţă ca Brăila şi Galaţiĭ, posedând aprópe acelaş numĕr de fabricĭ, dintre carĭ cele maĭ principale sunt: morile, distileriile de petrol, fabricile de ciment, etc. In ceea ce privesce comerţul, Ploescĭĭ aŭ óre-care importanţă pentru făină şi cereale, sunt însă departe de-a aveà importanţa Brăileĭ saŭ a Galaţilor.

In valea Prahoveĭ maĭ găsim următórele oraşe, ce s'aŭ desvoltat acum în urmă, de când bogăţiile eĭ aŭ fost puse în valóre; acestea sunt:

Azuga, un important centru industrial.

Sinaia, 2200 locuitorĭ, situată într'o posiţiune splendidă

la piciórele Bucegilor; este reşedinţa de vară a Curţiĭ Regale.

Câmpina, 3700 locuitorĭ, este una din cele maĭ principale şchele de petrol din tótă ţéra şi centrul cel maĭ important pentru comerţul petroluluĭ.

Slănic, 4800 locuitorĭ, situat pe valea Slăniculuĭ — un afluent al Prahoveĭ — posedă cea maĭ mare salină.

Văleniĭ de munte, 3500 loc., pe apa Teléjenuluĭ.

Urlaţĭ, 3700 locuitorĭ.

Mizil, 5300 locuitorĭ; centru viticol şi agricol.

Buzĕŭ, 21.000 locuitorĭ, situat pe ţărmul drept al rîuluĭ cu acelaşĭ nume, la limita chiar dintre regiunea délurilor şi câmpia Munteniei; este reşedinţa Episcopuluĭ de Buzĕŭ. Centru important pentru fabricarea brânzeturilor în general.

Râmnicul-Sărat, 13.000 locuitorĭ, pe rîul cu acelaş nume.

Focşanĭ, 23.000 locuitorĭ, situat în valea rîuluĭ Milcov, este un important centru militar şi unul din capetele liniei întărite F. N. G., care e menită să apere Muntenia de orĭ-ce invaziune ce ar veni dinspre Est saŭ Nord.

Odobescĭ, 4600 locuitorĭ, important centru viticol.

Panciu, 2700 locuitorĭ, de asemenea un important centru viticol.

Târgu-Ocna, 8000 locuitorĭ, situat pe valea Trotuşuluĭ, este important pentru salinele sale.

Moinescĭ, 4000 locuitorĭ, este cea maĭ bogată şchele de petrol din tótă Molvova; tot acolo se găsesc şi cele maĭ principale distileriĭ de petrol.

Bacăŭ, 16.000 locuitorĭ, situat pe ţărmul drept al Bistriţiĭ, aprópe de confluenţa acesteia cu Siretul.

Piatra-N., 17.000 locuitorĭ, situată tot pe valea Bistriţiĭ, însă chiar la pólele munţilor. Este un însemnat centru industrial pentru fabricarea lemnelor de construcţiune şi pentru comerţul acestuĭ articol.

Roman, 14.000 locuitorĭ, situat pe ţărmul stâng al rîuluĭ Moldova, aprópe de vărsarea luĭ în Siret, este un important centru comercial pentru cereale.

Târgu-Némţ, 8500 locuitorĭ.

Fălticenĭ, 9600 locuitorĭ, capitala jud. Sucéva.

Nicĭ unul dintre oraşele din acéstă categorie — afară de Ploescĭ — nu a putut luà o desvoltare maĭ mare, din pricină că drumurile, ce légă aceste diferite oraşe între ele sunt accidentate, încât s'aŭ format maĭ multe oraşe micĭ, în loc de a se formà câte-và maĭ marĭ.

In fine, pe ţărmul Măriĭ Negre găsim încă câte-và oraşe (porturĭ) dintre carĭ cel maĭ important este:

Constanţa, cu 13.000 locuitorĭ, aşeḑată pe un promontoriŭ stâncos, ce se ridică cu 20—30 de metri deasupra niveluluĭ măriĭ (Fig. 79).

Fig. 79. Vederea oraşuluĭ Constanţa.

Acest oraş este aḑĭ al patrulea centru comercial al ţĕriĭ şi e menit să jóce în viitor un rol fórte însemnat în viaţa nóstră economică, căcĭ el fiind legat direct cu reţéua de căĭ ferate din interiorul ţĕriĭ, comerţul nostru de cereale nu va maĭ aveà a suferì în cursul iernii din causa îngheţuluĭ Dunăriĭ.

Dacă până acuma n'a jucat un rol maĭ însemnat în comerţul general al ţĕriĭ, acésta se datoresce faptuluĭ că nu posedà un port bun şi încăpĕtor pentru multe vase. Acuma însă când se construesce un port cât se póte de bun, putem fi sigurĭ că Constanţa va devenì în curând primul centru comercial al ţĕriĭ întregĭ.

Mangalia, 1500 locuitorĭ, este situată maĭ la S de Constanţa, pe marginea laculuĭ cu acelaş nume. Ar fi un excelent port natural, dacă s'ar unì acel lac cu marea, încât vasele să pótă intrà în el la vreme de nevoe.

Medjidia, 3500 locuitorĭ, pe linia ferată între Cerna-Voda şi Constanţa.

Babadag, 3500 locuitorĭ, situat lângă lacul cu acelaş nume, e chemat a juca un rol important când lacul Rasim se va adaptà pentru navigaţiune. Are un seminar musulman.

Sulina, 5600 locuitorĭ, situată în delta Dunăriĭ, la gura braţuluĭ cu acelaş nume şi singurul dintre tóte braţele fluviuluĭ care e navigabil pentru vasele marĭ.

PRIVIRE GENERALA ASUPRA GEOGRAFIEI ECONOMICE A ROMÂNIEI.

Dacă privim în general, modul cum sunt distribuite diversele bogăţiĭ pe teritoriul Românieĭ, vedem că fie-care din formele terenuluĭ : munţiĭ înalţĭ, délurile, colinele jóse, şesurile şi luncile, presintă fie-care cel puţin câte un dar pentru a ne înlesnì traiul, câte un farmec pentru fie-care fiŭ al ţĕriĭ, câte o momélă pentru ochiul străin. Cât de complect e acest pămînt şi ce influenţă a avut el asupra nóstră, se póte constatà maĭ ales din faptul, că noĭ de 18 sute de anĭ am trăit pe el ; cu tóte năvălirile barbarilor şi necazurile pricinuite de vecinĭ, noĭ n'am părăsit un moment acest ţinut şi orĭ-ce ne-ar aşteptà, nu'l vom părăsì. Şi încă maĭ mult, alte popóre fără ţéră, fără pămînt aŭ fost ademenite de aceste ţinuturĭ, fie prin frumuseţea lor, fie prin bogăţia lor, şi acele popóre aŭ venit de s'aŭ aşeḑat pe el, printre noĭ. Munţiĭ înalţĭ—maĭ toţĭ cu nume româneseĭ şi locuiţĭ de Românĭ—sunt mărturie neştérsă de stăruinţa nóstră acì. In timpurĭ grele ne serviaŭ de adăpost, unde românul trăià din crescerea vitelor pe întinsele păşunĭ, în timp de pace ne maĭ oferiaŭ, ca şi astăḑĭ stâncĭ bune de lucru saŭ pietre de preţ, cu aur şi argint (ceĭ din

Transilvania), iar rîurile ne deschid drum pentru lemnele din pădurile seculare. Unde maĭ punem că adĭ de vrem să ne recreem puţin, să ne odihnim, fugim la munte!

Délurile avute în sare aŭ oferit de mult Românieĭ şi celorlalte ţinuturĭ românescĭ un isvor de bogăţie, iar bogatele zăcĕminte de păcură fac adĭ, din acest punct de vedere, din România o însemnată ţéră din Europa; mulţĭ străinĭ bogaţĭ vin de închiriază délurile nóstre, pentru ca să scótă ce e în ele. Tot délurile nutresc viţa, din care scótem vinurĭ renumite, şi livedile cu variaţĭ pomĭ roditorĭ; iar când ne înbolnăvim tot în délurĭ găsim isvóre de tămăduire. De aceea aceste părţĭ din ţéră sunt cele maĭ populate şi de la început oraşele însemnate s'aŭ ridicat printre délurĭ. Pe consideraţiunea délurilor am despărţit Oltenia de restul Munteniei; dar cine nu scie că Oltenia a fost un *banat* deosebit, şi că firea olténuluĭ e deosebită de-a munténuluĭ?

De asemenea délurile Moldoveĭ, Basarabieĭ şi Bucovineĭ sunt deosebite de ale Munteniei, însă asemenea şi în legătură ele între ele. In trecut aceste provinciĭ constituiaŭ o singură ţéră; şi adĭ Ruşiĭ dic Românilor din Basarabia Moldovenĭ, şi când dicem moldovén numim un român cu o fire deosebită de-a celorlalţĭ. De asemenea cerealele Moldoveĭ şi Basarabieĭ sunt superióre tuturor din alte ţinuturĭ. Bine înţeles că Ruşiĭ n'aŭ luat Basarabia pentru că erà próstă!?

Ţinutul cu délurĭ de dincolo, e deosebit de cel de dincóce de Carpaţĭ; acela se presintă ca un cuib uriaş înconjurat de munţĭ; dar óre nu de acolo spune legenda că a venit Radu Negru? Nu de acolo a venit George Lazăr? Nu acolo s'a născut Horia şi Iancu? Erà natural ca ceĭ din cuib, trăiţĭ pe pămîntul variat, mănos, bogat şi frumos al Transilvanieĭ, să prindă aripĭ maĭ curând şi să deà semnalul deşteptăriĭ, să lupte pentru recâştigarea scumpuluĭ pămînt.

Reputaţiunea Munteniei de grânarul Turcieĭ a făcut-o întinsul şes, par'că anume dat în mâinile românuluĭ mi-

lostiv, pentru îndestularea atâtor némurĭ. Şesul şi luncile aŭ fost bune şi pentru cultura cerealelor şi pentru crescerea vitelor; între vârfurile góle ale munţilor şi între câmpurile góle şi bălţile Munteniei a tot trepădat ciobanul (adesea ardelén) în urma oilor; iată legătura strânsă între omul de la munte şi de la câmp, între ardelén şi ţĕran. De-ar fi lipsit şesul Munteniei, póte românul ar fi fost maĭ liniştit în trecutul sĕŭ istoric, dar sigur că ar fi fost şi maĭ sărac; când plouă şi se fac bucatele la câmp, tótă lumea e veselă, pentru toţĭ e bine. Bărăganurile aŭ şi ele farmecul lor; fără ele n'am fi sciut preţul regiunile celelalte; şi apoĭ tocmaĭ pe ele s'a format (ca şi în stepa Rusieĭ de S) pămîntul negru (cernoziem), care adĭ face din Bărăgan cel maĭ bun loc de agricultură.

Munţiĭ şi délurile sunt greŭ de răsbătut (câte-và şosele de-abià s'aŭ construit în timpurile nóstre); pe de altă parte, şesurile lipsite de apă aŭ fost părăsite şi economisite numa pentru agricultură; erà natural dar ca populaţiunea să se grămădéscă dealungul văilor şi luncilor, aceste raiurĭ pămîntescĭ cum le dice Alexandri. Iar cum cursurile marĭ de apă aŭ fost singurile căĭ de comunicaţiune până maĭ dĕună-dĭ, e de sine înţeles că oraşele din lungul rîurilor să se desvolte maĭ mult, şi maĭ ales acelea de pe Dunăre şi Tisa.

Dintre tóte aceste isvóre de bogăţie, *cultura cerealelor* jócă rolul cel maĭ principal, întrecênd în importanţă pe tóte celelalte la un loc; de pe urma acestuĭ isvor de bogăţie trăesce cea maĭ mare parte din poporul român.

Insă numaĭ acest singur isvor de bogăţie este departe de a fi suficient, pentru un popor care vreà să se prenumere între popórele civilisate şi să se menţină acolo.

Va trebuì negreşit, ca într'un viitor apropiat şi celelalte isvóre de bogăţie (pădurĭ, mine, etc.) să fie puse în exploatare; maĭ ales că cultura cerealelor în chipul cum se face astădĭ, a dat tóte ródele ce puteà să deà, cantitatea de cereale ce exportăm anual, a rĕmas staţionară de câţĭ-và anĭ încóce.

Dacă căutăm acum să vedem ce parte ieà elementul romănesc în întréga activitate economică a țěriĭ, vedem că numaĭ în agricultură el predomină cu mult asupra tuturor celorlalte elemente străine.

In industria mare, deşì legea pentru încurajarea eĭ vreà să asigure preponderența elementuluĭ romănesc în fabricĭ, totuşĭ, el este redus a jucà rolul de salahor, pe când personalul technic este compus din străinĭ. Chiar în meseriĭ, elementul străin, dacă nu e predominat, este însă maĭ numeros decât ar trebuì, actualmente sunt 32°/₀ străinĭ dintre meseriaşĭ, pe când în mod normal n'ar trebuì să fie decât 10—12°/₀.

In comerț acelaş lucru se observă: comerțul mare, de export, este în mare parte în mâna străinilor, şi chiar între comercianțiĭ micĭ, străiniĭ sunt fórte numeroşĭ. In special Evreiĭ, după cum s'a maĭ spus, sunt ceĭ carĭ se ocupă maĭ mult cu comerțul, formând prin oraşele şi orăşelele din N Moldoveĭ aprópe totalitatea comercianților.

GEOGRAFIA POLITICĂ ŞI ECONOMICĂ

A

ŢĔRILOR LOCUITE DE ROMÂNĬ

DE SUB DOMINAŢIUNI STRĂINE

BASARABIA

45.630 km. □

Starea politică. De la 1812 Basarabia a fost ruptă din trupul Moldoveĭ şi dată Ruşilor de către Turcĭ— stăpânitoriĭ ţĕriĭ nóstre de pe acele vremurĭ — pentru a le împlini nesăţiósa lor poftă de cucerire. De atuncĭ numaĭ o singură dată, la 1856, în urma învingeriĭ pe care a suferit-o Rusia la Sevastopol, ea ne-a cedat o mică parte, ca $^1/_4$, din S-Vestul Basarabieĭ, pe care însă s'a grăbit să ne-o ieà îndărăt la cea d'întâiŭ ocasiune. In adevĕr, la 1878 cu tótă promisiunea că teritoriul nostru va rĕmâneà neştirbit, Rusia călcându-şĭ cuvîntul de onóre cere Congresuluĭ de la Berlin retrocedarea părţiĭ din Basarabia ce-ĭ fusese luată la 1856, ceea-ce Congresul a admis.

Astădĭ Basarabia formézá din punctul de vedere politic *o gubernie* din vastul imperiŭ rusesc, în fruntea căreia se află un guvernator numit de ţar, şi în mâinile căruia e concentrată tótă puterea executivă. Deşi există óre-carĭ consiliĭ spre a da sfaturĭ guvernatoruluĭ, însă acele consiliĭ n'aŭ nicĭ o putere reală.

Pentru uşurinţa administraţiuniĭ, Basarabia este împărţită în 8 judeţe: Hotin, cu capitala Hotin; Soroca cu capitala Soroca; Bălţĭ (Iaşĭ) cu capitala Bălţĭ; Orheiŭ cu capitala Orheiŭ; Chişinĕŭ cu capitala Chişinĕŭ; Ben-

der cu capitala Bender; Ak-kerman cu capitala Ak kerman; şi Ismail cu capitala Ismail.

Populaţiunea Basarabieĭ în anul 1891 se ridică la cifra de 1.641.000 locuitorĭ, avênd o desime mijlocie de aprópe 40 loc. la km. □. Prin câmpia de S a Basarabieĭ — prin Bugéc — locuitoriĭ sunt rarĭ de tot; pe când înspre Nord sunt cu mult maĭ deşĭ (Fig. 59).

Naţionalităţile ce locuesc pe teritoriul Basarabieĭ sunt următórele (Veḑĭ harta etnografică):

1) *Româniĭ*, în numĕr de 1.100.000, adică $^2/_3$ din totalul întregiĭ populaţiunĭ, formézá elementul etnic cel maĭ principal şi sunt în acelaş timp autochtoniĭ acesteĭ ţĕrĭ. De aprópe un secol, de când aŭ trecut sub stăpânirea Ruşilor — în care timp noiĭ stăpânitorĭ cu gândul de a-ĭ rusifică, le-a interḑis întrebuinţarea limbiĭ lor materne în şcólă şi biserică — Româniĭ şi-aŭ păstrat naţionalitatea lor intactă, afară de clasa de sus a societăţiĭ (aristocraţiĭ), care în mare parte s'a rusificat.

Şi meritul de a-şĭ păstrà încă limba şi obiceiurile este cu atât maĭ mare la acéstă ramură a Românilor, cu cât eĭ trăesc în condiţiunĭ incomparabil maĭ rele decât celelalte ramurĭ ale Românilor.

2) *Slaviĭ*. In Basarabia locuesc maĭ multe popóre de ném slavic, tóte însă aŭ venit în urmă de s'aŭ aşeḑat printre Românĭ. Aceste popóre sunt: a) Ruteniĭ saŭ Rusiniĭ, în numĕr de maĭ bine de 200.000, cel maĭ numeros popor după Românĭ, locuesc spre Nord şi Sud. b) Ruşiĭ, în numĕr de 35.000, fugiţĭ din Rusia din causa persecuţiunilor religióse şi a serviciuluĭ militar. c) Bulgariĭ, emigraţĭ din ţéra lor, din causa persecuţiunilor turcescĭ, pe la finele sec. XVIII şi începutul sec. XIX, s'aŭ aşeḑat la S Basarabieĭ, unde găsiră o ocrotire şi óre-carĭ privilegiĭ, numĕrul lor trece peste 80.000.

3) *Evreiĭ*, în numĕr de aprópe 150.000, se află împrăştiaţĭ în tótă Basarabia, locuind maĭ cu sémă în oraşe şi ocupându-se ca şi în ţéră la noĭ cu comerţul.

4) *Germaniĭ* sunt veniţĭ în Basarabia din V Europeĭ

prin sec. XVIII, fiind siliţĭ a-şĭ părăsì patria lor pentru că nu maĭ găsiaŭ cu uşurinţă acolo „unser tägliches Brot“. Eĭ însă n'aŭ venit la voia întâmplăriĭ, ci după ce s'aŭ asigurat formal, că venind în acéstă ţéră, vor găsì pămîntul necesar pentru agricultură, precum şi libertatea complectă a cultuluĭ, a industrieĭ şi comerţuluĭ. Aceste coloniĭ germane, ce s'aŭ instalat maĭ cu sémă în S Basarabieĭ, sunt astăḑĭ modele de coloniĭ agricole şi sunt satele cele maĭ înfloritóre din tótă ţéra.

Pe lângă aceste naţionalităţĭ, maĭ există în Basarabia şi: *Ţiganĭ*, *Armenĭ*, *Grecĭ*, etc., însă în numĕr mic.

Din acestea se póte vedeà că Basarabia, cu tóte încercările Ruşilor de-a o rusificà, a rĕmas totuşĭ o ţéră românéscă din punct de vedere etnografic; celelalte naţionalităţĭ ce le găsim alăturĭ de Românĭ, şi carĭ tóte la un loc nu fac decât $^{1}/_{3}$ din totalul populaţiuniĭ, sunt venite mult maĭ târḑiŭ, de prin alte ţĕrĭ, şi n'aŭ prin urmare nicĭ un drept asupra pămîntuluĭ ce de secolĭ aŭ fost stăpânit de Românĭ şi apărat de hórdele barbare cu preţul sângeluĭ.

Starea culturală. In ceea-ce privesce gradul de instrucţiune, poporul român din Basarabia este cu totul înapoiat, deosebindu-se in privinţa acésta fórte mult de Româniĭ supuşĭ imperiuluĭ austro-ungar. Pe când aceştia puteaŭ să se adape la cultura germană, ceĭ din Basarabia, pe lângă că sunt supuşĭ unuĭ popor fără nicĭ o cultură, saŭ cu una prea rudimentară, n'aŭ putut să aibă la îndemână nicĭ cultura popórelor din Apus, căcĭ Rusia opresce de-a circulà pe teritoriul eĭ orĭ-ce scriere a căreĭ conţinut nu-ĭ place. Şi este bine de înţeles că numaĭ cu un ast-fel de regim se póte menţine autoritatea Ţaruluĭ.

Şcólele. Ruşiĭ dorind a face din Basarabia cât maĭ repede o gubernie curat muscăléscă, aŭ căutat în primul loc să se servéscă de şcóle, pe carĭ le-aŭ organisat în vederea acestuĭ scop. Eĭ aŭ avut în vedere ca absolvenţiĭ şcólelor să fie maĭ întâiŭ Ruşĭ şi pe urmă ómenĭ culţĭ, şi aŭ reuşit cu chipul acesta ca, prin şcolile secundare să rusifice maĭ tótă pătura bogată românéscă din Basarabia.

Poporul de jos însă nu a putut fi atras spre acele puţine şcolĭ în care totul se predă într'o limbă pe care el n'o înţelege; încât deşi a rĕmas într'o stare culturală fórte înapoiată, prin acésta însă şĭ-a păstrat naţionalitatea sa.

Nu tot aşà este şi cu celelalte naţionalităţĭ, cum sunt de pildă: *Germaniĭ, Evreiĭ şi Bulgariĭ* carĭ aŭ şcólele lor propriĭ, unde, în mod excepţional, se predaŭ cursurile in limba lor.

Centre culturale. Cel maĭ de sémă centru cultural al Basarabieĭ este capitala sa, oraşul *Kişinĕŭ*; acesta posedă: 1 seminar, menit să scótă preoţĭ pentru Basarabia şi asupra căruia Sinodul rusesc îşĭ are îndreptată tótă atenţiunea, ca din el să iasă bunĭ Ruşĭ; 2 licee clasice de băeţĭ; 1 gimnasiŭ real; 1 gimnasiŭ de fete; 1 şcólă de chirurgĭ; 1 şcólă de orfanĭ; azilul „Balş" şi maĭ multe şcolĭ private şi primare. Alte centre culturale sunt: *Bolgrad,* acolo se află: 1 liceŭ de băeţĭ; 1 gimnasiŭ de fete şi maĭ multe şcolĭ primare; *Ak-kerman*: 1 pro-gimnasiŭ de băeţĭ şi 1 pro-gimnasiŭ de fete şi câte-và şcolĭ primare; *Ismail*: 1 pro-gimnasiŭ de băeţĭ şi 1 pro-gimnasiŭ de fete; *Bender*: 1 pro-gimnasiŭ de fete.

In total numĕrul şcólelor este de vre-o 662, din carĭ 13 sunt şcolĭ secundare, iar restul şcolĭ primare; trebue de notat că în părţile locuite de Românĭ, numĕrul şcólelor e fórte mic, pe când la Sud, unde se găsesc Germanĭ, numĕrul lor este maĭ mare.

Biserica. Locuitoriĭ Basarabieĭ sunt aprópe toţĭ *ortodoxĭ* (pravoslavnicĭ), iar Basarabia din punct de vedere religios formézĕ *o Eparhie a Kişinĕuluĭ şi Hotinuluĭ* dependentă de Mitropolia Kievuluĭ. Ne-am fi aşteptat ca Rusia ce se pretinde în orĭ ce ocasiune a fi protectórea Bisericiĭ ortodoxe, chiar în afară de teritoriul eĭ, să se fi ocupat cu tot dinadinsul să îmbunătăţéscă starea Bisericiĭ, îndată ce a luat în stăpânire Basarabia şi să facă din ea un adevĕrat focar de credinţă şi lumină. Insă ea a abătut Biserica de la rolul eĭ şi n'a privit-o decât ca un mijloc de-a rusificà poporul român, căutând mai întâiŭ să gonéscă limba ro-

mână din Biserică, iar în loc de preoţĭ carĭ să propage locuitorilor credinţa în Dumnedeŭ, în limba pe care o înţeleg eĭ, a trimes nisce preoţĭ carĭ propagă maĭ mult dragoste către Ţar şi Rusia, încât nu e de mirare că în bisericile unde slujba religiósă se face în rusesce, locuitoriĭ nu merg şi biserica rĕmâne deşértă.

Agricultura.

Solul Basarabieĭ nu presintă pretutindenĭ aceleaşĭ calităţĭ din punct de vedere agricol, deşì constituţiunea sa geologică este aceeaşĭ peste tot şi asemĕnătóre în acelaş timp cu a soluluĭ Moldoveĭ. In adevĕr, pe când la N stratul de *humus* este maĭ gros şi constitue un sol agricol excelent pentru cereale, pădurĭ, etc; în Bugéc stratul de humus pe lângă că este fórte subţire, apoĭ se maĭ sprijină pe un alt strat de nisip şi pietriş, încât vara solul acesta ce nu póte reţine multă apă în el, se usucă imediat.

Divid̦iunea soluluĭ (Fig. 80). Din punctul de vedere al întrebuinţăriĭ ce se dă soluluĭ Basarabieĭ, avem de observat că, cea maĭ mare parte, peste $50^0/_0$, este ocupat cu arăturĭ; peste $20^0/_0$ este ocupat de fîneţe şi păşunĭ; $16^0/_0$ e ocupat de grădinĭ şi viĭ; $8^0/_0$ de pădurĭ şi numaĭ $3^0/_0$ este neproductiv.

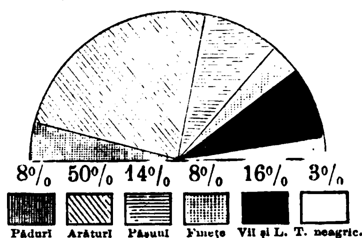

Fig. 80. Divid̦iunea soluluĭ Basarabieĭ după diferitele culturĭ.

Plantele cultivate. Plantele ce se cultivă pe solul Basarabieĭ sunt aceleaşĭ ce se cultivă şi în România; tot *cerealele*, în special grâul şi porumbul, sunt cele carĭ se cultivă pe suprafeţe maĭ întinse spre N Basarabieĭ şi maĭ puţin spre Sud. Celelalte cereale: orz, ovĕs, secară şi meiŭ ocupă suprafeţe maĭ micĭ.

Dintre plantele *oleaginóse*: *inul* se cultivă în cantităţĭ maĭ marĭ, pe când *cânepa* şi *rapiţa* maĭ puţin.

Celelalte culturĭ: *cartofiĭ*, *mazĕrea*, *grădinile de zarzavat*, *etc.* sunt maĭ puţin rĕspândite. Ca plante industriale avem *tutunul*, ce se cultivà maĭ înainte pe suprafeţe maĭ marĭ în Basarabia, acuma însă cultura sa a decădut.

Livedile. In acéstă privinţă Basarabia stă maĭ bine decât ţéra nóstră, căcĭ acolo există fórte multe livedĭ, maĭ bine de 27.000, alcătuite din aceleaşĭ soiurĭ de arborĭ ca şi la noĭ şi carĭ produc cantităţĭ însemnate de fructe ce în mare parte sunt trimise în interiorul Rusieĭ. Insă tot ca şi la noĭ acele livedĭ sufĕr mult din causa releĭ îngrijirĭ ce li se dă.

Viile sunt în Basarabia una din cele maĭ principale culturĭ, şi acésta maĭ mult din causă că Rusia fiind, în mare parte, o ţéră unde viţa de vie nu póte să prospere, e natural că în acele puţine părţĭ ale imperiuluĭ unde acéstă plantă se póte cultivà, să se cultive pe suprafeţe cât se póte maĭ marĭ. Din acéstă causă viile ocupă o parte însemnată din Basarabia, 16% din tot teritoriul eĭ împreună cu livedile. Vinurile produse sunt de calitate fórte bună; după vinurile din Crimea, carĭ sunt cele maĭ bune vinurĭ ce se fac în Rusia, vin cele din Basarabia.

In timpul din urmă a început să se ivéscă filoxera şi în podgoriile Basarabieĭ şi să le distrugă, de aceea cantitatea de vin ce se recoltéză acuma e maĭ mică decât înainte. Pe când acuma 20 de anĭ, Basarabia producea până la 7.000.000 vedre de vin anual, astădĭ de-abià produce vre-o 4.000.000.

Pădurile sunt astădĭ fórte rare în Basarabia, nu ocupă decât o suprafaţă mică, abià 8% din tótă suprafaţa, pe când în timpurile maĭ vechĭ, după constatările istorice, existaŭ codri întinşĭ, cum eraŭ «codriĭ Bâculuĭ», «codriĭ Orheiuluĭ», etc. Eĭ dădeaŭ acesteĭ ţĕrĭ un aspect mult maĭ plăcut decât astădĭ şi constituiaŭ o bogăţie maĭ mult pentru locuitorĭ.

Din pricina exploatăriĭ primitive la care aŭ fost supuse aceste pădurĭ, cele maĭ multe şi maĭ frumóse aŭ fost distruse cu totul, iar în locul lor s'aŭ întins ogórele şi

fînețele. Maĭ cu sémă în Bugéc, n'aŭ maĭ rĕmas decât fórte puține rĕmășițe din vechile pădurĭ, totul a fost prefăcut într'o câmpie aridă, cu o climă din cele maĭ uscate. Pădurile de prin centru și Nord aŭ fost maĭ mult cruțate de sórtă și puține din ele maĭ persistă și astădĭ, deși într'o stare rea, neproducênd decât lemne pentru foc și mangal; cât privesce lemnele de construcțiune, acele maĭ tóte se aduc pe Nistru și Prut din Austria (Bucovina).

Pădurile Basarabieĭ sunt formate în mare parte din *ștejar*, care în unele locurĭ e amestecat cu: *ulmĭ*, *fagĭ*, *carpenĭ*, *frasinĭ*; iar prin luncile rîurilor se găsesc *plopĭ*, *arinĭ* și *sălciĭ*.

Crescerea vitelor este una din ramurile agriculturiĭ care este practicată fórte mult de către locuitoriĭ Basarabieĭ. Animalele ce cresc în Basarabia sunt aceleașĭ ca și în România.

Caiĭ, în numĕr de vre-o 350.000, sunt de-o calitate maĭ bună decât ceĭ din România, încât chiar Austria importă în fie-care an un numĕr însemnat de caĭ din Basarabia.

Vitele cornute, în numĕr de vre-o 800.000, sunt de asemenea de calitate bună; multe din ele se vînd în Austria și interiorul Rnsieĭ.

Oile. Animale de acest fel eraŭ în timpurile maĭ vechĭ mult maĭ numeróse decât astădĭ, și Basarabia furnisà lînă maĭ pentru tótă Rusia. In timpul din urmă însă numĕrul acestor animale a maĭ scădut, căcĭ mulțĭ cultivatorĭ de oĭ aŭ trecut în Dobrogea; totușĭ numĕrul oilor e destul de mare, ajungênd aprópe la 1.700.000.

Porciĭ se găsesc în numĕr relativ mic.

Pescuitul constitue un isvor principal de bogăție pentru ținuturile din S Basarabieĭ, carĭ sunt udate de limanurile Măriĭ Negre și brațul Chilia. Acolo trăesce o întrégă populațiune de pescarĭ, ce se ocupă cu prinderea următórelor speciĭ de pescĭ: *chefalul*, *nisetru*, *scrumbiea*, etc.

Apicultura în timpurile maĭ vechĭ erà o ramură agricolă destul de importantă, însă cu timpul a decădut, așà că astădĭ nu se maĭ produce decât puțină miere și céră.

In general agricultura ce se face în Basarabia lasă fórte mult de dorit în ceea ce privesce metódele de cultură, afară de unele ramurĭ, cum sunt: *viticultura* şi *pomicultura*, carĭ aŭ făcut óre-care progrese. Dacă n'ar fi calitatea excelentă a soluluĭ agricol, care să compenseze lipsurile climeĭ şi ale îngrijiriĭ, atuncĭ agricultura ar fi în adevĕr într'o stare cu totul inferióră.

Industria.

Acest fel de activitate se găsesce în Basarabia într'o stare cu totul rudimentară, aprópe de începutul desvoltăriĭ sale; numĕrul fabricilor este restrâns, aprópe vre-o 200 şi care nu sunt suficiente nicĭ pentru trebuinţele interióre ale ţĕriĭ. Totuşĭ sunt unele ramurĭ industriale carĭ aŭ óre-care importanţă şi anume, acele ce sunt în strânsă legătură cu agricultura, cum sunt de pildă: *distileriile de spirt*, *tăbăcăriile*, *fabricile de tutun*, etc.

Comerţul.

Comerţul ce-l face Basarabia constă din următórele producte agricole brute: *vite*, *spirt*, *pesce sărat*, *tutun*, *pieĭ crude*, *vin*, *prune uscate*, *lână*, etc. pe carĭ le schimbă la numerósele bâlciurĭ ce se fac în Basarabia saŭ prin guberniile vecine, cu produse fabricate rusescĭ, cum sunt: *obiecte de fer*, *tuciŭ*, *aramă*; *olăriĭ*; *zahar*, *céiŭ*, *blănurĭ*, etc.

Căile de comunicaţiune. Căĭ ferate. Din acest punct de vedere Basarabia nu este tocmaĭ bine înzestrată, căcĭ nu are decât vre-o 850 de km. de căĭ ferate, cea-ce vine maĭ puţin de 2 km. de cale ferată la 100 km. □. Disposiţiunea lor este următórea (Vedĭ harta politică):

In partea de N avem o linie ce se légă cu căile ferate bucovinene, linia: *Noua Suliţă— Lipcanĭ — Ocniţa — Mohilev*, pe unde trece în Rusia; de la Ocniţa se ramifică în spre S, o ramură ce merge la *Bălţĭ* şi de acolo la *Risenĭ* pe Nistru, unde trece iarăşĭ în Rusia.

A doua linie merge de-a curmezişul Basarabieĭ, pe la *Unghenĭ — Cornescĭ — Kişinĕŭ — Bender* şi se continuă maĭ departe până la Odesa.

In fine, a treia linie merge spre S, de la *Bender* la *Renĭ*. Acéstă linie a fost construită cu ocasiunea rĕsboiuluĭ din urmă cu Turciĭ, la 1877.

Şoselele. Afară din micile drumurĭ vicinale, şoselele în Basarabia aŭ o întindere de aprópe 3.000 de km. Din acestea însă numaĭ vre-o 1.000 de km. sunt şosele *principale* şi se află într'o stare maĭ bună, restul lasă mult de dorit. Şoselele Basarabieĭ converg către 2 centre principale, Bălţĭ la N şi Kişinĕŭ spre S.

Căĭ navigabile. In privinţa acésta Basarabia este bine situată, căcĭ atât Prutul spre V cât şi Nistrul spre E sunt navigabile. Prutul e navigabil numaĭ pentru vasele micĭ şi numaĭ până la Sculenĭ; pe când Nistrul e navigabil şi pentru vasele marĭ, maĭ pe tot parcursul sĕŭ prin Basarabia; numaĭ la N de oraşul Soroca se găsesc nisce stâncĭ în albia sa, carĭ îngreuiază navigaţiunea.

Oraşele Basarabieĭ.

Kişinĕŭ, 125.000 locuitorĭ, din carĭ aprópe jumătate sunt Românĭ, restul e format din Evreĭ şi Ruşĭ. Oraşul este aşeḑat pe malul drept al rîuluĭ Bâcu şi e înconjurat din tóte părţile cu délurĭ acoperite de viĭ şi liveḑĭ. Aicĭ e reşedinţa guvernatoruluĭ acesteĭ provinciĭ şi a Archiepiscopuluĭ Basarabieĭ. Este primul centru cultural, comercial şi industrial al provincieĭ.

Ak-kermn. 60.000 locuitorĭ. Acest oraş e situat pe malul drept al limanuluĭ Nistruluĭ, într'o regiune fórte bogată în podgoriĭ carĭ produc aicea un vin de-o calitate fórte bună. El este şi un important centru pentru comerţul pesceluĭ, ce se prinde în cantităţĭ marĭ în liman. Din punct de vedere industrial are de asemenea óre-care importanţă.

Bender (Tighina), 40.000 locuitorĭ, din carĭ aprópe ju-

mătate sunt Evreĭ. Oraşul e aşeḑat pe malul Nistruluĭ într'o avantagiósă posiţiune comercială, la întretăierea a 3 drumurĭ principale.

Ismail, 35.000 locuitorĭ, situat în partea de S a Basarabieĭ, pe malul Dunăriĭ. A fost în vremurĭ o renumită cetate întărită

Hotinul, 22.000 locuitorĭ, din carĭ maĭ mult de jumătate sunt Evreĭ. Este cel maĭ de N oraş al Basarabieĭ, situat fórte aprópe de graniţa austriacă.

Soroca, 14.000 locuitorĭ, situat pe malul drept al Nistruluĭ. Este un important centru pentru comerţul cerealelor şi fabricarea tutunuluĭ produs în Basarabia, care odată ajunsese să aibă mare renume pe pieţele rusescĭ.

Bălţĭ, 12.000 locuitorĭ. Aşeḑat pe malul drept al rîuluĭ Rĕutu care în acel punct e fórte mlăştinos, de unde chiar vine şi numele oraşuluĭ. Este important pentru întinsul comerţ de vite ce se face la numerósele bâlciurĭ, ce se ţin aicĭ.

Orheiŭ, 10.000 locuitorĭ. Situat pe malul stâng al Rĕutuluĭ nu departe de vĕrsarea luĭ în Nistru.

Alte oraşe maĭ puţin importante sunt: **Chilia**, 9000 locuiturĭ, situată pe braţul Dunăriĭ cu acelaş nume. **Bolgrad**, 12.000 locuitorĭ, în cea maĭ mare parte Bulgarĭ. **Renĭ**, 7000 locuitorĭ, aprópe de gura Prutuluĭ. **Cahul**, 7000 locuitorĭ, etc.

BUCOVINA.

10.450 km.□.

Frântură de raiŭ, scumpă inimeĭ nóstre, grădină cântată de poeţĭ, ţărână sfîntă în care se odihnesc ósele celuĭ maĭ glorios Voevod al Moldoveĭ, nespus de duios frémătă isvórele tale şi ce dulce e umbra codruluĭ tĕŭ! . . tu eştĭ în adevĕr una din cele maĭ frumóse ţĕrĭ de pe pămînt—dar numele tĕŭ ne dóre să'l rostim şi străbătêndu-ţĭ fermecătórele drumurĭ, ochiĭ noştri nu-ţĭ pot privì podóbele decât printr'o perdea de lacrimĭ. A. VLAHUŢĂ.

Starea politică. De la 1775, de când n-ea fost răpită şi încorporată la Austria, Bucovina a fost când autonomă

când alipită la Galiția, până la 1860 când pentru ultima oră a fost recunoscută ca o provincie deosebită a imperiului austro-ungar. Atuncĭ i s'a dat **autonomia**, titlul de **ducat** și dreptul de-a aveà, ca tóte celelalte provinciĭ din imperiŭ, representanța eĭ proprie, o **dietă** compusă din 31 de representanțĭ aĭ tuturor claselor sociale. Acésta delégă din sînul eĭ 5 membri, carĭ în frunte cu **guvernatorul** provincieĭ — numit de Impĕrat — sunt însărcinațĭ cu administrațiunea țĕriĭ.

Pentru ușurința administrațiuniĭ, Bucovina este împărțită în opt districte (căpitănate) și anume: Cernăuțĭ cu cap. Cernăuțĭ; Cotzman cu cap. Cotzman; Storojineț cu cap. Storojineț; Vișnița cu cap. Vișinița; Sirete cu cap. Sirete; Rădăuțĭ cu cap. Rădăuțĭ; Sucéva cu cap. Sucéva și Câmpu-Lung cu cap. Câmpu-Lung.

Populațiunea. După recensemântul de la 1890, populațiunea Bucovineĭ se ridică la cifra de 680.000 de locuitorĭ; avênd o *desime* medie de 62 loc. la km. □. In ținuturile deluróse de la E populațiunea este fórte désă, trece cu mult peste 100 la km. □, acéstă regiune este una din cele maĭ des populate din tótă Europa; pe când în ținuturile de la munte locuitoriĭ sunt maĭ rarĭ.

Naționalitățile. In puține locurĭ pe o întindere așà mică de pămînt, locuesc atâtea némurĭ de ómenĭ ca în Bucovina, încât nu pe nedrept ea a fost supranumită „Austria mică“. In adevĕr, găsim aicĭ următórele némurĭ:

Româniĭ. Eĭ locuesc în mase compacte în S și SE Bucovineĭ; numĕrul lor este de vre-o 208.000, formând 1/3 din totalul populațiuniĭ.

Slaviĭ: a) *Ruteniĭ*, în numĕr de 268.000, ocupă N și V Bucovineĭ; eĭ formézä elementul etnic cel maĭ numeros, 42% din totalul populațiuniĭ.

Dintre aceștia, ceĭ carĭ locuesc la munte, formézä un tip deosebit, Huțaniĭ saŭ Huzuliĭ, ce se îndeletnicesc cu păstoritul și cu tăierea lemnelor. Se crede că aceștia s'ar trage dintr'un popor înrudit cu Huniĭ, ce s'a stabilit în Carpațĭ și apoĭ s'a amestecat cu Slaviĭ.

b) Poloniĭ, în numĕr de vre-o 25.000 adică 3% din to-

talul populaţiuniĭ, sunt împrăştiaţĭ în tóte părţile Bucovineĭ, fie ca marĭ proprietarĭ, fie ca funcţionarĭ, industriaşĭ, negustorĭ, servitorĭ, etc.

c) Ruşiĭ, ca la 5—6000, răspândiţĭ prin judeţele Rădăuţĭ şi Vişniţa.

Israeliţiĭ sunt răspândiţĭ peste tot teritoriul Bucovineĭ ocupându-se toţĭ cu negoţul. Numĕrul lor trece de 80.000, adică formézǎ 13% din totalul populaţiuniĭ.

Germaniĭ, a căror numĕr trece de 50.000, sunt veniţĭ în urmă în Bucovina, pe la începutul seculuĭ XIX, ca coloniştĭ aduşĭ din centrul Europeĭ.

Unguriĭ, în numĕr de vre-o 8000, locuesc în câte-va sate de pe lângă Rădăuţĭ.

Afară de aceste popóre se maĭ găsesc în Bucovina şi puţinĭ: *Armenĭ*, *Ţiganĭ* şi *Turcĭ*.

La alipirea Bucovineĭ către Austria, populaţiunea eĭ erà alcătuită în cea maĭ mare parte din *Românĭ*; numaĭ în partea de NV locuiaŭ prea puţinĭ Rutenĭ, iar Evreiĭ şi Germaniĭ eraŭ şi maĭ puţinĭ. In tot timpul de când Austria stăpânesce Bucovina, sub cuvîntul de-a o civilizà nu a avut altă tendinţă, decât să germaniseze acéstă provincie. Maĭ întâiŭ a colonisat-o cu Germanĭ, apoĭ le-a acordat acestora tóte avantajele posibile, introducĕnd limba lor în tóte părţile, punĕndu-ĭ în fruntea tuturor instituţiunilor şi înlăturând sistematic pe Românĭ şi limba românéscă.

In politica acésta de germanisare, care erà îndreptată numaĭ contra Românilor, Austria s'a sprijinit pe Rutenĭ pe care a căutat să-ĭ favoriseze, iar eĭ profitând de acéstă situaţiune aŭ imigrat fórte mulţĭ din Rusia, aşà că resultatul acesteĭ politicĭ a fost nu germanisarea Bucovineĭ, ci *rutenisarea* eĭ.

Starea culturală. Din acest punct de vedere există o deosebire fórte pronunţată, între Românĭ şi Rutenĭ, şi între popórele ce-aŭ venit maĭ târḑiŭ de s'aŭ aşeḑat în Bucovina ca: Germaniĭ, Evreiĭ, Poloniĭ, etc.

In adevĕr, ceĭ d'întâĭ staŭ din acest punct de vedere pe

o scară fórte jósă, abià 6°/₀ sciŭ scrie şi citì şi vre-o 9°/₀ numaĭ a citì.

Acest lucru trebue explicat, prin pornirea ce aŭ aceste popóre contra şcólelor, pornire provenită din simţul de conservare a naţionalităţiĭ şi a religiuniĭ strămoşescĭ, de óre-ce multă vreme prin şcóle se făceà propagandă catolică şi se vorbià altă limbă, ceea-ce speriase în special pe Românĭ şi i-a făcut a nu maĭ frequenta şcólele. A trebuit multă luptă din partea Românilor ca să obţină de la Viena, ca în localităţile unde sunt maĭ numeroşĭ Româniĭ, şcólele să fie românescĭ şi de-abià pe la 1855 aŭ obţinut acésta.

Dar acest principiŭ a suferit fórte mult în aplicarea luĭ, căcĭ din causa influenţeĭ politice a Germanilor, în multe localităţĭ unde Româniĭ sunt în numĕr destul de mare, limba întrebuinţată în şcolĭ este tot cea germană. In timpurile din urmă însă şcólele aŭ luat un avînt maĭ mare şi acum se observă şi la Românĭ óre-care aplicare către ele.

Pe lângă acestea se maĭ observă la Româniĭ din Bucovina acelaş păcat ca şi la ceĭ din Regat, că după ce isprăvesc şcóla, nu maĭ citesc şi scriŭ nimica, aşà că cu încetul şi puţinul ce l'aŭ învĕţat îl uită. In timpul din urmă însă a început a se remedià şi acest rĕŭ prin înfiinţarea a o mulţime de societăţĭ de lectură.

Centrul cultural cel maĭ important al acesteĭ provinciĭ este oraşul *Cernăuţĭ*, capitala sa, care posedă o universitate (germană) cu 3 facultăţĭ, 1 liceŭ, 1 gimnaziŭ, 1 şcólă normală de învĕţătorĭ, 1 şcólă de meseriĭ, 1 şcólă de agricultură şi maĭ multe şcóle primare. Alt centru cultural este oraşul *Rădăuţĭ*, ce posedă un gimnaziŭ şi o şcólă de meseriĭ. In fine maĭ există un gimnaziŭ în *Sucéva*, în care cursurile se predaŭ în românesce.

In celelalte oraşe, târgurĭ şi sate nu există decât şcóle primare, a căror numĕr trece peste 300 în tótă ţéra cu maĭ bine de 800 de învĕţătorĭ.

Biserica. Din punctul de vedere confesional, populaţiunea Bucovineĭ este împărţită după cum urméză: 451.000

saŭ 69% ortodoxĭ; 92.000 saŭ 14% catolicĭ; 82.000 saŭ 13% mosaicĭ; şi 16.000 saŭ 2.5% protestanţĭ.

Ortodoxiĭ (Româniĭ şi Ruteniĭ), carĭ sunt ceĭ maĭ numeroşĭ, sunt supuşĭ, în ceea-ce privesce administraţiunea supremă bisericéscă, Mitropolituluĭ ortodox din Cernăuţĭ, care e ajutat de un consistoriŭ compus şi din clericĭ şi din laicĭ.

Româniĭ ţin toţĭ de Mitropolia din Cernăuţĭ, care până la răpirea Bucovineĭ formà un Episcopat cu sediul în Rădăuţĭ, depedent de Mitropolia Moldoveĭ; iar de atuncĭ s'a deslipit de trupul Bisericiĭ românescĭ şi câţĭ-va anĭ maĭ târḑiŭ a fost trecută sub dependenţa Mitropolieĭ sêrbescĭ din Carlovĕţ. In acest timp Biserica Bucovineĭ a fost organisată alt-fel de cum erà şi acéstă nouĕ organisare o păstréză şi astăḑĭ.

Abià după aprópe un véc de stăruinţe continue Româniĭ reuşiră să capete, la 1873, ridicarea Episcopieĭ bucovinene la rangul de Mitropolie independentă, păstrându-şĭ însă organisarea cea nouĕ.

Odată cu răpirea Bucovineĭ şi averile bisericescĭ aŭ fost luate de Stat spre a fi administrate de el, cu condiţiunea ca veniturile acelor averĭ să constitue o «casă a fonduluĭ religionar», din care să se întreţie bisericile şi clerul, iar prisosul să se întrebuinţeze în scopurĭ culturale românescĭ. Acéstă disposiţiune n'a fost însă aplicată decât numaĭ pentru întreţinerea bisericilor, carĭ întrebuinţéză însă numaĭ o parte din fondul religionar, pe când restul ce rĕmâne la disposiţiunea Statuluĭ îl întrebuinţéză la scopurĭ străine şi adese orĭ contrare aspiraţiunilor naţionale românescĭ. Ast-fel Biserica, care ar fi putut să fie un însemnat factor cultural, graţie averilor de care dispuneà, nu numaĭ că nu şi-a împlinit acéstă misiune, dar tocmaĭ de averile eĭ s'aŭ servit duşmaniĭ poporuluĭ român, pentru a-ĭ stânjenì mersul sĕŭ cultural.

Agricultura.

De sigur că în privinţa constituţiunii geologice şi a calităţilor agricole, solul Bucovinei se asémĕnă în totul cu cel al Moldovei. Nu tot aşà este însă şi cu întrebuinţarea ce se dă solului, căci, pe când în România numai 75% din suprafaţa totală erà productivă, aici solul productiv ocupă 97%, iar cel neproductiv numai 3%.

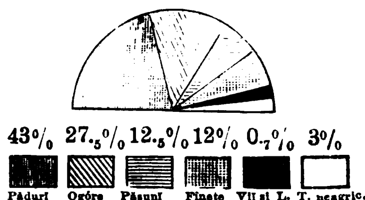

Fig. 81. Dividiunea solului agricol al Bucovinei

Dividiunea solului agricol al Bucovinei este următórea (Fig. 81): păduri 43%; ogóre 27.5%; fîneţe 12.5%; păşune 12%; vii şi livedi 0.7%. Aicea din causă că ţéra e mai muntósă, vedem că *pădurile* ocupă partea cea mai mare din tot teritoriul, şi numai în al doilea rând vin *ogórele*, pe când în România lucrurile se petrec invers.

Plantele cultivate. Dintre plantele cultivate cerealele sunt acele cari ocupă suprafaţa cea mai mare în raport cu celelalte culturi, însă nu în aceeaşi proporţiune ca în România; căci aici din tóte cele 288.000 hectare de arături ce se fac anual, numai 187.000 se sémĕnă cu cereale, ceea ce ar veni cam 65% din tóte arăturile, pe când în România am vĕdut că acéstă proporţiune se ridică la 95%.

Cerealele ce se cultivă sunt: *porumbul*, care ocupă aproximativ 70.000 de hectare anual saŭ 1/4 din suprafaţa ocupată de arături; apoi vine *ovĕsul*, ce ocupă peste 40.000 de hectare anual; *orzul* şi *secara* ocupă suprafeţe aprópe egale, câte 28.000 de hectare fie-care; în fine, *grâul* ocupă cea mai restrânsă suprafaţă dintre tóte cerealele, contrar de ceea ce se petrece în România, unde grâul ocupă, după porumb, suprafaţa cea mai întinsă.

Producţiunea tuturor cerealelor Bucovinei se ridică la aproximativ 3.000.000 de hectolitri anual, din cari: 1.350.000 hectolitri porumb; 610.000 hectolitri ovĕs; 376.000 hectolitri secară; 335.000 hectolitri orz şi 250.000 hectolitri grâŭ.

Fîneţele artificiale sunt, după cereale, culturile ce ocupă suprafaţa cea maĭ întinsă; maĭ bine de 30.000 de hectare sunt acoperite cu liveḑĭ de trifoĭ, lucernă şi mohor, venind ast-fel fórte mult în ajutorul fîneţelor naturale.

Cartofiĭ ocupă o suprafaţă de aprópe 25.000 de hectare, 8% din totalul arăturilor, producênd anual maĭ mult de 3.000 000 de kintale metrice (1). Eĭ forméză, după cum se vede, una din culturile caracteristice acesteĭ ţĕrĭ.

Legumele: *fasolea, mazerea, bobul,* etc. ocupă cam 9—10.000 hectare anual, producênd aproximativ 100.000 — 150.000 hectolitri.

Plantele oleaginóse şi textile: *rapiţa, inul* şi *cânepa* ocupă anual vre-o 10.000 de hectare, adică maĭ mult de 3% din totalul arăturilor. Dintre acestea, cânepa ocupă suprafaţa cea maĭ mare, adică tocmaĭ contrar de ceea-ce se petrece în România, unde rapiţa ocupă suprafaţa cea maĭ întinsă.

Plantele industriale: *sfecla de zahar, anisonul,* etc. ocupă suprafeţe cu totul neînsemnate. Tutunul nicĭ nu se cultivă în Bucovina.

Viile ocupă o suprafaţă prea mică din teritoriul agricol al Bucovineĭ.

Liveḑile de arborĭ fructiferĭ sunt destul de numeróse: cele maĭ renumite regiunĭ sunt: şesul Rădăuţilor, valea Ceremuşuluĭ, regiunea Suceveĭ, etc.

Pădurile acopĕr 447.000 de hectare saŭ aprópe $^1/_2$ din suprafaţa Bucovineĭ. Majoritatea acestor pădurĭ sunt formate din b r a ḑ ĭ, dar în regiunea delurósă de la E se găsesc şi pădurĭ de f a g ĭ şi s t e j a r ĭ. Tot ca şi la noĭ, şi pădurile de-acolo aŭ fost devastate de exploatatorĭ până în timpurile din urmă, când s'a pus capĕt aceleĭ exploatărĭ barbare, aşà că astăḑĭ tóte pădurile Bucovineĭ sunt tăiete în mod sistematic.

Animalele domestice din Bucovina sunt aceleaşĭ ca şi cele ce se găsesc în România. *Caiĭ,* în numĕr de vre-o

(1) Un kintal metric = 100 kgr.

50.000, sunt calitativ asemĕnătorĭ cu ceĭ din Moldova. *Vitele cornute* sunt relativ şi maĭ numeróse (242.000) decât în România şi de-o calitate maĭ bună, căcĭ încă de multă vreme aŭ fost încrucişate cu rase preţióse, tiroleze şi elveţiene. *Porciĭ* sunt de asemenea crescuţĭ în mod sistematic şi numĕrul lor (130.000) este relativ maĭ mare decât al porcilor din România.

Oile sunt în numĕr fórte mic şi de calitate inferióră din tóte punctele de vedere.

In comparaţiune cu agricultura Românieĭ, agricultura Bucovineĭ este mult maĭ înaintată şi a început să facă paşĭ repeḍĭ spre progres de când acéstă provincie a fost colonisată cu Germanĭ. Ea întrece în acéstă privinţă multe provinciĭ din apusul Austrieĭ. Solul eĭ este atât de rodnic, încât produce maĭ mult decât trebue pentru consumaţiunea interióră, restul se exportéxă.

Minele.

Singurile exploataţiunĭ miniere din Bucovina, afară de cariere, sunt: *salinele de la Cacica*, de unde se scóte anual vre-o 60.000 de kintale metrice de sare; *minele de mangan de la Iacobenĭ*, care's cele maĭ bogate mine de acest fel din tótă Austria; şi o *mină de cupru* puţin importantă de la *Louisenthal.*

In afară de acestea, existaŭ până maĭ acum câţĭ-và anĭ mine fórte bogate de fer la Pojorîta, unde eraŭ instalate chiar câte-và furnale înalte, carĭ acuma însă nu maĭ funcţionéză, căcĭ mina s'a epuisat.

Maĭ sunt semnalate, fără a fi însă exploatate: *minereurĭ de Pb. Ag. şi Au.* la Cârlibaba, unde a fost chiar un început de exploatare; *nisipurĭ aurifere* în Bistriţa; *sulf* la Iacobenĭ; *lignit* la Straja; *petrol* la C.-Lung, etc.

Ape minerale. Două isvóre însemnate există în tótă Bucovina: cel de la *Dorna-Vatra*, care are ape acidulate şi cel de la *Iacobenĭ*, care are ape sulfuróse. Ca staţiunĭ climaterice maĭ importante avem: Solca şi Lăpuşna.

Industria.

Deşi Bucovina este o provincie agricolă, nu industrială, totuşĭ numĕrul fabricilor sale merge necontenit crescênd. Numĕrul locuitorilor ce se ocupă cu industria este de vre-o 25.000 în tótă Bucovina.

Cele maĭ principale ramurĭ industriale din Bucovina sunt:

Herăstraele. Acestea alcătuesc numĕrul cel maĭ mare, dintre tóte stabilimentele industriale. Unele dintre ele sunt mişcate cu aburĭ şi sunt fórte perfecţionate, producênd pe lângă diverse lemne fasonate şi lemne de resonanţă ce se exportă în tóte părţile.

Morăria este a doua ramură industrială maĭ importantă.

Fabricile de spirt sunt de asemenea fórte numeróse.

Pe lângă acestea maĭ găsim: *fabricĭ de bere, sticlăriĭ, fabricĭ de obiecte metalice*, etc.

Produsele acestor fabricĭ însă nu ajung ca să îndestuleze consumaţiunea interióră a provincieĭ.

Industria mică şi în special cea casnică, este într'o stare înfloritóre. *Ţesĕtoria* este cea maĭ desvoltată dintre tóte industriile micĭ, stofele de îmbrăcăminte, scórţele colorate cu culorĭ ce şi le fabrică singurĭ locuitoriĭ, precum şi diferite alte ţesăturĭ, atrag atenţiunea tuturora pentru gustul cu care sunt făcute.

Comerţul.

In afară de schimbul de mărfurĭ ce are loc între locuitoriĭ eĭ, Bucovina maĭ face comerţ şi cu celelalte provinciĭ din imperiŭ precum şi cu alte ţĕrĭ deosebite.

Comerţul eĭ constă din produsele agricole brute, ce se vînd în provinciile industriale din V monarchieĭ, precum sunt: *vite,* ce se trimet maĭ cu sémă la Viena; *cereale* şi *fîn,* ce se expediază în provinciile de la V; *lemne,* ce se expediază în Levant (Orient), la Alexandria, etc., trecênd prin ţéră pe la noĭ.

In schimbul acestor mărfurĭ, vin din Apus diferite obiecte fabricate, carĭ nu se fabrică în Bucovina în cantitățĭ suficiente, cum sunt de pildă: stofe, mașinĭ, etc.

Din nefericire acéstă ramură de activitate este aprópe tótă în mâna Evreilor și a Armenilor.

Căile de comunicațiune. Din acest punct de vedere Bucovina este destul de bine înzestrată. Ea posedă 480 km. de căĭ ferate, ceea-ce ar reveni cam 5 km. la 100 de km. □, adică sunt de două orĭ maĭ dese decât în România. Dispozițiunea căilor ferate este următórea: o linie lungă parcurge partea de E a Bucovineĭ de la S la N, începênd de la Ițcanĭ, unde se articuléză cu linia ce merge dealungul Moldoveĭ, până la Orășenĭ de unde se continuă cu linia galițiană, ce merge la Lemberg și Cracovia. De pe acéstă linie principală se desprind o mulțime de ramificațiunĭ secundare: unele, maĭ lungĭ, mergênd spre inima munților, cum sunt: *Hatna — G.-Humoreĭ — C.-Lung — Dorna; Hadikfalva — Rădăuți — Vâlcov*; *Hûlboca — Storojineț — Berhomete— Lăpușna* și *Nepolocăuți — Vișnița*. Alte ramificațiunĭ, maĭ scurte, merg spre E și spre N, cum sunt: *Hâlboca—Sirete*; *Cernăuțĭ—Noua-Suliță* și *Cernăuți,—Cotzman—Zalescic.*

Șoselele, în lungime de vre-o 2500 de km., sunt într'o stare fórte bună; ele sunt maĭ dese în partea de E, ca și căile ferate.

Căĭ navigabile nu posedă Bucovina decât numaĭ mica porțiune din Nistru ce o delimitéză pe la N.

Orașele Bucovineĭ.

In Bucovina nu s'aŭ putut desvoltà orașe maĭ marĭ, din pricină că acéstă provincie nu și-a capĕtat autonomia sa decât de un timp fórte scurt, de vre-o 40 de anĭ. Până atuncĭ ea a fost saŭ alipită la Galiția saŭ a făcut parte integrantă din Moldova.

Pe urmă nicĭ condițiunile geografice nu sunt favorabile la acésta, de óre-ce Bucovina nu forméză o individualitate

geografică, ea este cu totul o depedenţă a Moldoveĭ, cu care formézǎ împreună una şi aceeaşĭ regiune naturală, în care oraşele principale sunt: Iaşiĭ şi Galaţiĭ. Oraşe maĭ principale în Bucovina sunt:

Cernăuţĭ, 60.000 locuitorĭ, situat în apropiere de malul drept al rîuluĭ Prut, încunjurat maĭ din din tóte părţile de délurĭ. Importanţa acestuĭ oraş provine din faptul că a fost situat pe unul din drumurile cele maĭ frequentate în vechime, drumul ce duceà din Sucéva în Polonia.

Aḑĭ e capitala acesteĭ provinciĭ şi primul eĭ centru cultural; este reşedinţa Mitropolituluĭ Bucovineĭ şi locul unde se adună Dieta Bucovineĭ. De asemenea e şi primul centru industrial şi comercial al provincieĭ.

Rădăuţĭ, 15.000 locuitorĭ, aşeḑat în mijlocul unuĭ câmp cuprins între rîurile Sucéva şi Suceviţa. Este al doilea oraş al Bucovineĭ, atât din punct de vedere cultural cât şi economic.

Sucéva, 12.000 locuitorĭ, situată fórte aprópe de graniţa Moldoveĭ, pe malul drept al rîuluĭ cu acelaşĭ nume, în vecinătatea Burdujenilor. A fost multă vreme capitala Moldoveĭ.

Sirete, 9000 locuitorĭ, situat chiar lângă graniţa Moldoveĭ, pe malul drept al rîuluĭ cu acelaş nume.

Câmpu-Lung, 7000 locuitorĭ, aşeḑat pe valea Moldoveĭ puţin în interiorul zoneĭ muntóse, într'o regiune bogată în pădurĭ şi substanţe minerale utile.

Vatra-Dorneĭ, 5000 locuitorĭ, situat chiar în inima munţilor într'o posiţiune fórte frumósă, între Dorna şi Bistriţa chiar la confluenţa lor, de unde şi numele de «Târgul între ape» ce i se dă. Staţiune balneară renumită pentru apele sale acidulate şi clima sa plăcută.

Alte oraşe maĭ puţin importante sunt: **Cotzman**, situat între Nistru şi Prut; **Storojineţ**, aşeḑat pe rîul Siret; **Vişniţa**, situată în partea de V, pe malul drept al Ceremuşuluĭ; **Gura-Humoreĭ**, situată spre S, pe partea stângă a Moldoveĭ; etc.

TRANSILVANIA

57.250. ☐.

O ţéră mândră şi binecuvîntată între tóte ţĕrile semĕnate de Domnul pe pămînt. Ea séměnă a fi un măreţ şi întins palat, capo-d'operă de architectură, unde sunt adunate şi aşeḑate cu mândrie tóte frumuseţile naturale, ce împodobesc tóte celelalte ţinuturĭ ale Europeĭ, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte... Orĭ încotro te-ĭ uità, veḑĭ colorĭ felurite ca un întins curcubeŭ şi tabloul cel maĭ încântător farmecă vederea: stâncĭ prăpăstióse, munţĭ uriaşĭ, ale căror vârfurĭ mângâie noriĭ, pădurĭ întunecóse, luncĭ înverḑite, liveḑĭ mirositóre văĭ, rĕcoróse, gârle a căror limpede apă curge printre câmpiile înflorite, pârae repeḑĭ, carĭ mugind gróznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătóre stâncĭ de piatră, ce plac vederiĭ şi o înspăimîntă tot deodată. BĂLCESCU.

Starea politică. Astăḑĭ Transilvania nu maĭ este, ca maĭ înainte, o unitate politică, adică o provincie cu legile sale speciale şi cu administraţiunea sa proprie, ci face parte integrantă din monarchia vecină, Austro-Ungaria şi anume din regatul ungar. Constituţiunea şi legile Statuluĭ ungar se aplică şi aicĭ de-o potrivă ca în tot restul monarchieĭ.

In acéstă stare se găsesce Transilvania numaĭ de la 1867, când s'a închegat împĕrăţia Austro-Ungarieĭ în forma sa actuală. Până atuncĭ ea a fost, fără întrerupere, o provincie autonomă supusă când Ungurilor, când Turcilor, când Austrieĭ şi multă vreme a avut chiar Voevoḑiĭ sĕĭ speciali.

Acéstă provincie, dăruită de împĕratul Traian coloniştilor din Dacia, carĭ apăraseră multă vreme întinsul imperiŭ roman, a fost cucerită de la urmaşiĭ acestora de către regele Ungurilor, Ştefan cel sfînt, prin sec. al XI d. Chr. Sub dânşiĭ a stat în Transilvania ca o ţéră autonomă, avênd legile şi Voevoḑiĭ sĕĭ, până la 1526, când a căḑut întreg Statul unguresc în mâinile Turcilor. Aceştia aŭ stăpânit Ungaria şi Transilvania până la 1699 când, prin tratatul de la Karlowitz, Transilvania a fost cedată Austrieĭ. Cât timp a stat sub Turcĭ, Transilvania de fapt erà ca şi independentă, numaĭ că plătià tribut Turcilor, alt-fel îşĭ

păstrase neschimbate legile şi Voevodiĭ sěĭ. De la 1699 până la 1867, cât a stat sub Austria, Transilvania s'a bucurat asemenea de cea maĭ întinsă autonomie.

Din punctul de vedere administrativ Transilvania e împărţită în 15 comitate (districte).

Următorul tabloŭ ne arată: numele, întinderea, populaţiunea, capitala şi populaţiunea capitaleĭ fie-căruĭ comitat.

No.	COMITATELE	Suprafaţa în km. □	Populaţiunea în 1890	CAPITALA	Populaţiunea Capitalelor
1	C. Dăbâcăĭ (Szólnoc-Doboka).	4760	217.760	Dej	10.000
2	» Bistriţa-Năsăud (Beszterecze-Naszód)	4165	106.120	Bistriţa . . .	12.000
3	» Cojocna (Kólozs)	4970	227.350	Cluj	50.000
4	» Mureş (Máros-Torda) . . .	4190	178.980	T. Mureş . . .	20.000
5	» Turda (Torda-Arányos) . .	3500	150.600	Turda	12.200
6	» Ciucul (Csik)	4860	114.300	Ciuc-Sereda	3000
7	» Odorheiŭ (Udvárhely) . .	2940	110.510	Odorheiŭ . .	7700
8	» Târnava-mică (Kis-Küküllö.)	1715	101 330	Dic. sân Martin	3000
9	» Alba infer. (Alsó-Fehér) .	3580	195.200	Aiud	7500
10	» Hunedóra (Hunyad) . . .	7790	268.880	Deva	7000
11	» Sibiŭ (Szében)	3600	152.390	Sibiŭ	30.000
12	» Târnava-mare (Nágy-Küküllö)	3340	135.940	Sighişóra . . .	11 000
13	» Făgăraşul (Fógaras) . . .	2440	88.830	Făgăraş . .	6.500
14	» Braşovul (Brassó)	1500	89.460	Braşov	37.000
15	» Treĭ Scaune (Haromszék) .	3900	130.290	Sep. sân Gior.	7000

Populaţiunea. Transilvania e locuită de aprópe 2.500.000 de suflete avênd o *desime* mijlocie de 43 locuitorĭ la 1 km. □. Desimea e maĭ mare prin văile şi câmpiile din centru, pe când prin munţiĭ de pe la margine e maĭ mică.

Naţionalităţile. Populaţiunea Transilvanieĭ e formată din următórele popóre (Vedĭ harta etnografică):

Româniĭ. Eĭ forméză elementul etnic predominat şi sunt şi autochtoniĭ acesteĭ provinciĭ, căcĭ sunt urmaşiĭ direcţĭ a coloniştilor romanĭ. Numěrul lor este aproximativ de 1.500.000. Eĭ se găsesc rěspândiţĭ maĭ pe tótă suprafaţa Transilvanieĭ, numaĭ în partea rěsăriténă sunt rarĭ de tot. In schimb însă, prin ţinutul Făgăraşuluĭ, Hunedóreĭ,

Albeĭ inferióre, Năsăuduluĭ şi pe întréga câmpie se găsesc în mase compacte, neamestecaţĭ, decât fórte puţin cu alte naţionalităţĭ. Ocupaţiunea principală a Românilor de aicĭ este ca şi a celor din regat, tot agricultura.

Româniĭ pórtă diferite numirĭ, după locurile pe unde trăesc, ast-fel celor din munţiĭ Apusenĭ li se dice Moţĭ; celor din câmpie, Câmpenĭ; celor de prin ţinutul Făgăraşuluĭ, Oltenĭ; celor de pe la Braşov şi Sibiŭ li se dice Mărginenĭ; etc.

Unguriĭ. Numĕrul lor trece de 650.000. Partea cea maĭ mare din Unguriĭ ce locuesc în Transilvania, o forméză o ramură a poporuluĭ ungar, numită Sĕcuiĭ. Aceştia locuesc în masă compactă în ţinuturile rĕsăritene ale Transilvanieĭ, anume: Ciucul, Treĭ Scaune şi Odorheiul. Eĭ s'aŭ despărţit de restul Ungurilor încă din primele timpurĭ ale stabiliriĭ acestora în Europa, aşà că adĭ eĭ presintă órecarĭ deosebirĭ faţă de masa principală a Ungurilor din basinul panonic.

In afară de regiunea rĕsăriténă, Unguriĭ maĭ locuesc şi prin partea de N şi NV a Transilvanieĭ, însă sunt isolaţĭ şi rĕspândiţĭ printre Românĭ. Regiunile unde eĭ se găsesc ce-vă maĭ numeroşĭ sunt: regiunea Clujuluĭ, Turdeĭ, Dejuluĭ, Aiuduluĭ, Târgu-Mureşuluĭ, etc.

Saşiĭ. Numĕrul lor se ridică la vre-o 220.000. Eĭ se găsesc rĕspândiţĭ prin Transilvania în următórele regiunĭ: în comitatul Târnaveĭ-marĭ şi T.-micĭ, unde sunt ceĭ maĭ numeroşĭ, apoĭ prin jurul Sibiuluĭ, a Braşovuluĭ şi la N Transilvanieĭ în comitatul Bistriţeĭ-Năsăud.

Eĭ sunt un popor de ném germanic, veniţĭ aicĭ încă de prin sec. al XII după Chr. din ţinuturile Rinuluĭ şi ale Flandreĭ. Regiĭ Ungarieĭ aŭ favorisat acéstă populaţiune acordându-ĭ privilegiĭ însemnate, la umbra cărora ea a progresat şi şi-a putut menţine naţionalitatea.

In afară de aceste populaţiunĭ maĭ găsim: Evreĭ, în numĕr de vre-o 50.000, rĕspândiţĭ maĭ cu sémă prin comitatele de la E şi N Transilvanieĭ, de obiceiŭ prin părţile locuite de Ungurĭ; apoĭ Armenĭ, Ţiganĭ, etc.

Deşi, din cele ce preced, se vede că, Românii sunt poporul cel mai numeros din acéstă ţéră precum şi acei ce sute de ani aŭ apărat-o contra năvălitorilor barbari, totuşi în conducerea ei n'aŭ jucat nici odată un rol important. Ei aŭ fost înlăturaţi în mod sistematic, din causa deosebirilor religióse, de la conducerea afacerilor Statului de către celelalte popóre venite mai în urmă, Ungurii şi Saşii, cari formézǎ elementul conducĕtor în afacerile politice.

De pe la începutul sec. al XIX Ungurii observând că numĕrul lor se micşorézǎ şi sunt ameninţaţi a pierde supremaţia politică, aŭ căutat să maghiariseze prin ori-ce mijloc pe celelalte naţionalităţi de sub stăpânirea lor, cu gândul de-a formà un mare Stat naţional maghiar. Cel d'întâiŭ popor care, prin numĕrul şi dreptul sĕŭ istoric, erà o piedică pentru idealul poporului maghiar, aŭ fost Românii; asupra lor şi-aŭ îndreptat Ungurii tótă activitatea lor, căutând prin tot felul de prigoniri să-i desnaţionaliseze. Românii însă aŭ sciut să resiste la tóte aceste încercări ale Ungurilor şi şi-aŭ păstrat neatinsă limba şi naţionalitatea. Şi astăḑi Ungurii urmăresc cu mai multă energie desnaţionalisarea Românilor, dar cu cât sforţările lor în acéstă privinţă sunt mai mari, cu atât şi resistenţa din partea Românilor cresce.

Starea culturală. In general vorbind, starea culturală a populaţiunii din Transilvania, deşi este mai superióră decât a populaţiunii din regatul român, totuşi lasă încă de dorit, căci numai 35°/₀ din locuitori sciŭ să scrie şi să citéscă, restul de 65°/₀ sunt analfabeţi.

Insă nu tóte popórele ce locuesc în Transilvania aŭ acelaş grad de cultură, ci pe când Saşii sunt un popor cult în adevĕratul înţeles al cuvîntului, Românii şi Ungurii sunt mult mai înapoiaţi. Acéstă stare culturală înaintată a Saşilor se explică prin faptul că ei aŭ venit din Apus cu o cultură dejà superióră şi prin faptul că ei aŭ putut să şi-o desvolte mai departe, la adăpostul privilegiilor pe cari le aveaŭ. Românii şi Ungurii, deşi aveaŭ printre ei acest element cult, însă din causă că aŭ fost

excluşĭ de Saşĭ de la beneficiile culturiĭ lor, aŭ rĕmas într'o stare maĭ înapoiată până în timpurile moderne, când cultura Apusuluĭ s'a întins şi înspre rĕsărit. Acéstă cultură însă nu a prins rădăcinĭ adâncĭ în popor, ci se mărginesce ca şi în regatul român numaĭ la pătura cultă.

Şcólele. In Transilvania aŭ fost înfiinţate şcóle maĭ înainte decât la noĭ în regat; pe la finele sec. al XVIII existaŭ dejà, gimnasiul de la Braşov şi cel de la Blaj. Acesta din urmă a dat cele maĭ frumóse róde, căcĭ în el s'a format acea pleiadă de scriitorĭ şi învĕţătorĭ, carĭ aŭ contribuit la renascerea culturală a Românilor.

In şcólele din Blaj a rĕsunat odinióră glasul deşteptător al apostolilor românismuluĭ G. Şincaĭ, S. Clain, şi P. Maior . . . De pe catedrele acestor şcóle s'a audit într'un şir de anĭ, glasul părinteluĭ filologieĭ române T. Cipariŭ. Intre păreţiĭ acestor şcóle George Bariţiŭ a învĕţat a rĕmâne român.

In Blaj s'a format acea consciinţă naţională în sufletul luĭ A. Mureşanu, care manifestându-se prin «Deşteptă-te Române» s'a prefăcut apoĭ în consciinţa unuĭ întreg popor. S. MOLDOVAN.

Cele maĭ numeróse şcóle s'aŭ înfiinţat îndată după revoluţiunea de la 1848, înainte de unirea cu Ungaria şi după stăruinţa mitropolituluĭ Andreiŭ Şaguna. Acesta le-a organisat în aşà chip, încât şcólele să fie întreţinute de bisericĭ şi autoritatea superióră bisericéscă să fie în acelaş timp şi autoritatea superióră şcolară. Acéstă organisare este de mare folos pentru şcólele românescĭ, căcĭ dacă ar fi fost să fie întreţinute de Statul maghiar, atuncĭ n'ar maĭ fi existat póte nicĭ o şcólă românéscă.

Cu tóte acestea Unguriĭ caută să se servéscă şi de şcóle pentru a desnaţionalisà pe Românĭ. In acest scop eĭ impun ca în şcólele românescĭ să se înveţe limba maghiară maĭ mult decât orĭ-ce obiect şi pe lângă acésta aŭ maĭ înfiinţat şi aşà numitele „asile de copiĭ“, în carĭ copiiĭ maĭ micĭ de 7 anĭ sunt ţinuţĭ să înveţe unguresce.

Astădĭ Româniĭ din Transilvania pe lângă vre-o 1500 de şcolĭ sătescĭ, maĭ dispun şi de următórele şcolĭ secundare: un liceŭ, o şcólă reală inferióră şi o şcólă co-

mercială la Broşov; un liceŭ la Blaj; un liceŭ la Năsăud şi un gimnasiŭ la Brad (ortodox); 3 seminariĭ: unul la Sibiŭ şi două la Gherla şi Blaj (unite). Pe lângă acestea maĭ există şi 3 şcóle superióre pentru fete: la Sibiŭ Braşov şi Blaj.

Biserica. Populaţiunea Transilvanieĭ din punct de vedere religios se împarte ast-fel: Româniĭ sunt uniĭ ortodoxĭ (greco-orientalĭ), alţiĭ unițĭ (greco-catolicĭ); Unguriĭ sunt o parte catolicĭ şi altă parte calvinĭ; Saşiĭ sunt toţĭ protestanţĭ.

Româniĭ ortodoxĭ sunt ceĭ maĭ numeroşĭ şi ocupă maĭ cu sémă partea de S a Transilvanieĭ, Biserica lor este independentă de celelalte ramurĭ ale Bisericiĭ de răsărit. Ea forméză din punct de vedere administrativ o singură arhidiecesă, în fruntea căreia se găsesce un mitropolit însărcinat cu supravegherea credincioşilor ortodoxĭ nu numaĭ din Transilvania ci din întréga Ungarie. El este ajutat în conducerea arhidieceseĭ sale de un Sinod ales de credincioşĭ şi din care pot face parte şi clericiĭ şi mireniĭ.

Româniĭ uniţĭ saŭ greco-catolicĭ sunt maĭ puţin numeroşĭ decât ceĭ ortodoxĭ şi sunt răspândiţĭ maĭ cu sémă prin N Transilvanieĭ. Eĭ numaĭ în ceea ce privesce administraţiunea bisericéscă se aséměnă cu catoliciĭ recunoscênd ca şef suprem pe Papa, credinţa lor însă e aprópe aceeaşĭ ca şi a ortodoxilor.

Biserica a jucat, din punct de vedere cultural, un rol însemnat pentru Româniĭ din Transilvania. N'a căutat numaĭ să propage în popor învěţăturile Mântuitoruluĭ şi să-ĭ întăréscă credinţa în Dumnedeŭ, ci să-l şi lumineze prin învěţătură. Cu veniturile eĭ s'aŭ deschis şi se întreţin maĭ tóte şcólele românescĭ din Transilvania şi tot ea supraveghéză bunul mers al şcólelor. Nicăerĭ, în ţinuturile locuite de Românĭ, nu se maĭ constată o atât de strânsă legătură între aceştĭ 2 factorĭ culturalĭ ca aicea.

Un merit însă şi maĭ mare are Biserica pentru némul nostru, căcĭ ea ne-a păstrat limba şi naţionalitatea, atuncĭ

când din tóte părţile vrăjmaşiĭ noştri căutaŭ să o suprime. De aceea trebue să fie datoria cea maĭ sfîntă a Românilor, de-a lucrà la întărirea Bisericiĭ, căcĭ ea este o chezăşie pentru propagarea culturală şi menţinerea naţionalităţiĭ în viitor.

Agricultura.

Din acest punct de vedere solul Transilvanieĭ se împarte ast-fel: 38.5% pădurĭ; 27% arăturĭ; 15% fîneţe; 14% păşunĭ; 2% viĭ şi livedĭ de arborĭ fructiferĭ; iar 3.5% este neproductiv. De aicea se vede că în acéstă ţéră tot solul ce se póte ară, este arat si semĕnat.

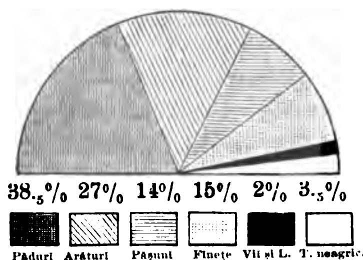

Fig. 82. Dividiunea soluluĭ agricol al Transilvanieĭ.

Plantele cultivate. Dintre acestea cele maĭ rĕspândite sunt *cerealele*, ele formézâ cultura caracteristică ca şi în ţéră la noĭ. In adevĕr din cele 1.200 000 hectare de arăturĭ ce se fac anual în Transilvania, aprópe 1.000.000 se sémĕnă cu cereale, ceea-ce ar venì aprópe 1/5 din întreg teritoriul ţĕriĭ şi 85% din întinderea tuturor semĕnăturilor. Cerealele ce se cultivă maĭ mult sunt tot porumbul şi grâul, amândouĕ aceste plante ocupă 3/4 din tótă întinderea destinată cerealelor şi caracteriséză maĭ cu sémă partea centrală şi de V a Transilvanieĭ. Partea de E e caracterisată maĭ mult prin cultura secariĭ, orzuluĭ şi ovĕsuluĭ. Aceste din urmă cereale se cultivă însă pe suprafeţe cu mult maĭ micĭ decât cele d'întâĭ.

Producţiunea totală a cerealelor este în mijlociŭ de 18.000.000 hectolitri anual, cu o producţiune medie de 18 hectolitri la 1 hectar, adică cu 6 hectolitri maĭ mult decât se produce la noĭ. Acéstă rodnicie maĭ mare a pămîntuluĭ nù se datoresce numaĭ calităţilor sale, ci şi agricultorilor,

carĭ îngrijesc maĭ mult de ogorul lor şi climeĭ, care în Transilvania e maĭ favorabilă agriculturiĭ.

Legumele: cartofĭ, fasole, mazĕre, linte, etc. se cultivă destul de mult, ele ocupă aprópe 4% din tótă suprafaţa arată. In special cartofiĭ se cultivă maĭ mult decât tóte celelalte, eĭ singurĭ ocupă 2.5% din tóte arăturile.

Plantele oleaginóse: rapiţa, cânepa şi inul se cultivă puţin în Transilvania, suprafaţa ocupată de ele represintă numaĭ 1.2% din tóte arăturile.

Plantele industriale: sfecla de zahar, tutunul, etc. ocupă suprafeţe şi maĭ micĭ, abià 1% din tóte semĕnăturile.

Fînețele artificiale: livedile de trifoiŭ, măzăriche, lucernă, etc. sunt, după cereale, plantele ce se cultivă maĭ mult pe teritoriul Transilvanieĭ, ele ocupă aprópe 7% din tótă suprafaţa destinată arăturilor.

Viile şi livedile de arborĭ fructiferĭ ocupă aprópe 2% din suprafaţa întregiĭ ţĕrĭ. Ele sunt rĕspăndite în tóte părţile; însă viile sunt dese maĭ cu sémă prin părţile de S ale Transilvanieĭ. Şi în aceste podgoriĭ s'a ivit filoxera ca şi la noĭ în ţéră şi a făcut ravagiĭ însemnate distrugênd maĭ bine de 1/4 din tótă suprafaţa ocupată de viĭ.

Pădurile Transilvanieĭ aŭ o întindere de 2.260.000 de hectare, ceea-ce represintă 38.5% din tot teritoriul ţĕriĭ. Ele formézá deci una din bogăţiile caracteristice ale aceşteĭ provinciĭ. Distribuirea lor este cât se póte de regulată ca şi relieful; de jur împrejurul Transilvanieĭ se găsesc puternice masive păduróse ce îmbracă laturile munţilor şi închid în interiorul lor un gol «Câmpia», ce se întinde dintre Târnave până la Someş.

Aceste pădurĭ sunt formate în cea maĭ mare parte din fagĭ, maĭ puţine sunt alcătuite din bradĭ şi moliftĭ şi puţine de tot din stejarĭ; acestea din urmă se găsesc maĭ cu sémă prin părţile jóse.

Exploatarea lor este acuma supusă tuturor regulelor carĭ asigură păstrarea pădurilor, maĭ înainte însă pe lângă că se exploataŭ fără nicĭ o ordine, dar numerósele turme

de oĭ şi de capre ce păsceaŭ prin pădurĭ, aŭ contribuit fórte mult la micşorarea întindereĭ ce ocupaŭ pădurile.

Animalele domestice. Caiĭ. In comparaţiune cu restul Ungarieĭ şi în special cu Pusta, Transilvania pare săracă în animale de acest fel. Numĕrul lor nicĭ nu ajunge la 200.000 cu ceĭ din oraşe cu tot. Calitatea lor este însă fórte bună, căcĭ maĭ toţĭ aparţin excelenteĭ rase de caĭ unguresci, una din cele maĭ renumite rase din Europa.

Boiĭ. Acest fel de animale e representat în Transilvania. printr'o rasă cu calităţĭ excelente, rasa ungaro-transilvană, caracterisată prin córnele sale fórte marĭ şi întórse în formă de liră. Numĕrul total al acestor animale se ridică la 1.200.000, pe lângă carĭ trebue să maĭ adăogim şi un numĕr însemnat de bivolĭ de prin părţile de S ale Transilvanieĭ.

Oile. Crescerea acestor animale a fost în timpurile ce-và maĭ depărtate de noĭ, cea maĭ importantă ocupaţiune pentru Românii ce locuiaŭ prin munţĭ. Astădĭ crescerea oilor a decădut însă din ceea-ce erà maĭ înainte. Numĕrul acestor animale e de vre-o 1.800.000.

Porciĭ. Numĕrul total al lor este aprópe 800.000. Eĭ sunt rĕspândiţĭ maĭ cu sémă prin ţinuturile locuite de Secuĭ şi Saşĭ, carĭ mănâncă fórte mult carnea acestor animale. In comparaţiune cu Pusta Ungarieĭ, unde animalele de acest soiŭ sunt fórte numeróse, Transilvania pare saracă. Calitatea acestor animale este de asemenea fórte bună.

In general animalele domestice ale Transilvanieĭ se presintă din punct de vedere calitativ maĭ bine decât ale nóstre. Crescerea lor se face cu maĭ multă îngrijire decât la noĭ; întinderea cea mare a fîneţelor naturale şi artificiale e o probă evidentă despre acésta.

Minele.

Din acest punct de vedere Transilvania este o ţéră fórte bogată în minerale preţióse şi utile, cum nu sunt multe în Europa.

Principalele bogăţiĭ miniere sunt dispuse în 3 zone principale: o zonă ce s'ar întinde prin mijlocul Transilvanieĭ şi care e fórte bogată în sare; a doua zonă, spre V de acésta, cuprinde munţiĭ Apusenĭ şi este fórte bogată în metale; iar a treia zonă, situată spre E Transilvanieĭ, e fórte bogată în ape minerale de tot felul.

Dintre bogăţiile miniere ale Transilvanieĭ cele maĭ importante sunt:

Sarea. Masivele de sare abundéză în pămîntul Transilvanieĭ şi în multe locurĭ ele es la exterior ca şi cele din România. Unele din aceste masive se exploataŭ încă de pe vremea Romanilor, de la carĭ aŭ rĕmas semne evidente, cum e la Ocna Sibiuluĭ şi Uióra.

Astădĭ sarea se exploatéză numaĭ în 5 locurĭ: la Paraid pe valea de sus a Târnaveĭ-micĭ; la Ocna Dejuluĭ aprópe de Dej; la Turda; la Uióra pe valea Mureşuluĭ şi la Ocna Sibiuluĭ (Visakna). Cea maĭ importantă dintre tóte aceste ocne este cea de la Uióra. din aceste 5 ocne se scóte anual vre o 900.000 de kintale metrice de sare pentru alimentaţiune şi vre o 500.000 k. m. pentru industrie.

Aurul este a doua bogăţie minieră a Transilvanieĭ, el se scóte în cantităţĭ însemnate din munţiĭ Apusenĭ, care este regiunea cea maĭ bogată în mine de aur din tótă Europa. Localităţile principale de unde se extrage aurul sunt: Roşia, Secărîmb, Abrud, Zalatna, Băiţa, Ruda, Criscior, Ofenbaia, etc. Cantitatea de aur extrasă este de vre-o 3200 kgr. anual, în valóre de 7.500.000 koróne.

Argintul se găsesce în cantităţĭ marĭ la Rodna în N Transilvanieĭ şi la Baia de Criş în munţiĭ Apusenĭ.

Cuprul se extrage în cantităţĭ marĭ din minele de la Balan din E Transilvanieĭ (Csik).

Ferul se găsesce în cantităţĭ fórte marĭ în regiunea muntósă de la S Mureşuluĭ prin m. Poiana-Ruscă, Retezat şi Sebeş. Localităţile principale de unde se scóte ferul sunt: Ghelar şi Calan la S Mureşuluĭ, iar la N de Mureş se

scóte fer de la Trăscăŭ. Cantitatea ce se extrage anual din aceste regiunĭ, trece de 1.000.000 de kintale metrice.

Cărbunii de pămînt se găsesc în cantitățĭ însemnate în basinul superior al Jiuluĭ, la Petroșanĭ și la Kopecz în ținutul Treĭ-Scaune. Cantitatea de cărbunĭ ce se extrage este de 25.000.000 kintale metrice anual.

In fine se maĭ găsesce: *petrol* la St. Imre în E Transilvanieĭ, în comit. Csik și *sulf* la Zalatna.

Apele minerale. Partea cea maĭ bogată a Transilvanieĭ în isvóre de ape minerale este partea de E. Cele maĭ principale sunt:

Sân Giorgiŭ și *Rodna*, situate în valea Bistrițeĭ trans.

Borsec și *Bilbor*, situate în apropiere unul de altul pe valea Bistricióreĭ. Borsecul posedă o renumită apă acidulată, care se exploatéză de multă vreme. Este una din stațiunile balneare importante din Transilvania.

Tușnad, situat chiar în valea Oltuluĭ, nu departe de muntele Büdös, la pólele unuĭ munte în vârful căruia se găsesce lacul S-ta Ana. Este una din cele maĭ importante stațiunĭ balneare din Transilvania.

Vâlcelele (Elöpatak), situat spre SE Transilvanieĭ aprópe de Sepsi-St.-Giorgiŭ, posedă ape bune contra bólelor de stomac și rinichĭ

Covasna, situată în țéra Săcuilor pe un afluent al Păräuluĭ Negru, este renumită pentru băile sale de aburĭ de acid carbonic, ce se degajéză aicĭ din pămînt.

Zizin (Zaizon), unul din satele ce forméză Săcelele, (șapte sate) posedă de asemenea ape minerale.

Industria.

In Transilvania, ca și în întréga parte de E a monarchieĭ austro-ungare, activitatea industrială este la începutul desvoltăriĭ sale, și până acum acéstă provincie îșĭ păstréză caracterul sĕŭ de țéră agricolă. Industria are însă reservat un viitor frumos în acéstă provincie atât de bine dotată de la natură cu materiĭ prime de tot felul. Po-

pulaţiunea ce se ocupă în Transilvania cu industria atinge cifra de 85.000.

Industriile cele maĭ principale ce s'aŭ desvoltat în Transilvania sunt cele în legătură cu agricultura şi anume: *Tăbăcăria* este una din ramurile de industrie ce se practică pe o scară fórte întinsă. Tăbăcăriĭ principale sunt: la Braşov, Sibiŭ, Bistriţa, T.-Mureşuluĭ, etc. *Morăria* este de asemenea fórte rĕspândită, se găsesc maĭ mult de 5000 de morĭ în tótă Transilvania. *Distileriile de spirt* sunt iarăşĭ numeróse.

Din celelalte felurĭ de industriĭ maĭ importante sunt: *Industriile extractive* şi *metalurgice*, a feruluĭ, auruluĭ, săriĭ şi cărbunilor desvoltate în regiunile unde se găsesc zăcĕmintele acestor minerale. Pe lângă acestea s'aŭ maĭ desvoltat mult şi industria *sticlărieĭ* şi *olărieĭ*.

Industria lemnuluĭ şi anume *herăstraele* aŭ o desvoltare fórte mare, ceea-ce e natural într'o ţéră unde pădurile ocupă suprafeţe atât de întinse. In legătură cu industria lemnuluĭ s'a desvoltat fórte mult şi căruţăria.

Celelalte felurĭ de industriĭ: textile, chimice, etc., sunt maĭ puţin desvoltate.

Comerţul.

Pe lângă schimbul de producte ce se face între locuitoriĭ din munţĭ şi ceĭ de pe câmpia Transilvanieĭ, se maĭ face şi cu celelalte provinciĭ ale monarchieĭ şi cu regatul român un comerţ fórte întins. Acest comerţ constă maĭ cu sémă din l e m n e cu carĭ Transilvania furniséză şesurile vecine, lipsite de acéstă bogăţie. Alt produs important ce alimentéză comerţul Transilvanieĭ este s a r e a, ce se expediază în tóte părţile Ungarieĭ. In fine v i t e l e deasemenea constituesc un important articol de schimb cu provinciile industriale din V Austrieĭ.

In schimbul acestor produse brute, Transilvania primesce diverse obiecte fabricate, ca: stofe, maşinĭ, etc., pe carĭ fabricile din acéstă provincie nu le pot produce.

Căile de comunicațiune. In privința acésta Transilvania este maĭ bine înzestrată decât țéra nóstră, dacă avem în considerațiune numaĭ lungimea totală a căilor de comunicațiune. Acéstă rețeà însă din causa reliefuluĭ țĕriĭ se légă relativ în puține locurĭ cu drumurile țĕrilor vecine.

Căile ferate în Transilvania aŭ o lungime totală de 1800 de km. adică 3 km. și ce-và pentru fie-care 100 de km. □. Dispozițiunea lor este aceeașĭ ca și a rîurilor, pe văile cărora merg aprópe tóte liniile ferate.

Cele maĭ frequentate liniĭ sunt: linia ce merge pe la *Brașov* — *Sighișóra* — *Blaj* și *Tövis*, de unde se desparte în 2 ramurĭ: una apucă pe valea Mureșuluĭ spre *Arad* și o alta spre N către *Cluj* și de aicĭ spre V către *Oradea-Mare*. Din aceste liniĭ se desfac o mulțime de ramurĭ, anume : *Brașov—Ciuc-Sereda—Ghimeș; Copșa — Sibiŭ—Rîu-Vaduluĭ; Piski—Petroșanĭ; Alba-Iulia — Zalatna; Cluj — Dej — Zalăŭ* cu ramura *Dej — Bistrița; Uióra — T.-Mureșuluĭ —Reghin; Blaj—Paraid*; etc.

Șoselele. Lungimea totală a șoselelor Transilvanieĭ este de maĭ bine de 13.000 km.; însă nu tóte sunt de o potrivă de bune pentru comunicațiune, numaĭ șoselele naționale și cele municipale sunt maĭ bune, restul lasă încă de dorit.

Căile navigabile lipsesc cu totul în cuprinsul Transilvanieĭ, singur Mureșul este dintre tóte rîurile apt pentru transportul plutelor și galerelor.

Orașele Transilvanieĭ.

Cele maĭ vechĭ și principale orașe ale Transilvanieĭ s'aŭ desvoltat la marginea eĭ, acolo unde șirurile de munțĭ, ce o înconjóră, presintă curmăturĭ adâncĭ, pe unde se póte prin urmare comunicà maĭ ușor cu ținuturile din jurul podișuluĭ.

Cele maĭ însemnate orașe ale Transilvanieĭ sunt:

Cluj (Kolozsvár), 49.000 locuitorĭ, situat în NV Transilvanieĭ pe valea Someșuluĭ mic. Este cel maĭ populat oraș

al Transilvanieĭ şi primul centru cultural al acesteĭ provincii; posedă o universitate, singura care există în tótă Transilvania şi o mulţime de şcolĭ secundare şi speciale, tóte unguresci.

Braşov (Brassó), 37.000 locuitorĭ, cel maĭ frumos dintre tóte oraşele Transilvanieĭ, situat în colţul de SE la pólele Carpaţilor într'o vale îngustă încunjurată din 3 părţĭ cu délurĭ înalte.

Natura a creat într'o oră fericită acéstă vale plăcută şi a fost una din cele maĭ frumóse ideĭ a ómenilor de a-şĭ întemeià aicĭ locuinţe. Eŭ am vědut şi iubit multe locurĭ în viaţa mea, dar dacă cine-và îmĭ vorbesce despre un ideal de oraş romantic medieval, înaintea ochilor meĭ se ivesce Braşovul. BERGNER.

Actualmente este cel maĭ important centru cultural al Românilor şi oraşul cel maĭ industrial din tótă Transilvania. In acelaş timp este un fórte important centru comercial. Maĭ ales în vechime Braşovul a jucat un însemnat rol în comerţul cu România; aicea veniaŭ ceĭ maĭ mulţĭ din comercianţiĭ din ţéră de la noĭ şi se aprovisionaŭ cu diferite obiecte fabricate saŭ lucrate de mână, ca: încălţăminte, pălăriĭ, vase de lemn, etc., de unde şi numele acestor mărfurĭ, de «braşoveniĭ».

Sibiul (Nágy-Szeben), 30.000 locuitorĭ, situat pe ambele malurĭ ale pârăuluĭ Cibin, la deschiderea văiĭ Oltuluĭ. El a fost înfiinţat de Saşĭ chiar de la venirea lor prin aceste locurĭ. Este reşedinţa Mitropolituluĭ român din Ungaria şi locul unde se adună Sinodul arhidieceseĭ transilvane şi Congresul bisericeĭ ortodoxe române. In apropierea Sibiuluĭ se găsesc 2 sate românescĭ fórte frumóse anume: Selişteá şi Reşinariĭ.

Târgul Mureşuluĭ (Máros-Vásárhely), 19.000 locuitorĭ din carĭ cea maĭ mare parte sunt Săcuĭ. Oraşul se află situat pe ţărmul stâng al Mureşuluĭ, chiar în centrul Transilvanieĭ. Este cel maĭ principal oraş al Săcuilor.

Turda, 12.000 locuitorĭ, situată în valea râuluĭ Arieş, însemnată pentru ocnele sale de sare.

Bistriţa (Beszterecze), 12.000 locuitorĭ, situată în valea

Bistriţeĭ transilvane, este locuită în mare parte de Saşĭ. Se află aşeḑată în mijlocul uneĭ regiunĭ bogate în minerale. In jurul sĕŭ se găsesce Rodna cu importante mine de argint şi St.-Giorgiŭ cu isvóre de ape minerale.

Alba-Iulia (Gyula-Fehérvar), 11.000 locuitorĭ, situată la confluenţa Ampoiuluĭ cu Mureşul, într'o regiune viticolă renumită pentru calitatea vinuluĭ ce produce.

Sighişóra (Segesvár), 11.000 locuitorĭ, din carĭ mare parte sunt Saşĭ, situată într'o posiţiune din cele maĭ pitorescĭ pe valea Târnaveĭ marĭ. A fost maĭ de mult o importantă cetate întărită.

Dej (Dées), 10.000 locuitorĭ, situat către N Transilvanieĭ, la confluenţa Someşuluĭ mare cu Someşul mic. In apropierea sa se găsesce Ocna Dejuluĭ, renumită pentru salinele sale.

Mediaş (Medgyés), 8000 locuitorĭ, situat pe valea Târnaveĭ marĭ, e un renumit centru viticol.

Aiud (Nágy-Enyed), 7500 locuitorĭ, situat pe malul drept al Mureşuluĭ. In apropiere de dînsul se găsesce vestita ocnă de la Uióra, cea maĭ mare din tótă Transilvania.

Sebeşul săsesc (Szász-Sebes), 7500 locuitorĭ, situat pe rîul Sebeş aprópe de vărsarea sa în Mureş, este renumit pentru podgoriile sale.

Odorheiul (Székely-Udvárhely), 7500 locuitorĭ, situat pe valea Târnaveĭ marĭ, aprópe de isvorul sĕŭ. Este un oraş curat sĕcuesc.

Sepsi-sân-Giorgiŭ (Sepsi-Szt.-György), 7000 locuitorĭ, situat pe malul drept al Oltuluĭ. In apropierea sa se găsesce vestita staţiune balneară, Vâlcelele (Elöpatak).

Deva, 7000 locuitorĭ, situată pe Mureş, aprópe de eşirea luĭ definitivă din podişul Transilvanieĭ.

Gherla (Szamos-Ujvár), situată pe Someş, ce-và maĭ spre S de Dej. Este reşedinţa unuĭ episcop greco-catolic.

Blaj (Balazsfălva), 4000 locuitorĭ, situat la împreunarea celor 2 Târnave. Este unul din cele maĭ importante centre de cultură pentru Româniĭ din Transilvania şi reşedinţa Mitropolituluĭ Românilor uniţĭ.

Alte orașe mai puțin importante sunt: **Făgăraș**, situat în câmpia cu acelaș nume; **Năsăud**, situat în N Transilvaniei pe Someșul mare; **Ciuc-Sereda**, situat pe valea Oltului în Alcsik; **Kezdi-Oșorheiŭ** situat în țéra Sĕcuilor; **Hatzeg**, situat pe rîul Streiŭ; **Brad**, situat în munții Zarandului; **Abrud**, situat chiar în interiorul munților Metalici; **Huedin** (Bánffy-Hunyad), situat aprópe de isvórele Crișului repede.

BANATUL TEMIȘANEI.

28.400 km. □.

Starea politică a Banatului e adi identică cu a Transilvaniei, adică face parte integrantă din regatul ungar. Schimbările politice pe carĭ le-a suferit Banatul sunt de asemenea cam tot aceleașĭ ca și acele a Transilvaniei. Până la 1526 a fost o provincie a reg. ungar ce se bucurà de óre-care autonomie. De la 1526 a fost prefăcut împreună cu tótă Ungaria în pașalîc turcesc și a stat în starea acésta până la 1718, când, prin tratatul de la Pasarowitz, a fost cedat Austriei. In acest timp Banatul a fost reorganisat aprópe din noŭ. La 1780, din ordinul împĕrătesei Maria Teresa, Banatul fu anexat la Ungaria și ast-fel a rĕmas până adĭ.

Din punctul de vedere administrativ, Banatul e împărțit în 3 comitate și anume: T o r o n t a l cu cap. Becikerecul-mare; T i m e ș cu cap. Temișóra și C a r a ș-S e v e r i n cu cap. Lugoș.

Populațiunea. Numĕrul locuitorilor Banatului este de aprópe 1.500.000 de suflete, avênd o *desime* mijlocie de 53 de locuitorĭ la 1 km. □. Acéstă desime e mult maĭ mare în câmpia din E decât în munții de la V.

Naționalitățile ce alcătuesc populațiunea Banatului sunt (Vedĭ harta etnografică):

Românii, în numĕr de vre-o 600.000, ocupă partea muntósă a acestei țĕrĭ și se întind până în șesul Tisei. Eĭ

formézĕ elementul etnic cel maĭ numeros, representând 40% din totalul populaţiuniĭ.

Germaniĭ alcătuesc al doilea element etnic, din punct de vedere numeric, căcĭ în total eĭ sunt aprópe 400.000. Ca şi Saşiĭ din Transilvania, Germaniĭ din Banat sunt veniţĭ tot din apusul Europeĭ, din: Bavaria, Alsacia, ţinutul Rinuluĭ, etc.; însă mult maĭ târḑiŭ, prin sec. al XVIII, după ce Banatul a fost liberat de sub jugul Turcilor.

Sêrbiĭ sunt veniţĭ din peninsula Balcanică în diferite rândurĭ. Pentru prima óră aŭ venit prin sec. al XV, însă marea colonisare cu Sêrbĭ a Banatuluĭ a avut loc pe la începutul sec. al XVIII. Numĕrul lor este aḑĭ de vre-o 265.000; alcătuesc prin urmare al treilea element etnic.

Unguriĭ deşi aŭ stăpânit Banatul şi aŭ venit înainte de Germanĭ şi Sêrbĭ, totuşĭ numĕrul lor e maĭ mic, abià ajunge la 150.000.

Dintre celelalte naţionalităţĭ ce se maĭ găsesc prin Banat, maĭ importante sunt: Slovaciĭ şi Evreiĭ.

In privinţa distribuiriĭ geografice a acestor popóre, avem de observat, că partea de E este ocupată aprópe complect de Românĭ, numaĭ puţine insule de Germanĭ se găsesc amestecate printre eĭ. Pe când în partea de V trăesc amestecate tóte naţionalităţile enumerate, formând o regiune unde populaţiunea e atât de complexă, cum nu se maĭ găsesce în nicĭ o parte din tótă Austro-Ungaria.

Starea culturală. In general locuitoriĭ Banatuluĭ staŭ maĭ bine decât ceĭ din Transilvania din acest punct de vedere, căcĭ aicĭ proporţiunea celor care sciŭ scrie şi citì este maĭ mare, 45%. Şi aicĭ ca şi în Transilvania se observă că Germaniĭ formézĕ poporul cel maĭ cult. Româniĭ sunt însă tot cam la acelaş nivel cultural cu ceĭ din Transilvania, cu carĭ aŭ avut o sórtă aprópe identică.

In ceea-ce privesce şcólele, Româniĭ din Banat afară de şcólele sătescĭ nu posedă alte instituţiunĭ de acest fel decât seminarul ortodox şi preparandia din Caransebeş. Organisarea şcólelor din Banat este aceeaşĭ ca şi a celor din Transilvania.

Biserica. Din punct de vedere religios locuitoriĭ Banatuluĭ se împart ast-fel: ortodoxĭ 800.000; catolicĭ 530.000; greco-çatolicĭ 35.000; protestanţĭ, 20.000 şi calvinĭ 30.000. Ortodoxĭ sunt cea maĭ mare parte din Românĭ şi Sêrbĭ, eĭ ocupă partea de E a Banatuluĭ. Catolicĭ sunt Germaniĭ şi Unguriĭ, eĭ ocupă partea de V a Banatuluĭ. Uniţĭ sunt o parte din Românĭ. Protestanţĭ sunt o parte din Germanĭ. Calvinĭ o parte din Ungurĭ. Biserica ortodoxă românéscă din Banat forméză din punct de vedere administrativ o eparchie a Bisericeĭ ortodoxe din Ungaria, cu numele de Eparchia Caransebeşuluĭ, dependentă de mitropolia din Sibiŭ şi avênd în fruntea sa un episcop cu reşedinţa în Caransebeş, ajutat de un Sinod ce se întrunesce în fie-care an la reşedinţa episcopală. Rolul pe care l'a avut şi îl are Biserica ortodoxă din Banat este identic cu cel care l'a avut Biserica din Transilvania.

Agricultura.

Solul Banatuluĭ se împarte din punctul de vedere al întrebuinţăriĭ ce i se dă în chipul următor: pădurĭ 21%; arăturĭ 50%; păşune 14%; fîneţe 7%; viĭ şi livedĭ 3%; iar neproductiv 5%. Maĭ înainte solul Banatuluĭ erà ocupat în multe locurĭ de mlaştinĭ, astădĭ însă prin săparea a o mulţime de canale, mlaştinele s'aŭ redus.

Plantele cultivate. *Cerealele* forméză în Banat, ca şi în întréga Ungarie, baza agriculturiĭ. Din cele 1.400.000 hectare de arăturĭ ce se fac anual în tot Banatul, maĭ mult de 1.200.000 de hectare se sémĕnă numaĭ cu cereale. Dintre acestea cel carĭ se cultivă maĭ mult este grâul, el ocupă ½ din tótă întinderea destinată cerealelor. Calitatea grâuluĭ produs în Banat este

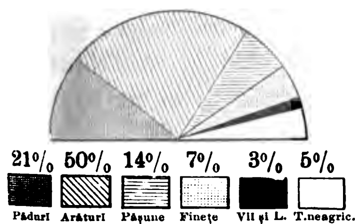

Fig. 83. Divi̦diunea soluluĭ agricol al Banatuluĭ.

fórte bună, chiar se consideră a fi cel maĭ bun din tótă lumea. Celelalte cereale ocupă suprafeţe relativ maĭ micĭ, afară de porumb care e cultivat încă pe suprafeţe destul de marĭ. Cerealele sunt rĕspândite maĭ mult în partea de V a provincieĭ, în şesul Timeşuluĭ, pe când în partea de E sunt fórte rarĭ. Producţiunea lor totală se ridică la 17.000.000 kintale metrice anual.

Din celelalte soiurĭ de plante cultivate ca: *pl. oleaginóse*, *industriale*, *legume*, *fîneţe artificiale*, etc. singure acestea din urmă sunt cultivate pe o suprafaţă maĭ întinsă, representând $4._5\%$ din tótă întinderea semĕnăturilor, restul sunt puţin cultivate.

Viile şi liveḑile sunt, după cereale, a doua bogăţie agricolă a Banatuluĭ. Ceea-ce face însemnătatea podgoriilor din Banat, nu este întinderea lor, care nu e prea mare (10.000 hectare), ci calitatea vinuluĭ ce produc. Viile şi liveḑile acopĕr ultimile délurĭ ce se desfac din munţiĭ Banatuluĭ spre V. Localităţĭ unde se produc vinurĭ bune sunt: V e r ş e ţ şi B i s e r i c a a l b ă.

Pădurile ocupă o suprafaţă de 610.000 hectare, şi acopĕr numaĭ partea muntósă a Banatuluĭ; singur comitatul Caraş Severinuluĭ posedă maĭ mult de 500.000 hectare. Constituţiunea acestor pădurĭ este aceeaşĭ ca şi în Transilvania, de asemenea şi exploatarea se face în acelaş chip.

Animalele domestice sunt relativ mult maĭ numeróse în Banat decât în Transilvania. In special regiunea şesuluĭ din V este fórte bogată în caĭ de rasă unguréscă şi porcĭ. Oile sunt rĕspândite maĭ cu sémă prin partea muntósă din V; iar boiĭ sunt împrăştiaţĭ maĭ de-opotrivă peste tot teritoriul Banatuluĭ.

Minele.

Banatul din acest punct de vedere ocupă un loc de frunte printre celelalte ţinuturĭ miniere ale Ungarieĭ, căcĭ munţiĭ sĕĭ cuprind în interiorul lor numeróse zăcĕminte

de fer și cărbunĭ. Zăcĕmintele de fer sunt exploatate în următórele localitățĭ: *Dognacĭca*, *Oravița*, *Anina*, *Rĕșița*, *Nádrag*, etc., unde se lucréză anual maĭ bine de 1.000.000 de kintale metrice de fer.

La *Steierdorf*, *Karansebeș*, *Kozla*, *Oravița*, *Rĕșița*, etc. se exploatéză zăcĕminte de cărbunĭ de pămînt de-o calitate fórte bună. Cantitatea de cărbunĭ ce se scóte din aceste mine este aprópe de 600.000 de tone anual.

Afară de acestea se maĭ găsesce în munțiĭ Banatuluĭ și aramă (cupru), ce se exploatéză la Moldova veche în S Banatuluĭ.

Isvórele de ape minerale cele maĭ importante sunt cele de la *Buziaș* și cele de la *Mehadia* (Herculesbad). Acésta din urmă are o instalațiune balneară fórte bună și este astădĭ cea d'întâiŭ stațiune din tótă Ungaria.

Dacă privim în general Banatul din punct de vedere economic, vedem că în ele găsim douĕ regiunĭ fórte bine caracterisate și distincte una de alta. Regiunea plană de la V este prin excelență agricolă, acolo cultura cerealelor și crescerea vitelor predomină; pe când regiunea muntósă e caracterisată prin întinderea mare a pădurilor și prin numerósele zăcĕminte miniere.

Industria.

Activitatea industrială în Banat este representată maĭ cu sémă prin *industria extractivă* a cărbunilor și *industria metalurgică* a feruluĭ. Aceste industriĭ sunt localisate tóte în regiunea de E. Afară de acestea se maĭ găsesc în Banat și numeróse fabricĭ de produse alimentare, ca: *morĭ*, *distileriĭ de spirt*, *fabricĭ de zahar*, etc., precum și numeróse *herăstrae* prin regiunea muntósă de E.

Comerțul.

Comerțul Banatuluĭ cu celelalte provinciĭ din Apusul Austro-Ungarieĭ, constă maĭ mult din produse brute ca:

cereale, animale domestice, lemne, fer brut, cărbunĭ, etc., contra cărora primesce în schimb produse fabricate. Acum în urmă de când industria Banatuluĭ a luat o desvoltare maĭ mare, se exportă maĭ cu sémă în Peninsula Balcanică şi numeróse articole fabricate.

Căile de comunicaţiune. Din acest punct de vedere nicĭ una din provinciile românescĭ nu este atât de bine dotată ca Banatul, cu drumurĭ de tot felul.

Căile ferate ale Banatuluĭ aŭ lungimea totală de 1700 km., adică 6 km. şi ce-và la fie-care 100 km. □.

In distribuţiunea lor se observă aceeaşĭ deosebire între partea de V, unde ele sunt fórte dese şi alcătuesc o reţeà fórte complicată şi partea muntósă de E, unde ele sunt fórte rarĭ. O singură linie străbate partea muntósă a Banatuluĭ, utilizând depresiunea Timeş-Cerna; acésta e linia de la Vârciorova, unde se légă cu liniile ferate române ce plécă şi merge spre NV la Seghedin trecênd prin Lugoş şi Temişóra. Restul tuturor celorlalte liniĭ străbat şesul Banatuluĭ în tóte direcţiunile unind diferitele localităţĭ între ele. Din acéstă reţeà se desprind două ramurĭ, ce pătrund în munţĭ pe valea rîurilor Caras şi Bêrsava, şi duc: una la minele de la Rĕşiţa şi alta la minele de la Steierdorf.

Şoselele Banatuluĭ sunt de asemenea numeróse, lungimea lor ajunge aprópe la 7000 km., însă bine întreţinute sunt numaĭ vre-o 3000 de km. ce alcătuesc şoselele naţionale şi municipale.

Căĭ navigabile. Banatul este bogat în căĭ de acest fel, căcĭ este înconjurat din 3 părţĭ cu rîurĭ navigabile: la N de Mureş, care este navigabil pentru vapóre pe o distanţă de 120 km. de la gura sa; la E de Tisa şi la S de Dunăre, carĭ sunt navigabile în tot parcursul lor pe lângă Banat.

Afară de aceste căĭ exterióre, Banatul maĭ posedă prin interiorul sĕŭ un rîŭ canalisat, anume Bega şi care e navigabil pe o lungime de 115 km., de la Temişóra la

Tisa. Afară de acestea şi gura Timeşuluĭ e navigabilă până la Panciova, pe o distanţă de 3 km.

Oraşele Banatuluĭ

In Banat găsim următórele 3 categoriĭ de oraşe:

Prima categorie o formézǎ oraşele din regiunea muntósă, ce s'aŭ desvoltat acolo din causa exploatărilor miniere. In acéstă categorie găsim:

Steierdorf, 15.000 locuitorĭ, însemnat pentru bogatele sale mine de cărbunĭ de pămînt şi fer.

Rĕşiţa, 12.000 locuitorĭ, situat pe valea rîuluĭ Bêrsava, de asemenea însemnat pentru minele sale de fer.

Caransebeş, 7000 locuitorĭ, situat pe valea rîuluĭ Timeş. Este reşedinţa unuĭ episcop greco-oriental şi un centru însemnat de cultură pentru Românĭ.

Mehadia (Herculesbad), situată maĭ spre Sud, în valea Cerneĭ, datoresce desvoltarea sa numaĭ isvórelor de ape minerale ce se găsesc în apropierea eĭ.

A doua categorie de oraşe s'a format la deschiderea principalelor văĭ ce duc către interiorul munţilor. In acéstă categorie sunt oraşele:

Temişóra (Temesvár), 53.000 locuitorĭ, în mare parte Ungurĭ. Cel maĭ populat oraş din tot Banatul, situat la deschiderea văiĭ Timeşuluĭ, pe malul drept al canaluluĭ Bega. Adĭ este primul centru cultural şi industrial al Banatuluĭ şi o staţiune importantă a drumuluĭ de fer, căcĭ acolo se întâlnesc vre-o 8 liniĭ ce vin din tóte părţile Banatuluĭ.

Lugoş, 16.000 locuitorĭ, situat în interiorul regiuniĭ délurilor, pe valea Timeşuluĭ, ca o avant-gardă a Temişóreĭ spre munţĭ. Oraş curat românesc, este reşedinţa unuĭ episcop greco-catolic.

Verşeţ, 25.000 locuitorĭ, situat la deschiderea văiĭ Carasuluĭ, la pólele unor délurĭ acoperite cu podgoriĭ ce daŭ un vin renumit.

Biserica-Albă (Fehértemplom), 11.000 locuitorĭ, situată în S Banatuluĭ la deschiderea văiĭ rîuluĭ Nera.

Puțin maĭ la S se află Baziaş, port însemnat la Dunăre.

In fine, a treia categorie e formată din oraşele ce s'aŭ născut pe câmpia Banatuluĭ, oraşe maĭ tóte marĭ. Intre acestea maĭ principale sunt:

Becikerecul-mare (Nágy-Béczkerek), 25.000 locuitorĭ, situat pe rîul Bega aprópe de vĕrsarea sa în Tisa.

Panciova (Pancsova), 19.000 locuitorĭ, aşeḑată pe malul stâng al Timeşuluĭ la o depărtare de 3 km. de vĕrsarea luĭ în Dunăre.

Kikinda-mare (Nágy-Kikinda), 12.000 locuitorĭ în mare parte Germanĭ, situată în partea de NV a Banatuluĭ.

ȚÉRA CRIŞULUI ŞI MARAMUREŞUL

48.000 km. □.

Starea politică a acestor provinciĭ este aḑĭ identică cu a Banatuluĭ şi Transilvanieĭ, adică fac parte integrantă din regatul ungar.

In starea acésta se află aceste provinciĭ, chiar de îndată după stabilirea Ungurilor în Europa. Numaĭ Maramureşul şi-a păstrat maĭ mult timp Voevoḑiĭ săĭ, carĭ însă nu eraŭ decât representanțiĭ regilor Ungarieĭ. O autonomie cum a avut Transilvania, n'aŭ avut nicĭ odată aceste provinciĭ.

Din punct de vedere administrativ, acéstă regiune se împarte în 10 comitate. Acestea sunt:

No.	COMITATELE	Suprafaţa în Km. □	Populaţia	CAPITALA	Populaţia Capitaleĭ
1	Arad (Arad)	6 075	350.000	Arad	57.000
2	Cenad (Csanad).	1.715	132.000	Măcăŭ . . .	34.000
3	Bihar (Bihar) . .	1.069	520 000	Oradea-mare	50.000
4	Bichiş (Békes) .	3.670	260.000	Giula	22.500
5	Haiducu (Hajdú)	3.340	195.000	Debreţin . .	75.000
6	Sălagiu (Sziiágy)	3.820	190.000	Zalăŭ	7.500
7	Sabolc (Sábolcs)	4.640	250 000	Nyiregyháza	33.000
8	Sătmar (Szátm.)	6.280	325 000	Nágy Károly	15.500
9	Ugocea (Ugocsa)	1.208	75 000	Sălăuşul mare	6.000
10	Maramureş (Máramaros . . .	9.720	270.000	Sigetul M.	17.000

Populaţiunea totală a acesteĭ regiunĭ se ridică la cifra de 2.500.000 locuitorĭ, avênd o *desime* mijlocie de 52 locuitorĭ la km. □. Cea maĭ mare densitate se găsesce pe şesul Tiseĭ în apropierea Mureşuluĭ, iar cea maĭ mică se găsesce în munţiĭ din NE Maramureşuluĭ.

Naţionalităţile ce alcătuesc populaţiunea acesteĭ regiunĭ sunt (Vedĭ harta etnografică):

Ungurii, în numĕr de aprópe 1.200.000. Eĭ forméză elementul etnic cel maĭ important din aceste ţinuturĭ, ocupă partea plană a acesteĭ regiunĭ, adică şesul cuprins între Tisa, Mureş şi Someş, unde locuesc în mase compacte, îndeletnicindu-se cu agricultura şi crescerea vitelor.

Românii forméză în privinţa numĕruluĭ al doilea element etnic din acéstă regiune, căcĭ nu sunt decât numaĭ vre-o 750.000. In schimb însă e poporul cel maĭ vechiŭ din aceste ţinuturĭ, pe care le-a stăpânit odată. Eĭ locuesc în mase compacte munţiĭ şi délurile din partea de E a acesteĭ regiunĭ, încât linia de separaţiune între eĭ şi Ungurĭ

corespunde aprópe exact cu linia ce desparte délurile de șes.

Rutenii ocupă partea de NE a acestei regiuni, anume ținutul Maramureșului, unde formézā marea majoritate a locuitorilor. Numĕrul lor ajunge la 170.000.

Germanii în aceste ținuturi trăesc împrăștiați printre Unguri și Români. In numĕr ce-vă mai mare se găsesc în partea de S a Maramureșului, la N de Arad și pe malurile Crasnei. Aŭ aceeași origină ca și ceilalți Germani din Ungaria. Numĕrul lor e aproximativ de 120.000.

Evreii trăesc în aceste regiuni în numĕr fórte mare, aprópe 165.000, rĕspândiți mai cu sémă prin Maramureș și comitatele din N Țĕrii Crișului.

Printre celelalte naționalități ce mai trăesc în acéstă regiune, mai găsim și pe Slovaci, în numĕr de vre-o 80.000, ei forméză un grup compact între Mureș și Criș

Starea culturală a Românilor din aceste ținuturi e aceeași ca și a celor din Banat și Transilvania, cu cari aŭ împărtășit aceeași sórtă.

Ca instituțiuni de cultură, afară de școlile sătesci, Românii de aici n'aŭ decât seminarul și șcóla superióră de fete de la Arad și liceul unit din Beiuș, restul șcólelor secundare sunt tóte unguresci.

Biserica. Românii din acéstă regiune sunt în cea mai mare parte de religiune greco-catolică (unită) și aŭ ca șef al lor pe mitropolitul unit de la Blaj din Transilvania.

Românii ortodoxi sunt mai puțin numeroși și se află rĕspândiți mai cu sémă în partea de S a acestei regiuni. Ei alcătuesc din punctul de vedere administrativ o episcopie numită, Episcopia Aradului, dependentă de Mitropolia din Sibiŭ.

In scurt, vedem că Românii din Ungaria aparțin la 2 religiuni deosebite: unii, cei mai numeroși, sunt: ortodoxi, acei cari și-aŭ păstrat credința strămoșéscă, iar alții s'aŭ unit cu catolicii, adoptând de la ei modul de administrațiune bisericéscă și din acéstă causă se numesc

uniţĭ. Ceĭ ortodoxĭ ocupă maĭ cu sémă partea de S a Transilvanieĭ şi Banatul, iar ceĭ uniţĭ ocupă partea de N a Transilvanieĭ şi Ţéra Crişuluĭ.

Din punctul de vedere administrativ Biserica ortodoxă a Românilor din Ungaria e împărţită în 2 episcopiĭ şi o archidiecesă. Acestea sunt: Archidiecesa metropolitană a Ardéluluĭ; Episcopia Caransebeşuluĭ, ce cuprinde Banatul şi Episcopia Araduluĭ.

Autoritatea supremă a acesteĭ bisericĭ este Congresul naţional al bisericiĭ ortodoxe, format din delegaţiĭ celor 3 Sinóde de la fie-care Episcopie.

Biserica unită are ca şef suprem pe Papa şi ca representant al acestuia pe mitropolitul unit din Blaj, sub ascultarea căruia se găsesc episcopiĭ din Gherla, Lugoş şi Oradea-mare.

Agricultura.

Culturile ce se fac în acéstă regiune ocupă din solul eĭ următórele porţiunĭ: pădurile 22%; arăturile 49%; păşunile 13%; fîneţele 11%; viile şi livedile 2%; iar sol neproductiv rĕmâne 5%. De asemenea şi solul acesteĭ regiunĭ în partea sa şéşă erà maĭ înainte mult maĭ mlăştinos, adĭ însă săpându-se o mulţime de canale, s'a redus suprafaţa mlaştinilor.

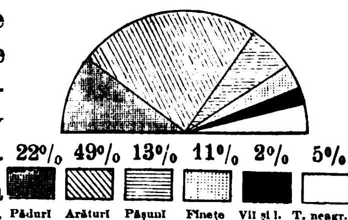

Fig. 84. Dividiunea soluluĭ agricol a Ţĕriĭ Crişuluĭ şi Maramureşuluĭ.

Plantele cultivate. Dintre acestea, tot *cerealele* sunt cele carĭ ocupă suprafaţa cea maĭ mare, maĭ mult de ³/₄ din tóte arăturile; în special grâul este dintre cereale cel maĭ rĕspândit şi apoĭ vine porumbul. Acest fel de plante ocupă aprópe fără întrerupere partea de V a acestor ţinuturĭ. întinsele şesurĭ dintre Someş şi Criş şi dintre Criş şi Mureş.

Producţiunea totală a cerealelor ajunge până la 20.00.000

hectolitri anual şi întrece cu mult nevoile consumaţiunii interióre ale acestei regiuni.

Dintre celelalte feluri de plante, numai următórele se cultivă pe suprafeţe ce-và mai întinse: *cartofii* prin regiunea munţilor; *sfecla de zahar; tutunul şi fîneţele artificiale.*

Viile ocupă 24.000 de hectare în tóte aceste ţinuturi şi produc vin mai puţin decât cele din Banat, deşi aŭ o întindere mai mare.

Localităţi unde se produc vinuri bune sunt: Tasnád în Sălagiŭ, Diószég în Bihar, Şiria, Măghierat, Miniş, etc. în Arad; aşedate tóte pe délurile ce se lasă spre şesul Tisei.

Pădurile ocupă în total o suprafaţă de 1.250.000 hectare. Ele sunt fórte dese mai cu sémă în Maramureş, pe care îl acopere mai mult de jumătate şi în ţinuturile muntóse de la E prin Bihar, Arad, Sălagiŭ, Sătmar; pe când şesurile de la V sunt aprópe complect lipsite de păduri.

Animalele domestice. Intocmai ca şi în Banat, se observă şi aici că şesurile din V acestei regiuni sunt fórte bogate în cai de rasă ungară, porci şi boi, pe când regiunile deluróse şi muntóse de la E şi N sunt relativ mai sărace în aceste feluri de animale; în schimb însă ele nutresc un numĕr însemnat de oi. Crescerea vitelor este pentru locuitorii acestei regiuni o ocupaţiune principală.

Minele.

Bogăţiile miniere ale acestei regiuni sunt tóte concentrate în partea sa de NE; în valea Tisei şi a Visĕului şi în munţii Lăpuşului şi Ouaşului. Cele mai principale zăcĕminte minerale exploatate sunt cele de *sare* de la: Slatina, Şugatag, Rona şi Teciŭ, din cari se scóte anual aprópe 1.000.000 de kintale metrice, în valóre de 16.000.000 koróne. Apoi se mai exploatéză minele **de** *aur* de la Baia mare, Baia de sus şi Borşa, de unde se

scóte aur în valóre de vre-o 2.000.000 koróne anual. *Minele de argint* de la Kapnik, Baia mare și Baia de sus sunt cele maĭ bogate din tótă Ungaria, din ele se scóte argint în valóre de 1.500.000 koróne anual. Alte zăcĕminte minerale, maĭ puțin importante, ce se maĭ exploatéză în aceste ținuturĭ sunt: minele de *fer* de la Poiana Cobîleĭ; minele de *cupru* de la Kapnik și Băița pe Crișul negru; *petrol* la Solimoș, Săcel și Körösmező.

Ape minerale. Isvórele de ape minerale sunt fórte numeróse, concentrate tóte în partea de NE a regiuniĭ de care ne ocupăm. Stațiunĭ balneare cu instalațiunĭ bune nu se găsesc decât la: *Bicsad* în partea de V a munțilŏr Oașuluĭ și la *Vișcu* în valea Tiseĭ.

Industria.

Industria în acéstă regiune e representată prin numerósele fabricĭ din orașele marĭ de pe șesul Tiseĭ, în carĭ se transformă maĭ cu sémă produsele agricole brute; ast-fel sunt: *fabricile de tutun*, *tăbăcăriile*, *fabricile de zahar*, etc. Afară de aceste ramurĭ industriale, maĭ găsim representate în partea de NE încă alte 2 ramurĭ de industriĭ principale, anume: *industriile extractive*, localisate în regiunea minieră și *industria lemnuluĭ*, localisată maĭ cu sémă în cursul de sus al Tiseĭ și în genere în tot Maramureșul.
Insă cu tóte acestea, caracteristica economică a acesteĭ regiunĭ este tot agricultura și minele, industria existentă fiind numaĭ un accesoriŭ al agriculturiĭ.

Comerțul.

Comerțul acesteĭ regiunĭ este fórte activ și constă maĭ cu sémă din produsele agricole, pe carĭ le schimbă cu produsele fabricate venite din provinciile industriale din V monarchieĭ. Articolele principale ce alimentéză acest comerț sunt în primul loc: cerealele, ce se produc aicĭ

în cantităţî fórte marî; animal'ele domestice ce sunt fórte numeróse în partea de V a acesteî regiunî şi lemnele, carî sunt trimise necontenit către câmpiile lipsite de acéstă bogăţie.

Căile de Comunicaţiune. Căile ferate aŭ o lungime totală de 2680 de km., ceea-ce ar veni vre-o 5 km. şi ce-và la fie-care 100 km. □. Ele sunt distribuite în acelaş mod ca şi în Banat, adică pe câmpia de la V sunt fórte dese şi formézâ o reţea fórte complicată; pe când în regiunea muntósă de la E sunt mult maî rarî. Singurile căî ferate din regiunea muntósă sunt următórele: linia de la *Arad* ce sue în sus pe cursul Mureşuluî şi intră în Transilvania pe la *Deva;* linia ce sue pe valea Crişuluî alb până la *Brad;* linia ce merge pe valea Crişuluî negru până la *Beiuş;* linia ce merge pe valea Crişuluî repede pe la *Oradea-mare* şi trece peste munţî la *Cluj* şi, în fine, linia ce vine dinspre N de la *Sătmar* pe valea Someşuluî până la *Dej.*

Inspre N, din reţéua acésta de căî ferate se desfac numaî 2 ramurî ce trec în Galiţia: una pe la *Körösmező* pe valea Tiseî şi alta pe la *Volovef* pe valea Latoriţeî.

Şoselele aŭ o lungime totală de vre-o 11.000 de km., însă numaî cele naţionale şi municipale sunt bine întreţinute, cele comunale lasă de dorit.

Căî navigabile sunt următórele în acéstă regiune: Mureşul pe o distanţă de 120 km; Tisa pe o distanţă totală de 460 km., de la Szolnok până la Dunăre; Crişul pe o distanţă de 130 km. până la Tisa; Someşul nu este decât plutitor.

Oraşele din Ţéra Crişuluî şi Maramureş.

In acéstă regiune găsim două categoriî de oraşe principale formate în condiţiunî deosebite.

Prima categorie o fórmézâ oraşele ce s'aŭ desvoltat în mijlocul Pusteî din causa desimeî populaţiuniî din acea parte.

Din acéstă categorie maĭ principale sunt următórele orașe:

Debrețin (Debreczen), situat chiar în centrul acestor ținuturĭ pe un podiș ce-vă maĭ înalt decât restul câmpieĭ. El este cel maĭ populat oraș din acéstă parte, are 75.000 de locuitorĭ și este un important centru industrial și comercial. De la dînsul plécă căĭ ferate în tóte direcțiunile.

Hod-Mezö-Vásárhely, 60.000 locuitorĭ, așeḑat aprópe de lunca Tiseĭ, puțin maĭ la N de vĕrsarea Mureșuluĭ.

Măcăŭ (Makó), 34.000 locuitorĭ, situat pe malul drept al Mureșuluĭ, nu departe de vĕrsarea luĭ în Tisa.

Szentes, 31.000 de locuitorĭ, situat în lunca Tiseĭ fórte aprópe de vĕrsarea Crișuluĭ.

Csaba, 30.000 locuitorĭ, situat în apropierea Crișuluĭ alb.

Nyiregyháza, 32.000 locuitorĭ, situat în N acesteĭ regiunĭ, în mijlocul Nyirség-uluĭ.

Giula, 22.000 locuitorĭ, situată pe malul drept al Crișuluĭ alb,

Careiĭ Marĭ (Nagy Károly), 15.000 locuitorĭ, situat în apropierea Crasneĭ.

Orașele din acéstă categorie sunt maĭ tóte cu o populațiune mare și presintă un caracter special, par a fi maĭ mult nisce sate colosale, nisce tabere a vre-unuĭ popor nomad, decât orașe. Acest fel de orașe este caracteristic pentru Ungurĭ.

A doua categorie o forméză orașele ce s'aŭ desvoltat la periferia regiuniĭ muntóse și anume acolo unde munțiĭ presintă pasurĭ comode pentru comunicațiunea cu podișul Transilvanieĭ.

Aceste orașe corespund tóte câte unuĭ alt oraș important din Transilvania.

Din acéstă categorie de orașe, maĭ principale sunt următórele:

Arad, 56.000 locuitorĭ, situat pe malul drept al Mureșuluĭ. Este reședința episcopuluĭ ortodox al Eparchieĭ Araduluĭ. De asemenea este și un important centru industrial și comercial.

Oradea-mare (Nagy-Várad), 50.000 locuitorĭ, situată pe malul drept al Crişuluĭ repede, chiar la eşirea luĭ dintre délurĭ. Este reşedinţa unuĭ Episcop greco-catolic. Are corespundĕtor în Transilvania oraşul Cluj.

Sătmar (Szatmár-Németi), 27.000 locuitorĭ, situat pe malul drept al Someşuluĭ, la deschiderea văiĭ acestuia în câmpia Tiseĭ.

In fine şi în zona muntósă dinspre N şi E s'aŭ desvoltat câte-và oraşe, însă cu o populaţiune mică. Dintre acestea cele maĭ principale sunt:

Sigetul Marmaţieĭ, 20.000 locuitorĭ, situat în valea Tiseĭ, între Carpaţiĭ Maramureşuluĭ şi munţiĭ Gutin-Ouaşul.

Baia mare (Nagy-Bánya) şi **Baia de sus**, (Al-Bánya), situate una în apropierea celeilalte, la pólele munţilor Gutin.

Băiţa (Rezbánya), pe un isvor al Crişuluĭ negru.

Zalăŭ (Zilah), 7500 locuitorĭ, situat între délurile Crasneĭ chiar în valea acestuĭ rîŭ.

Beiuş (Bélenyes) situat pe valea Crişuluĭ negru, chiar la pólele munţilor Bihoruluĭ în mijlocul uneĭ regiunĭ locuită exclusiv de Românĭ. Posedă un liceŭ românesc.

Hust, la eşirea Tiseĭ dintre munţĭ.

ROMÂNI ÎN AFARĂ DE DACIA.

Nu este în firea Românuluĭ de-a emigrà, de-a face coloniĭ în alte părţĭ, în mijlocul popórelor străine, şi dacă totuşĭ găsim Românĭ rĕspândiţĭ de jur-împrejur, departe de trunchiul daco-român, e că valurile vieţiĭ ĭ-aŭ silit să se împrăştie, cu atât maĭ uşor, cu cât eraŭ păstorĭ. Iar neastâmpĕrul altor popóre aŭ făcut să se rupă spiţe din róta românéscă, să pribegéscă în cele patru părţĭ ale lumiĭ, şi să se oprécă departe, tocmaĭ la Marea Adriatică, la marginea Carpaţilor de N, la fluviul Nipru şi la Marea Egee.

I.

Româniĭ din Turcia şi Grecia.

(MACEDONIA)

Schiţă istorică. In Secolul al VII, când aŭ năvălit Slaviĭ şi Bulgariĭ peste Româniĭ din Dacia Aureliană (Balcaniĭ vestici), o parte din nému1 românesc s'a retras spre S, în munţiĭ Balcanĭ, Rodop şi Pind. Contactul acestora cu Româniĭ din stânga Dunăriĭ nu s'a întrerupt, căcĭ viaţa lor pastorală le da adesea prilejul, maĭ ales în timpurile liniştite, de a se amestecà uniĭ cu alţiĭ, aşà că multe secole aŭ stat tot în strânse legăturĭ de viaţă. Incă din vécul XI existaŭ în S Balcanilor voevodate românescĭ, iar la finele secoluluĭ XII aŭ format împreună cu Bulgariĭ şi cu Româniĭ din stânga Dunăriĭ imperiul româno-bulgar. Tocmaĭ spre finele sec. XIII, după îndepărtarea familieĭ Asanilor de la tronul imperiuluĭ româno-bulgar, Româniĭ din S Dunăriĭ s'aŭ retras maĭ spre Pind, şi de atuncĭ prin întărirea Bulgarilor şi venirea Turcilor aŭ rĕmas separaţĭ în acele locurĭ. In decursul vremurilor limba lor a suferit óre-care schimbărĭ, ce o deosebesc întru cât-và de-a nóstră, la prima auḑire nu o pricepem bine; însă rădăcinele cuvintelor, credinţele lor, religiunea, obiceiurile şi modul de viaţă, arată

că sunt fraţĭ de a-ĭ noştri. Mai mult decât tóte însă numele lor spune origina şi apropiata înrudire cu noĭ; eĭ îşĭ zic *Aromânĭ* saŭ *Rumânĭ*. Regiunea, pe care eĭ s'aŭ întins, coincide cam cu vechea Macedonie, de aceea li s'aŭ maĭ ḑis şi *Românĭ macedonenĭ*; cu tóte acestea, nu putem bine precisà limitele lor, căcĭ de la porţile Constantinopoluluĭ şi până la ţărmul M. Adriatice, din Balcanĭ şi până în Tesalia şi M. Egee, se găsesc numeroşĭ Aromânĭ. Când Turciĭ aŭ venit în Europa, aŭ cuprins încetul cu încetul tótă ţéra locuită de Aromânĭ, însă numaĭ în secolul trecut aceştia aŭ devenit cu totul supuşĭ aĭ Porţeĭ.

Când s'a restabilit Statul grec şi maĭ ales în urma rĕsboiuluĭ greco-turc, când s'a dat tótă Tesalia Greciei, atuncĭ şi o parte din Aromânĭ aŭ devenit supuşĭ grecĭ. Astăḑĭ eĭ locuesc vilaetele: Salonic, Monastir, Cosova, Ianina (Epir) şi Şcodra (Albania) din Turcia, în regiunea Pinduluĭ, Acarnania, Etolia şi Tesalia din Grecia.

Starea politică a Aromânilor din Turcia. De la ocuparea Pinduluĭ şi a Tesalieĭ de către Turcĭ, până în secolul trecut, Aromâniĭ s'aŭ bucurat de anumite privilegiĭ din partea suveranilor Turcieĭ, carĭ le asiguraŭ o frumósă independenţă naţională.

Din norocul lor, eĭ aŭ fost puşĭ sub protecţiunea Sultanilor Validele, în casa cărora eĭ plătiaŭ o dare anuală, care erà maĭ mult un fel de omagiŭ de vasalitate decât un tribut de servitudine. Cu acest preţ eĭ aŭ fost scutiţĭ de amestecul cu Turciĭ şi rĕmânênd ca stat în stat, dînşiĭ nu cunosceaŭ nicĭ pe lacomiĭ perceptorĭ de dărĭ, nicĭ pe jandarmiĭ turcĭ, ci singurĭ eĭ îşĭ repartizaŭ impositele. Guvernaţĭ în oraşele şi satele lor de câte un consiliŭ de bătrânĭ, Aromâniĭ trăiaŭ sub nisce legĭ tot aşà de simple ca şi moravurile lor patriarhale. Liberĭ în avutul lor, liniştiţĭ în familiile lor, dînşiĭ trecură prin furtunile revoluţiunilor carĭ sbuciumară de atâtea orĭ Epirul. POUQUEVILLE.

Organisaţiunea lor politică pe acest timp erà o împărţire în maĭ multe căpitănate (şefiĭ, un fel de domniĭ), carĭ cuprindeaŭ parte din *Macedonia*, o parte din *Tesalia*, parte din *Acarnania şi Etolia* şi tot *Epirul*.

Căpitănatele aŭ fost atacate întâiŭ de către faimosul tiran ALI-PAŞA din Ianina pe la 1800. Apoĭ, aţîţaţĭ şi ademeniţĭ de agenţiĭ grecĭ, şi prin partea cea mare ce aŭ luat la rĕsboiul pentru independenţa Grecieĭ, Aromâniĭ s'aŭ deochiat în faţa suveranilor otomanĭ; între aniĭ 1820—1854 aŭ perdut tóte drepturile, carĭ le asiguraŭ o mândră in-

ROMÂNI ÎN AFARĂ DE DACIA.

Nu este în firea Românuluĭ de-a emigrà, de-a face colonii în alte părţĭ, în mijlocul popórelor străine, şi dacă totuşĭ găsim Românĭ rĕspândiţĭ de jur-împrejur, departe de trunchiul daco-român, e că valurile vieţiĭ ĭ-aŭ silit să se împrăştie, cu atât maĭ uşor, cu cât eraŭ păstorĭ. Iar neastâmpĕrul altor popóre aŭ făcut să se rupă spiţe din róta românéscă, să pribegéscă în cele patru părţĭ ale lumiĭ, şi să se oprécă departe, tocmaĭ la Marea Adriatică, la marginea Carpaţilor de N, la fluviul Nipru şi la Marea Egee.

I.

Româniĭ din Turcia şi Grecia.
(MACEDONIA)

Schiţă istorică. In Secolul al VII, când aŭ năvălit Slaviĭ şi Bulgariĭ peste Româniĭ din Dacia Aureliană (Balcaniĭ vesticĭ), o parte din némul românesc s'a retras spre S, în munţiĭ Balcanĭ, Rodop şi Pind. Contactul acestora cu Româniĭ din stânga Dunăriĭ nu s'a întrerupt, căcĭ viaţa lor pastorală le da adesea prilejul, maĭ ales în timpurile liniştite, de a se amestecà uniĭ cu alţiĭ, aşà că multe secole aŭ stat tot în strânse legăturĭ de viaţă. Incă din vécul XI existaŭ în S Balcanilor voevodate românescĭ, iar la finele secoluluĭ XII aŭ format împreună cu Bulgariĭ şi cu Româniĭ din stânga Dunăriĭ imperiul româno-bulgar. Tocmaĭ spre finele sec. XIII, după îndepărtarea familieĭ Asanilor de la tronul imperiuluĭ româno-bulgar, Româniĭ din S Dunăriĭ s'aŭ retras maĭ spre Pind, şi de atuncĭ prin întărirea Bulgarilor şi venirea Turcilor aŭ rĕmas separaţĭ în acele locurĭ. In decursul vremurilor limba lor a suferit óre-care schimbărĭ, ce o deosebesc întru cât-và de-a nóstră, la prima audire nu o pricepem bine; însă rădăcinele cuvintelor, credinţele lor, religiunea, obiceiurile şi modul de viaţă, arată

ţinutuluĭ aromânesc. El curge sub numele de Drinul negru spre N printr'o vale îngustă şi adâncă în apusul Şar-daguluĭ; după ce se unesce cu Drinul alb, ce vine tocmaĭ din direcţiunea opusă, din N Albanieĭ, se cotesce spre V, face două coturĭ spre SV şi se varsă în mare în golful, ce-ĭ pórtă numele.

Devolul isvorĕsce din partea nordică a m. Pind, în apropiere de lacul Presba, curge cotit spre V şi se varsă în mare sub numele *Semeni*.

Băiasa *(Voiuţa)* isvorĕsce din Pind, curge spre NV şi se varsă în colţul de N al golfuluĭ Avlona.

Măriĭ Egee aparţin următórele fluviĭ în ţinutul Aromânilor :

Mesta *(Karasu)* isvorĕsce din zănógele sudice ale Rilodaguluĭ, curge spre SE şi se varsă în mare în dreptul insuleĭ Thassos.

Struma isvorĕsce tocmaĭ din Bulgaria de V, din m. Vitoş, curge spre S într'o vale îngustă, se unesce cu Strumiţa, ce vine dinspre V, apoĭ îşĭ aduce apele în lacul Tahino, ce se scurge printr'o gârlă în golful Orphani. Tot tributar g. Orphani e şi lacul Beşic, care tae apróape complect peninsula Calkidică.

Se spune că Xerxe înainte de lupta de la Termopile, tăiase cu totul istmul peninsuleĭ Calkidice, iar maĭ târḑiŭ se ḑice, că Macedoneniĭ ar fi dispus să sape în relieful aceste peninsule faţa luĭ Alexandru Macedon, mască colosală ca şi persóna ce trebuia să represinte.

Vardarul isvorĕsce din Şar-dag, curge spre SE într'un basin larg în care primesce şi dintr'o parte şi din alta afluenţĭ numeroşĭ ca: Tresca, Pşenia, Bregalniţa, Ţîrna, se dirige apoĭ spre S şi se varsă în g. Salonic, după ce primesce din stânga apele lacului Doiran.

Bistriţa isvorĕsce dintre lacul Presba şi Căstura (Castoria), curge spre SE în direcţiune opusă Drinuluĭ alb, primesce maĭ mulţĭ afluenţĭ din Pind, se cotesce spre NE şi apoĭ se varsă în g. Salonic, în apropiere de Vardar, sub numele de Ingé-karasu.

In fine, **Peneios** *(Salambria)* scobóră spre SE din Pind

în câmpia Tesalieĭ, se cotesce spre E şi se aruncă în mare sub numele de *Tempe*.

Intre lacul Presba şi golful Salonic, cam la jumătate distanţă, se maĭ găsesce lacul Ostrov, iar în regiunile înalte există multe lacurĭ alpine *(Meeraugen)*, în munţiĭ Perim-dag, Rilo-dag, Rodop, în Şar-dag, în Pind (Smolica), etc.

Orografia. In relieful regiuniĭ udată de aceste rîurĭ deosebim două disposiţiunĭ orografice separate prin valea Vardaruluĭ. La V de Vardar lanţurile de munţĭ ce se desfac din Alpiĭ Albanieĭ aŭ direcţiunea în general NNV—SSE, îmbucătăţiţĭ fiind de rîurile, ce-şĭ deschid drum spre Adriatica saŭ spre Vardar.

In apusul Drinuluĭ avem m. Albanieĭ ca două şirurĭ de munţĭ paralele cu cursul Drinuluĭ. unite prin o culme sudică transversală.

Spre S de Devol, ca o continuare a şirurilor albaneze avem: m. Tomor (2413 m.), ce stabilesc puntea de trecere de la m. Albanieĭ la m. Pind. Munţiĭ Pinduluĭ constaŭ dintr'o singură culme de direcţiune NNV—SSE presentând între isvórele Băiaseĭ şi Bistriţa, un masiv central (cu vf. Smolica 2575 m. şi Peristera), maĭ la S însă se ramifică în maĭ multe culmĭ:

La apus de lanţul Pinduluĭ, se ridică printre rîurile Osum, Băiasa, Ergheri, Kalamas şi marea, o mulţime de şirurĭ de munţĭ, remăşite ale unuĭ înalt podiş calcar ros de ape; acestea constituesc m. Epiruluĭ.

La rĕsărit de linia Drin-Bistriţa, începênd din N, între cele 2 Drinurĭ şi Vardar, se ridică Şar-dagul, o crésta de direcţiune NV—SE, ascuţită şi înaltă, cu vîrful cel maĭ înalt, Liubatrin (3050 m.) Ça o continuare a acesteĭ creste se presintă Kara-dag, ce separă isvórele Moraveĭ de ale Strumeĭ. Din culmea Şar-dag se desface spre S culmea Bistreĭ până la l. Ochrida separând izvórele Vardaruluĭ de afluenţiĭ Drinuluĭ. Ca o continuare a acesteĭ culmĭ apare maĭ la S culmea Nerecĭca, ce se ridică la marginea laculuĭ Presba.

Maĭ la rĕsărit de aceste şirurĭ se ridică un al doilea şir întretăiat de Ţîrna, Bistriţa şi Tempe. In acest lanţ avem

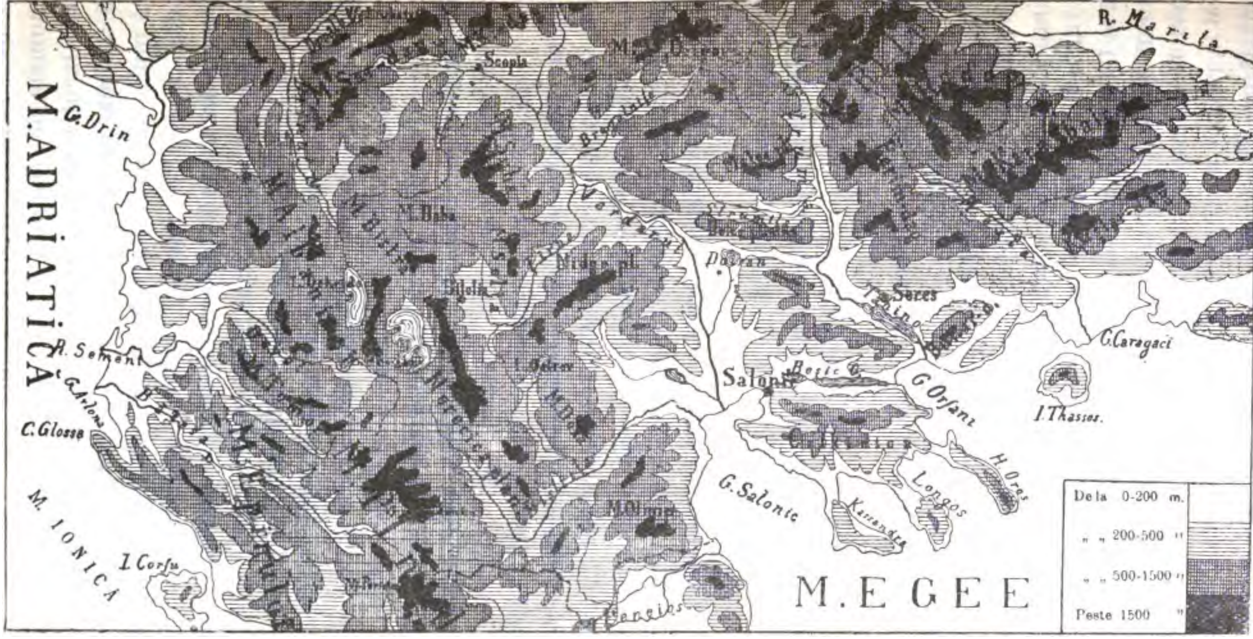

Fig. 85. Schiță orohidrografică a Macedoniei.

culmile de munţĭ: **Suha** şi **Selţa**, legate cu m. **Bistra** prin m. **Baba** (cu vf. **Kaimakcialan** 2517 m.); m. **Doxa** şi masivul **Olimpuluĭ** (cu vf. 2985 m.), ce pare fórte înalt pentru că e chiar lângă malul măriĭ; la S de Tempe găsim în continuare munţiĭ **Pelion** dealungul ţărmuluĭ măriĭ până la golful Volo.

La V de rîul Vardar între afluenţiĭ acestuĭ fluviŭ, isvórele Moraveĭ şi Strumeĭ se ridică **Osigova** pl. cu o prelungire spre S, **Maleş** pl. Maĭ la S de acestea se semnalézā **Beleş planina**, şi **Besic-dag** tóte de direcţiune NV—SE; iar de-a curmezişul peninsuleĭ Calkidice întâlnim o culme, la a căreĭ extremitate sudestică se află *m. Athos* (1935 m.), renumit prin numerósele mănăstirĭ de călugărĭ.

Intre valea Strumeĭ superióre, a isvórelor Iskeruluĭ, Mariţeĭ şi Mesteĭ se ridică un masiv imposant, m. **Rodop** (Mussala 2930 m.), din care se desface spre V m. **Rilo-dag** (2675 m.), spre S **Perim-dag** (vf. Ieltepe 2687 m.) şi spre E **Kara-Balcan** (Perelic 2193 m.), ce se continuă maĭ departe, printre afluenţiĭ Mariţeĭ şi Mesteĭ.

La S de acéstă culme se semnalézā două şirurĭ de munţĭ tot de direcţiune V—E întretăiate însă prin Struma şi Mesta: Kuşlar-dag 2177 m.; Bunar-dag, etc.

Intre culmile din Albania si Epir se întâlnesc câmpurĭ micĭ cu numeróse doline ocolite de munţĭ prăpăstioşĭ; de asemenea resturĭ de podişurĭ înalte, ca Makry Kampos din Epir; câmpiĭ jóse nu se întâlnesc decât, Muzakia în Albania pe Semeni, aprópe de Mare. La E Vardaruluĭ maĭ găsim o serie de câmpiĭ: c. Seresuluĭ, apoĭ c. Drameĭ şi c. Karasu la gura Mesteĭ. La S de Bistriţa avem iarăşĭ câte-va câmpurĭ înalte: Grebena Vurba şi cele două câmpiĭ jóse ale Tesalieĭ: c. Tricoluluĭ şi c. Lariseĭ.

In relieful regiuniĭ locuită de Aromânĭ constatăm dar o depresiune centrală, a Vardaruluĭ, care are două regiunĭ de şes: câmpul Kiupriuliu (Veles) şi câmpul Săruneĭ (Saloniculuĭ) cu al Meglenieĭ. La V acesteĭ depresiunĭ avem şirurĭ de munţĭ cu văĭ lungĭ de direcţiune NNV—SSE, între care cea mediană e trasă de Drin—Ochrida—Bistriţa

—Peneios; culmile dealungul acesteĭ văĭ sunt continue, cele de la periferie sunt îmbucătăţite prin rîurĭ transversale. La E depresiunii Vardaruluĭ culmile ieaŭ direcţiunea spre SE saŭ E.

Fenomene karstice. Graţie naturiĭ calcaróse a terenuluĭ, maĭ ales, în partea de V a Macedonieĭ, cu straturĭ sfărâmate prin numerósele mişcărĭ ce a suferit acest pămînt, şi apoĭ prin intervenţiunea apeĭ, s'aŭ născut fenomene karstice ce merită a fi spuse. Aşà e de amintit Cheia Lupuluĭ între lacul Presba şi rîul Devol cu păreţĭ de 800 m. adâncĭ, în fund avênd 4—5 m. de lărgime. Vlahoclisura în munţiĭ Nerecica, etc Isvóre intermitente se cunosc în satul Oşanĭ (ţinutul Meglenilor), etc. sute de doline se văd în câmpiĭ şi numeróse peşterĭ se deschid în păreţiĭ de calcar (P. Spiliu în Pind); maĭ sus am amintit rîurile subterane, ce conduc apele lacurilor Macedonieĭ şi Albanieĭ.

Clima Albanieĭ şi Macedonieĭ e mult maĭ dulce ca în ţĕrile românescĭ, vecinătatea mărilor: Adriatică, Ionică şi Egee face ca iernile să fie mult maĭ moderate (temperatura medie a luniĭ Ianuarie e de +6°), aşà că în aceste regiunĭ se póte desvoltà în libertate o vegetaţiune mediterană cu arborĭ, ca: măslinul, smochinul, portocalul, migdalul, de asemenea orezul şi bumbacul carĭ nu cresc la noĭ. Temperatura medie a veriĭ e de +26°, iar cea anuală e de 16°. Regimul ploilor e caracteristic regiuniĭ mediterane: iarna şi primăvara ploiósă, vara secetósă.

Cu tóte acestea în regiunea munţilor calcaroşĭ se simte o climă de transiţiune, iar aprópe de Şar-dag, Rodop şi Rumelia domină o climă continentală. Precipitaţiunile atmosferice sunt maĭ abundente în partea Măriĭ Mediterane unde ajung până la 150 cm., anual, pe când în rĕsăritul Vardaruluĭ cade numaĭ 60—100 cm.

Numĕrul şi întinderea Aromânilor.

Judecând după mărturiile scriitorilor din vécurile trecute numĕrul Românilor macedonenĭ a trebuit să fie cu mult maĭ mare şi întins peste tótă Peninsula Balcanică, «din foburgurile Constantinopoluluĭ şi până în Pind», după cum se exprimă un cronicar bizantin.

Numaĭ așà se póte explicà cum aŭ fost eĭ în stare să formeze maĭ multe domniĭ prin veacul XI, XII, XIII, precum: Megali Vlahia (V. mare), care cuprindeà tótă Tesalia; Micra Vlahia (V. mică) in Pind; Ano Vlahia peste Epirul de nord și Flachia lângă Salonic; ducatul luĭ Chrys (Cruș) nepotul luĭ Asan pe părțile meridionale ale Bulgarieĭ de vest și ale Serbieĭ de adĭ.

Astădĭ poporul aromân nu pare a fi așà de compact; totușĭ el este destul de numeros și de întins, deșì cam rĕzleț și amestecat în N cu Bulgariĭ și Sêrbiĭ, în S cu Greciĭ, în V cu Albaneziĭ și în E cu Turciĭ. Din causa ocupațiuniĭ lor de predilecție, păstoria, locuesc maĭ ales munțiĭ înalțĭ, a căror nume pórtă adesea.

Este fórte greŭ de stabilit cifra la care se ridică numĕrul Aromânilor din Turcia și Grecia. Nimenĭ nu s'a ocupat până acuma cu acéstă însemnată chestiune în mod desinteresat. Datele carĭ le avem de la scriitoriĭ străinĭ, nu pot fi luate în considerațiune, de óre-ce, după scopul urmărit și după cum interesul le-a dictat, une-orĭ aŭ ridicat numĕrul lor la 2.000.000 alte-orĭ l-aŭ scădut la 200.000. Luând cifra medie, neexagerată, vom admite, că trăesc în cele 7 vilaete ale Turcieĭ europene și în regatul grecesc, cam până la 800.000 de Aromânĭ, carĭ vorbesc aceeașĭ limbă și carĭ sunt d'un sânge și de-o lege cu Româniĭ din stânga Dunăriĭ.

Aromâniĭ sunt maĭ rarĭ și puținĭ în vialetul **Scodra** (Albania), unde trăesc maĭ mult în orașe ca: **Durațo** și **Cavaia**; devin fórte compacțĭ însă în frumósa și mănósa câmpie Muzachia, care se întinde de la orașul Valona (rom. Avlona) până la pólele munteluĭ Tomor și Albania de jos. Numĕrul Aromânilor din acéstă îmbelșugată provincie atinge respectabila cifră de 120.000—140.000 de suflete. Eĭ trăesc la olaltă cu Albaneziĭ și se deosibesc în *Muzăchiarĭ,* mândri și voinicĭ și în *Bătuțĭ*, clăcașĭ.

Orașe și orășele principale în acéstă regiune sunt:

Berat (rom. Vilarde) pe rîul Osum 20.000 loc. (9000 Aromânĭ, restul Albanezĭ).

Poiana (vechia Apolonia), **Grădiște**, **Cărbunarliĭ**, etc.

Prin munțiĭ Tomor, locuiesc Aromâniĭ **Fărserofĭ** și **Desarețĭ**, în orășelele: **Muscopule** (Vuscopule), renumită prin

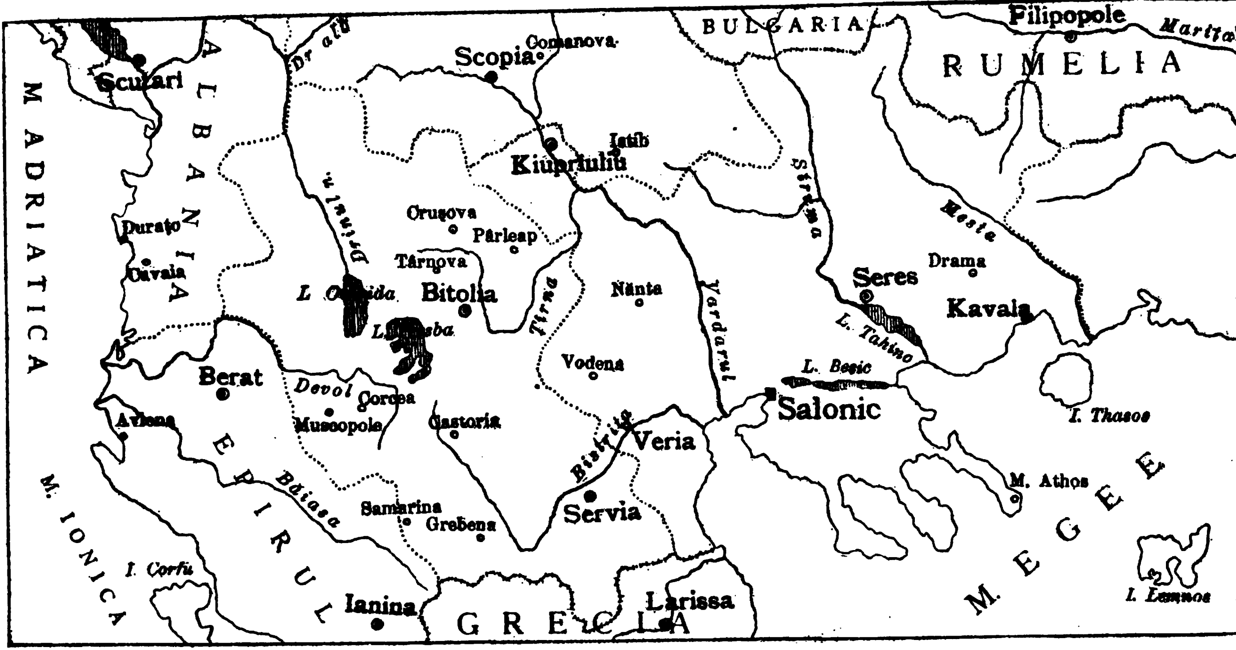

Fig. 86. Harta politică a Macedoniei.

starea înfloritóre la care ajunsese altă dată şi prin distinşiĭ bărbaţĭ ce i-a dat; Corcea; etc.

Dealungul m. Pinduluĭ, până în inima Tesalieĭ şi în valea Aspropotamuluĭ, locuesce o populaţiune numerósă şi compactă de Aromânĭ. Printre orăşelele maĭ însemnate menţionăm: Samarina (8000 loc.); maĭ la S Cornu (4—5000 loc.), Grădişte (gr. Gârdichi), situate pe hotarele dintre Grecia şi Turcia.

In Epir Aromâniĭ locuesc maĭ ales ramificaţiile Pinduluĭ, avênd ca centru Ianina, lângă lacul cu acelaş nume, cap. Epiruluĭ, are şi un gimnasiŭ românesc.

Dealungul Aspropotamuluĭ şi în Tesalia (N Grecieĭ) se află de asemenea o mulţime de sate şi orăşele, printre carĭ menţionăm oraşul Tricòl (gr. Tricala) capitală de judeţ, locuit treĭ părţĭ de Aromânĭ şi una de Grecĭ.

In vilaetul Monastir, după datele consululuĭ italian, contele de Gaetano este o populaţiune aromânéscă de 147.000 Aromânĭ. Centre principale sunt: Bitule (Bitolia) în valea Ţirna-reca, cu 70.000 de locuitorĭ, cea maĭ mare parte Albanezĭ musulmanĭ şi emigranţĭ Turcĭ, în al doilea rînd viň Aromâniĭ, în numĕr de 15.000 şi apoĭ Bulgariĭ. Grecĭ nu există de loc. Târnova, situată maĭ la NV de Bitule în depărtare de 2--3 km. Părleap; Cruşova, unul dintre cele maĭ frumóse orăşele din Turcia; Ochrida la lacul cu acelaş nume, lângă graniţa dintre Albania şi Macedonia.

In vilaetul Salonic găsim oraşul Salonic (arom. Săruna) port însemnat la mare. In acest vilaet deosebim grupurile următóre de populaţiunĭ:

***Meglenițiĭ*, carĭ ocupă cele douĕ cline ale munteluĭ Cagiova la V Vardaruluĭ, formând o populaţiune de 23.000 Aromânĭ, cu oraş principal Nănta, 5500 loc. (1).**

***Grupul Olimpianilor* carĭ locuesc muntele Şapca şi Olymp, cu centre principale Caterina, Vlaho-Livade, etc.**

(1) Aceştia sunt turciţĭ; sunt singuriĭ Aromânĭ carĭ aŭ trecut la islamism.

Grupul Aveliaților din districtul Veriei, cu centre Veria locuită de Greci, Turci și Aromâni.

Grupul Aromânilor din **Seres**, trăesce lângă lacul Tahino și împrejurimi; numĕrul lor ar fi între 40.000 și 60.000. In vil. Cosova, însemnăm centre principale unde trăesc Aromânii, orașul **Scopia** (Usküb turcesce), pe Vardar; **Kiupriuliu** (Veles) pe Vardar maĭ în jos.

Administrațiunea Turcilor lasă fórte mult de dorit. Bunul plac și corupțiunea predomină totul. Tot acelaș lucru se póte spune despre lipsa de justiție și siguranță, ajunse proverbiale, carĭ sunt cauza principală a desagregăriĭ Turcieĭ. Astăḑĭ, în secolul XX, siguranța personală, a voiajuluĭ și a drumurilor de fer încă nu sunt susținute și garantate de stăpânire.

Starea culturală. Din punct de vedere cultural, Aromânii se pot mândri că întrec pe tóte celelalte naționalitățĭ din Peninsula Balcanică.

Cea maĭ de frunte însușire caracteristică a lor e năsuința de-a se cultivà, pentru ca ast-fel să-șĭ ușureze traiul Acésta e cu atât maĭ surprinḑĕtor, cu cât la așà ce-và ne așteptăm puțin în țĕrile sĕlbatice ale Turcieĭ. Eĭ întrec în inteligență pe Bulgarĭ, Albanezĭ și chiar pe Greciĭ din Epir și Tesalia; sunt deștepțĭ și aŭ pretențiunĭ fórte modeste. Fărșeroțiĭ pot trece ca model de moralitate. WEIGAND.

Nu există aprópe nicĭ un aromân, care să nu scie citì, scrie și socotì. La mulțĭ dintre eĭ cultura nu se mărginesce numaĭ la primele elemente de scriere și citire, ci sunt cunoscătorĭ aĭ literatureĭ grecescĭ și multe din ilustrațiunile sciințifice, cu carĭ se mândresce elenismul, aŭ fost și sunt Aromânĭ.

Aromâniĭ carĭ călătoresc, cee-ce fac ceĭ maĭ mulțĭ dintre eĭ, vorbesc maĭ multe limbĭ și aŭ bibliotecĭ destul de desvoltate cu cărțĭ franceze și italiene. Eĭ posedă bune edițiunĭ de clasiciĭ grecĭ și un străin găsesce la eĭ cărțĭ, pe carĭ numaĭ cu greutate le-ar puté purta cu sine în calătorie. POUQUEVILLE.

Instrucțiunea și-o fac Aromâniĭ prin învĕțătorĭ plătițĭ de eĭ și nu e maĭ nicĭ o comună care să n'aibă șcólă. Când un sat de păstorĭ se mută vara saŭ iérna, învĕță-

torul însoțesce populațiunea în mersul eĭ la câmp și la munte.

In 1864 s'a înființat în Macedonia, prima școlă română întreținută de guvernul Românieĭ libere în orășelul curat aromânesc Târnova. Apoĭ treptat, treptat, numĕrul acestor școlĭ susținute de Statul român a crescut, și adĭ, pe lângă un numĕr respectabil de școlĭ primare din sate, sunt și câte-va școlĭ secundare, anume: un liceŭ complect de băețĭ și o școlă normală de fete în orașul Bitule, un gimnasiŭ, transformat acum în școlă comercială, în Ianina; o școlă comercială de gradul I în Salonic și semi-gimnasiĭ în Crușova și Veria. Scopul școlelor române de peste Balcanĭ este aducerea la consciința națională a Românilor macedonenĭ.

Acțiunea de deșteptare națională a Aromânilor, a fost și e combătută, în parte contra-balansată, de propaganda grecéscă, iar în timpul din urmă de cea bulgăréscă. Și uniĭ și alțiĭ, pe basa populațiunilor de aceeașĭ naționalitate îșĭ ridică drepturĭ asupra Macedonieĭ și luptă prin mijlóce permise și nepermise (maĭ ales Bulgariĭ) pentru atingerea scopuluĭ, anexarea Macedonieĭ. Aromâniĭ, și acum ca în tot-deauna, rĕmân credincioșĭ imperiuluĭ otoman.

Ocupațiunile Aromânilor.

Cu crescerea vitelor (oĭ și capre) în tótă Peninsula Balcanică, cât este ea de mare și întinsă, se ocupă, cu micĭ excepțiunĭ, numaĭ Aromâniĭ. Altă dată existaŭ oierĭ carĭ posedaŭ până la 20.000 de capete de vite; astădĭ însă numĕrul vitelor a descrescut, din cauza impositelor prea marĭ la carĭ sunt supuse. Acéstă decădere s'a simțit maĭ ales de la cedarea Tesalieĭ regatuluĭ grecesc, pentru-că Aromâniĭ, carĭ se cobóră iérna în Tesalia, spre a-șĭ iernà vitele sunt supușĭ la îndoite impozite.

Cu lucrarea pămîntuluĭ, cultura *cerealelor*, cu *orez*, *in*, *cânepă*, *bumbac*, cu *pomicultura*, *viticultura*, etc., nu se ocupă decât Aromâniĭ din Muzachia, așà numițiĭ Muzăchiarĭ și

Bătuţĭ, parte din Aromânii din Monastir, Aromânii din Meglenia, precum şi Aromânii Copăciarĭ, din districtul Grebene, etc. Românii din Seres, Salonic, Meglenia, etc. se ocupă şi cu cultura tutunuluĭ şi albinăritul. Agricultura e considerată de Aromâniĭ crescătorĭ de vite, ca o ocupaţiune inferióră, deşì calitatea produselor şi cantitatea lor constitue un isvor de avuţie Turcieĭ.

Călugăriĭ din numerósele mănăstirĭ de la m. Athos se ocupă însă pe lângă lucrul manual (icóne, cuţite, lingurĭ, etc.) şi cu cultura fructelor şi albinăritul, din carĭ scot veniturĭ bune.

Una dintre ocupaţiunile principale, răspândită printre tóte categoriile de Aromânĭ stabilĭ, este fără îndoială îndeletnicirea cu de tot felul de meseriĭ, precum: croitoria, césornicăria, armurăria, cuţităria, ferăria, argintăria, lemnăria, săpunăria, olăritul, ţesătoria, brânzăria, pielăria, căldărăria, etc. Exportul acestor lucrărĭ se face prin Salonic. Meseriaşiĭ aromânĭ exceléză în **cusutul mătăsăriilor cu argint şi aur în fireturĭ** (la Salonic, Bitule, etc.), carĭ se vînd adĭ pe pieţele orientale, ca produse turcescĭ; ele înfrumuseţéză muzeele de costume, şi sunt sciute în Peninsula Balcanică ca produse aromânescĭ. Tot aşà sunt produse aromânescĭ obiectele cuţitarilor, armurierilor (la Scopia şi Caratova), argintarilor şi césornicarilor, nisce genialĭ artiştĭ, ce exceléză prin gingăşia şi delicateţa încrustărilor în argint şi aur; lucrătura în «filigran» saŭ în «gros» sunt adevărate capo d'opere ale argintărieĭ aromâne.

Nu trebue uitate modelele de covóre aromânescĭ, cu «floc» saŭ «linse» carĭ, atât prin duritate cât şi prin arta de-a dispune colorile, sunt neîntrecute în tótă Peninsula Balcanică, servind de model ţesătoriilor din Bulgaria şi Serbia.

Olăria în Veles şi Meglenia atinge de asemenea aprópe perfecţiunea.

Lemnăria în Pind se practică pe o scară întinsă; totuşĭ din lipsa căilor lesniciόse de comunicaţiune, Aromâniĭ nu

pot face concurenţă comerţuluĭ de lemne aduse din România şi Austria, în Salonic, etc.

Minele. Deşi pămîntul Macedonieĭ e fórte bogat în minerale şi minereurĭ, totuşĭ puţine exploataţiunĭ se fac: La Caragiova (Meglenia) se exploatéză de curînd mine de *aur*; la Caratova lângă Kumanova e o mină de *aramă*, la Egripalanca şi Istib, lângă Veles, mine şi fabricĭ de *fer*. *Cariere de marmură* sunt la Veria pe Bistriţa, etc. *Ape minerale* sunt la Sedes şi la Ghevgheli, în Meglenia, etc.

Comerţul. Aptitudinea aromânuluĭ pentru comerciŭ este recunoscută fără a fi nevoe de înregistrat; multe din casele marĭ de comerţ din Atena, Constantinopol, Alexandria, Marsilia, etc., sunt ţinute de Aromânĭ. Onestitatea lor caracteristică în afacerĭ este singura armă de concurenţă în contra Evreilor, carĭ dispun de-o mulţime de mijlóce de combatere în contra lor, precum băncĭ evreescĭ, spiritul de solidaritate şi altele.

Centrul cel maĭ mare comercial e Salonicul (Săruna), 150.000 locuitorĭ, unde ceĭ maĭ mari comercianţĭ sunt aromânĭ. Apoĭ vin: Bitule, Seres, maĭ ales pentru mărfurĭ agricole, Drama, Kavala, port la mare, Veria aşezată pe Bistriţa, etc.

Căile de comunicaţiune lasă încă de dorit în Turcia şi ca siguranţa călătorieĭ şi ca mijlóce de transport. Există două liniĭ ferate principale prin Macedonia: una plécă de la *Belgrad* spre S, trece pe la *Niş* — *Scopia* — *Kiupriuliu* la *Salonic*. Tot acì vine o linie de la *Constantinopol* dealungul maluluĭ măriĭ, trecênd prin *Xantia* — *Drama*— *Seres* la *Salonic*. De la Salonic o ramificaţiune secundară merge la *Bitolia*, trecênd prin *Veria*, *Vodena* şi *Ostrov*. Ca animal de transport în munţiĭ rĕĭ se întrebuinţéză cu mult succes catârul şi numaĭ la m. Athos asinĭ.

Telegraf există instalat aprópe între tóte oraşele maĭ importante şi maĭ ales între cele de la graniţă.

Şosele sunt puţine, în genere rĕŭ întreţinute; ele ur-

méză văile ducênd la orașele principale și punctele strategice.

Cărvănăritul. Acéstă ocupațiune a Aromânilor, eră fórte înfloritóre altă dată și un isvor de mare bogăție, astădĭ a decădut cu totul. Caravanele de catârĭ, carĭ ajungeaŭ altă dată până la 500 și maĭ bine de capete, astădĭ nu se maĭ vĕd; șoselele și drumurile de fer le-aŭ făcut să disparâ. Miciĭ cărvănarĭ s'aŭ refugiat astădĭ numaĭ în colțurile Turcieĭ, unde încă n'a pătruns drumul de fer și unde șoselele încă nu s'aŭ isprăvit.

Se póte dice însă, că acéstă ocupațiune este în deplină agonie.

Coloniĭ de Aromânĭ se găsesc și maĭ la S, în Pelopones (în părțile Calamateĭ, Tripoliteĭ, Meseniеĭ) și în afară de Peninsula Balcanică în multe locurĭ, precum în insulele: Corfu, Zante, S-ta Maura, etc. Chiar în **Asia mică**, aprópe de Brussa, sunt maĭ multe sate locuite de *Vlachĭ* (Românĭ), cam 5000 la numĕr. Eĭ se ocupă cu păstoria, agricultura și cu crescerea viermilor de mătase. Aŭ fost dușĭ acolo din ordinul luĭ Andronic Paleologu (pe la anul 1300); adĭ deșĭ nu maĭ vorbesc dialectul aromân, ci limba grécă, totușĭ după port și obiceiurĭ și óre-care rĕmășițe în vorbire se cunosc că sunt Aromânĭ.

II.

Româniĭ din Serbia și Bulgaria ocupă ramificațiunile Balcanilor vesticĭ de lângă Dunăre (Vedĭ harta etnografică). Eĭ trebuesc considerațĭ ca resturile aceleĭ populațiunĭ, ce formase Dacia Aureliană și care a stabilit în tot-deauna contactul între Aromânĭ și între Daco-românĭ. Numĕrul celor ce vorbesc românesce în acéstă regiune este aprópe 300.000, însă se slaviséză, căcĭ n'aŭ școlĭ române, afară de cea din Sofia, și în timpul din urmă nicĭ în biserică nu li se maĭ slujesce în românesce. Eĭ se întind, maĭ compacțĭ, în Serbia: din valea Timoculuĭ și Țîrni-Timoc până în Moravița și Morava. Eĭ populéză munțiĭ Mirocĭ,

Golubinie și Homolie aparținênd districtelor: **Craina** cu capitala **Negotin**; **Țîrni-Timoc** cu cap. **Zaieciar**; **Ciupria** și **Pojarovaț** cu capitale cu același nume pe Morava. Orașe principale în acéstă regiune maĭ sunt: **Parațin** la S de Ciupria; **Kladova** în fața T.-Severinuluĭ; **Milanovaț** între clisurile Dunăriĭ, etc. Româniĭ din acéstă parte se ocupă cu agricultura, cu vița de vie și cu crescerea vitelor. Sunt renumite vinurile de Negotin, de Kladova, etc.

Pe teritoriul bulgăresc se întind dealungul Dunăriĭ în districtul **Vidin** și în maĭ multe sate presărate pe podișul bulgar, pe malul Dunăriĭ, spre Dobrogea, Șumla și spre Tîrnova. Aceștĭ Românĭ vorbesc limba din România liberă; afară de aceștia însă atât în Serbia cât și în Bulgaria de S, în jurul Nișuluĭ și în Rilo-dag, sunt numeróse sate românescĭ, în carĭ se vorbesce dialectul aromânesc; ele sunt coloniĭ venite din S. Documente vechĭ, ne arată că eraŭ mult maĭ numeróse satele românescĭ în Serbia, și se constată acum că multe din ele s'aŭ serbizat complect.

III.

Românĭ desprinșĭ tot din trunchiul daco-roman se găsesc răspândițĭ departe spre rĕsărit, peste **Nistru**, până în ținutul Nipruluĭ. Eĭ se numesc ca și ceĭ din Basarabia, *Moldovenĭ* și vorbesc limba *moldovenéscă* din regat, aŭ aceleașĭ obiceiurĭ și credințe; dar cum sunt lipsițĭ de contactul cu patria mumă, și maĭ ales din causa răspândireĭ lor, la care îĭ silesc Rușiĭ, se împuținéză din ce în ce și sunt amenințațĭ să se piardă în masa mare ruséscă. Regiunile moldovenescĭ maĭ compacte, în care se socotesc cam vre-o 200.000 de locuitorĭ sunt: în gubernia **Cherson**, în jurul orașelor: **Odesa**, **Dubasari** dealungul Nistruluĭ; apoĭ **Balta Ananiev**, **Cherson** și **Aviopol** pe rîul Bug; în jurul orașelor **Bobrineț**, **Elisabetograd** și chiar la S de **Iecaterinoslav** pe Nipru. In gubernia **Camenit-Podolsc** (Podolia) sunt centrele românescĭ din NE orașuluĭ Balta, de pe malurile Buguluĭ și în jurul Camenițeĭ.

IV.

Românii în Galiţia sunt amintiţi dejà din secolul XII; se constată că satele lor se întindeaŭ departe dealungul Carpaţilor prin văile munţilor până în Silezia; încă şi adi aceste locuri pórtă nume românesci saŭ derivate din românesce, deşi acum Românii sunt slavisaţi cu totul. Nu numai numele lor «*voloh*» şi numele de «voloski selo» sat(de ex. Camionca volosca, Tirava volosca, Cobălniţa volosca, Bolohov volosca, Crolic voloski, etc. alăturea de Bolohov rucki saŭ Crolic polski, etc.), dar chiar numiri de rîuri, de văi, de munţi sunt românesci. In limba lor sunt multe resturi românesci, numele de botez şi de familie încă le sunt românesci şi adi. Ei s'aŭ ocupat tot-deauna cu creşcerea vitelor şi «brânza voloska» saŭ «sir woloski» (caş românesc), cari sunt renumite în populaţia de acolo.

Românii din Silezia (în apropierea oraşului Teschen) sunt denumiţi şi astădi *Vlahi* şi se pórtă ca ciobanii noştrii.

In Moravia (Mähren) de E, de pe clina Carpaţilor până la rîul March, e o regiune care se numesce Valahia (nemţesce Walachei) cu oraş însemnat Valasca Mezirici, şi cu mai multe orăşele: Rasnov, Bistriţa, Clăbuc, Vlahovici, şi o mulţime de sate românesci.

Vlahii aceştia, la număr peste 100.000, şi-aŭ pierdut limba lor strămoşéscă, vorbesc acum limba cehă, dar se menţin încă separaţi de Germani şi Cehi, cu cari nu se încuscresc. Ei sunt socotiţi de geografii germani ca o naţiune aparte în imperiul Austriei. Deşi agricultura şi industria e fórte desvoltată în aceste părţi, o mare parte din ei aŭ rămas tot păstori.

V.

Când cu răspândirea némului românesc, o ramură a ajuns departe tocmai prin Bosnia, Croaţia, Istria, Carintia şi Dalmaţia şi s'aŭ desvoltat acolo menţinêndu-şi în cursul secolilor încă naţionalitatea, limba, portul şi obiceiurile românesci.

Vlahiĭ din Vlaşia (Istria) se maĭ numesc şi *rumerĭ* (rumânĭ), căcĭ în limba lor există rotacismul (n între două vocale sună r). Eĭ locuesc in partea de NE a peninsuleĭ, în văile munteluĭ Majore, şi dealungul malul măriĭ de la Valea Arsă până la Fiume, precum şi în regiunea dintre Fiume şi Triest numită de Germanĭ Cicenland (ţara Cicilor). La N de Abazia e un orăşel, V o l o s c a în care adĭ nu se maĭ vorbesce romănesce; sunt însă câte-vă sate maĭ însemnate: Susnieviţa, Jeiana, Bârdo, Noselo, Iesenovicĭ, etc., cu un numĕr cam de 5000 de Românĭ ce se ocupă cu fabricarea cărbunilor. Eĭ vorbesc încă romănesce, dialectul numit istrian, deşi cunosc bine limba croată.

Cicenlandul aparţine provincieĭ Karstuluĭ şi este renumit prin fenomenele de erosiune ce presintă calcarul, care singur constitue terenul puţin productiv saŭ chiar deşert cu totul.

Numeróse doline, adâncĭ de sute de metri, riurĭ subterane, peşterĭ şi maĭ ales pustiul pietrelor róse şi mâncate de apă, rĕmase cu nisce colţi şi găurĭ curióse, *lapie*, sunt dese în Cicenland, şi de amintit este între altele peştera de la St. Canţian, lungă de 3 km. şi parcursă în lungul eĭ de apa Belareca.

In Dalmaţia e o regiune ce se numesce Morlachia după locuitoriĭ numiţĭ *morlachĭ*, saŭ *maurovlaşĭ*. Adĭ maĭ toţĭ s'aŭ pierdut în elementul slav şi italian. Şi în insulele dalmatice, maĭ ales în I. Veglia, se găseaŭ Românĭ, dar s'aŭ contopit cu Italieniĭ.

In jurul oraşuluĭ Leibach, în Carintia (Krain) se găsesc câte-vă sate de *vlahĭ*, ce-şĭ menţin portul, religia, datinele lor şi multe cuvinte romănescĭ în limbă.

In Croaţia se găsesc de asemenea coloniĭ de românĭ, maĭ ales în jurul Agramuluĭ, care are o suburbie numită Vlaşca-uliţa.

ÎNCHEERE

Am străbătut cu mintea pămîntul locuit de Românĭ, le-am vĕdut rostul lor prin alte ţĕrĭ, am cercetat trecutul lor şi am căutat să ne dăm sémă de traiul lor, maĭ dulce saŭ maĭ amar după loc şi după vecinĭ; să stăm un moment

şi să privim în total némul acesta roman, aruncat de sórtă în orientul Europeĭ (Vedĭ Fig. 1). Constatăm între Dunăre, Nistru şi Tisa un cerc de-o populaţiune română compactă, în deplină vigóre, ce întrece cifra de 10 milióne; de-abia jumětate din eĭ constitue ţéra liberă, Regatul romîn. In exteriorul cerculuĭ găsim Românimea ca nisce rade ce pătrund departe printre vecinĭ; din nefericire mulţĭ din aceştia, cotropiţĭ de străinĭ, îngreuiaţĭ în lupta vieţiĭ şi lipsiţĭ de sprijin, sunt românĭ numaĭ cu numele.

Şi când vedem clar, că poporul român aveà altă dată o putere de rěspândire aşà de mare, în cât radia din ţéra de baştină spiţe departe peste hotare; când constatăm că după atâtea frământărĭ de popóre, atâtea secole şi aşa isolare, totuşĭ numele de român e păstrat şi purtat cu deosebită mândrie în tóte locurile; când judecăm consideraţiunea ce ne-o arată celelalte naţiunĭ convieţuitóre..... atuncĭ ne facem o idee deplină despre însemnătatea némuluĭ acesta, a căruĭ ţéră liberă e aşà de redusă. Şi dacă mulţĭ din Româniĭ carĭ locuesc în ţěrĭ străine, şi-aŭ perdut bunul cel maĭ preţios, limba strămoşéscă, topindu-se în alte popóre de alt ném, acésta se datoresce în parte şi nouĕ din ţéra liberă, căcĭ i-am lăsat în mijlocul nenorocirilor necercetaţĭ, daţĭ uităriĭ.

Priveliştea tristă a unor fraţĭ ce şi-aŭ pierdut limba, şi uniĭ chiar naţionalitatea, pierderea atâtor viţe din némul nostru, să nu ne facă óre a ne teme, că şi alte părţĭ viĭ ale corpuluĭ românesc vor ajunge în aceeaşĭ stare?...

O datorie sfîntă ni se impune pe viitor; cât maĭ e timp încă, să ne interesăm de fraţiĭ noştri, să apărăm şi să îngrijim cu maĭ multă putere partea rěmasă încă neînghiţită de océnul, ce ne înconjóră pe eĭ şi pe noĭ.

Să se scie, că orĭ-ce Român perdut, e o piatră dărâmată din fundamentul idealuluĭ nostru naţional.

SFÂRŞIT.

TABLA DE MATERIE

Pag.

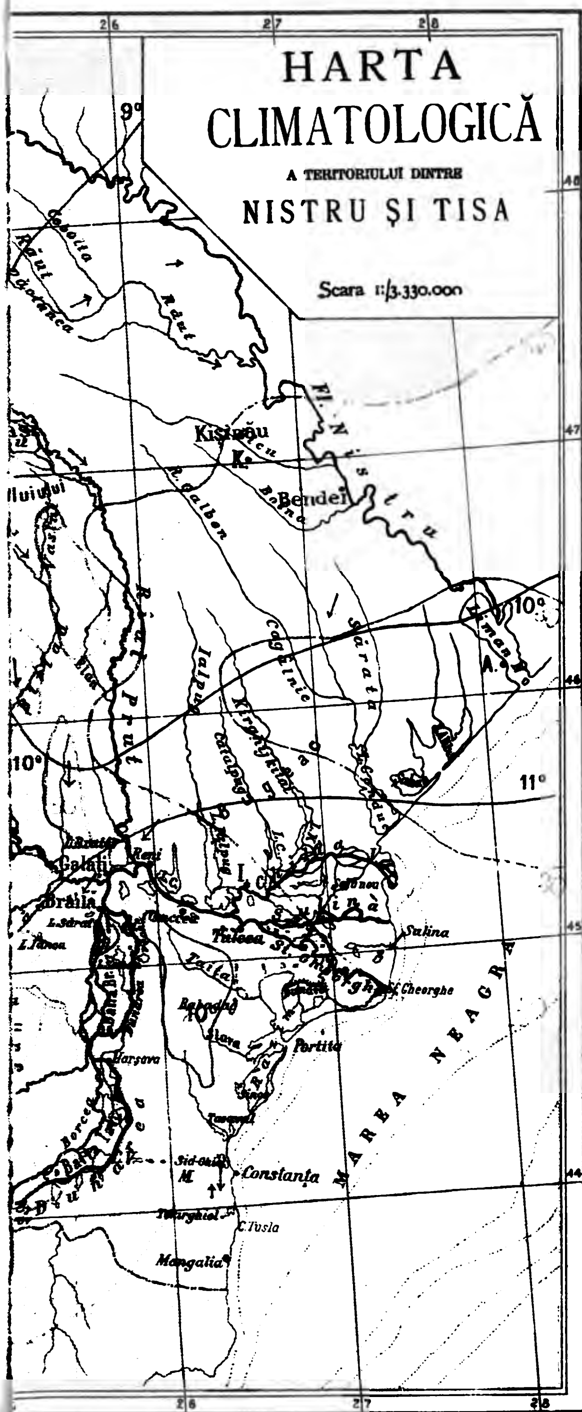
Geografia fisică.

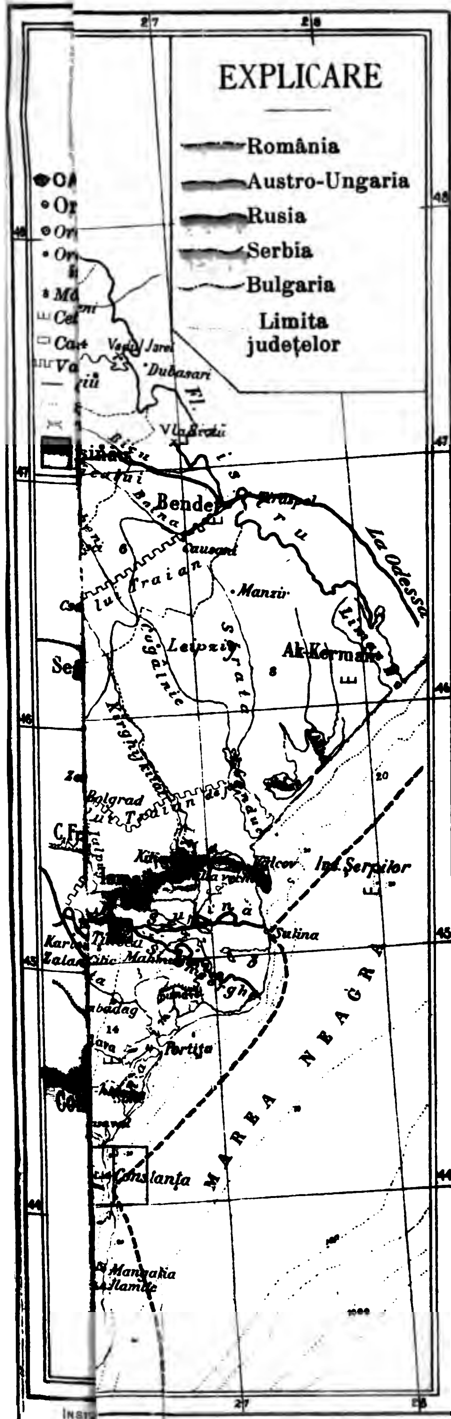
Geografia politică a României.

Geografia economică a României.

Geografia politică şi economică a ţĕrilor locuite de Românĭ de sub dominaţiunĭ străine.

HARTA
ORO-HIDROGRAFICA
A TERITORIULUI DINTRE
NISTRU ŞI TISA
Scara 1:/3.330.000
Becşani
Vodeni
Ciutuleşci
Chişinău
Galaţi
Brăila
Tulcea
V. Vâlcov
Ins. Şerpilor
Stambul
Salina
Sf. Gheorghe
Babadag
Portiţa
Hârşova
C. Midia
Constanţa
C. Tusla
Tekirghiol
Mangalia
MAREA NEAGRA
Murzeci şi Burcă

HARTA
CLIMATOLOGICĂ
A TERITORIULUI DINTRE
NISTRU ŞI TISA
Scara 1:3.330.000
Chişinău
Bender
Galaţi
Brăila
Reni
Sulina
Constanţa
Mangalia
Partiţa
Mangalia
MAREA NEAGRĂ
10°
11°
9°

DIVISIUNILE ADMINISTRATIVE

ROMÂNIA

1) Dorohoiŭ
2) Botoșanĭ
3) Sucéva
4) Iașĭ
5) Neamțu
6) Roman
7) Vasluiŭ
8) Fălciŭ
9) Bacăŭ
10) Tecuciŭ
11) Tutova
12) Putna
13) Covurluiŭ
14) Tulcea
15) Constanța
16) R.-Sărat
17) Brăila
18) Ialomița
19) Buzĕŭ
20) Prahova
21) Ilfov
22) Vlașca
23) Dâmbovița
24) Muscel
25) Argeș
26) Olt
27) Teleorman
28) R.-Vâlcea
29) Romanațĭ
30) Gorj
31) Dolj
32) Mehedințĭ

Bucovina

1) Coțman
2) Cernăuțĭ
3) Vișnița
4) Storojineț
5) Rădăuțĭ
6) Sirete
7) Sucéva
8) C.-Lung

Basara

1) Hotin
2) Soroca
3) Bălțĭ (Ia
4) Orheiŭ
5) Kișinăŭ
6) Bender
7) Ismail
8) Ak-kern

Transilv.

1) Dobâca
2) Bistrița-
3) Cojocna
4) Mureș-T
5) Turda A
6) Ciuc
7) Odorhei
8) Târnava
9) Alba-inf.
10) Hunedór
11) Sibiŭ
12) Târnava-
13) Făgăraș
14) Brașov
15) Treĭ-Scau

Banatul Ten

1) Torontal
2) Timeș
3) Caraș-Se

Țara Crișu

1) Arad
2) Cenad
3) Bihar
4) Bichiș
5) Haiducu
6) Selagiŭ
7) Sabolciŭ
8) Sătmar
9) Ugocea
10) Maramu